ตำราสมุนไพรแผนโบราณ

ของ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ

(สาย จตฺตมโน)
เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม
เจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์

ณ เมรุวัดชัยชนะสงคราม
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

ตำราสมุนไพรแผนโบราณ ของ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย)

ตำราสมุนไพรแผนโบราณ

ของ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย)

พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ

(สาย จตฺตมโน)

เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม
เจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์

ณ เมรุวัดชัยชนะสงคราม
เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร
วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙

พิมพ์ที่
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทรศัพท์ ๒๒๔-๘๒๑๔, ๒๒๑-๘๘๙๒
โทรสาร ๒๒๔-๘๒๑๔
พ.ศ. ๒๕๓๙

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๕๖๓๙

สำนักพระราชวัง

7 มิถุนายน 2539

พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) อายุ 85 พรรษา 65 เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม และเจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ ถึงมรณภาพด้วยโรคหัวใจล้มเหลว ณ โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน กรุงเทพมหานคร เมื่อวันศุกร์ที่ 7 มิถุนายน 2539 เวลา 04.05 น.

วันเดียวกันนี้ เวลา 18.00 น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ ศาลาวัดชัยชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานหีบทองทึบประกอบศพ.

ประณมรัตน์/พิมพ์/ /ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๒๓๗๙๘ **สำนักพระราชวัง**

18 กันยายน 2539

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ในการพระราชทานเพลิงศพ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม และเจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ ณ เมรุวัดชัยชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ 29 พฤศจิกายน 2539 เวลา 15.00 น. เชิญหีบศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา 19.30 น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันเสาร์ที่ 30 พฤศจิกายน 2539 เวลา 10.00 น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ พระสงฆ์ 10 รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนากัณฑ์ 1 แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน

เวลา 17.00 น. พระราชทานผ้าไตร 5 ไตรทอดถวายพระสงฆ์บังสุกุล แล้วพระราชทานเพลิง

วันอาทิตย์ที่ 1 ธันวาคม 2539 เวลา 07.00 น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบ ในการเก็บอัฐิ.

ประณมรัตน์/พิมพ์/ทาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เพื่อทราบ
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

นับแต่ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม เจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ ได้ถึงมรณภาพ เมื่อวันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา

สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระกรุณาโปรด

พระราชทานน้ำหลวงสรงศพ

พระราชทานหีบทองทึบพร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ

พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ไฟหลวงในการออกเมรุ

พระราชทานเพลิงศพ

นับว่า เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้แก่พระพิพัฒน์-สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงคราม และมวลศิษยานุศิษย์

คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงครามและมวลศิษยานุศิษย์ จักสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ เป็นล้นพ้นนี้ตลอดไป

ขอถวายพระพร

คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงคราม

พระกรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าพระบาทว่า พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม เจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ ได้ถึงมรณภาพ เมื่อวันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๙

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆ-ปริณายก ได้ทรงพระกรุณาโปรดเสด็จมาประทานน้ำหลวงสรงศพ พระพิพัฒน์สังวรคุณ

นับได้ว่า เป็นพระกรุณาธิคุณยิ่งแก่พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงคราม และคณะศิษยานุศิษย์

คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงคราม และคณะศิษยานุศิษย์จักสำนึกในพระกรุณาธิคุณ เป็นที่ยิ่งนี้ตลอดไป

คำปรารภ

งานพระราชทานเพลิงศพพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม เจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร ในวันเสาร์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ณ เมรุวัดชัยชนะสงคราม โดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีราจารย์ วัดชนะสงคราม เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม เป็นประธานคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน ตั้งแต่หลวงพ่อพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) ได้ถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ณ โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน สีลม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ในวันสรงน้ำศพวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๙ นั้น มีพระเถระชั้นผู้ใหญ่จำนวนมากตั้งแต่สมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะทุกรูป พระเถรานุเถระได้กรุณามาสรงน้ำศพ และการบำเพ็ญกุศลศพสวดพระอภิธรรมอุทิศถวาย ก็มีพระเถระและญาติโยมรับเป็นเจ้าภาพมาโดยตลอดอย่างสมเกียรติ รวมถึงงานทำบุญครบ ๗ วัน ๕๐ วัน ๑๐๐ วัน ตามประเพณี เมื่อครบ ๑๐๐ วันแล้วก็ได้บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมถวายมาโดยตลอด จนกระทั่งถึงวันพระราชทานเพลิงศพ

หลวงพ่อพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เป็นพระนักพัฒนาตั้งแต่หลวงพ่อได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ ก็ได้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดมาโดยตลอด ในช่วงนั้นยังเป็นวัดราษฎร์ จนกระทั่งเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดชัยชนะสงคราม แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ นับได้ว่าหลวงพ่อได้ทำประโยชน์ให้แก่วัดและพระศาสนาเป็นอย่างมาก

ในงานพระราชทานเพลิงศพของหลวงพ่อครั้งนี้ ได้มีญาติโยมและ

ศิษยานุศิษย์ ที่เคารพนับถือ ได้ให้การสนับสนุนการจัดงานเป็นอย่างดียิ่ง เช่น การพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึก เพื่อแจกเป็นธรรมทานแก่ผู้ที่มาในงาน ก็มีผู้ขอรับเป็นเจ้าภาพพิมพ์ให้ ดังนี้คือ

คุณวิโรจน์ ถกลศรี รับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ**ตำรายาสมุนไพรของหลวงพ่อ** จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม และ**ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ** ของ**ท่านเจ้าคุณพระธรรมวโรดม** จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

คุณโยมประภาศรี บุญประสิทธิ์ รับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ **รักษาใจผู้ป่วยและผู้พยาบาล** ของ**พระธรรมปิฎก** จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ รับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ **อยู่ก็สบายตายก็เป็นสุข** ของ**พระธรรมปิฎก** จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

พระเทพสีมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา รับเป็นเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ**ทำวัตรสวดมนต์แปล** จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

เหตุที่พิมพ์ตำรายาสมุนไพรเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ เพราะพิจารณาเห็นว่า หลวงพ่อพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ประกอบยาสมุนไพรต่าง ๆ แจกจ่ายญาติโยมที่มีความเดือดร้อนมาพึ่งท่าน จนชาวบ้านทั่วไปเรียกท่านว่า **หมอสาย วัดตึก** เพราะสมัยนั้นแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่เจริญ การพิมพ์ตำรายาสมุนไพรของท่านครั้งนี้อาจมีข้อบกพร่องบ้าง เพราะเป็นการจัดทำรีบด่วน หากมีข้อบกพร่องผิดพลาดก็ต้องขออภัยไว้ ณ ที่นี้ ตำรายาที่สำเร็จเป็นรูปเล่มได้ เพราะได้รับความร่วมมือ ด้วยดีจาก **พระมหาสุเทพ กิตฺติภทฺโท** และ **พระสุรพัฒน์ สุทฺธสีโล** ร่วมกันเป็นผู้คัดต้นฉบับ **พระมหาเชิด พุทฺธิชวโน** เป็นผู้พิมพ์คอมพิวเตอร์ **คุณอดิศักดิ์ ทองบุญ** เป็นบรรณกร ต้องขอขอบใจท่านทั้งสี่ไว้ในที่นี้ด้วย

งานพระราชทานเพลิงศพหลวงพ่อพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) สำเร็จลงไปด้วยดีเพราะอาศัย **พระราชรัตนดิลก** เจ้าคณะเขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นกำลังหลักช่วยประสานงานให้ทุกอย่าง

คณะกรรมการวัดตึก คลองถม ก็ได้ให้การสนับสนุนด้วยกำลังกายและกำลังทรัพย์เป็นอย่างมาก ต้องขออนุโมทนาขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือด้วยดีทุกฝ่าย ตั้งแต่พระเถรานุเถระทุกท่าน คณะกรรมการจัดงานทุกฝ่าย ศิษยานุศิษย์ ที่ได้ให้การสนับสนุนด้วยกำลังกายและกำลังทรัพย์ทุกท่าน ขออำนาจบุญกุศลที่ทุกท่านได้เสียสละกำลังกายและกำลังทรัพย์ทำบุญอุทิศถวายหลวงพ่อครั้งนี้ จงเป็นผู้ปราศจากทุกข์ โศก โรค ภัย อุปัทวันตรายทั้งปวง ขอให้เจริญด้วยจตุรพิธพรชัยทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

(พระครูวรกิจจาภรณ์)

รักษาการแทนเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม

อาลัยเจ้าคุณพิพัฒน์ ฯ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) ซึ่งจะถึงในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ นี้ คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงคราม แจ้งความประสงค์ขอให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยเป็นเกียรติแก่ท่านตามธรรมเนียมนิยม

ข้าพเจ้ารู้จักท่านเจ้าคุณพระพิพัฒน์สังวรคุณมาตั้งแต่ท่านยังมีสมณ–ศักดิ์ที่พระครูสังฆรักษ์ ฐานานุกรมในพระเดชพระคุณพระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี) วัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ ครั้งดำรงสมณศักดิ์ที่พระเทพเมธี เป็นเวลาอันยาวนาน

ท่านเจ้าคุณพระพิพัฒน์สังวรคุณ เป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่ง ซึ่งพัฒนาวัดตึกขึ้นเป็นวัดชัยชนะสงคราม พระอารามหลวง วัดนี้เดิมมีแต่กุฏิเจ้าอาวาสหลังเดียว เป็นอาคารตึกโบราณ ทราบว่าเป็นคฤหาสน์ของท่านเจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี) ซึ่งอุทิศถวายเป็นสังฆาราม ส่วนกุฏินอกนั้นเป็นเรือนโบราณไม้สักผสมหลังเล็ก ๆ ขนาดสองห้องและสามห้อง มีอยู่จำนวน ๕–๖ หลัง เมื่อพระครูสังฆรักษ์ สาย ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดตึกแล้ว ท่านเริ่มสร้างอุโบสถใหม่ แทนอุโบสถหลังเดิมซึ่งเล็กและแคบ ให้ใหญ่สูงโปร่งสวยงาม ดังที่ปรากฏอยู่นี้ ต่อจากนั้นก็ปรับปรุงเมรุเผาศพ ศาลาบำเพ็ญกุศล เสนาสนสงฆ์อื่น ๆ จนกระทั่งหอพระไตรปิฎก เสร็จเรียบร้อยดีทุกส่วน

เมื่อได้ก่อสร้างปฏิสังขรณ์อุโบสถและเสนาสนสงฆ์เสร็จแล้ว จึงทำเรื่องเสนอมหาเถรสมาคม เพื่อขอยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง เพื่อเป็นอนุสรณ์เกียรติประวัติของเจ้าพระยาบดินทรเดชา มหาเถรสมาคมเห็นชอบ และได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดให้ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงตามที่ขอ

ฉะนั้น ท่านเจ้าคุณพระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน) จึงมีความสำคัญแก่วัดชัยชนะสงคราม พระสงฆ์สามเณร และญาติโยมผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดชัยชนะสงคราม ทั้งในปัจจุบันและอนาคตต่อไป โดยปกติของท่านเจ้าคุณ เป็นผู้พูดน้อย แต่ทำมาก รับสนองงานคณะสงฆ์ และของผู้บังคับบัญชาจนเต็มสามารถ มีเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นประจำนิสสัย

เพราะบุญกุศลที่ท่านเจ้าคุณพระพิพัฒน์สังวรคุณได้สร้างสมมาในเพศบรรพชิตตราบเท่าอายุขัย คงอำนวยประโยชน์ให้ท่านประสบทิพยสุขในสัมปรายภพโดยส่วนเดียว

(สมเด็จพระมหาธีราจารย์)

วัดชนะสงคราม

สดุดีบูชาพระคุณ
พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน)

****

(วสันตดิลกฉันท์)

รูปใดแจ่มจำรัส	สุดจะชัดมโนดี
ทรงคุณวิบูลย์ศรี	อาทิธรรมวิชาการ
ทรงเวชวิเศษได้	เป็นฝ่ายให้ใช่รับทาน
เพื่อชนและวงศ์วาน	ที่ประสงค์จำนงมา
ทางสุนทร์จะสอนศิษย์	ตามจริตและปัญญา
ผู้ใดมิใฝ่หา	ก็มิพบประสบตาม
ทางสร้างวิเศษจริง	สร้างเด่นยิ่งสิ่งงดงาม
ชาวพุทธนิยมตาม	สิ่งก่อสร้างสล้างตา
ท่านนั้นเป็นผู้เลิศ	ได้รับเทิดคือพัฒนา
ดังนามทรงตั้งมา	"พระพิพัฒน์สังวรคุณ"
แม้วัดคือ "วัดตึก"	ได้ระลึกทางเกื้อหนุน
"วัดหลวง" วิมลคุณ	ไท้จึ่งโปรดประทานมา
อีกคุณอเนกนัย	ที่จัดไว้ใฝ่บูชา
เกินที่จะนำมา	บันทึกให้ใฝ่ใจชม
บัดนี้ละสังขาร	และถึงวารที่เหมาะสม
โปรดเกล้าฯ ประชุมชน	ชนเด่นชัดเพราะศรัทธา
พระคุณที่เที่ยงแท้	มิผันแปรดั่งวาจา
จึงขอสุวิญญาณ์	ประสบสุขนิรันดร เทอญ ฯ

นาวาอากาศโท เกษม พงษ์พันธ์

อนุศาสนาจารย์ กองบิน ๔ กองพลบินที่ ๓

ร้อยกรองบูชาสักการะ

ในนามคณะสงฆ์และศิษยานุศิษย์วัดชัยชนะสงคราม

พระพิพัฒน์สังวรคุณ

(สาย จตฺตมโน)

ชาตะ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๕๓

มรณภาพ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๙

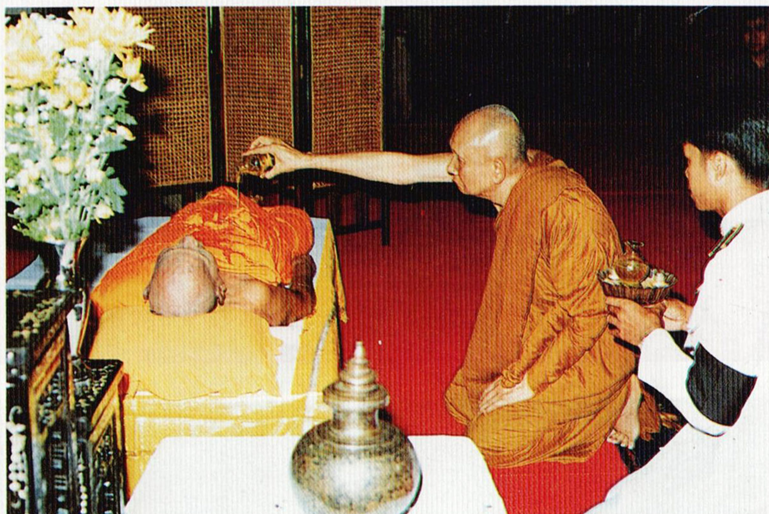
สมเด็จพระญาณสังวร

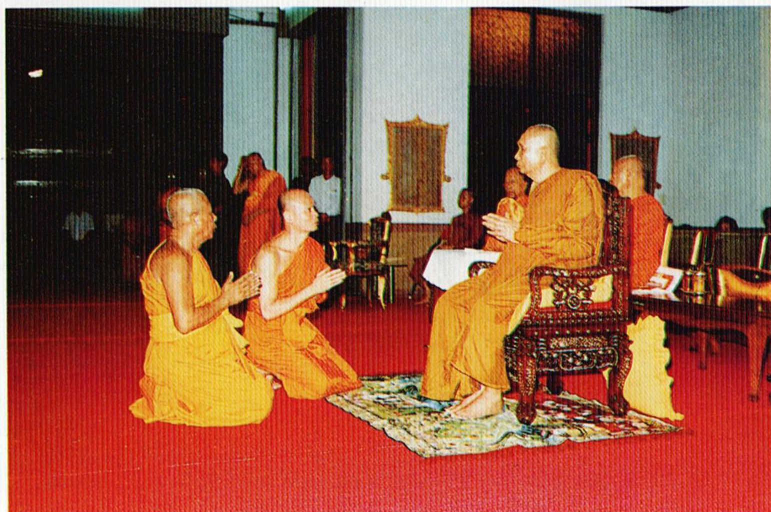
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ประทานน้ำสรงศพพระราชทาน

ณ ศาลาประชาชนเนรมิต วัดชัยชนะสงคราม

วันที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๙

ชีวประวัติ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน)

เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม

****

สถานะเดิม

นามเดิม สาย นามสกุล กายพรหมราช สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

นามบิดา นายแหล่ นามสกุล กายพรหมราช สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

นามมารดา นางจ่อย นามสกุล กายพรหมราช สัญชาติไทย เชื้อชาติไทย

สถานที่เกิด หมู่ที่ ๖ บ้านบุพระเมือง ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ชาตะวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓ ตรงกับจันทรคติ วันอังคาร ขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีจอ

สถานะทางครอบครัว

พ่อแหล่ได้ทำการสมรสกับแม่พูน มีบุตร ๔ คน มีธิดา ๑ คน คือ

๑. นายป้อม กายพรหมราช (เป็นพ่อนายน้อม กายพรหมราช)

๒. นายคำ กายพรหมราช (เป็นโยมพ่อของพระอาจารย์บัว)

๓. นางเตี้ย อยู่พรหมราช (เป็นแม่ของนายหล่อ อยู่พรหมราช)

๔. นายแจ่ม กายพรหมราช (เป็นพ่อของนางสมคิด เชยสระน้อย)

๕. นายแก้ว กายพรหมราช (เป็นพ่อของนายประกิจ กายพรหมราช)

นอกจากนี้พ่อแหล่ยังได้สมรสกับแม่จ่อย มีธิดา ๑ คน มีบุตร ๑ คน คือ

๑. นางเกิด โหวกฉิมพลี

๒. พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน)

บรรพชา

บรรพชาอายุ ๑๕ ปี เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๔๖๘ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีฉลู ณ วัดชัยชนะสงคราม แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร โดยมี พระอธิการแก่น เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์

อุปสมบท

อุปสมบท เมื่อวันพุธที่ ๒๕ เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย ณ วัดพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ประชุมสงฆ์ ๒๕ รูป เวลา ๑๗.๑๓ น.

นามพระอุปัชฌาย์ พระครูจันทคุณาธาร วัดเชียงสา (ปัจจุบันชื่อวัดโพธินิมิตร) ตำบลสะแกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

นามพระกรรมวาจาจารย์ พระครูโพธาภิธาน วัดตะกุด อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา

นามพระอนุสาวนาจารย์ พระอธิการเพ็ง วัดตะคุ อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๖๕ – จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนวัดพรหมราช ตำบลตูม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. ๒๔๗๐ – สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักเรียนวัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ

พ.ศ. ๒๔๗๑ – สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักเรียนวัดปทุมคงคา กรุงเทพฯ

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๔๙๔ – เป็นรองเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม

พ.ศ. ๒๔๙๕ – เป็นเจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม

พ.ศ. ๒๕๑๖ – ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์

พ.ศ. ๒๕๒๒ – ได้รับพระบัญชาแต่งตั้งเป็นเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดชัยชนะสงคราม

– ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๒๓ – ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร

การปกครองในวัด

– มีการประกอบพิธีอุโบสถสังฆกรรมในวันพระ ทุก ๆ กึ่งเดือน

– มีการทำวัตรเช้า–เย็น ตลอดปี

– มีระเบียบการปกครองวัดตามกฎมหาเถรสมาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

– มีกติกาของวัดให้พระภิกษุสามเณรทำวัตรสวดมนต์เป็นประจำทุกวันเช้าและเย็น และให้พระภิกษุประกอบอุโบสถสังฆกรรมฟังปาฏิโมกข์ทุก ๆ กึ่งเดือน อีกทั้งพระภิกษุสามเณรที่อยู่ในสังกัดวัดชัยชนะสงครามจะต้องศึกษาพระธรรมวินัยและพยายามสอบเปรียญธรรมให้ได้

การศึกษา

พ.ศ. ๒๕๑๕ – ได้จัดตั้งกองทุนมูลนิธิเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม

และได้ถวายทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบได้ในระดับชั้นต่าง ๆ ทุกปีเสมอมา

พ.ศ. ๒๕๑๘ – ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง
– เป็นผู้อุปถัมภ์การตรวจข้อสอบธรรมสนามหลวงเป็นประจำทุกปี

พ.ศ. ๒๕๒๒ – ได้จัดตั้งกองทุนเพื่อนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม และได้มอบทุนการศึกษาเป็นประจำทุกปี

พ.ศ. ๒๕๒๙ – ได้ส่งพระภิกษุที่มีความสามารถเข้าไปสอนจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนวัดชัยชนะสงครามเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๓๔ – ได้คัดเลือกนักเรียนระดับประถมศึกษาเข้ารับทุนการศึกษาสงเคราะห์ของวัดในนามคณะสงฆ์กรุงเทพมหานคร ในเทศกาลวันวิสาขบูชา ณ มณฑลท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี

พระพิพัฒน์สังวรคุณได้อบรมสัทธิวิหาริกและอันเตวาสิกอยู่เสมอ และให้การสนับสนุน อนุเคราะห์ สงเคราะห์ ให้ได้รับการศึกษาสูง ๆ ขึ้นไปทั้งทางโลกและทางธรรม

งายเผยแผ่

พระพิพัฒน์สังวรคุณได้จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำทุกปี เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันสำคัญอื่น ๆ มีประชาชนมาร่วมในพิธี ประมาณ ๓๐๐-๕๐๐ คน

– มีการแสดงธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นประจำเสมอมา

- มีการแสดงธรรมแก่คณะครู–นักเรียน โรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม ทุก ๆ วันพระ
- มีการอบรมสามเณรทุก ๆ วันพระ และภิกษุทุก ๆ กึ่งเดือน
- ร่วมจัดโต๊ะหมู่บูชาในงานเทศกาลวันวิสาขบูชา ณ มณฑลท้องสนามหลวงเป็นประจำทุกปี
- จัดงานวันเฉลิมพระชนมพรรษา ทั้งวันที่ ๑๒ สิงหาคม และวันที่ ๕ ธันวาคม โดยชาวบ้านญ่าติโยม พ่อค้าประชาชนได้เข้ามาร่วมกิจกรรมเป็นประจำทุกปี
- จัดให้มีการทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ เป็นประจำทุกปี
- จัดให้มีพิธีแห่เทียนพรรษาเป็นประจำทุกปี

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๔๙๕-๒๕๐๐ – เทคอนกรีตบริเวณวัด ทำถนนหนทาง

พ.ศ. ๒๕๐๑ – สร้างฌาปนสถาน – เตาเผาศพคู่แบบถาวร สิ้นเงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท (สองแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๒ – รื้ออุโบสถเก่าซึ่งชำรุด และเล็กมากลง แล้วทำการสร้างขึ้นใหม่ กว้าง ๘ เมตร ๒๕ เซนติเมตร ยาว ๒๔ เมตร ๒๕ เซนติเมตร แบบ ก. ศิลปากร มีช่อฟ้าใบระกา หน้าบัน ซุ้มประตู หน้าต่าง ประดับกระจกปิดทอง ปูพื้น หินอ่อน สิ้นเงิน ๘๕๐,๐๐๐ บาท (แปดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

– สร้างพระประธานประจำวัดแทนองค์เดิม ซึ่งเล็กมากไม่เหมาะสมกับอุโบสถหลังใหม่ พระพุทธรูปองค์ใหม่หน้าตักกว้าง ๓ ศอก ๕ เซนติเมตรแบบสุโขทัย สิ้นเงิน ๓๕,๐๐๐ บาท (สามหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๓ – สร้างระเบียงวิหารคด กว้าง ๕ เมตร ยาว ๑๘ เมตร มีมุมท้าย แบบจตุรมุขชั้นลด ๒ ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ คันทวย ลายฉลุทองประดับกระจก ปิดทองและสร้างหอกลอง หอระฆัง กว้าง ๒ เมตร ยาว ๒ เมตร สูง ๑๐ เมตร เท่ากันทั้ง ๒ ข้าง สร้างกำแพงรอบอุโบสถ สิ้นเงิน ๓๕๐,๐๐๐ บาท (สามแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๔ – สร้างอาคารโรงเรียนประถมศึกษา (โรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม) ๑ หลัง ๓ ชั้น เป็นอาคารตึกคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้าง ๘ เมตร ยาว ๓๒ เมตร มุงกระเบื้องซีเมนต์ สิ้นเงิน ๑,๕๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านห้าแสนาทถ้วน)

– สร้างตึกแถวด้านตะวันตกและโกดังเก็บของ ตึกแถวกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๖ เมตร สูง ๓ ชั้น สิ้นเงิน ๖๔๐,๐๐๐ บาท (หกแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

– สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๒ หลัง กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลังคาตัด สิ้นเงิน ๑๕๑,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๕ – รื้อหมู่กุฏิเก่าด้านตะวันตก รวม ๗ หลัง สร้างกุฏิทรงไทย ๒ ชั้น ๒ หลัง หลังละ ๑๐ ห้อง เป็นอาคารตึกคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมทั้งครัว ห้องน้ำ–ห้องส้วม มุงกระเบื้องวิบูลย์ศรี ปั้นลวดลายหน้าบันสมัยใหม่ ราคาหลังละ ๒๐๐,๐๐๐ บาท สิ้นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๖ – รื้อหมู่กุฏิ ๒ หลัง และศาลา ๑ หลัง (ศาลาการเปรียญเรียกกันว่าศาลาเขียว) ถัดจากกุฏิหมู่เก่าด้านตะวันตก สร้างกุฏิทรงไทย ๑ หลัง ๒ ชั้น ๑๐ ห้อง เป็นอาคารตึกคอนกรีตเสริมเหล็กพร้อมทั้งครัว ห้องน้ำ–ห้องส้วม (เช่นเดียวกับที่สร้างในปี ๒๕๐๕) เทปูราดพื้นรอบกุฏิ สิ้นเงิน ๒๓๐,๐๐๐ บาท (สองแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๗ – รื้อหมู่กุฏิด้านตะวันออก ๒ หลัง สร้างกุฏิทรงไทย ๑ หลัง ๒ ชั้น ๑๐ ห้อง (เหมือน ๓ หลังแรก) สิ้นเงิน ๒๔๐,๐๐๐ บาท (สองแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๘ – สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลทรงไทย ๑ หลัง กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔ เมตร มุงกระเบื้องซีเมนต์ เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก เทพื้นรอบศาลา ทำท่อระบายน้ำ มีห้องน้ำและห้องอาบน้ำ สิ้นเงิน ๑๔๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๐๙ – รื้อและสร้างศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๔ เมตร หลังคาตรีมุขชั้นลดเสาคอนกรีตเสริมเหล็ก มุงกระเบื้องเคลือบช่อฟ้าสมัยใหม่ สิ้นเงิน ๗๕๐,๐๐๐ บาท (เจ็ดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

– สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลและประชาสัมพันธ์ กว้าง ๕ เมตร ยาว ๖ เมตร หลังคาตรีมุขชั้นลด ๒ ชั้น มีช่อฟ้าใบระกาประดับกระจกปิดทอง เสาคอนกรีตเสริมเหล็ก สิ้นเงิน ๑๔๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๐ – ทำท่อระบายน้ำด้านทิศเหนือและกำแพงวัด สูง ๖ ศอก ยาว ๕๐ เมตร เทปูนบริเวณลานวัดประมาณ ๘๐ เมตร สิ้นเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๒ – บูรณปฏิสังขรณ์หอพระไตรปิฎก จากชั้นเดียวเป็น ๒ ชั้น กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร มุงกระเบื้องเคลือบ ช่อฟ้าใบระกาประดับกระจกปิดทอง ฝ้าเพดานเสาลายฉลุทอง มีห้องน้ำและห้องครัว บริเวณหน้าหอไตรปิฎกทำเป็นอ่างเก็บน้ำสำหรับใช้ในภาวะฉุกเฉิน กว้าง ๒ เมตร ยาว ๘ เมตร เทคอนกรีตมีฝาสำหรับเปิดและปิด สิ้นเงิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท (สามแสนบาทถ้วน)

– สร้างกำแพงวัดด้านทิศใต้ ยาวประมาณ ๑๐๐ เมตร สูง ๖ ศอกคอนกรีตเสริมเหล็ก

– รื้อและสร้างตึกแถว ๒ ชั้น เป็นตึกแถวคอนกรีตเสริมเหล็ก ด้านคลองถม ถนนมหาจักร กว้างด้านหน้า ๒ เมตร ด้านหลัง ๓ เมตร ลึก ๘ เมตร สิ้นเงิน ๖๓๐,๐๐๐ บาท (หกแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๓ – สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๑ หลัง กว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๕ เมตร หลังคาจตุรมุขชั้นลด ๒ ชั้น ช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ คันทวย เทพนม ประดับกระจกปิดทอง มีห้องครัวและห้องน้ำ มุงกระเบื้องลูกฟูกลอนคู่ สิ้นเงิน ๕๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๔ – ก่อสร้างกำแพงวัดด้านทิศเหนือ (ด้านถนนเจริญ–กรุง) กั้นระหว่างวัดกับบ้าน และก่อสร้างสุสาน

ด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก สิ้นเงิน ๒๑๐,๐๐๐ บาท (สองแสนหนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

- รื้อและสร้างกุฏิสงฆ์ ๑ หลัง ๒ ชั้น กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๙ เมตร มีห้อง ๑๐ ห้อง พร้อมทั้งห้องครัว ห้องน้ำ สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก สิ้นเงิน ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๕ - รื้อหมู่กุฏิเก่า ๔ หลัง (รวมตึกบ้านเก่าของเจ้าพระยาบดินทรเดชา และหอกลาง ๑ หลัง)

- สร้างกุฏิทรงไทย ๑ หลัง มี ๓ ชั้น หลังคาตรีมุข ช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ คันทวย ประดับกระจกปิดทอง หลังคามุงด้วยกระเบื้องลูกฟูกลอนคู่ มีรั้วเหล็กกำแพงรอบกุฏิ สิ้นเงิน ๘๕๐,๐๐๐ บาท (แปดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๖ - สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔ เมตร มีช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ คันทวย ประดับกระจกปิดทอง สิ้นเงิน ๔๕๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ - สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ๑ หลัง ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๔ เมตร มีช่อฟ้า หางหงส์ คันทวย ประดับกระจกปิดทอง หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบธรรมดา สิ้นเงิน ๖๓๐,๐๐๐ บาท (หกแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

- ได้ซ่อมสุสาน ซ่อมพระเจดีย์ สร้างโรงครัว และที่ตั้งแท้งก์พร้อมแท้งก์น้ำ ลาดปูนบริเวณลานวัด สิ้นเงิน ๔๔๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนสี่หมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๒๔ – เขียนลายฉลุทองบานประตูและหน้าต่างด้านในอุโบสถ สิ้นเงิน ๕๐,๐๐๐ บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน)

– จัดสร้างอาคาร ๑ หลัง ให้เป็นที่ทำการของหน่วยบรรเทาสาธารณภัยวัดชัยชนะสงคราม

พ.ศ.•๒๕๓๑ – ซ่อมแซมวิหารคด หอกลอง หอระฆัง กำแพงวัด ซุ้มประตู สิ้นเงิน ๕๗๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนเจ็ดหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๓ – ซ่อมแซมพระอุโบสถ โดยการลงรักปิดทองฐานชุกชี ช่อฟ้าใบระกา เป็นต้น พร้อมทั้งทาสีใหม่ สิ้นเงิน ๑,๘๕๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านแปดแสนห้าหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๔ – ก่อสร้างเทพื้นคอนกรีตเสริมเหล็ก วางท่อระบายน้ำ และติดตั้งไฟบริเวณลานวัดทั้งหมด ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี สิ้นเงิน ๔,๑๓๐,๐๐๐ บาท (สี่ล้านหนึ่งแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

พ.ศ. ๒๕๓๕ – เขียนภาพพุทธประวัติในพระอุโบสถจนแล้วเสร็จ สิ้นเงิน ๒๘๐,๐๐๐ บาท (สองแสนแปดหมื่นบาทถ้วน)

– ปรับปรุง ซ่อมแซมเมรุจนอยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี สิ้นเงิน ๕๓๐,๐๐๐ บาท (ห้าแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

– ได้รับการคัดเลือกให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ประจำปี ๒๕๓๕ จากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๓๘ – ซ่อมแซมเมรุเป็นระบบไฟฟ้า สิ้นเงิน ๒,๔๐๐,๐๐๐ บาท (สองล้านสี่แสนบาทถ้วน)

- ปรับปรุงห้องน้ำ-ห้องครัว ศาลา ๑ โดยปูกระเบื้อง ทาสีใหม่ สิ้นเงิน ๓๕,๐๐๐ บาท (สามหมื่นห้าพันบาทถ้วน)
- เปลี่ยนประตูเหล็กศาลาบำเพ็ญกุศล ๔ หลัง จากแบบเดิมเป็นประตูม้วน สิ้นเงิน ๑๖๕,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนหกหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

จากปี ๒๔๙๕-๒๕๓๘ รวมค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นประมาณ ๒๐,๔๕๕,๐๐๐ บาท (ยี่สิบล้านสี่แสน-เก้าหมื่นห้าพันบาทถ้วน)

ด้านสาธารณสงเคราะห์

พ.ศ. ๒๔๘๓ – ได้รับมอบหมายจากหลวงพ่อแก่น เจ้าอาวาสสมัยนั้นให้เป็นผู้ดำเนินการจัดหาทุนสร้างพระไตรปิฎกประจำวัดชัยชนะสงคราม

- ซื้อที่ดินถวายวัดตะกุด อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา
- บริจาคเงินขุดสระน้ำวัดพรหมราช จ.นครราชสีมา ประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ บาท
- นำญาติโยมไปเลี้ยงพระในงานนมัสการพระพุทธบาท จ.สระบุรี ติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

พ.ศ. ๒๕๑๓ – นำต้นโพธิ์ตรัสรู้ไปปลูกที่วัดพรหมราช และนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุที่พระเมาลีพระประธานวัดพรหมราช

- นำตะเกียงเจ้าพายุและแท้งก์น้ำไปถวายวัด และมอบให้โรงเรียนหลายแห่งในเขต อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมา
- นำญาติโยมไปทอดกฐิน-ผ้าป่า ที่วัดในเขต อ.ปักธงชัย จ.นครราชสีมาเกือบทุกปี
- ให้การอุปถัมภ์ในการอบรมพระอุปัชฌาย์วัดสาม-พระยาติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี
- ให้การอุปถัมภ์การตรวจธรรมสนามหลวงทุกปี

พ.ศ. ๒๕๓๘ - ช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมด้วยการบริจาคข้าวสารอาหารแห้ง คิดเป็นเงินประมาณ ๓๐,๐๐๐ บาท
- ช่วยเหลือวัดที่ถูกไฟไหม้ในจังหวัดอ่างทอง

งานพิเศษ

- เป็นกรรมการโรงพยาบาลสงฆ์
- เป็นกรรมการอุปถัมภ์พระภิกษุ-สามเณรชาวเขา

พ.ศ. ๒๕๑๔ - เป็นประธานสหภูมิชาวนครราชสีมา จนถึงวันมรณภาพ
- เป็นประธานกรรมการจัดงานทอดผ้าป่าสามัคคีหาทุนสมทบตั้งมูลนิธิการศึกษาพระปริยัติธรรมของสหภูมิชาวนครราชสีมา
- เป็นประธานมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรที่สอบนักธรรมและเปรียญธรรมได้

พ.ศ. ๒๕๒๙ – ได้เข้าร่วมประชุมอบรมพระสังฆาธิการระดับแขวงและระดับวัด ณ วัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๕๓๓ – ได้เข้าร่วมประชุมอบรมพระสังฆาธิการ ครั้งที่ ๕ (ธรรมเสนา) ณ โรงเรียนพระสังฆาธิการ วัดหัวลำโพง เขตบางรัก กรุงเทพมหานตร

ความชำนาญพิเศษ

พระพิพัฒน์สังวรคุณมีความชำนาญวิชาโหราศาสตร์และวิชาแพทย์แผนโบราณ และมีความชำนาญในการบูรณปฏิสังขรณ์และการก่อสร้าง

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๖ – เป็นพระครูสังฆรักษ์ ฐานานุกรมในพระเทพเมธี (ชอบ อนุจารี)

พ.ศ. ๒๔๙๘ – เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี ที่ พระครูชัยโสภณ

พ.ศ. ๒๕๐๓ – ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๐๖ – ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๐๙ – ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษ ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๑๔ – ได้รับพระทานทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ที่ พระพิพัฒน์สังวรคุณ

มรณภาพ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ อาพาธมาเป็นเวลาหลายปี เข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลบ่อยครั้ง บางครั้งก็อยู่เป็นเดือน โดยเฉพาะการอาพาธระยะหลังนี้ท่านมีอาการเหนื่อยหอบ และหายใจติดขัด ทางคณะศิษย์จึงแจ้งให้คุณโยมสุกิจ อาภาธร และคุณโยมปราณี ยงอุดมทรัพย์ ซึ่งทั้ง ๒ ท่านนี้เป็นโยมอุปัฏฐากใกล้ชิด และเป็นผู้นำหลวงพ่อไปรักษาตัวทุก ๆ ครั้งที่อาพาธ และการไปรักษาตัวครั้งนี้ ทางคุณโยมทั้ง ๒ ได้นำท่านไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน สีลม บางรัก พักรักษาตัวอยู่โรงพยาบาลในลักษณะเข้า-ออก อยู่ตลอดเวลา ท่านออกจากโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ดูอาการของท่านดีขึ้นมาก จำความได้ดี พูดจาปราศรัยกับญาติโยมได้รู้เรื่อง เพียงแต่ท่านเดินไม่ไหว ต้องนั่งรถเข็นเวลาออกนอกกุฏิ

เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๙ ทางวัดจัดพิธีทำบุญตักบาตรประจำปี ท่านก็นั่งรถเข็นรับบาตรจากญาติโยมที่มาทำบุญได้เป็นปกติ และดูท่าทางของท่านสดชื่นที่ได้เห็นญาติโยมที่คุ้นเคยเข้ามาทักทาย เสร็จจากบิณฑบาตญาติโยมก็เข้ามากราบขอพรปีใหม่จากท่านที่กุฏิเป็นประจำทุกปี ท่านยังยิ้มแย้มพูดจากับญาติโยมอย่างเป็นกันเอง

วันรุ่งขึ้น คุณโยมสุนีย์ ผ่องพรหมราช ซึ่งเป็นแม่ครัวของวัด ได้จัดภัตตาหารเช้ามาถวาย แต่เห็นท่านยังจำวัดอยู่ จึงฝากพระเณรที่เฝ้ารับใช้ให้ช่วยถวายเมื่อท่านตื่นขึ้น แต่จนสายแล้วท่านยังไม่ตื่น พระเณรเห็นผิดปกติจึงเข้าไปจับตัวท่านดูปรากฏว่า แขนขาของท่านไม่รับรู้อะไรแล้ว มีเพียงลมหายใจที่แผ่วเบา จึงแจ้งให้โยมสุกิจ อาภาธร และโยมปราณี ยงอุดมทรัพย์ได้รับทราบ โยมทั้ง ๒ ก็นำท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียนเหมือนเช่นเคย

การเข้ารับการรักษาตัวของท่านในครั้งนี้ ทางโรงพยาบาลแจ้งว่าเส้นโลหิตฝอยในสมองของท่านแตก จะต้องผ่าตัดศีรษะเพื่อรักษาต่อไป ทางคณะสงฆ์และญาติโยมก็ไม่ขัดข้อง โดยมีคุณโยมสุกิจ อาภาธร เป็นผู้เซ็นรับรองการผ่าตัดของท่าน ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ท่านไม่สามารถจะพูดจาได้อีกเลย เข้าห้อง ไอซียู บ้าง อยู่ห้องพิเศษบ้าง โดยมีพระภิกษุ–สามเณรผลัดเปลี่ยนกันไปเฝ้าประจำทั้งวันทั้งคืน เป็นอย่างนี้เรื่อยมาจนวาระสุดท้าย ท่านได้มรณภาพลงด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันศุกร์ที่ ๗ มิถุนายน ๒๕๓๙ เวลา ๐๔.๐๕ น. โดยแพทย์ลงความเห็นว่าเป็นโรคหัวใจล้มเหลว ระยะเวลาที่ท่านเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาลกรุงเทพคริสเตียน รวมได้ ๖ เดือน ๕ วัน

สิริรวมอายุได้ ๘๕ ปี ๖ เดือน ๒๖ วัน

พฤษภกาสร	*อีกกุญชรอันปลดปลง*
โททนต์เสน่งคง	*สำคัญหมายในกายมี*
นรชาติวางวาย	*มลายสิ้นทั้งอินทรีย์*
สถิตทั่วแต่ชั่วดี	*ประดับไว้ในโลกา*

กำหนดการงานพระราชทานเพลิงศพ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย จตฺตมโน)

เจ้าอาวาสวัดชัยชนะสงคราม และเจ้าคณะแขวงสัมพันธวงศ์

วันที่ ๒๙-๓๐ พฤศจิกายน - ๑ ธันวาคม ๒๕๓๙

****

วันศุกร์ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ (ตรงกับวันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๒)

เวลา ๑๕.๐๐ น. - เชิญศพขึ้นตั้งบำเพ็ญกุศล

เวลา ๑๖.๐๐ น. - พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ (โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๖.๓๐ น. - พระสงฆ์ ๘๕ รูปรับทักษิณานุประทาน (โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๘.๓๐ น. - สมเด็จพระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

- พระสงฆ์ ๔ รูปสวดธรรมคาถา (โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๙.๓๐ น. - พระพิธีธรรม ๔ รูปสวดพระอภิธรรม (ในพระบรมราชานุเคราะห์)

วันเสาร์ที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ (ตรงกับวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๒)

เวลา ๑๐.๐๐ น. - พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว ถวายพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ จบแล้ว ถวาย พรพระแล้วรับพระราชทานฉัน (ในพระบรมราชานุเคราะห์)

เวลา ๑๑.๐๐ น. - ถวายภัตตาหารเพลพระภิกษุสามเณร ประมาณ ๓๕๐ รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. - พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูปสวดมาติกา-บังสุกุล
(โดยพระบรมราชานุเคราะห์)

เวลา ๑๓.๓๐ น. - พระสงฆ์ ๑๘๕ รูปรับทักษิณานุประทาน
(โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๖.๓๐ น. - สมเด็จพระราชาคณะ-พระราชาคณะ ๑๐ รูป พิจารณาผ้ามหาบังสุกุล
(โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๗.๐๐ น. - พระราชทานเพลิงศพ

วันอาทิตย์ที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๓๙ (ตรงกับวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๒)

เวลา ๐๗.๐๐ น. - พระราชทานผ้าไตรและภัตตาหารสามหาบในการเก็บอัฐิ (ในพระบรมราชานุเคราะห์)

เวลา ๑๐.๓๐ น. - พระสงฆ์ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ฉลองอัฐิ

เวลา ๑๑.๐๐ น. - ถวายภัตตาหารพระภิกษุสามเณรเพล ประมาณ ๒๐๐ รูป (โดยเสด็จพระราชกุศล)

เวลา ๑๒.๐๐ น. - พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดมาติกา-บังสุกุล
(โดยเสด็จพระราชกุศล)

คณะสงฆ์วัดชัยชนะสงครามและคณะศิษย์

ตำรายาสมุนไพรแผนโบราณ

ของ

พระพิพัฒน์สังวรคุณ

(หลวงพ่อสาย จตฺตมโน)

วัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก)

สารบัญ

หน้า

ตำรายาสมุนไพรแผนโบราณของพระพิพัฒน์สังวรคุณ

(หลวงพ่อสาย จตฺตมโน)

วัดชัยชนะสงคราม (วัดตึก)

หมวดยาแก้ไข้

ยาเขียวขี้หนอน

เอาใบขี้หนอน ๑ ใบแพงพวย ๑ ใบถั่วแระ ๑ ใบพริกไทย ๑ ใบผักเคล็ด ๑ ใบย่านาง ๑ ใบผักเค้า ๑ ใบชิงช้าชาลี ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ ใบน้ำเต้า ๑ ใบแคแดง ๑ ใบสมี ๑ ใบมะระ ๑ เถาหัวด้วน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากมะนาว ๑ รากมะปรางหวาน ๑ ยา ๑๘ สิ่งนี้ เอาสิ่งละเท่ากันทำเม็ดไว้แก้ไข้ทุกชนิด น้ำร้อน น้ำซาวข้าว ยักย้ายกระสายตามแต่โรคไข้แลฯ

ยาเขียวรัตนคุณ

ใบชบา ๑ ใบระมะ ๑ ใบฝ้ายแดง ๑ ใบผักเค็ด ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ใบขี้กาแดง ๑ ใบปีบ ๑ ใบสะเดา ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบฝักข้าว ๑ ใบมะยม ๑ ใบหมากผู้ ๑ ใบหมากเมีย ๑ ใบมะตูม ๑ ใบเงิน ๑ ใบทอง ๑ ใบเสนียด ๑ ใบทองพันชั่ง ๑ ใบแคแดง ๑ ใบสันพร้าหอม ๑ ใบมะเฟือง สิ่งละ ๔ บาท ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ พิษนาค ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ รากย่านาง ๑ เมือกคน ๑ เปราะหอม ๑ ว่านร่อนทอง ๑ ว่านกลีบแรด โกฐหัวบัว ๑ อบเชยเทศ ๑ เนระพูสี ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ สารภี ๑ สิ่งละ ๒ บาท ทำผงแก้ไข้พิษ ไข้ฝีดาษ อีสุก อีใส อีดำ อีแดง พิษตานซาง ไข้เหนือ ไข้ทั้งปวง น้ำดอกไม้เทศ น้ำซาวข้าว

น้ำร้อน พิมเสนแก้ไข้ผิดสำแดง น้ำรากมะปราง เมือกคนพญามือเหล็ก ต้มแก้ท้องเดิน เทียนต้มกระหายน้ำ รากบัว ลูกมะกอกต้มกิน แก้โรคทั้งปวงหายแลฯ

ยาเขียวสิงคลีน้อย

เอาใบมะตูม ๑ รากแตงเถื่อน ๑ โกฐสอ ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ พิษนาค ๑ ไคร้เครือ ๑ ใบฝ้ายแดง ๑ ทำผงไว้แก้ไข้ทุกชนิด แก้ลมกาล แก้กาฬภายใน ไข้พิษ ไข้สันนิบาต น้ำคร่ำ น้ำมูตร แทรกดีงูเหลือม แก้ไข้พิษ น้ำซาวข้าวทั้งกิน ทั้งชโลม ฯ

ยาเขียวสิงคลีใหญ่

ใบพิมเสน ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบมะระ ๑ ใบฆ้องสามย่าน ๑ ใบว่านหางจระเข้ ๑ ว่านร่อนทอง ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ระย่อม ๑ พิษนาค ๑ ไคร้เครือ ๑ จันทน์ทั้งสอง สิงละเท่ากัน ทำผง ปั้นเม็ดไว้แก้ไข้ร้อนในกระหายน้ำ ปวดหัวตัวร้อน ไข้พิษ ไข้กาฬทั้งปวง น้ำร้อน น้ำดอกไม้เทศ น้ำคร่ำ น้ำมูตร น้ำดีงูเหลือม ยักย้ายกระสายตามโรคแลฯ

ยาปรีไทยหักดี

เอาเขี้ยวจระเข้ ๑ บาท หอยขม ๑ บาท หอยแครง ๑ บาท หวายตะค้า ๑ บาท หนังแรด ๑ บาท เผาไฟ พริกไทย ๕ บาท กระเทียม ๕ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท แก่นแสมทะเล ๑ บาท ตำเป็นผงแก้ปวดหลัง แก้เสียดแน่น แก้ตะคิว ต้มน้ำร้อนพิมเสนแทรกเป็นกระสายแก้ไข้ได้ฯ

ยามหานิลน้อย

กระดูกงูเหลือม ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ลูกมะกอก ๑ เม็ดมะนาว ๑ เม็ดสะบ้า ๑ ยานี้สิ่งละ ๑ บาท สุมไฟให้ระอุดี ใบพลูแก ๑ ผลประคำดีควาย ๑ สิ่งละ ๑ บาท ข้าวสาร ๒ บาท ทำแท่ง แก้ไข้พิษ

ซางตานทั้งปวง ยักย้ายกระสายตามโรคแลฯ

ยามหานิลชาวเหนือ

ผลมะกอกคั่ว ๑ เปลือกทองหลางใบมนปิ้ง ๑ รากทองหลางใบมนย่าง ๑ รากย่านางคั่ว ๑ รากผักข้าวคั่ว ๑ จันทน์เทศคั่ว ๑ จนเป็นถ่านดี ทำผง น้ำใบทองหลางกระสาย ทำเม็ดแก้ไข้ร้อนใน กระหายน้ำ พิษกาฬจับหัวอกเชื่อมซึมหายแล ฯ

ยามหาบิน ๑๒ นักษัตร

เอากระดูก ๑๒ นักษัตร ฝักส้มป่อย ๑ เม็ดลำโพง ๑ เม็ดมะนาว ๑ กระดูกแร้ง ๑ กระดูกกา ๑ คางคกตายซาก ๑ เมล็ดทองหลางใบมน ๑ แก่นสน ๑ แก่นสัก ๑ แก่นประดู่ ๑ ผลประคำดีควาย ๑ สิ่งละ ๑ บาท สุมเป็นถ่าน น้ำประสานทองสะตุ ดีแร้ง ดีกา ดีงูเหลือม ดีงูเห่า สิ่งละ ๑ สลึง ใบทองหลางหนาม ๑ ใบมะระ ใบพิมเสน ใบสันพร้าหอม ๑ ใบเล็บครุฑ ใบทองพันชั่ง ใบพลู ข้าวสารคั่วจนกรอบ ๑ รากดินคั่วจนกรอบ ๑ สิ่งละ ๑ บาท ทำผงบดด้วยน้ำรากเล็บครุฑ เปลือกทองหลางใบมน ผลประคำดีควาย ว่านมหากาฬ ๑ ต้ม ๓ เอา ๑ กระสายยาต้มปั้นแท่งไว้แก้ไข้ แก้พิษต่างๆ แก้เชื่อมมัว ร้อนใน กระหายน้ำ แก้กาฬขึ้นในอกหายดีนักแลฯ

ยาวิษณุประสาทแก้ไข้

ตุมกาแดง ๑ บาท ตุมกาขาว ๑ บาท ตุมกาเครือ ๑ บาท กุยแดง ๑ รากมะกอกเผือก ๑ บาท รากคุค ๑ บาท มหาสดำ ๑ บาท รากขัดมอน ๑ บาท รากชุมเห็ดไทย ๑ บาท ระย่อม ๑ บาท รากไคร้เครือ ๑ บาท เห็ดกระถินพิมาน ๔ บาท เห็ดไม้แดง ๔ บาท (ใช้เห็ดที่ไม้ยังสด) ทำผงทำเม็ดไว้แก้ไข้พิษ แก้กาฬ แก้ร้อนใน นำดอกไม้สด ทั้งกินและชโลม แก้ไข้ตัวเย็น แก้เพ้อคลั่ง ฝ่ามือเท้ามีกลิ่นคาวปลาได้ทุกชนิดฯ

ยาบัญจางค์วิเชียรแก้ไข้กาฬทั้งปวง

เอาเม็ดมะนาว ๑ ใบ สันพร้าหอม ๑ ใบพิมเสน น้ำประสานทอง สะตุ ๔ สิ่งสิ่งละเท่ากัน ผลประคำดีควายเท่ายาทั้งหลาย บดด้วยน้ำแก่นจันทน์เทศ ต้มเป็นกระสาย แก้ไข้ แก้พิษกาฬในอก ในดวงจิต เชื่อมซึม กระตุกมือเท้าทั้งปวงหายฯ

ยามหานิลกลาง

กระดูกแร้ง ๑ กระดูกกา ๑ กระดูกแพะ ๑ กระดูกห่าน ๑ กระดูกหมาดำ ๑ รากดิน ๑ รากคางคกตายซาก ๑ ยานี้สุมให้ระอุดี เห็ดขี้วัวสุม แก้ไข้พิษ ไข้กาฬทั้งปวงหายแลฯ

ยาทุเลาไข้ทั้งปวง

เอาใบมะนาว ๑๐๘ ใบ ลงด้วยพระเจ้าห้าพระองค์ เอาฝักส้มป่อย ๙ ฝัก มะกรูด ๓ ลูกผ่า ๘ ซีก ขมิ้นอ้อย ๙ ชิ้น บอระเพ็ด ๙ ก้อน มะขามเปียก ๙ ฝัก หัวหอม ๙ หัว ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้ม ๓ เอา ๑ ใช้กิน เอาดีเกลือใส่กินตามกำลัง บำรุงเลือดให้เป็นขึ้น แก้คุณผีคุณคนแลฯ

ยาแก้ไข้อย่างศักดิ์สิทธิ์

เอาย่านาง ๑ รากชิงชี่ ๑ รากท้าวยายม่อม ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ รากคนทา ๑ หญ้าแพรก ๑ หญ้าปากควาย ๑ หญ้าชันอากาศ ๑ มูลโค ๑ บอระเพ็ด ๑ เป็นยาต้ม รับประทาน ฯ

ยาแก้กาฬสิงคลี

ให้ลงร้อนภานใน รากสาดไข้ทั้งปวง เอาว่านร้อนทอง ๑ ว่านกลีบแรด ๑ เนระพูสี ๑ เปราะหอม ๑ พิมเสน ๑ จุกโรหินี ๑ อบเชย ๑

จันทน์ทั้งสอง ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ เทียนดำ ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ สมอทั้งสาม ๑ งาช้าง ๑ เขากวาง ๑ ระย่อม ๑ บดปั้นเป็นแท่งไว้ แก้อกร้อนฯ

ยาแก้กาฬและไข้ต่าง ๆ

ถ้ากาฬขึ้นสะท้าน บางทีให้ร้อนอกร้อนใจ กระสับกระส่ายไปมา เอาพญารางดำ ๑ งาช้าง ๑ นอแรด ๑ บดละลายน้ำดีงูกินหายแลฯ

ยาจับไข้

ให้พลีเอารากประยงต้มกินหายแลฯ

ยาไข้จับ

ให้เอาใบกะเมงต้มเอาน้ำ แล้วแทรกสุรากินหายแลฯ

ยาไข้ป้าง

เอาปูนขาว ๓ หยิบมือ ใบจาก ๗ ยอด แขนไม้ไผ่ป่า ๗ อัน หน่ออ้อ ๓ หน่อ ผานไถ เหล็กอัน ๑ ต้มกิน ๓ เพลา หายแลฯ

ยาต้มแก้ไข้พิษ ไข้ซึม และไข้สั่น

ท่านให้เอา ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงด้วย นะ โม พุท ธา ยะ ไพล ๗ แว่น ลงด้วย นะ มะ พะ ทะ บอระเพ็ด ๗ แว่น ลงด้วย มะ อะ อุ ลูกกะดอม ๗ ผล ลูกสมอไทย ๗ ผล ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มกินหายแลฯ

เห็ดระงับแก้ไข้แก้พิษกาฬทั้งปวง

เอาเห็ดไม้แดง ๑ เห็ดกระถินพิมาน ๑ เห็ดตาล ๑ เห็ดมะพร้าว ๑ เห็ดมะขาม ๑ เห็ดตะเคียน ๑ เทียนดำ ๑ พิษนาศ ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ มหาทลาย ๑ รากลำโพงกาสลัก ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ ฝาหอยโข่งผา เห็ดหมาก ๑ ทำผงแก้ไข้แก้พิษกาฬ เชื่อมมัว ชักสลบ หอบ แก้กาฬ น้ำคร่ำน้ำมูตรกระสายดีแลฯ

ยามูลปฐวี แก้ไข้แก้พิษกาฬทั้งปวง

รากผักเค็ด ๑ รากพุทรา ๑ คุด ๑ ผักกระเฉด ๑ รากมะกอกเผือก ๑ เถาหมวกแดง ๑ เถาหมวกขาว ๑ เห็ดไม้แดง ๑ เห็ดกระถินพิมาน ๑ เห็ดตาล ๑ ผลมะกอก ๑ แฝกหอม ๑ มะแว้งต้น ๑ ผลขี้กาแดง ๑ บอระเพ็ด ๑ มะแว้งเครือ ๑ รากดิน ๑ เอาเท่ากัน ทำผง แก้ไข้พิษไข้กาฬจับ เชื่อมมัว ลิ้นกระด้างคางแข็ง กระหายน้ำแก้หายแลฯ

ยากาฬสูญ แก้ไข้พิษไข้กาฬทั้งปวง

ใบระงับ ๑ ใบผักไห่ ๑ ใบพลูแก ๑ ใบประคำดีควาย ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบรักขาว ๑ ระย่อม ๑ มูลโค ๑ ผลฝักข้าว ๑ ว่านร่อนทอง ๑ พิษนาค ๑ เปราะหอม ๑ สิ่งละ ๑ บาท บดด้วยน้ำทองหลางใบมน ดินประสิว ๒ สลึง ฝิ่น ๑ บาท ๒ สลึง ดีงูเหลือม ๑ สลึง ทำเม็ดไว้แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ เชื่อมมัว ลิ้นกระด้างคางแข็ง น้ำร้อนน้ำดอกไม้เทศ แก้ทุรนทุราย น้ำดีงูเหลือมจุดกาฬ น้ำหัวมหากาฬกับน้ำปูนใสทาหายแลฯ

ยาจักรนารายณ์ แก้ไข้พิษไข้กาฬ

เอาว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ เปราะหอม ๑ เนระพูสี ๑ ใบพิมเสน ๑ ไคร้เครือ ๑ มหาดำ ๑ กฤษณา ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ชะเอม ๑ เจตพังคี ๑ เขากวาง ๑ เขากุย ๑ งาช้าง ๑ เขี้ยวเสือ ๑ เขี้ยวหมี ๑ เขี้ยวจระเข้ นอแรด ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ แก่นสน ๑ โกฐสอ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ เทียนทั้งห้า ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ทำผงบดด้วยน้ำดอกไม้เทศ แทรกดีงูเหลือม ดีงูเห่า แก้ไข้พิษร้อนในแก้พิษกาฬจับหัวใจกระวนกระวายหายแลฯ

ยาทิพคงคาดับมหาอัคคี

แก้ไข้ทั้งปวง แก่นปรู ๑ แก่นประดู่ ๑ แก่นสน ๑ แก่นไม้รัง ๑

แก่นไม้แดง ๑ แก่นมะหาด ๑ แก่นแสมทั้งสอง ๑ ใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบหมากผู้ ๑ ใบหมากเมีย ๑ ใบตำลึงตัวผู้ ๑ ใบระงับ ๑ รากมะแว้งทั้งสอง ๑ เทียนทั้งห้า ๑ กระดูกทับสมิง ๑ กะลา ๑ กระดูกแร้ง ๑ กระดูกกา ๑ กระดูกหมาดำ ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ กระดูกสุมไฟเสียก่อนทำแท่งไว้แก้ไข้กาฬ ไข้พิษ ไข้ตักกสิลา กระทั่งตัวร้อนแข็ง คางแข็ง น้ำซาวข้าว น้ำคร่ำสุก แก้พิษกาฬภายใน ให้ผิวเหลืองหน้าเหลือง ตาเหลืองใน ร้อนใน หายแลฯ

ยาแสงฟ้าอัสดง

แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ จันทน์ทั้งสอง ๑ เถาหมวกทั้งสอง ๑ รากย่านาง ๑ รากคุด ๑ พญารากขาว ๑ ดอกงิ้ว ๑ ดอกคำไทย ๑ ดอกคำจีน ๑ ดอกทองกวาว ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกบัวหลวง ๑ หญ้าแพรกเผือก ๑ นอแรด ๑ เขี้ยวปลาพยูน ๑ เขี้ยวจระเข้ ๑ สิ่งละ ๑ บาท ครั้งละ ๔ บาท ฝางเท่ายาทั้งหลาย ทำผงปั้นเป็นเม็ด แก้ไข้พิษไข้กาฬภายนอกภายใน ร้อนในกระหายน้ำ แก้รากสาด สันนิบาต ฝีดาษ โรคหายแล ฯ

ยาสินธูทิพรส

แก้ไข้พิษไข้กาฬทั้งปวง หอยกาบเผา ๑ หอยแครงเผา ๑ ดอกคำไทย ๑ ดอกคำฝอย ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกบัวหลวง ๑ ครั่ง ๑ ว่านมหากาฬ ๑ หัวตำลึง ๑ เปลือกมะปราง ๑ แฝกหอม ๑ เนระพูสี ๑ โกฐหัวบัว ๑ โกฐกระดูก ๑ โกฐสอ ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ พิษนาค ๑ ใบมะยม ๑ จันทน์เทศ ๑ จันทน์ชะมด ๑ ชะลูด ๑ ใบมะระ ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบพรมมิ ๑ บอระเพ็ด ๑ แก่นสน ๑ ใบพิมเสน ๑ พญามือเหล็ก ๑ รากหนาด ๑ สิ่งละ ๒ บาท กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ สมอไทย ๑ สมอพิเภก ๑ รากมะปราง ๑ ต้นน้ำนมราชสีห์ ๑ ชะเอมเทศ ๑ มะขามป้อม ๑ รากปลาไหลเผือก ๑

รากย่านาง ๑ รากมะนาว ๑ เขาควาย ๑ นอแรด ๑ เปราะหอม ๑ สิ่งละ ๑ บาท สักขี ๒ บาท รากเมือกคน ๒ บาท ฝาง ๒ บาท เถามวกแดง ๒ บาท จันทน์แดง ๒ บาท ทำผง แทรกหญ้าฝรั่น พิมเสนชะมด อำพันทอง ทองคำเปลว เกล็ดหอยหอม แก้พิษต่างๆ พิษกาฬ พิษซางตานทั้งปวง น้ำร้อน น้ำดอกไม้เทศ แก้สารพัดไข้หายแลฯ

ยารุเด็กตั้งแต่ ๑-๑๒ ปี

เอามะกรูด ๓ ลูก ควักเอาเม็ดออก ลูกหนึ่งใส่กระเทียมเต็ม ลูกหนึ่งใส่ดีปลีเต็ม ลูกหนึ่งใส่เม็ดสลอด นึ่งให้เปื่อย ตำบดปั้นเป็นเม็ดเท่าพุทธรักษา เด็ก ๑-๑๒ ปี กิน ๒ เม็ด ตามกำลังเด็ก กินเวลาแก้พิษเสมหะ แก้พิษซางตาน แก้พยาธิผอมแห้ง ไอหอบ แก้พยาธิทุกชนิด กินยานี้ออกมาแลฯ ถ้ากวาดด้วยน้ำมะกรูด แก้น้ำลายเหนียวฯ

ยาแท่งดำแก้ไข้พิษ ไข้กาฬพิษ ซางตานทุกชนิด

เอาเทียนทั้งห้า ๑ โกฐสอ ๑ โกฐหัวบัว ๑ โกฐเขมา ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ ขอนดอก ๑ สักขี ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ เนระพูสี ๑ มหาสดำ ๑ หญ้าตีนนก ๑ ลูกสารพัดพิษ ๑ ลูกราชดัด ๑ ลูกเบญกานี ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ ยานี้สิ่งละ ๑ บาท ชะมดเช็ด ๑ เฟื้อง พิมเสน ๑ สลึง หมึกหอม ๒ สลึง เขาโค ๑ เขากระบือ ๑ ขนแร้ง ๑ แวนกยูง ๑ ยานี้คั่วให้ไหม้หนัก ๑ บาท ผิวมะกรูด ๑ ผักส้มป่อย ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ ขี้แมงสาบ ๑ รากดิน ๑ กะตังมูตร ๑ คั่วให้ไหม้ สิ่งละ ๑ บาท ทองคำเปลวพอสมควร ทำผง ทำเม็ดด้วยน้ำยาหมู่ แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ ซางตาน ฝีดาษ ทั้งกินทั้งกวาดแก้ซางทั้ง ๗ วันดีแลฯ

ยาวิบูลบรรพรส

แก้ไข้หอบ อ่อนเพลีย เหนื่อย หรือไข้ทุกอย่าง เอาลูกจันทน์เทศ ๑ สลึง ชะเอมเทศ ๒ สลึง ใบกระวาน ๒ สลึง ดอกบุนนาค ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท ๑ สลึง ดีปลี ๑ บาท ๒ สลึง รากน้ำใจครั่ง ๑ บาท ๒ สลึง จันทน์เทศ ๑ บาท ๒ สลึง เกษรบัวหลวง ๑ บาท ๒ สลึง บดทำผง ทำเม็ดกินกับน้ำตาลทรายกิน แก้อ่อนเพลีย หอบ แก้กาฬจับหัวใจคลั่งเพ้อ น้ำบอระเพ็ด ต้มแก้สลบ น้ำจันทน์ ต้มแก้ดีพิการ น้ำลูกกะดอมต้มหายฯ

ยาแดงใหญ่

แก้ไข้ทุกชนิด ไข้ผิดสำแดง ลงท้องรากสาด ร้อนภายในไข้หวัดน้ำร้อนน้ำดอกมะลิตามไข้ ถ้าไข้สูงมากก็ให้กระสายเขี้ยวงาฝน เอาจันทน์เทศ ๑ ฝาง ๑ เปราะหอม ๑ รากมะปราง ๑ รากมะนาว ๑ เมือกคน ๑ ยานี้สิ่งละ ๑ บาท จันทน์แดงเท่ายาทั้งหลาย บดทำเม็ดไว้ใช้ดีนักแลฯ

ยาประสะกา

เอารากใบรกฟ้า ๑๐ บาท รากไม้รวก ๖ บาท กระดูกแร้ง ๕ บาท หัวงูเห่า ๓ บาท กระวาน ๓ บาท กานพลู ๓ บาท รากดิน ๓ บาท ลูกจันทน์ ๓ บาท กระดูกงูเหลือม ๑ บาท ๒ สลึง กระดูกทับสมิงคลา ๑ บาท ๒ สลึง กระดูกเสือ ๑ บาท ๒ สลึง แก่นแสมทะเล ๑ บาท ๒ สลึง สรรพยา ๑๒ สิ่งนี้ คั่วให้ไหม้ น้ำประสานทองสะตุ ๓ สลึง รวม ๑๓ สิ่งนี้ ต้าผงบดด้วยน้ำดอกไม้ แทรกดีงู แก้ไข้พิษซางและฝีดาษ ใช้กวาด ละลายน้ำปูนใสแทรกพิมเสน แก้ละอองขึ้นลิ้นกินข้าวไม่ได้ และลิ้นเปื่อยทั้งเด็กผู้ใหญ่ แทรกเกลือพิมเสนกวาด แก้กาฬขึ้นที่อก ร้อนทุรนทุราย ละลายน้ำซาวข้าวกิน แล้วใช้ยาเขียวพ่นภายนอก แก้ฝีดาษสุรากินแก้พิษข้างเดียว น้ำท่า ใส่พิมเสนฯ

ยาสว่างแสงจันทร์

เอารากมะนาว ๑ รากมะปรางหวาน ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ เนื้อไม้ ๑ เมือกคน ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ๑ สรรพยา ๙ สิ่งนี้เอาเท่ากัน บดทำแท่งแก้ไข้ผิดสำแดงใช้น้ำรากย่านางต้ม แก้อาเจียนน้ำกระชายต้ม แก้ร้อน รากพุงดอต้ม แก้ไอเป็นโลหิต น้ำกะเพราต้ม แก้กระหาย น้ำผลมะกอกเผาแช่น้ำร้อน เอาละลายน้ำซาวข้าวรับประทานและชโลม

ยาหอมแท่งทอง

กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ โกฐหัวบัว ๑ โกฐเชียง ๑ ดอกสารภี ๑ ยา ๗ สิ่งนี้เอาเท่ากัน บดด้วยน้ำดอกไม้สด แทรกชะมดพิมเสน ทองคำเปลว ทำเม็ดไว้ แก้ไข้ทั้งปวง น้ำดอกไม้สด แก้ไข้เชื่อมมัวน้ำทุกชนิด ฯ

ยารัตนมาลา

จันทน์เทศ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทนา ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ เกสรบัวหลวง ๑ มะลิซ้อน ๑ มะลิลา ๑ ดอกจำปา ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกลำดวน ๑ ดอกลำเจียก ๑ ดอกการะเกด ๑ เปราะหอม ๑ ชะลูด ๑ อบเชยเทศ ๑ รากย่านาง ๑ เถามวกแดง ๑ เถามวกขาว ๑ ยาทั้งหมดสิ่งนี้เอาเสมอภาค ทำผงแก้ไข้เรื้อรัง ยักย้ายกระสายตามโรคฯ

ยาแดงแท่งหอม

จันทน์ทั้งสอง เถามวกทั้งสอง บัวน้ำทั้งห้า โกฐทั้งห้า มะลิทั้งสอง ดอกสารภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ รากย่านาง ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ ฝางเสน ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ เปลือกมะซาง ๑ ยา ๒๘ สิ่งนี้ สิ่งละ ๑ บาท ดอกคำลาว

๒ สลึง เปล้าน้อย ๒ สลึง รวมยา ๓๐ สิ่ง ทำผง บดด้วยน้ำดอกไม้น้ำส้ม แทรกพิมเสน ละลายน้ำดอกไม้แก้พิษไข้ และชูกำลัง บำรุงหัวใจด้วยฯ

ยามหาศรีสว่าง

กฤษณา ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์เทศ ๑ กระลำพัก ๑ จันทน์ชะมด ๑ ชะเอมเทศ ๑ สักขี ๑ ชะลูด ๑ เม็ดถั่วพูคั่ว ๑ ข้าวตอกข้าวเจ้า ๑ โกฐสอ ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐน้ำเต้า ๑ แฝกหอม ๑ ดอกมะลิ ๑ รังนก ๑ ยานี้เอาเท่ากัน ทำผง บดด้วยน้ำดอกไม้เทศ แทรกชะมดเช็ด ชะมดเชียง หญ้าฝรั่นอำพันทอง พิมเสน หอยหอม ทำเม็ด แก้ไข้ร้อน ไข้กระหายน้ำ แก้หิวโหยอิดโรย กินไม่ได้นอนไม่หลับดีนักฯ

ยาสุขไสยาสน์

ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ เทียนตาตั๊กแตน ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนขาว ๑ โหราข้าวเหนียว ๑ เห็ดขี้วัว ๑ ยา ๑๑ สิ่งนี้ สิ่งละเฟื้อง รากต้นข้าวต้ม ๒ สลึง กัญชา ๒ สลึง เมล็ดในสะบ้ามอญ ๒ สลึง ยานี้ทำเม็ดไว้แก้ไข้นอนไม่หลับ กระสายตามโรคฯ

ยามหานิทรา

เอาเม็ดละหุ่งเผา ๑ บาท ดอกจำปา ๑ บาท เม็ดลำโพงแดง ๒ สลึง ต้มด้วยน้ำมะพร้าวนาฬิเกให้สุก โหราเท้าสุนัข ๑ สลึง ดีจระเข้ ๑ สลึง ดีงูเหลือม ๑ เฟื้อง โหราดองดึง ๒ ไพ โหราบอน ๒ ไพ กระดูกงูเห่า ๑ บาท กระดูกงูป่า ๑ บาท ยา ๑๐ สิ่งนี้ ทำผง บดด้วยน้ำสุรา ทำเม็ดเท่าเม็ดนุ่น รับทาน ๕ ถึง ๑๗ เม็ด สุราเป็นกระสาย แก้ไข้กระสับกระสายนอนไม่หลับดีแลฯ

ยาแก้ไข้รากสาด

ว่านกลีบแรด ว่านร่อนทอง เนระพูสี ลูกเบญกานี กระวาน กานพลู ดอกจันทน์ ลูกจันทน์ จันทน์ทั้งสอง รากนางแย้ม ยานี้สิ่งละ ๑ บาท พิมเสนใส่ให้มาก ทำผง บดด้วยน้ำเปลือกแคหรือเปลือกมะเดื่อชุมพร หรือน้ำขมิ้นชันต้มก็ได้แก้ไข้รากสาดฯ

ยาแก้ไข้ทางกระสาย ร้อนภายใน

เอาบอระเพ็ด ใบมะกา เขาควายเผือก แก่นขี้เหล็ก ขี้เหล็กเลือด แก่นแสมสาร แก่นไม้แดง แก่นแสมทะเล แก่นสน ขมิ้นอ้อย เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ทำผง เมื่อเป็นไข้ เอาดีเกลือฝรั่งแทรกไปให้ระบายหาย ถ้าจะให้ระบายธรรมดา แทรกเกลือให้เค็ม วันหนึ่ง ๒ เวลา เช้าเย็น แก้ไข้จับสั่น แทรกจันทน์แดงจันทน์ชะมดฯ

ยาแก้พิษชื่อยาระงับ

ใบถั่วแระ ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบมะตูม ๑ ใบมะลิ ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบระงับ ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ กฤษณา ๑ รากไคร้เครือ ๑ รากระย่อม ๑ มหาสดำ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ เปราะหอม ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ งาช้าง ๑ เขากวาง ๑ หวายตะค้า ๑ เนระพูสี ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ โกฐสอ ๑ โกฐหัวบัว ๑ ยานี้เอาสิ่งละเท่ากันบดปั้นเม็ดไว้ แก้ไข้คลุ้มคลั่ง เพ้อ เชื่อมมัวซึม เวลากลางวันฯ

ยาสายทรงศีล แก้ไข้พิษ

ไข้กาฬคลุ้มคลั่ง เพ้อ ไข้รากสาดทุกชนิด ไข้กลางคืน เอาว่านกลีบแรด ๑ เปราะหอม ๑ พิษนาศ ๑ รากไคร้เครือ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ รากระย่อม ๑ งาช้าง ๑ เขากุย ๑ เขาแพะ ๑ เขาแกะ ๑ เขากวาง ๑ เขี้ยวเสือ ๑ นอแรด ๑ เขาควายเผือก ๑ เขี้ยวจระเข้ ๑ เงี่ยงปลา

กระเบน ๑ เขี้ยวหมี ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ ลูกสะบ้าเผา ๑ งวงปลาฉนาก ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ หัวมหากาฬ ๑ ใบพิมเสน ๑ เอาเท่ากันทำเม็ด แก้ไข้เพ้อ เชื่อมมัว เวียนศีรษะ ตัวร้อน ไข้รากสาด สันนิบาต ไข้พิษกาฬทุกชนิด น้ำกระสายตามโรค ไข้กลางคืนดี ฯ

ยาขาวใหญ่แก้ไข้ปวดศีรษะ

ตัวร้อน ไข้พิษซางตานทั้งปวง เอาจันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทน์ชะมด ๑ โกฐสอ ๑ โกฐหัวบัว ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐจุฬาลำพา ๑ กรุงเขมา ๑ หวายตะค้า ๑ หัวตำลึง ๑ รากเถาวัลย์เขียว ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ เกสรบัวทั้งห้า ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ ยานี้สิ่งละ ๒ บาท เปราะหอม ๑๐ บาท ชะมด ๑ เฟื้อง พิมเสน ๒ สลึง ดินสองพอง ๔๐ บาท บดทำเม็ดแก้ไข้ทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ แก้พิษกลุ้มทั้งกินและชโลมฯ

ยามหาเม็ดแดงแก้ไข้ทุกชนิด

อบเชยเทศ ๑ ขอนดอก ๑ ชะลูด ๑ จันทนา ๑ จันทน์เทศ ๑ ลูกกระดอม ๑ ลูกมะแว้งทั้งสอง ๑ ผลมะตูมอ่อน ๑ หัวแห้วหมู ๑ ดอกบัวน้ำทั้งห้า ๑ พิกุล ๑ บุนนาค ๑ รากเถาวัลย์เขียว ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ดอกมะลิลา ๑ จำปา ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกสารภี ๑ สิ่งละ ๒ บาท จันทน์แดง ๕๐ บาท ทำผงปั้นเม็ด แก้สารพัดไข้แก้คลั่งในไฟ เอาแก่นสน ๑ ลูกกระดอม ต้มกระสายแก้เชื่อมมัว น้ำดอกไม้เทศ แก้กระหาย รากบัวต้ม แก้หอบ ลูกมะกอกเผาไฟแช่น้ำกระสาย ทดลองแล้วดีฯ

ยามหาเม็ดแดงขนานใหญ่

เอาจันทนา ๑ จันทน์เทศ ๑ ลูกมะแว้งทั้งสอง ลูกกระดอม ๑ รากเถาวัลย์เขียว ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ กฤษณา ๑ ชะลูด ๑

อบเชยไทย ๑ บุนนาค ๑ ดอกพิกุล ๑ มะลิลา ๑ แห้วหมู ๑ ดอกบัวน้ำทั้งห้า ๑ แฝกหอม ๑ รากย่านาง ๑ ฝาง ๑ แกแล ๑ ครั่ง ๑ ยานี้สิ่งละ ๑ บาท จันทน์แดงเท่ายาทั้งหลาย ทำเม็ดด้วยน้ำอบไทย แก้ไข้ทุกชนิด น้ำร้อนน้ำดอกมะลิ แก้ลง เปลือกแคต้ม แก้ไข้รากสาดสันนิบาต แก้หอบ แก้สลบ จะให้หอม ใช้พิมเสนชะมด พิมเสนหญ้าฝรั่นแทรกฯ

ยามหานิลเขาโค

เอาเขาโคใส่หม้อสุมไฟแกลบให้ไหม้แล้วบดละเอียดชั่งได้เท่าไร เอาใบตะกูสดตำพอช้ำแล้วแช่ด้วยน้ำมะพร้าวนาฬิเกจนท่วม ใบตะกูทิ้งไว้ ๑ คืนแล้วเอาขึ้นผึ่งแดดให้แห้งบดละเอียดบดปนกับเขาโคนั้นปั้นก้อนไว้กินแก้ไข้กาฬ ร้อนภายในด้วยน้ำมูตร เด็กทาก็ได้ ไข้พิษต่างๆ กระสายตามโรคดีนักแลฯ

ยาประจุพิษไข้

รากไคร้เครือ ๒ สลึง ระย่อม ๒ สลึง พิษนาค ๒ สลึง โกฐสอ ๒ สลึง โกฐหัวบัว ๒ สลึง โกฐพุงปลา ๒ สลึง เนื้อลูกสมอพิเภก ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เนื้อสมอดีงู ๒ บาท ๒ สลึง รงทอง ๓ บาท เนื้อสมอเทศ ๒ บาท โกฐน้ำเต้า ๒ บาท ๒ สลึง เนื้อสมอไทย ๑๗ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง เนื้อมะขามป้อม ๒ บาท ทำผงรวมกัน ยาดำ ๓ บาท ต้มต่างหาก ใบมะขาม ๕ ตำลึง ใบส้มป่อย ๕ ตำลึง ใบมะขามแขก ๕ ตำลึง ใบมะคำไก่ ๕ ตำลึง ฝักคูน ๘ ฝัก ต้มเคี่ยวจนงวด กรองเอาแต่น้ำ แล้วเอายาดำต้มจนละลาย แล้วกรองอีกครั้งจึงเอายาผงลงกวนจนปั้นเม็ดได้ ใช้น้ำมันละหุ่งทำเม็ดให้ใส ตากแดดให้แห้ง ใช้ประจุพิษไข้แก้บิดมูกเลือด แก้เส้นตึงทั้งเด็กผู้ใหญ่ฯ

ยาถ่ายไข้

เอารากขี้กาแดง ๑ รากตองแตก ๑ รากมะกา ๑ รากคูน ๑ สมอทั้งสาม ต้มกินหายแล ฯ

ยาต้มแก้ไข้

ท่านให้เอารากเท้ายายม่อม รากคนทา รากย่านาง รากชิงชี่ รากมะเดื่อชุมพร จันทน์แดง จันทน์ขาว รากสลอดน้ำ หัวค้า รากหมาก รากมะพร้าว รากหญ้าคา รากมะปรางหวาน ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ต้มกินฯ

ยาต้มมหากะเพรา

เอาโกฐทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง เบญจกูล ๑ อบเชย ๑ ลูกกระดอม ๑ แฝกหอม ๑ แห้วหมู ๑ สิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๓ สลึง สมุลแว้ง ๒ บาท ๒ สลึง เนื้อไม้ ๒ บาท จันทน์ทั้งสอง ๑ เปลือกเพกา ๑ ขมิ้นชัน ๑ บาท ลูกเบญกานี ๒ บาท มะตูมอ่อน ๒ บาท ลูกผักชี ๑ บาท รากขัดมอน ๑ บาท รากเล็บมือนาง ๑ บาท รากไอ้เหนียว ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท บัวหลวง ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ กะทือ ๑ กระชาย ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ หัวหอม ๑ กระเทียม ๑ เปลือกมูกมัน ๑ มูกหลวง ๑ สิ่งละ ๑ บาท กระวาน ๑ บาท ๒ สลึง กะเพราทั้งห้าสิ่งละ ๕ ตำลึง ตรีผลา ๒ สลึง ชุมเห็ดไทย ๒ ต้น เถาชิงช้าชาลี ๖ บาท เทียนย้อมมือทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ต้มกินแก้ไข้คันทมาลาดีนักแลฯ

ยาต้มกินแก้วัณโรคฝีในท้อง

เอาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๔ บาท รากหมาก ๔ บาท รากมะพร้าว ๔ บาท รากชะมด ๖ บาท กระทืบยอบ ๔ บาท รากมะคำไก่ ๔ บาท

ฝาง ๔ บาท รากเสนียด ๔ บาท ต้นเหงือกปลาหมอ ๒ ต้น รากมะดูก ๔ บาท จันทน์แดง ๔ บาท หัวผักหนาม ๒๐ บาท ต้มกินแก้ไอ แก้เสมหะพิษฝีในท้องหายดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ไข้พิษสันนิบาต

เอารากไคร้เครือ ๑ รากมะแว้ง ๑ รากมะเขือขื่น ๑ รากมะอึก ๑ รากข้าวต้ม ๑ รากขัดมอน ๑ รากเสนียด ๑ ขี้กาทั้งสอง ๑ รากพุมเรียงทั้งสอง ๑ มะเดื่อชุมพร ๑ เขาทั้งห้า ๑ รากชิงชี่ ๑ รากเท้ายายม่อม ๑ หญ้าชันอากาศ ๑ แห้วหมู ๑ สิ่งละ ๑ บาท รากตองแตก ๘ บาท ต้มกินเช้าเย็นหายแลฯ

ยาชื่อทิพย์สุขุม

ท่านให้เอาเทียนทั้งห้า ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ ผักชีล้อม ๑ ลูกซัดคั่ว ๑ ระย่อม ๑ พิษนาค ๑ รากไคร้เครือ ๑ เปราะหอม ๑ ชะเอม ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท น้ำประสานทองจีน ๑ โกฐกระดูก ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐเชียง ๑ เอาสิ่งละ ๙ สลึง โกฐสอ ๒ บาท โกฐหัวบัว ๓ บาท โกฐพุงปลา ๔ บาท สมอเทศลูกใหญ่เอาแต่เนื้อ ๑๐ บาท ตำผงละลายน้ำสมอ ต้มแทรกเกลือกิน ระบายพิษไข้ทั้งปวง แก้ตัวร้อน ใช้ได้ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ดีนักแลฯ

ยาแดงเม็ดเล็ก ยาหอม

เอาชาดหรคุณจีน ชาดหรคุณไทย ชะเอมเทศ โคโรค อำพันทอง อบเชยญวน กระลำพัก พิมเสนกลันตานู กะแจะตะนาว เม็ดมะกล่ำตาช้างคั่ว หัวถั่วพูต้มตากแห้ง ชะมดสด ๑ สลึง ชะมดเชียงคุลิกา ๒ สลึง แทรกขี้ยาฝิ่น หญ้าฝรั่น น้ำดอกไม้เทศ ปั้นเม็ดปิดทองทำให้เม็ดเล็ก ๆ แก้ไข้ แก้ลมอ่อนเพลีย แก้คนใกล้ตายดีนักแลฯ

ยาหอมแก้ไข้

เอาฝางเสน ๖ ตำลึง ดอกบุนนาค ๔ บาท เกสรบัวหลวง ๑๐ บาท ดอกไม้แดง ๒ บาท โกฐหัวบัว ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท จันทน์ชะมด ๔ บาท จันทน์แดง ๔ บาท จันทน์ขาว ๔ บาท เปราะหอม ๔ บาท พิมเสน ๒ สลึง แก้ไข้ทุกชนิด แก้ไข้ผิดสำแดง ทำผง กระสายตามโรคฯ

ยาหอมเม็ดแบน

เอาโกฐทั้ง ๙ เทียนทั้ง ๙ จันทน์ทั้ง๒ ดอกจันทน์เทศ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เปราะหอม ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ดอกจำปา ๑ ดอกจำปี ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกมะลิซ้อน ๑ ดอกมะลิลา ๑ สิ่งละ ๒ สลึง ชะมด ๑ สลึง พิมเสน ๑ สลึง หมึกหอม ๑ สลึง น้ำดอกไม้เป็นกระสาย ปั้นแท่งไว้ ละลายน้ำดอกไม้แก้ไข้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แก้เชื่อมมัว มึน เอาดีงูเหลือมพิมเสนแทรก แก้กระหายน้ำ แก้หอบ แก้ลิ้นคางแข็ง ละลายน้ำซาวข้าวทั้งกินทั้งพ่นดีนักแลฯ

ยาถ่ายแก้ท้องผูก คนเป็นไข้ก็ใช้ได้ แก้หวัด แก้ตัวร้อน

ท่านให้เอา สมอไทย ๓ บาท สมอพิเภก ๓ บาท มะขามป้อม ๓ บาท โกฐสอ ๒ บาท โกฐน้ำเต้า ๒ บาท โกฐกระดูก ๒ บาท เทียนเยาวพาณี ๒ บาท ลูกซัด ๒ บาท ชะเอม ๑ บาท น้ำประสานทองสะตุ ๑ บาท ดีเกลือ ๑ บาท บดทำผงทำแท่งไว้กิน ๑-๕ เม็ด ถ้าจะให้เดินน้อยกินแค่ ๑ เม็ด ถ้าให้เดินมากผสมดีเกลือมากตามส่วนฯ

ยาแก้ไข้และตัดไข้ทั้งปวง

เอาขนกา ๑ เท้ายายม่อม ๑ สน ๑ สักขี ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ แกแล ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ ขี้เหล็กทั้งห้า ๑ หญ้าปากควาย ๑

หญ้าแพรก ๑ ย่านาง ๑ ในมะกา ๑ กำมือ ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก สมอไทย ๒๕ ลูก ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น บอระเพ็ด ๗ องคุลี เอาเท่ากัน ต้มกินแก้ไข้ทั้งปวงหายแล (เคยต้มกินมาแล้ว) ฯ

ยาหอมน้อยแก้ร้อนใน

ถอนพิษไข้ และสำแดงต่างๆ ให้เอารากหญ้าคา รากฝรั่น ดอกพิกุล รากบัวหลวง สิ่งละเท่า ๆ กัน ตำแล้วกรองให้ละเอียดใส่ขวดเก็บไว้ อย่าให้กลิ่นระเหย แก้ไข้พิษตัวร้อน แก้ผิดสำแดง แก้ร้อนใน ใช้ชโลมหรือทา และกินก็ได้ น้ำซาวข้าวเป็นกระสายใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่วิเศษนักฯ

ยารมแก้ไข้ปวดหัว

ให้เอาเปลือกตะคร้อกินลูกมัน ๑ รากไข่เน่า ๑ รากหนาด ๑ ต้นขี้ผึ้ง ๑ แก่นปรู ๑ ต้มรม ๓ วันหายปวดหัวแลฯ

ยาประจุพิษ

เอาชะเอม ๒ สลึง ไคร้เครือ ๒ สลึง โกฐก้านพร้าว ๒ บาท โกฐเขมา ๒ สลึง โกฐพุงปลา ๒ สลึง ยาดำ ๑๐ บาท รงทอง ๑๐ บาท ลูกสมอไทย ๓ บาท ๒ สลึง ลูกสมอดีงู ๓ บาท ๒ สลึง ลูกมะขามป้อม ๓ บาท ๒ สลึง ลูกสมอเทศ ๑ ตำลึง ๓ บาท ๒ สลึง ตำเป็นผงกินทุเลาธาตุ ละลายด้วยน้ำมะขามเปียกกิน แก้ไข้พิษให้ร้อน ให้เชื่อมมัวหายดีนักแล แทรกเกลือด้วยฯ

ยาชื่ออินทร์จร

ให้เอารากตองแตก ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท สมอไทย ๑ บาท ข่า ๑ บาท ไพล ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท ผิวมะกรูด ๑ บาท แห้วหมู ๑ บาท หัวดองดึง ๑ บาท ว่านน้ำ ๑ บาท หัวอุตพิด

๑ บาท เปล้าน้อย ๑ บาท เปล้าใหญ่ ๑ บาท น้ำประสานทองสะตุ ๑ บาท การบูร ๑ บาท โกฐน้ำเต้า ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท รากจิงจ้อเหลี่ยม ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท หัสคุณเทศ ๒ บาท เกลือสินเธาว์ ๒ บาท หัสคุณไทย ๑ บาท สมอไทย ๑ บาท รงทอง ๕ บาท ยาดำ ๖ บาท ใบสมอทะเลนึ่งเสียก่อน ๕ บาท ใบสลอดนึ่งเสียก่อน ๑๖ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำร้อน หนัก ๑ สลึง ถ่ายไข้ก็ได้ แก้กล่อนแก้กระษัย ถ่ายหญิงอยู่ในไฟก็ได้ดีนักแลฯ

ยาเขียวสารพัดพิษ

ให้เอาใบบัวบก ๑ ใบสมี ๑ พรมมิ ๑ ใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบมะผู้ ๑ ใบมะเมีย ๑ ใบพริกไทย ๑ ใบดีปลี ๑ ใบยาใต้ใบ ๑ ใบกระทืบยอบ ๑ ใบเสนียด ๑ ใบขี้หนอน ๑ ใบผักกระโฉม ๑ ใบกะเพรา ๑ ใบทองพันชั่ง ๑ ใบข่า ๑ ใบกะทือ ใบบอระเพ็ด ๑ ใบหนาด ๑ ใบกระชาย ๑ ใบขิง ๑ ยา ๒๒ สิ่งเอาเสมอภาค ผักขวงเท่ายาทั้งหลาย แก้ได้สารพัดไข้ สารพัดซาง ตามแต่จะยักย้ายกระสายเอาเถิดฯ

ยาเขียวคงคา

ท่านให้เอา ใบฝักข้าว ๑ ใบตำลึง ๑ ใบน้ำเต้า ๑ ใบชิงช้าชาลี ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบระงับ ๑ ใบชุมเห็ดเทศ ๑ ยาใต้ใบ ๑ ใบฝ้ายแดง ๑ หญ้าแพรก ๑ ใบไพล ๑ ใบมะกา ๑ ใบสมอพิเภก ๑ ใบพุงดอ ๑ ใบมะนาว ๑ ใบคูน ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ ใบผักหนอก ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบทองพันชั่ง ๑ ใบหญ้าดับไฟ ๑ ใบกะเพรา ๑ ใบสันพร้าหอม ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ขี้โค ๑ หัวบัวขม ๑ ยา ๒๗ สิ่ง เอาเสมอภาค น้ำกระสายเขียวคงคา แก้รากน้ำลูกยอต้ม ท้องขึ้น

น้ำกะทือ น้ำขิงต้ม ลงท้อง น้ำเปลือกแค น้ำเปลือกทับทิม น้ำเปลือกมะเดื่อต้ม ไข้ให้ร้อน น้ำซาวข้าวเมือกคน ไข้ให้หนาวๆ ร้อนๆ น้ำบอระเพ็ด น้ำมูตร น้ำสมอก็ได้ แก้ลมจุดเสียด พริกไทย ดีปลี ขิง ต้มเป็นกระสาย เชื่อมมึนน้ำดอกไม้เป็นกระสาย ถ้าจะชโลม เอาดินประสิวขาว ดินสอพองเป็นกระสาย ชโลมดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ไข้

ก้านมะยม ๓๓ ก้าน ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลง พระเจ้าห้าพระองค์ (นะโม พุทธายะ) ต้มกินหายแลฯ

ยาหอมประทานพิษ

ท่านให้เอาเปลือกสันพร้านางแอ ๑ รากคนทา ๑ รากย่านาง ๑ รากมะเดื่อ ๑ อบเชย ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ชะเอมเทศ ๑ รากแฝกหอม ๑ เปราะหอม ๑ โกฐสอ โกฐเชียง โกฐหัวบัว โกฐกระดูก โกฐก้านพร้าว สิ่งละ ๑ เกสรบัวหลวง เกสรบัวขม สิ่งละ ๑ เกสรบัวสัตตบุษย์ เกสรบัวสัตตบงกช สิ่งละ ๑ เกสร บัวเผื่อน เกสรพิกุล เกสรบุนนาค เกสรสารภี สิ่งละ ๑ ดอกจำปา ๑ กระดังงา ๑ มะลิลา ๑ ข่าอ่อน ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ชะมด ๑ จันทนา ๑ จันทน์เทศ ๑ เท่ายาทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำดอกไม้เทศ แก้ไข้ทุกอัน ถ้าเชื่อมมึน น้ำจันทน์เทศ แก้รากน้ำลูกยอ แก้ลงน้ำ เปลือกแค น้ำเปลือกมะเดื่อต้ม แก้ไข้จับสั่นน้ำสะค้านต้ม แก้คอ แห้งน้ำรากมะกล่ำเครือ ชะเอมเทศต้มฯ

ยาหอมสว่างอารมณ์

ท่านให้เอาชะเอมเทศ ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนทั้งห้า ๑ ดีปลี ๑ ลิ้นทะเล ๑ การบูร ๑ ว่านร่อนทอง ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ใบกัญชา ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทน์ชะมด

๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ เปราะหอม ๑ เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ เกสรบัวหลวง ๑ เกสรบุนนาค ๑ เกสรสารภี เกสรพิกุล ๑ ดอกมะลิ ๑ ดอกบัวเผื่อน ๑ อบเชยเทศ ๑ อบเชยไทย ๑ แทรกฝิ่น เมื่อจะบด ดีงูเหลือมละลายน้ำเป็นกระสาย บดปั้นเป็นแท่งไว้ แก้ไข้ทั้งเด็กผู้ใหญ่ แก้เชื่อม แก้กระหายน้ำ แก้มูกเลือด ลงราก ซางขึ้นในทรวงอก ตัวร้อนคลั่งเพ้อ สลบ ฝนด้วยน้ำดอกไม้หายแลฯ

ยาหอมแก้ไข้

ท่านให้เอากฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ เปลือกมะกอก ๑ เปลือกมะเดื่อชุมพร ๑ รากอบเชย ๑ เปลือกสันพร้านางแอ ๑ โกฐหัวบัว ๑ จันทน์ทั้ง ๒ หัวผักหนาม ๑ เกสรบัวหลวง ๑ เกสรสัตตบุษย์ ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกมะลิ ๑ สิ่งละ ๑ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ เอาเสมอภาค ทำแท่งไว้ ถ้าอ้าปากมิออก ฝนด้วยน้ำมะพร้าว น้ำอ้อยแดงก็ได้ น้ำซาวข้าวก็ได้ แก้ไข้สันนิบาตดีนักแลฯ

ยาหอมใหญ่ สำหรับแก้ไข้สันนิบาตและเด็กเนื้อตัวร้อน

ท่านให้เอาลูกผักกาด ๑ ลูกผักชี ๑ จันทน์หอม ๑ จันทนา ๑ กฤษณา ๑ สน ๑ ชะเอมเทศ ๑ เสมอภาค บดปั้นแท่งไว้ ถ้าตัวร้อนละลายน้ำไพลกิน ถ้าตัวเย็นกินกับน้ำจันทน์ ถ้าลงท้องกินกับน้ำกะทือ ถ้ามิฟังกินกับน้ำมะเดื่อ ถ้ามิฟังกินกับน้ำแคแดง ถ้ารากกินกับน้ำลูกยอหมกไฟให้สุก ตำเอาน้ำละลายกิน ถ้ามิฟังเอารากกระทุ่ม ๑ รากชุมเห็ด ๑ รากตาล ๑ รากผักเคล็ด ๑ แล้วจึงเอาข้าวสุกนึ่งให้เกรียม แล้วจึงเอามาแช่น้ำแล้วเอายามาฝนด้วยกันให้กินเถิด ถ้าจะแก้คลั่ง เอารากฝ้ายเทศมาฝนละลายน้ำให้กิน ถ้ามิฟังเอาใบมะนาว ๑ ใบมะตาด ๑ ต้มละลายให้กิน ถ้ามิฟังเอาใบทองหลางใบมนต้มละลาย

ยากิน อ้าปากมิออกเอาน้ำข้าวละลายยากิน ถ้ามันให้กระวนกระวาย เอาน้ำซาวข้าวเอาพิมเสนแทรกให้กิน ถ้ามิฟังกระหายน้ำเอาลูกมะกอกเผาไฟให้ไหม้ เอารากบัวหลวงแช่น้ำละลายยากินหายแล ถ้าจะชโลมเอาน้ำดอกไม้ แล้วเอาดินประสิวขาวใส่ด้วย ชโลมเถิด ถ้าหิวเอาเปลือกไข่ฟัก ๑ ดินสอพองมาบดประสมยาแล้วกินหายแล ถ้าสะอึก ขูดเอาเขากระบือ ๑ มาส ๑ แววหางนกยูง ๑ เอามาบดประสมกันกับยาหอมแล้วมวนบุหนี่สูบหายแลฯ

ยาเขียวคงคาทิพย์ แก้ไข้ตาเหลือง ให้ร้อน

ท่านให้เอาจันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ เถามวกแดง ๑ เถามวกขาว ๑ เปราะหอม ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบฝ้ายแดง ๑ ใบผักกระโฉม ๑ ใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบฝักข้าว ๑ ใบระงับ ๑ งาช้าง ๑ นอแรด ๑ เขากวาง ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคบดละลายน้ำซาวข้าว น้ำดอกมะลิ ฯ

ยาเขียวหอม

ท่านให้เอา ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ มหาสดำ ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ ใบระงับ ๑ ใบสมี ๑ ใบมะตูม ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบพริกไทย ๑ เนระพูสี ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท ใบพิมเสน ๓ ตำลึง ๒ บาท ตำเป็นจุณละลายน้ำดอกไม้ แก้ไข้คลั่ง เพ้อ เชื่อมซึม หายแลฯ

ยาเขียวเพชฉลูกรรม์

ท่านให้เอาใบมะตูม ๑ ใบย่านาง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บอระเพ็ด ๑ หญ้าแพรก ๑ ขี้วัว ๑ เอาเสมอภาค ตำผง ละลายน้ำมูตร แก้ไข้สามฤดูหายแลฯ

ยาเขียวเบญจขันธ์

ท่านให้เอา ผักกระโฉม ๑ บาท ใบทองพันชั่ง ๒ บาท ใบพิมเสน

๓ บาท ใบฝ้ายแดง ๔ บาท หญ้าใต้ใบ ๕ บาท ทำแท่งไว้แก้ไข้พิษทั้งปวง เอาน้ำมูตร น้ำครำ น้ำซาวข้าว น้ำดอกไม้แก้ไข้เหนือรากสาด ประดงดาวเรือง เฟืองสมุทร สายฟ้าฟาด ปานดำ ปานแดง อีดำอีแดง สังวาลย์พระอินทร์ ประดงปลวก ประดงหิน ประดงลา ประดงช้าง ประดงอันมีพิษ ละลายน้ำซาวข้าว ทั้งกินทั้งพ่น สันนิบาต ละลายน้ำเดือน ๑๒ น้ำดอกไม้เทศ น้ำดอกมะลิ น้ำจันทน์ น้ำไพล ถ้ากินข้าวไม่ได้ น้ำข้าวคั่วกิน แก้รากน้ำลูกยอ แก้คลั่งน้ำขมิ้น น้ำลูกกระดอมดีนักแลฯ

ยาเขียวหมีชาดแก้ไข้พิษสำแดง

เป็นยาถอนอย่างเอก ท่านให้เอาใบสมี ๑ ใบแคแดง ๑ ใบพริกไทย ๑ ใบถั่วแระ ๑ ใบผักเค็ด ๑ ใบแพงพวย ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบชาลี ๑ ใบย่านาง ๑ เถาหัวด้วน ๑ ใบขี้หนอนเท่ายาทั้งหลาย น้ำขี้งูเหลือมเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะปรางหวาน กินแก้พิษสำแดง ถ้าจะแก้ร้อนน้ำซาวข้าวก็ได้ น้ำมูตรก็ได้ น้ำครำก็ได้ รักษาหายมามากแล้วฯ

ยาชื่อวิเสโส

ยาครูเหมือนเป็นยาต้ม แก้ไข้สามฤดู ได้ใช้มามากแล้ว ท่านให้เอาขี้เหล็กทั้งห้า ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ แห้วหมู ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ แก่นสน ๑ สักขี ๑ เปลือกมูกหลวง ๑ ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ใบมะกากำมือหนึ่ง ข่าตาแดงเอาแต่น้อย ตรีผลา ๑ เกสรทั้งห้า ๑ ข้าวเปลือก ๓ กำ ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ต้มกิน ถ้าไข้ท้องผูกให้เอาดีเกลือแทรกตามธาตุหนักเบา ถ้าต้มหม้อหนึ่งจืดแล้วยังไม่หายขาด หม้อหลังให้เอาชุมเห็ดไทย ๑ ต้น ทั้งรากทั้งโคนใส่ด้วยดีนักฯ

ยาต้มตัดไข้จับทุกชนิด

เอาจันทน์ทั้งสอง ๑ รากย่านาง ๑ สมอไทย ๑ ใบมะนาว ๑ กำมือ บอระเพ็ด ๗ ท่อน ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน สันพร้าหอม ๑ ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น ดอกบุนนาค ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ต้มกินเช้าเย็น ฯ

ยาแก้ตัวร้อนต่าง ๆ

เอาใบมะกา ๑ กำมือ ใบตำลึง ๑ กำมือ ใบฝักข้าว ๑ กำมือ ใบทองหลางใบมน ๑ กำมือ ใบโพธิ์ ๕ ใบ ลงพระเจ้าห้าพระองค์ทุกใบเป็นยาต้มฯ

ยาถ่ายพิษไข้

เอาถ่านไม้กะท้อน ๑ บาท ถ่านไม้สีสุก ๑ บาท ถ่านไม้พุทรา ๑ บาท ถ่านไม้มะตูม ๑ บาท โกฐหัวสอ ๒ สลึง โกฐน้ำเต้า ๒ สลึง รงทอง ๑ บาท ๒ สลึง ยาดำ ๒ บาท ตำเป็นผงปั้นเม็ด ใช้ถ่ายพิษไข้ พิษกาฬบังเกิดให้ร้อน เอาน้ำลูกสมอแทรกดีเกลือกินหายฯ

ยาแดงแก้พิษ

ท่านให้เอาจันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ จันทน์เทศ ๑ เมือกคน ๑ ดอกงิ้ว ๑ โกฐบัว ๑ ครั่ง ๑ คำฝอย ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผงบดน้ำดอกไม้เทศสดก็ได้ แก้ร้อนในดีนักแลฯ

ยาจันทลีลา

แก้สารพัดไข้ทั้งปวงถึงอับจน ถึงชักตาตั้งไปก็ดี ท่านให้เอา โกฐเขมา ๑ โกฐจุฬาลำพา ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ กระดอม ๑ บอระเพ็ด ๑ รากปลาไหลเผือก ๑ เอาเสมอภาคกันทำเป็นผง เวลารับประทานแทรกพิมเสนละลายน้ำซาวข้าวแก้ไข้

ยาหอมเกสร

เอาสารภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกมะลิซ้อน ๑ ดอกสัตตบงกช ๑ ดอกสัตตบุษย์ ๑ ดอกสัตตบรรณ ๑ ดอกบัวหลวง ๑ ดอกบัวขม ๑ ดอกลินจง ๑ ขอนดอก ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ ชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ ดีงูเหลือม ๑ รากฝักข้าว ๑ หัวตำลึง ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ แก้เชื่อมมัว ฯ

หมวดยาสำหรับผู้หญิงโดยเฉพาะ

ยาน้ำนมไม่ออก

รากเท้ายายม่อม อำพันหางงุ้ม อุตพิด ต้มกิน น้ำนมมีแลฯ

สตรีภาพขัดระดูก็ดี คลอดลูกก็ดี เลือดนั้นทำพิษ ให้ปวดมวนด้วยเลือดนั้น

ให้เอาฝาง ๑ รากไม้ไผ่ป่า ๑ ต้มให้งวด เมื่อจะกิน ให้เอาพริก ๗ กระเทียม ๗ ขิง ๗ เกลือหน่อยหนึ่ง ประสะลง กินหายดีนักแลฯ

แก้ระดูขัดไม่ปรกติ

เอาดินประสิว ๔ บาท คำฝอย ๔ บาท ใบเทียน ๔ บาท ใบทับทิม ๔ บาท ฝาง ๔ บาท แห้วหมู ๒ บาท เลือดแรด ๒ บาท บอระเพ็ด ๒ บาท ดอกปีบ ๒ บาท ดอกกระดังงา ๒ บาท ดอกบัว ๒ บาท สารภี ๒ บาท ดอกพิกุล ๒ บาท กระชาย ๒ บาท กะทือ ๒ บาท ไพล ๒ บาท หัวหอม ๒ บาท ลูกคัดเค้า ๒ บาท กระเทียม ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท สารส้ม ๒ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒ บาท มะตูมอ่อน ๒ บาท ลูกมะแว้ง ๒ บาท จันทน์ทั้งสอง สิ่งละ ๒ บาท กฤษณา

๒ สลึง กระลำพัก ๒ สลึง ขอนดอก ๒ สลึง อบเชย ๒ สลึง ดอกจันทน์ ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๒ สลึง กระวาน ๒ สลึง กานพลู ๒ สลึง โกฐทั้งห้า ๑ เทียนทั้งห้า ๑ ตรีผลา ๑ เบญจกูล ๑ สี่สิ่งนี้สิ่งละ ๒ สลึง ต้มกินเช้าเย็นหายดังปลิดทิ้งแลฯ

ยาต้มแก้อยู่ไฟไม่ได้

เอามะตูมอ่อน ๑ เถาคันแดง ๑ ชิงช้าชาลี ๑ บอระเพ็ด ๑ แห้วหมู ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เกลือพอควร นอกนั้นสิ่งละ ๑ บาท ต้มกินแก้อยู่ไฟไม่ได้ ทำให้ท้องขึ้นท้องพอง กินเช้าเย็นฯ

ยาต้มแก้ระดูขาวตกมากเป็นมุตกิด อ่อนเพลีย

เอาเปลือกลูกสำโรง ๓ เปลือก ฝางเสน ๑ รากเทียนต้น ๑ เทียนดำ ๑ แก่นลั่นทม ๑ หัวเถาคันแดง ๑ พริกไทย ๑ แก่นขนุนละมุด ๑ รากช้าพลู ๑ ข่าตาแดง ๑ เถาวัลย์แดง ๑ สารส้ม ๑ หัวเอื้องควาย ๑ ต้มกินแก้มุตกิดเลือดไม่ดีระดูขาวตกมากดีนักแลฯ

ยากำลังราชสีห์ใหญ่ แก้เลือดระดูพิการต่าง ๆ

เอาคำฝอย ๔ บาท ใบมะดัน ๔ บาท ผักเสี้ยนผี ๔ บาท ใบส้มป่อย ๔ บาท ผักกระชับ ๔ บาท ใบส้มเสี้ยว ๔ บาท หญ้าคา ๔ บาท ใบไผ่ป่า ๑ บาท หญ้าไซ ๔ บาท ใบมะกา ๔ บาท ข่า ๔ บาท เปลือกอินทรี ๔ เปลือกมะทราง ๔ บาท ใบมะขาม ๔ บาท ยาดำ ๒ บาท ต้มรับประทานเช้าเย็นหายแลฯ

ยาครรภ์รักษาตั้งแต่ ๓-๑๐ เดือน

ให้มีเหตุต่างๆ กินยาใดๆ แล้วก็มิฟัง ท่านให้กินยาขนานนี้ ท่านให้เอาโกฐทั้งห้า ๑ เทียนทั้งห้า ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ เทพทาโร ๑ รากสามสิบ ๑

สมุลแว้ง ๑ สน ๑ สักขี ๑ เกสรบัวน้ำทั้งห้า ๑ เอาเสมอภาคกันแล้ว ต้มตามวิธีให้กินแก้ครรภ์วิปริต ทำให้เป็นต่างๆ และรากเป็นโลหิต ถึงแท้งโลหิตเป็นพิษให้ร้อนหนาว ให้ระส่ำระสาย กินยานี้แล้วก็หายฯ

ยาน้ำนมดี

เอาหัวยาข้าวเย็น ๑ ต้นน้ำนมราชสีห์ ๑ รากไทรย้อย ๑ หัวแห้วหมู ๑ เอาเท่ากันต้มกิน แก้น้ำนมเสียได้ดี เคยเห็นคุณมาแล้วฯ

ยาต้มกินให้หญิงออกลูกง่าย

กิน ๓ ถ้วย วันละถ้วย กินวัน ๑ แก้เปราะ ๑ จนครบทั้ง ๓ วัน ให้กินตั้งแต่ท้องได้ ๖ เดือน กิน ๓ เดือน เดือนละหม้อ เอาสมอไทย ๙ ผล สมอเทศ ๙ ผล สมอพิเภก ๙ ผล เถาวัลย์เปรียง ๑ คืบ ตัด ๓ ท่อนให้เท่ากัน ขมิ้นอ้อย ๓ แว่น ตัดเป็นวงพระจันทร์ ใบมะกา ๑ กำมือ มัด ๓ เปาะ ตัดหัวท้ายต้มกินคลอดลูกง่ายแลฯ

ยาแก้ระดูขาว

ให้เอาสับปะรดอย่างเขียวยิ่งดี บานไม่รู้โรยขาวทั้งห้า โคกกระสุน หน่ออ้อ รากลำเจียก รากหญ้าคา หัวหญ้าชันอากาศ หนักสิ่งละ ๒ บาท ยาข้าวเย็นเหนือและใต้รวมหนัก ๕ บาท สารส้มหนัก ๒ สลึง ต้มกินเช้าเย็นก่อนอาหารแก้โรคหนองในก็ได้ฯ

ยาแก้แพ้ท้องอาเจียน

ให้เอาแก่นสน จันทน์เทศ เทพทาโร ขิงแห้ง แห้วหมู ลูกผักชี มะตูมอ่อน รากช้าพลู หญ้าตีนนก รากแฝกหอม หัวหอม ต้นตะไคร้ ลูกยอ เผาไฟสุกพอสมควร เครื่องยาเหล่านี้เอาเท่าๆ กัน ต้มกินเช้าเย็นก่อนอาหาร แก้คลื่นเหียนอาเจียนฯ

ยาแก้รกติด

ให้เอาสารส้ม สัก ๑ กำมือ ตำให้ละเอียด แล้วทาที่สายรก สักครู่รกจะออกฯ

ยาแก้ระดูขาว

ให้เอา ยาข้าวเย็นเหนือและใต้อย่างละ ๑๐ บาท กำมะถันเหลือง ๒ บาท ต้นเหงือกปลาหมอ ๑ ต้น ต้มกินเป็นยาสมาน ก่อนอาหาร เช้าเย็นฯ

ยาหม้อแก้น้ำนมแห้ง

ให้เอาดอกบุนนาค ผลเร่ว กระวาน พริกไทย ขิงแห้ง อบเชย เอาสิ่งละ ๑ บาท ระย่อม ๖ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กินก่อนอาหาร เช้าเย็น ขับน้ำนมออกมากฯ

ยาต้มแก้ปวดท้องเวลามีระดู

ให้เอามะกรูด ๓ ลูก ผ่าสามทิ้งเสียหนึ่งทุกลูก ยาดำ ๑ บาท ใบมะขาม ๑ กำมือ ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบส้มเสี้ยว ๑ กำมือ ต้มกินเช้าเย็น ก่อนอาหารฯ

ยาบำรุงธาตุ-บำรุงเลือด

ถ้าหญิงคนใดอายุตั้งแต่ ๑๔-๑๕ ปี ยังไม่มีระดูก็ดีบางทีมีระดูมาแล้ว เลือดกลับแห้งไป ถ้าจะรักษาให้ทำยาบำรุงธาตุ กินก่อน เอา เบญจกูล ๑ บาท ลูกผักชี ๑ แห้วหมู ๑ ว่านน้ำ ๑ ลูกพิลังกาสา ๑ บอระเพ็ด ๑ ผิวมะกรูด ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผงละลายน้ำส้มซ่า กินให้ธาตุบริบูรณ์ แล้วแต่งยาให้กินบำรุงโลหิต เอาเบญจกูล ๑ บาท โกฐทั้งห้า ๒ สลึง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู สิ่งละ ๑ สลึง เลือดแรด ๑ บาท ฝางเสน ๒ บาท ดอกคำไทย

๑ บาท ดอกพิกุล ๑ บุนนาค ๑ สารภี ๑ มะลิ ๑ จำปา ๑ กะดังงา ๑ เกสรบัว ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ชะลูด ๑ ขอนดอก ๑ อบเชยทั้งสอง ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ขมิ้นเครือ ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ต้มกินเลือดสดงามดีนักแลฯ

ยาเลือดเด็กสาว

เอาเปลือกเลี่ยน ๑ เปลือกตาเสือ ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แสมทะเล ๑ แสมสาร ๑ ต้มกิน เมื่อจะปรุงยาให้ปรุงวันอังคาร วันเสาร์ จึงทำดอกไม้ธูปเทียนหมากพลู ชุมนุมเทวดาแล้วสวดคาถาที่รู้ตามเถิด ต้มกินดีนักฯ

ยาเลือดคนมีบุตรแล้ว

เอาเลือดแรด ๑ บาท ครั่ง ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท คำฝอย ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท ดีปลี ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท ขิง ๑ บาท แห้วหมู ๒ บาท ฝาง ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท กระเทียม ๒ บาท สมอทั้งสาม ๒ บาท บอระเพ็ดยาวคืบ ๑ ขมิ้นอ้อย ๕ ชิ้น ใบมะนาว ๑๐๘ ใบ ดีเกลือ ๕ ต้มกินเถิดดีนักฯ

ยาต้มทองเนื้องาม

ใบฤาษีประสมแล้ว ๑ ฝาง ๑ เปลือกโลด ๑ ดอกคำฝอย ๑ สารส้ม ๑ บาท เลือดงามแลฯ

ยากินให้มีลมเบ่ง

ให้เอาเกล็ดปลาช่อนคั่วให้เกรียม รากขัดมอน เทพทาโร เท่ากัน ตำผงทำเป็นแท่งไว้ละลายกินกับน้ำร้อน

ยาต้มแก้เลือดลมไม่ดี ระดูพิการ

ระดูพิการแห้งไปตั้ง ๑-๒ ปีไม่มีมา กินยานี้ออกมาแล เอาใบส้มป่อย ๑ ใบส้มเสี้ยว ๑ ใบมะขาม ๑ ใบมะกา ๑ ใบมะดัน ๑ หญ้าไซ ๑ เถาคันแดง เอาทั้งห้า ๑ เถาวัลย์เปรียง ๑ แสมทั้งสอง ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ ฝางเสน ๑ แก่นประดู่ ๑ แกแล ๑ ไคร้เครือ ๑ เปลือกนนทรี ๑ ลูกคัดเค้า ๑ สิ่งละ ๑ บาท คำฝอย ๒ บาท ข่าตาแดง ๑๐ บาท ผักเม็ดแดง ๑ ต้มกินดีนักแลฯ

ยาหอมครรภ์รักษา

แก้ไข้ในครรภ์ตั้งแต่ ๑-๑๐ เดือน เอาโกฐทั้งห้า ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ สน ๑ สัก ๑ สักขี ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ เถามวกทั้งสอง ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ ชะเอมเทศ ๑ สมุลแว้ง ๑ ขอนดอก แก่นประดู่ ๑ เทพทาโร ๑ รากสามสิบ ๑ เปลือกไข่เน่า ๑ เปลือกมะปราง ๑ เปลือกสันพร้านางแอ ๑ ดอกพิกุล ๑ บุนนาค ๑ สารภี ๑ มะลิซ้อน ๑ มะลิลา ๑ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ เอาเท่ากัน ทำผงน้ำดอกไม้เทศ ทำเม็ดไว้แก้ลง ราก บิด น้ำลูกยอ น้ำจันทน์น้ำปูนใส แก้จุกเสียด แก้กระหายน้ำตามแต่ยักกระสายเถิดฯ

ยากำลังราชสีห์

แก้เลือดพิการขัดระดู บำรุงเลือดและชูกำลัง อ่อนระโหยหาแรงมิได้ ท่านให้เอากฤษณา กระลำพัก ขอนดอก โกฐทั้งห้า ตรีกฏุก อบเชยเทศ ขมิ้นเครือ สมุลแว้ง กำลังวัวเถลิง เชือกเขามวกทั้งสอง เถาวัลย์เปรียงแดง เชือกเขาย่านาง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ดอกบุนนาค ดอกกระดังงา บัวน้ำทั้งห้า เอาสิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า ลูกกระวาน กานพลู สิ่งละ ๒ สลึง การบูร เลือดแรด ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ดอกคำ ๕ ตำลึง ฝางเสน ๓ ตำลึง ทำผงทำแท่งก็ได้

ละลายน้ำดอกไม้เทศ ดอกมะลิสดก็ได้ แทรกน้ำตาลทราย กรวด แทรกพิมเสนก็ได้ น้ำผึ้งรำหัดก็ได้ ขัณฑสกรก็ได้ กินหนัก ๑ สลึง วิเศษนักแล ฯ

ยาแก้โลหิตตก

ให้เอาขิงสด ชะเอมทั้งสอง ยา ๓ สิ่งนี้เท่ากันๆ กัน ตำป็นผง ใช้น้ำสุราเป็นกระสาย ยานี้ใช้กินสำหรับหญิงมีครรภ์ โลหิตตกทางทวารหนักและทวารเบาฯ

ยาบำรุงเลือด

ถ้าสตรีผู้ใดมีลูกแล้วก็ดีไม่มีลูกก็ดี เคยมีระดูอบอยู่แล้วเลือดนั้นให้เกิดลมมีโทษประการต่างๆ ให้ตำยานี้กิน เอาเปลือกมะกรูด ๑ มะรุม ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ เกลือรำหัด ๑ บดให้ละเอียดละลายน้ำอ้อย กินเท่าเม็ดพริกไทย กินดีนักแลฯ

ยาละลายเลือด

ให้เอาขิง ๑ ตำลึง เกลือ ๑ ตำลึง กระเทียม ๑ ตำลึง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท สารส้ม ๑ ตำลึง มะขามเปียก ๑ ตำลึง ๑ บาท บดให้ละเอียดปั้นเป็นลูกกลอน กินเป็นยาละลายเลือดดีนักแล มักแท้งเลือด แท้งลูกก็ดี เลือดตีขึ้นก็ดี เอายานี้กินหายแลฯ

ยาละลายเลือด

ให้เอา ขิง ๑ กระเทียม ๑ พริก ๑ สารส้ม ๑ ตำลึง ๑ บาท ดินประสิว ๑ สลึง เกลือ ๓ สลึง บดให้ละเอียดละลายน้ำมะนาว กินเป็นยาละลายเลือดแท้งลูกดีนักแลฯ

ถ้าลูกมิออก

เอาข้าวยาคั่ว ข้าวตอก บดด้วยน้ำผึ้งให้กินแลฯ

ยากินไม่ต้องอยู่ไฟ

เอาผิวไม้รวก ๑ ตำลึง ผิวไม้ไผ่ป่า ๒ บาท ผิวไม้สีสุก ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท พริกไทย ๓ บาท ขิง ๓ บาท กระเทียม ๑ บาท บดเป็นแท่งไว้ ให้กินเมื่อคลอดลูกถึงไม่อยู่ไฟก็ใช้ได้แลฯ

ยาดองขับน้ำคาวปลา ขับเลือดร้ายออกลูก

ท่านให้เอารากเจตมูลเพลิง ๑ รากสลอดน้ำ ๑ ผักคราด ๑ หัวแหวน ๑ พริกไทย ๑ เอาเท่ากันดองเหล้าสัก ๓ วันฯ

ยาดองเหล้าสำหรับอยู่ไฟ

ให้เอาหญ้าโยงไฟ ๔ บาท สารส้ม ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท ขิง ๖ บาท ดีปลี ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท เกลือหยิบมือหนึ่ง ยาเหล่านี้ตำให้พอช้ำแช่น้ำสุรากินได้ทุกเวลา เป็นยารัดมดลูกให้แห้งสนิท ใช้กินเมื่อคลอดบุตร ๑๐ วันล่วงไปแล้วฯ

ยาแก้หืด ไอเสียงแห้ง

ให้เอา ดีปลี กระเทียมกรอบ รากชะพลู กะทือ ขิงแห้ง เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง ดอกลำโพงทั้งสองสิ่งละ ๒ สลึง พริกหอม รากเจตมูล สิ่งละ ๒ สลึง บอระเพ็ด ๒ สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้ง กินตามกำลัง ดีนักแลฯ

ยาปลูกเลือดปลูกเส้นทั้งปวง

เอาน้ำมะงั่ว น้ำส้มซ่า น้ำสายชู ส้มแกว ส้มขาม สารส้ม น้ำส้ม ยาทั้งนี้เอาสิ่งละจอก เอาน้ำผึ้งรวงเท่าน้ำส้มนั้น จึงเอาพริก ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนทั้งห้า ๑ เอาเท่ากัน ตำห่อผ้าขาวไว้ ใส่ในน้ำยานั้น ดองฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน ๗ วัน เอาเงินผูกคอหม้อ ๑ บาท กินเถิดดีนักแลฯ

ตำราขับเลือด และปลูกเลือด

ท่านให้เอาชะเอมเทศ ๑ ตำลึง ๒ บาท ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ โกฐสอ ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ ดอกบุนนาค ๑ เทียนทั้งห้า ๑ แฝกหอม ๑ หญ้าตีนนก ๑ พริกไทย ๑ ชะพลู ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ สมอทั้งสาม ๑ ลูกถั่วลิสง ๑ สลึง กระจันทน์แก่ ๑ บาท ลูกบัวเกราะ ๒ บาท ตำเป็นผงแล้วเอาน้ำมะงั่ว น้ำมันเนย น้ำตาลทราย น้ำผึ้งรวง น้ำกะทิ น้ำยาทั้ง ๕ สิ่ง สิ่งละจอกคลุกกวน เข้าด้วยกัน ตั้งไฟแต่พอสุก กินเวลาละ ๑ สลึง เป็นยาริดสีดวงแลฯ

ยาสดเมื่อคลอดลูกแล้วยังปวดท้อง

มดลูกยังไม่เข้าอู่ดี เอายานี้กินอีก เอาไพล ๑ ขิง ๑ ยาดำ ๑ มะขามเปียก ๑ เกลือ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ผักย้ายไฟ ๑ หญ้าไซ ๑ การบูร นิดหน่อย ตำคั้นเอาน้ำกินหายแลฯ

ยาขับเลือด

ฝาง ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ สารส้ม ๑ เอาเสมอภาค ต้มด้วยเหล้า กินหายแลฯ

ยาแก้ตกเลือด

ท่านให้เอายาข้าวเย็นทั้งสอง ดอกสัตตบุษย์ ดอกบัวหลวง เอาเท่ากัน ต้มกิน แก้เลือดไม่หยุดฯ

ยาแก้คันทวารในสตรี

ท่านให้เอามะฝ่อทั้งห้า เบญจมาสทั้งห้า เปลือกเพกา ๑ ราก ชุมเห็ดเทศ ๑ เอาเท่ากัน เอาเกลือครึ่งส่วนต้มรมควันแลฯ

ถ้าหญิงปวดท้องจะคลอดลูกแต่โลหิตออกมาก่อนให้จุกเสียดเป็นกำลัง

ให้เอาไม้ไผ่สีสุกเขียว ๑ ผิวส้มซ่า ๑ พิมเสน ๑ ยา ๓ สิ่งนี้บดละลายน้ำกิน เลือดหยุดไหล ออกลูกก็ง่ายแลฯ

ถ้าออกลูกแล้วเลือดเน่าในท้อง เจ็บท้องน้อย

เอารากแพงพวย พริกไทย ขมิ้นอ้อย สมอร่องแร่ง เกลือสินเธาว์ บดด้วยน้ำมะงั่ว แล้วเอากระเบื้องเผาไฟจุ่มลงให้กินหายแลฯ

ยาขับเลือด และแก้ปวดมดลูก

ให้เอาเกลือสินเธาว์ กระเทียม พริกไทย สารส้ม กระวาน กานพลู เกลือ เอาเท่าๆ กัน ดีปลี ๒ ส่วน ขิง ๒ ส่วน ไพล ๒ ส่วน เทียนดำ ๔ ส่วน ตำให้ละเอียดกินกับสุรา ก่อนอาหารเช้าเย็นฯ

ยาแก้เลือด

เอาใบเทียน ใบทับทิม ใบแก้ว ดอกจำปา ดอกรากคัดเค้า ต้มกิน ระดูมีมากนัก ได้ทำแล้วฯ

ถ้าหญิงขัดระดูให้บวม

ท่านให้รุเลือดเสีย เอาเปล้าทั้งสองฝนด้วยสุรา เอาสารส้มฝนใส่ กินเช้าเย็น หายแลฯ

ยาครรภ์รักษา

เอาแก่นขี้เหล็ก ๑ บาท เทพทาโร ๑ บาท ชะลูด ๑ บาท สมุลแว้ง ๑ บาท อบเชย ๑ บาท เถาย่านาง ๑ บาท ดอกพิกุล ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท ดอกสารภี ๑ บาท สน ๑ บาท ฝาง ๑ บาท บัวหลวง ๑ บาท กระดอม ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท ต้ม รับประทานแก้ลมมารดาต่างๆ รักษาครรภ์กุมารด้วยฯ

ถ้าออกลูกให้เลือดตกหนัก

ท่านให้เอาหัวขมิ้นอ้อย ๑ ว่านน้ำ ๑ ส้มป่อย ๑ บดด้วยกัน ละลายน้ำมะนาวกิน หายตกเลือดแลฯ

ยาดองเหล้า หรือต้ม

ดองหรือต้มกินเช้า–เย็น ก็ได้ ยานี้หญิงขาดระดูมา ๓ ปี ถ้ากินยานี้ภายใน ๗ วัน จะมีระดูมา และถ้ามีระดูแล้วกินไปอีก ๑ เดือน ถ้ามีสามีจะตั้งครรภ์ คนที่กินยานี้จะอ้วนและกินได้นอนหลับดี ท่านให้เอาโกฐทั้งห้า ยกเว้นโกฐพุงปลา เทียนทั้งห้ายกเว้นเทียนตาตั๊กแตน คำฝอย พริกไทย ดีปลี หนักสิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๒ สลึง ดองเหล้าโรง ๑ ขวด กินเช้า–เย็น ครั้งละถ้วยตะไลฯ

ยารุเลือด

ให้เอาเปลือกสำโรง ๑ รากกำจาย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ข่า ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ฝักราชพฤกษ์ ๑ ละลายด้วยเหล้ากิน มีระดูก็ถึงระดูแลฯ

ถ้าหญิงเป็นช้ำรั่ว

เอายาดำตำให้แหลก เหล้าเป็นกระสาย เอากระเบื้องอุ่นไฟกินจนกว่าจะหาย ฯ

ถ้าลูกตายอยู่ในท้องและเลือดเน่า รกมิออก

เอายานี้ให้กิน เอาเบี้ยตัวผู้เผาไฟให้ไหม้ พริก ๑ เทียนทั้งห้า ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ อำพัน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากสนงู ๑ ให้เสมอภาค บดด้วยน้ำถ้ากิน เลือดออกมาเน่า เป็นยาขับเลือดดีนัก หายแลฯ

ถ้าลูกตายในท้องก็ดี แท้งก็ดี

เอาโคนกล้วยน้ำ ๑ ลูกฟัก ๑ ผักแว่น ๑ บดพอกท้องน้อยแลฯ

ถ้าลูกตายในท้องมิตก รกมิออก

ให้เอาน้ำเต้าทั้งรากทั้งลูก กราบงู เม็ดพันธุ์ผักกาด เอาเท่ากันบดทาท้องน้อยลูกตกรกออกแลฯ

หมวดยาแก้น้ำเหลือง

ยาต้มรุน้ำเหลืองพิการ

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๘ บาท ขันทองพยาบาท ๘ บาท ขมิ้นอ้อย ๔ บาท เบญจมาสทั้งห้า ๘ บาท ยาดำ ๑ บาท ถ่ายน้ำเหลืองฯ

ยาขับน้ำเหลืองที่เป็นฝีทั้งปวง

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง ๕ บาท ชุมเห็ดทั้งห้า ๑๐ บาท ลูกสมอทั้งสาม ๕ บาท จันทน์ทั้งสอง ๔ บาท ใบมะกา ๑ กำมือ ใบมะขามแขก ๑ บาท หญ้าปากควาย ๑ กำมือ หญ้าแพรก ๑ กำมือ รากหญ้าคา ๑ กำมือ บอระเพ็ด ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ต้มกินเช้าเย็น เป็นยาขับน้ำเหลืองฝีให้ตก ไม่ว่าฝีชนิดไหน แก้ได้ทั้งนั้น มีระบายด้วยฯ

หมวดยาแก้ปวดหัว

ยาแก้ปวดศีรษะ

ท่านให้เอาใบน้ำเต้า ๑ ใบเล็บครุฑ ๑ สมอไทย ๑ มูลโคแห้ง ๑ เอาเท่ากันตำผงละลายน้ำขิง น้ำดอกไม้ก็ได้ ทาดีนักฯ

ยานัตถุ์แก้ปวดหัว

เอากระดูกแร้ง ๑ กระดูกกา ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ พิมเสน ๑ ตำผงนัตถุ์แก้ปวดหัวหายแลฯ

ยาแก้ปวดหัวน้ำตาตก

เอาใบทองหลางใบมน ๑ ใบทับทิม ๑ ผักเบี้ย ๑ ดีงูเหลือม ๑ บดทาหน้าหายแลฯ

ยาแก้ปวดศีรษะ

เอาดินประสิว ๑ เม็ดมะระ ๑ ตำพอกหัวแม่เท้าหายแลฯ

ยาแก้ปวด

ปวดเมื่อยตามแขนขา หรือปวดท้อง ยานี้ศักดิ์สิทธิ์ เคยใช้ได้ผล ถ้าเป็นโรคปวดศีรษะ หรือปวดเมื่อยตามแขนขา เรียกว่าลมติดเส้น หรือปวดท้องอย่างแรง หรือปวดท้องเรื้อรัง ให้เอาอิฐหรือหินที่เกลี้ยงเผาไฟให้ร้อนจัด แล้วเอาใบละหุ่งแดงห่ออิฐ หรือหินนั้นให้หลายๆ ชั้น แล้วเอาผ้าดำห่ออีกชั้นหนึ่ง หรือสองชั้นแล้วประคบที่มีอาการปวดทุกๆ แห่ง อาการที่เจ็บจะหายทันทีฯ

ยาแก้ปวดศีรษะ

ให้เอาชุมเห็ดใหญ่ใบคนทีสอใบมะลิการบูรตำให้ละเอียดเอาเหล้าโรงใส่คั้นเอาแต่น้ำ แล้วทา แก้ปวดศีรษะดีนักฯ

หมวดยาแก้เจ็บหลัง

ยาแก้เจ็บหลัง

ให้กินยาขนานนี้ เอาข้าวเม่าเหล็ก แก่นขี้เหล็ก พญามือเหล็ก เถาวัลย์เหล็ก ว่านสากเหล็ก ต้มกินหายเจ็บหลังฯ

ยาธาตุบรรจบ

ท่านให้เอา โกฐทั้งเก้า สิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ใบพิมเสน ๓ บาท บอระเพ็ด ๓ บาท ลูกจันทน์ ๓ บาท ดอกจันทน์ ๓ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท กานพลู ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท อบเชย ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท แฝกหอม ๑ บาท เนื้อไม้ ๓ บาท จันทน์แดง ๓ บาท จันทน์ขาว ๓ บาท รากช้าพลู ๑ บาท สมอทั้งสามสิ่งละ ๑ บาท ชะลูด ๑ บาท บัวหลวง ๑ บาท บุนนาค ๑ บาท สารภี ๑ บาท แห้วหมู ๑ บาท ตำผงละลายน้ำร้อน แก้ลมพัดในสมุทรกาม หายแลฯ

ยากลั่นโมคคัลลาโน

ท่านให้เอาเถาวัลย์เปรียง ๑ เถาคันแดง ๑ ฝาง ๑ บอระเพ็ด ๑ ข้าวเย็นเหนือ ๑ ข้าวเย็นใต้ ๑ แห้วหมู ๑ ใบมะกา ๑ เอาเสมอภาค แล้วเอาเกลือ ๑ ทะนาน ต้มด้วยน้ำ ๙ ทะนาน เคี่ยวให้เหลือ ๑ ทะนาน ทานมื้อละ ๑ ถ้วยตะไล ถ้าธาตุหนักเพิ่มขึ้นจนอุจจาระไป ท่านว่าแก้โรคกระษัยทุกจำพวก และริดสีดวงต่างๆ หรือกามโรค หนองในและเข้าข้อ หรือโรคเรื้อรังซึ่งเป็นมาหลายปี ดองใส่ขวดไว้ รับประทานดีนักแลฯ

หมวดยาสำหรับเด็ก

ยาแก้ลมจุกเสียดของเด็ก

ให้เอามหาหิงคุ์ ๑ กานพลู ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบผักเสี้ยนผี ๑ ยาทั้งสี่นี้เอาเท่ากัน ต้มเป็นผง ละลายกับน้ำผึ้ง ให้กินครั้งละ ๑ ช้อนกาแฟฯ

ยาแก้ปากเป็นเม็ดของเด็ก

ให้เอาผิวมะกรูด กะปิ บอระเพ็ด หนักเท่าๆ กัน เอาเผาไฟ แล้วบดให้ละเอียด เวลาทาใช้สุราละลายเป็นกระสายฯ

ยาแก้ปวดท้องของเด็ก

ให้เอาพริกไทย ๑ กระเทียม ๑ ผิวมะกรูด ๑ มหาหิงคุ์ ๑ การบูร ๑ สิ่งละ ๑ สลึง ใบหนาด ๒ สลึง ตำเป็นผง เวลาทาใช้น้ำมะนาวเป็นกระสายฯ

ยาทากระหม่อมเด็ก

ท่านให้เอาหัวดานทอง ๑ สลึง ดอกลำโพงกาสลัก ๒ สลึง มูลโค ๒ สลึง ใบพิมเสน ๑ สลึง แล้วทำผงปั้นเป็นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำดอกไม้ ทากระหม่อมเด็กนอนไม่หลับ แลฯ

ยาเด็กแก้ปากเปื่อย ตัวเปื่อย ลิ้นเปื่อย

เอารากลำโพง ๑ เห็ดกระถินพิมาน ๑ รากระย่อม ๑ พิษนาค ๑ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำท่า ทั้งกินทั้งทาก็ได้ ใช้ได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ฯ

ยาหม้อเด็กเป็นเสลด

ครั่ง หัวขมิ้น ลูกเร่ว ฟองสีเสียด กระเทียม ต้มกินแก้เสลดหายแลฯ

ยาแก้เด็กสำรอก

ให้เอา แก่นมะหาด ๑ บาท เทพทาโร ๑ บาท กระเทียม ๑ กลีบ ใบกระพังโหม หรือ ใบตูดหมูตูดหมา ๑ กำมือ ดีปลี ๓ ดอก ต้มให้กินฯ

ยาต้มแก้เด็กผอมแห้ง

ให้เอาเปลือกไข่เน่า ๑ บาท (เป็นต้นไม้) สะแก ๑ บาท ใบมะกา ๒ บาท ต้นมะเกลือ ๑ บาท ชุมเห็ดไทย ๑ บาท ต้นชุมเห็ดเทศ ๑ บาท

ต้นกะเพราแดง ๑ บาท ต้นกะเพราขาว ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท ใช้น้ำมะพร้าวแทนน้ำท่า เวลาเติมน้ำก็ต้องใช้น้ำมะพร้าวเติมฯ

ยาคุมธาตุเด็ก

เอาจันทน์ทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท หัวแห้วหมู ๑ บาท รากช้าพลู ๒ สลึง มะตูมอ่อน ๑ บาท พริกไทย ๑ สลึง ดีปลี ๑ สลึง ขิงสด ๙ แว่น เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๒ บาท ดอกจันทน์ ๒ สลึง กานพลู ๑ บาท กระวาน ๒ สลึง ต้มกินธาตุเป็นปกติดีหายแลฯ

ยาเด็กตกฟาก

ท่านให้เอาแมงมุมตายซาก ๗ ตัว ปิ้งไฟให้กรอบ ขิง ๗ แว่น หั่นให้บาง หนังปลากระเบนโตเท่าหัวแม่มือ พริกไทย ๗ เม็ด ดีปลี ๗ ดอก ผิวมะกรูด ๗ แว่น หั่นให้บาง กะปิดีเท่าเม็ดบัวหลวง เกลือตัวผู้ ๓ เม็ด สะระแหน่อ่อน ๗ ใบ ยาทั้งหมดนี้เผาไฟให้ไหม้โชน บดให้ละเอียด ปั้นเท่าเม็ดพริกไทย น้ำผึ้งเป็นกระสายฯ

หมวดยาแก้โรคเบาหวาน

ยาต้มแก้ไตพิการ

หญ้าพันงูแดง ๒ สลึง รากหญ้าคา ๒ สลึง รากยอ ๒ สลึง โคกกระสุน ๒ สลึง โคกกระออม ๒ สลึง กระชาย ๒ สลึง กะทือ ๒ สลึง รากอังกาบ ๒ สลึง ขิง ๑ สลึง ดีปลี ๑ สลึง พริกไทยล่อน ๒ สลึง ผักเบี้ยใหญ่ ๒ สลึง เทียนดำ ๒ สลึง สารส้ม ๓ สลึง เกลือสินเธาว์ ๒ บาท รากแตงพูน ๒ สลึง ผักโหมหิน ๑ สลึง ผักโหมหนาม ๑ สลึง ผักแผ้วแดง ๒ สลึง ฝางข้าวเหนียว ๑ สลึง ซังข้าวโพด ๓ ซัง อ้อยแดง ๓ ปล้อง แห้วหมู ๒ สลึง ผลมะตูมอ่อน ๒ สลึง

แก่นขี้เหล็ก ๒ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท รากตองแตก ๒ สลึง ฝาง ๒ สลึง ครั่ง ๒ สลึง รากเสนียด ๒ สลึง หอยแครงเผา ๒ สลึง เบี้ยจั่นเผา ๒ สลึง ฝักสำโรง ๑ บาท หญ้าปล้อง ๒ สลึง ดอกคำไทย ๒ สลึง ยาข้าวเย็นเหนือ ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท หญ้างวงช้าง ๒ สลึง รากไม้รวก ๒ สลึง รากไม้ไผ่ป่า ๒ สลึง ดินประสิว ๑ บาท รากเจตมูลเพลิง ๒ สลึง โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ สลึง รากอ้อ ๑ สลึง ลูกสมอไทย ๑ บาท ผลมะขามป้อม ๑ บาท ต้มกิน แก้ไตพิการ หรือโรคเบาหวาน หายแลฯ

ยาแก้เบาหวาน

ท่านให้เอาเบญจกูลทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท เอาแต่เนื้อ เมล็ดสมอทะเล เอาเท่ายาทั้งหลายทำเป็นผง เอาน้ำผึ้งเป็นกระสาย กินเป็นลูกกลอน หนัก ๑ สลึงแลฯ

ยาต้มแก้โรคเบาหวาน

ใบเสี้ยน ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑๐ บาท กำมะถันเหลือง ๑๕ ตำลึง ต้มกินต่างน้ำ เอามะแว้งทั้งสองต้มกินต่างน้ำด้วยฯ

ยาแก้เบาหวาน

ให้เอาตองตึง ๑ พริกไทยอ่อน ๑ ดีปลี ๑ เจตมูลเพลิง ๑ กระเทียม ๓ หัว ยาเหล่านี้ทำเป็นยาสดบดให้ละเอียด กินก่อนอาหารเช้า-เย็นฯ

หมวดยาแก้เสียงแหบและแห้ง

ชื่อว่าฆ้องเสียงไพร

เอาน้ำหอมแดง ๑ ทะนาน น้ำกะเม็งตัวผู้ ๑ ทะนาน น้ำกะเม็งตัวเมีย ๑ ทะนาน น้ำมะเฟือง ๑ ทะนาน น้ำอ้อยแดง ๑ ทะนาน กวนเข้ากัน เคี่ยวเป็นตังเมกินฯ

ยาเสียง

เอาไพล น้ำผึ้ง เกลือ น้ำมะนาว น้ำตาลกรวด เอาเท่ากัน ทองคำเปลวสามแผ่น โขลกละเอียดแล้วเอาน้ำผึ้งเคล้าตากแดดวันหนึ่ง ตากน้ำค้างคืนหนึ่ง แล้วจึงกินแล ฯ

ชื่อว่าเสียงกลองไชยเภรี

เอาหัวบุก หัวกลอย ส้มกุ้ง ส้ม ตรีกฏุก น้ำตาลทราย บดละลายน้ำมะนาวกินมิให้เสียงแหบแห้งแล

ชื่อว่ากระจับปิ้งตีทับ

เอารากมะกล่ำเครือ เปลือกปีป ส้มกุ้ง ชะเอมเทศ บดด้วยน้ำมะนาว นัตถุ์ก็ได้ กินก็ได้ แลฯ

ชื่อว่าเสียงรำคับ

เอากระเทียม ๗ กลีบ เกลือ ๗ เม็ด ตำให้ละเอียดแล้วเอาแช่น้ำไว้ให้นอนก้น รินเอาแต่น้ำใสๆ แล้วเอาตากน้ำค้างไว้ก่อนนัตถุ์แต่องคุลีหนึ่ง จุ่มแต่นิ้ว

ชื่อว่าปี่แก้วเสียงใส

เอาสารส้ม ดินประสิวขาว ชะเอมเทศ รากมะกล่ำเครือ มะขามเปียก เกลือ บดด้วยน้ำมะนาว กินเป็นยาเสียงแลฯ

ชื่อว่าปี่ไฉนเสียงแจ้ว

เอาปลาร้าปลาสร้อยลนไฟให้สุก เอาลูกคัดเค้าตำให้แหลก แช่น้ำปลาร้า ตากน้ำค้างไว้จึงช้อนเอาแต่น้ำที่ใส ๆ กินก็ได้ นัตถุ์ก็ได้ เป็นกระแสแล ฯ

ชื่อว่าไก่แก้วขานขัน

เอาชะเอม ใบแค ใบมะกล่ำตาช้าง ตำเป็นผงแทรกพิมเสน ห่อผ้าดมมิให้เสียงแหบแห้งแล

ชื่อว่าจักจั่นเสียงใส

เอาน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำส้มซ่า น้ำส้มมะขาม น้ำส้มเปลือกบาง น้ำส้มแก้ว น้ำตาลทราย เกลือ ประสมกันกินเป็นยาแก้เสียงแหบแลฯ

ยากินเสียงดีแก้เสียงแหบ

เอาเปลือกปีป ๑ เปลือกโพใบ ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ พริก ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ เอาเสมอภาค ต้ม ๓ เอา ๑ กินก่อนหายแล เย็นให้สูบเข้าจมูก แต่พอควร กินเมื่อสวดแล้วฯ

ยาอมแก้เจ็บคอ แสบคอ ปวดศีรษะด้วย

เอาพิมเสนอย่างดี ๑ เฟื้อง ดินประสิว ๑ เม็ดเท่าเม็ดงา บดเป่าคอ จมูก ปวดหัว แสบคอหายแลฯ

ยาดองแก้เส้นเอ็น เสมหะ ให้เสียงเพราะ เจริญอาหาร

ให้เอาดอกจันทน์ ๑ ส้มมะขามเปียก ๑ กัญชา ๑ บดปั้นเป็นลูกกลอน กินดีนักแลฯ

ยาประสะส้มป่อย

เอาฝักส้มป่อยปิ้งไฟให้เหลือง เอา ๑ บาท ชะเอมเทศ ๒ บาท ราก ส้มกุ้ง ๑ บาท ขิง ๑ บาท บดกวาดก็ได้ กินก็ได้ ถ้าเอาส้มมะขามเปียก ๑ บาท เกลือ ๑ บาท น้ำตาลทราย ๑ บาท น้ำมะนาว ๑ บาท ประสมกวาดก็ได้ กินก็ได้ แก้เสียงแห้ง แก้ไอ แก้น้ำลายเหนียว หายแลฯ

ยาเสียง

เอาชะเอมเทศ ๑ ดีปลี ๑ น้ำตาลกรวด ๑ ทองคำเปลว ๑ ไพล ๑ มะนาว ๑ พริกขี้หนูแต่น้อย เกลือพอกร่อย ๆ บดให้ละเอียด แล้วบีบน้ำมะนาวลงไป เวลาจะไปร้อง สวด ก็ให้รับประทานเสียก่อนฯ

ยาแก้เสียงแห้ง

ให้เอาเม็ดในมะปราง ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ชะเอม ๑ มะกรูด บดชุบสำลีอมดีนักฯ

ยาทำให้เสียงเพราะ

เอาผักหนอก ๑ ชะเอม ๑ บดละลายน้ำผึ้งกิน มีปัญญาอายุยืน ดับพยาธิ ตีค่าไว้ ๑ ชั่งทองฯ

หมวดยาแก้มะเร็ง

ยาแก้มะเร็งคุดชอนเรื้อรัง เปื่อยทั้งตัว

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง ๑ ขันทองพยาบาท ๑ แส้ม้าทลาย ๑ สิ่งละ ๕ ตำลึง กำมะถัน ๖ บาท ต้มกินสารพัดมะเร็งดีนักแลฯ

ยาทาแก้แผลเปื่อยหรือมะเร็ง

ให้อากระเทียม ๑ หัว อุตพิด การบูร ยาฉุน เม็ดในลำโพง เม็ดในสะบ้า น้ำมันดินหรือน้ำมันมะพร้าวก็ได้ เอาเท่าๆ กัน บดละเอียด ตั้งไฟให้ร้อน เห็นว่าเครื่องยาออกเข้ากันดีแล้ว เอาสำลีชุบทาฯ

ยาแก้มะเร็งคุดเขียว

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง ๑ แก่นกันเกรา ๑ รากมะกรูด ๑ รากมะเดื่อปล้อง ๑ ใบถั่วแระ ๑ กำมือ นอกนั้นสิ่งละ ๒๐ บาท ต้มกินหายฯ

ยาน้ำมันงูเห่า

ทาแก้มะเร็ง ปวดเมื่อยทั้งปวง เอาน้ำมันกะเบา ๑ ฝิ่น ๑ น้ำมันมะพร้าว ๑ ขี้กล้องยาแดง ๑ จุณขี้เหล็ก ๑ ใบชุมเห็ดทั้งสอง ๑ ยาโกร่งกร่าง ๑ เอามาหุงเป็นน้ำมัน ทาแก้มะเร็งเปื่อยเน่าหายดีนักแลฯ

ยาแก้มะเร็ง

เอายาข้าวเย็น ๑๐ บาท หัวยาง ๕ ตำลึง ๕ บาท หนอนตายหยาก ๕ ตำลึง หัวร้อยรู ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๕ ตำลึง กำแพง ๗ ชั้น ๕ ตำลึง เถาครุยแดง ๕ ตำลึง หญ้าหนวดแมว ๕ ตำลึง ขอบชนางทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง รากซ้องแมว ๕ ตำลึง ผักแว่น ๕ ตำลึง มะพรานเตี้ย ยา ๑๓ สิ่งนี้ ต้มกินเช้าเย็นหายแลฯ

ยาน้ำมันมะเร็ง

เอามะพร้าวไฟ ๓ ลูก เอาลูกละ ๓ ซีก ขมิ้นอ้อย ๑ เปลือกจิก ๑ กรอบแกรบ ๑ ใบมะระ ๑ ยานี้เอาสิ่งละ ๓ จอก เคี่ยวให้คงแต่น้ำมันแล้วเอายานี้ปรุงลง เอาสีเสียดไทย ๑ สีเสียดเทศ ๑ ชันตะเคียน ๑ ผมคน ๑ ใส่ลงในน้ำมันเคี่ยวให้เหนียว ปิดปากแผลมะเร็ง ถ้าจะให้กัด เอาจุนสีใส่ลงหน่อยหายแลฯ

๑๘๑. ยาแก้มะเร็ง

เอาเสี้ยน ๑ ลูกตีนเป็ด ๑ ใบลำโพง ๑ ใบโพ ๑ ใบเทียน ๑ ใบเข็ม ๑ ใบสะบ้า ๑ ใบถั่ว ๑ ใบขอบชนางแดง ๑ ใบราชพฤกษ์ ๑ เปลือกมะขาม ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ ขมิ้นอ้อน ๑ ตำให้ละเอียดหุงด้วยน้ำมัน เอาใส่แผลมะเร็งหายแลฯ

ยาผงใส่แผลมะเร็ง

เอาใบทูบทาบ ๑ ใบโทงเทง ๑ พรมคด ๑ ตำลึง ๑ ชุมเห็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ น้ำปูน ๑ บดใส่แผลมะเร็งหายฯ

ยาสำหรับขี้เรื้อนคุดทะราดและมะเร็งทั้งปวง

เอายาข้าวเย็น ๕ ตำลึง โรกแดง ๑ ตำลึง โรกขาว ๑ ตำลึง กระชายหัวแดง ๑ ตำลึง กระชายหัวขาว ๑ ตำลึง เปลือกตาเสือ ๑ ตำลึง เปลือกขนุน ๑ ตำลึง เปลือกไม้ทั้งนี้ตำให้แหลกแล้ว เอาผ้าทอห่อ ๗ ชั้น เอาเหล้าเค็ม ๕ ทะนาน แช่ไว้ ๑ เดือนก็ดี ๑๕ วันก็ดี เอาทอง ๑ ตำลึง เงิน ๑ บาท ผูกคอหม้อ เมื่อถึงกำหนดแล้ว เอาปลามีหัวมีหาง ต้มยำคำนับครูก่อนกินประสิทธิแลฯ

ยามะเร็งและประระวด

ใบมะค้า ๑ ใบละหุ่งดองดึง ๑ ใบเสี้ยน ๑ ใบผักบุ้งคัน ๑ ใบลำโพง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขี้ผึ้งแข็งหน่อย ๑ ใส่บาดแผลเจ็บทั้งปวง มะเร็งคุดทะราดฝีกะอักปากหมู หายแลฯ

ยามะเร็งทั้งห้า

เอาลำโพงทั้งสอง ๑ กลอย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบกะเม็ง ๑ เอาเท่ากัน ตำเอาน้ำหุงด้วยน้ำมันมะพร้าว เมื่อเคี่ยวจวนจะได้ที่ ๑ เอาจุนสี ๑ สีเสียด ๑ ชันตะเคียน ๑ ขี้ผึ้งแข็ง ๑ ใส่ลง เคี่ยวพอเหนียว ไว้ปิดแผลหายดีนักแลฯ

ยามะเร็ง

เอาเปลือกซ้องแมว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตำเอาน้ำ หุงด้วยน้ำมันดิบ ใส่มะเร็งทั้งฝีฟกทูมดีแลฯ

มะเร็งคุด

เอากระดองเต่านา ๑ เขากวาง ๑ เปลือกดีหมี ๑ หางไหลแดง ๑ โหราอำมฤค ๑ สารหนู ๑ ข่าลิง ๑ ไพล ๑ รากเจตมูล ๑ ใบสลอด ๑ ตำเอาน้ำเท่ากัน หุงด้วยน้ำมันดิบ หุงแต่น้ำมัน ใส่มะเร็งคุดหายฯ

ยาต้มสำหรับมะเร็งคุด และคุดทะราด

เอามะแว้งทั้งสอง รากมะอึก ๑ รากมะเขือขื่น ๑ รากตองแตก ๑ รากมะตูม ๑ รากมะเกลือ ๑ รากมะดูก ๑ รากขี้เหล็ก ๑ รากก้างปลาทั้งสอง ๑ เอาเท่าๆ กันต้ม ๓ เอา ๑ กินสำหรับมะเร็งและคุดทะราดแลฯ

ยาต้มแก้มะเร็ง

เอาเจตมูล ๑ ขันทองพยาบาท ๑ สะค้าน ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ รากช้าพลู ๑ รากทองพันชั่ง ๑ รากขนุนสำมะลอ ๑ หญ้าชันอากาศ ๑ กระดูกควายเผือก ๑ ชามเบญจรงค์ ๑ ข้าวเย็นทั้งสอง ๑ เอาเท่ากันต้มกินหายแลฯ

ยาต้มแก้แผลเปลื่อยเน่า หรือโรคมะเร็งทุกชนิด

ท่านให้เอา ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่ง สิ่งละ ๒๐ บาท ขันทองพยาบาท ๒๐ บาท รากมะขามป้อม ๒๐ บาท รากมะยมตัวผู้ ๒๐ บาท ยาไอโอได ๕๐ สตางค์ หัวหนอนตายหยาก ๒๐ บาท กำแพงเจ็ดชั้น ๒๐ บาท ต้มกินครั้งละ ๑ ถ้วยตะไลเล็กๆฯ

ยาต้มแก้มะเร็ง

เอาง่วนซิม ๑ สลึง เก๊งจี้ ๒ สลึง ถ่อยิ้ง ๑ สลึง อั้งฮวย ๗ ฮุง เล่งเคี่ยว ๑ สลึง เฉียะเจียก ๑ สลึง กำเช่า ๕ ฮุง, กิกแก้ ๘ ฮุง จุ้ยอั้วยี่เจียง ๖ ฮุง ต้มกินหายฯ

ยาแดงถอนพิษ

ท่านให้เอาจันทน์เทศ ๑ รากมะนาว ๑ รากมะปรางหวาน ๑ เมือกคน ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท โกฐบัว ๓ บาท จันทน์แดง ๗ บาท ทำผงละลายน้ำดอกไม้เทศสด พิมเสนแทรก หญ้าฝรั่น กินแก้ร้อนฯ

ยาต้มชะแผลมะเร็งทั้งหลาย

ท่านให้เอาหนามขี้แรด มาต้มชะแผล แล้วจึงแต่งยาโรยแผลต่อไปเถิดฯ

ยาโรยแผลมะเร็ง

ท่านให้เอาเปลือกทองพันชั่งใหญ่ ตำเป็นผงบดให้ละเอียด ทำผงโรยแผลหายแลฯ

ยาน้ำมันสำหรับทามะเร็งทั้งปวงและตานซางที่เปื่อยเน่าเป็นหนอง

ท่านให้เอาไซฝาแปน ๑ ใบอังกาบ ๑ ใบชิงช้าชาลี ใบมะแว้งต้น ๑ ใบมะแว้งเครือ ๑ ใบมะเขือขื่น ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ มะพร้าว ๓ ผล หุงให้คงแต่น้ำมัน ทามะเร็งทั้งปวง และตานซางวิเศษนัก เคยหายแล้วฯ

ยามะเร็งและแผลกลายต่าง ๆ

เอาใบพลูแก ๑ บาท ใบถั่วแระ ๑ บาท สารปากนก ๑ สลึง เอาสดๆ โขลก บดปั้นเท่าเม็ดพริกไทย กินเวลานอน กินวันละ ๑ เม็ด ๒ วัน ๒ เม็ด ๓ วัน ๓ เม็ด กินเม็ดหนึ่งเบา คงกินเม็ดหนึ่งกินไปจนหาย น้ำมันใส่แผล ให้เอามะพร้าวซีกหนึ่ง ชะเอมเทศ ใบถั่วแระ ยอดหวายขม ๓ ยอด เอามาปอกกาบออกเสีย เอาแต่เนื้ออ่อน ๆ มาหั่น ชะเอมนั้นต้องกรางเสียก่อน ชะเอม ใบถั่วแระ ยอดหวาย ของ ๓ สิ่งนี้ตำให้ละเอียด แล้วเอามะพร้าวซีกหนึ่งนั้นมาขูดแล้วเอายา ๓ สิ่งที่ตำมาเคล้าให้เข้ากัน แล้วเอาไปตากแดดให้ร้อน แล้วบีบดู ถ้ายังเป็นกะทิอยู่ไม่เอา ถ้าเป็นน้ำมันแล้วจึงคั้นเอาไว้ใส่แผลมะเร็งแผลกราย ไม่ต้องใส่น้ำมัน กินแต่ยาเม็ดเท่านั้น

ยาถอนเบา

ให้เอาเปลือกหอยขม ๑ กำมือ ชะอมที่ทอดกิน เอาทั้งห้า ผักบุ้งต้มกิน ผักกระเฉด เอาสิ่งละ ๑ กำมือ ร่มกระดาษขาด ๑ กำมือ เป็นยาต้มถอนพิษฯ

ยาต้มแก้มะเร็ง

เอามะเดื่อปล้อง ๕ ตำลึง รากปีบ ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑๐ บาท เอาเงินผูกคอหม้อ ๑ บาท ต้มกินหายแล ฯ

ยามะเร็งคุด

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง รากกุ่มน้ำกุ่มบก ทั้งสองสิ่งละ ๕ ตำลึง เขมาเหล็ก ๕ ตำลึง เงินผูกคอหม้อฯ

ยาต้มแก้มะเร็ง

ท่านให้เอา ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง รากมะเดื่อชุมพร ๑ รากมะเดื่อปล้อง ๑ ยาทั้งสองสิ่ง เอาสิ่งละ ๑๐ ตำลึง ต้มกิน อย่าให้ใครขอไฟ กันจงดีหายแลฯ

หมวดยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

ยาขับหนอง

เอาหนังควายเผือกหนักเท่าไรก็ได้ เอามาเผาไฟ ละลายกับน้ำมันยางกินหายฯ

ยาต้มอาบเป็นเม็ดโรคบุรุษ พุพอง

เอาเปลือกสนุ่น ๑ หัวหนอนตายหยาก ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ สารส้มนิดหน่อย ต้มอาบแลฯ

ยาต้มรมโรคบุรุษ

ตัวเป็นเม็ดพุพอง ต่างๆ หรือเข้ากระโจมก็ได้ เอาหัวยาง ๒ บาท หัวหนอนตายหยาก ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๒ บาท โหราเดือยไก่ ๒ บาท โหราเท้าสุนัข ๒ บาท รากกรวยป่า ๒ บาท รากข่อย ๒ บาท ลูกลำโพง ๓ บาท หัวกลอย ๒ บาท หัวบุกรอ ๒ บาท ผักบุ้งคัน ๒ บาท ข่า ๑ บาท ไพล ๑ บาท ใบมะกรูด ๑ บาท ใบหนาด ๑ บาท ใบสำมะงา ๑ บาท ใบส้มซ่า ๒ บาท ใบมะนาว ๑ บาท ขี้วัวแห้ง ๑ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท เปลือกไม้ซาก ๒ บาท ชาดก้อน ๑ เฟื้อง โรคแดง ๒ บาท โหราบอน ๑ บาท ใบชุมเห็ดเทศ ๑ บาท สะแกแสง ๓ บาท หัสคุณเทศ ๑ บาท เม็ดกระเบา ๒ บาท เม็ดกระเบียน ๒ บาท หญ้าขอบชนางแดง ๑ บาท ใบกรวยป่า ๑ บาท แก่นประดู่ ๑ บาท กำมะถันเหลือง ๒ บาท ยาต้มเข้ากระโจม หายแล ห้ามกินฯ

ยาต้มแก้โรคบุรุษเข้าข้อ

เอาเขาควายเผือก ๒ บาท จันทน์ทั้งสอง สิ่งละ ๒ บาท แก่นสน ๒ บาท ไม้สัก ๒ บาท กระดูกงูเหลือม ๒ บาท กระดูกงูหลาม ๒ บาท ขี้ผึ้งแข็ง ๑ บาท ใบมะกา ๒๐ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๒๐ บาท เปลือกกระดังงาไทยพลีเอา ๓ เปลือก ถากขึ้น ๒ ถากลง ๑ ต้มกินเช้าเย็นหายฯ

ยาต้มแก้หนองใน

เอายาข้าวเย็นเหนือ ๔ บาท ฝาง ๓ บาท เถาคัน ๕ ตำลึง แกแล ๓ บาท แก่นขนุน ๓ บาท กำมะถันเหลือง ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๓ บาท เกลือ ๑ ชาม ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้เข้าข้อ

ข้าวเย็นเหนือ ๑ ตำลึง ข้าวเย็นใต้ ๑ ตำลึง ต้นข่อย ๑ ตำลึง กระดูกควายเผือก ๑ ตำลึง รากไทรย้อย ๑ ตำลึง ยาแก้เข้าข้อนี้ต้องกินด้วยกะลา

ยากินตัดรากเข้าข้อ

ขนมจีน ๓ หัว มะพร้าว ๑ ซีก น้ำตาลตะนุ่น ๑ ถ้วยชา

ยาแก้หนองใน

หญ้าพองลม ขมิ้นอ้อย กะทิ หัวน้ำมันยาง

ยาแผล

ใบตำลึงเพชรราช น้ำฝนตั้งไฟ พิมเสน อย่างดีฯ

ยาต้มเข้าข้อโรคบุรุษ

เอาโคคลาน ๑ ขันทองพยาบาท ๑ รากมะขามป้อม ๑ กระดูกควายเผือก ๑ สิ่งละ ๑ บาท ข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง กำมะถันเหลือง ๑๐ บาท พริกไทย ๖ บาท ต้มกินเช้าเย็นหายดีนักแลฯ

ยาต้มแก้โรคผู้หญิง

ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ บาท ขิง ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ว่านกลีบแรด ๑ บาท ว่านร่อนทอง ๑ บาท ว่านนางคำ ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ บาท กระดูกควายเผือก ๑ บาท รากมะดูก ๑ บาท รากมะเกลือ ๑ บาท เปล้าทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท แก่นขี้เหล็ก ๑ บาท ว่านสากเหล็ก ๑ บาท เถาวัลย์เหล็ก ๑ บาท พญามือเหล็ก ๑ บาท ชามเบญจรงค์ ๑ บาท รากหวายขม ๑ บาท รากคนทา ๑ บาท ชิงชี่ ๑ บาท เถาย่านาง ๑ บาท

รากเท้ายายม่อม ๑ บาท หญ้าไซ ๑ บาท ก้านสะเดา ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท หอมแดง ๑ บาท กำมะถัน ๓ บาท ก้างปลาแดง ๑ บาท เปลือกกุ่มทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท รากกะตังใบ ๑ บาทฯ

ยาเข้าข้อ

เอางูเห่า ตั้งแต่หัวยาวคืบหนึ่ง พริกไทย ๕ บาท ดีปลี ๕ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท ข่าแห้ง ๕ บาท ข้าวเย็นเหนือ ๕ บาท ข้าวเย็นใต้ ๕ บาท คำฝอย ๕ บาท รากมะขามป้อม ๕ บาท เจตมูลเพลิง ๕ บาท ฯ

ยาต้มแก้หนองใน บาดแผลเปื่อยพัง

เปลือกกุ่มทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท ก้างปลาทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท กะตังใบ ๒ บาท มะเดื่อทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท หญ้าหนวดแมว ๑ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ บาท โหราเท้าสุนัข ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๒ บาท หนอนตายหยาก ๒ บาท รากมะดูก ๒ บาท กำมะถัน ๒ บาท กระดูกควายเผือก ๔ บาท กระดูกเลียงผา ๒ บาท เป็นยาต้มฯ

ยาถ่ายโรคสำหรับบุรุษและเข้าข้อ

ให้เอาเปลือกสำโรง ๑๐ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑๐ บาท ใบมะกา ๕ ตำลึง การบูร ๕ บาท รากมะคำไก่ทั้งห้า แก่นขี้เหล็ก เวลากินแทรกดีเกลือ

อีกขนานหนึ่ง ท่านให้เอา ยอดสับปะรด ๕ แว่น ขมิ้นอ้อย ๕ แว่นเทียนดำ ๑ บาท กำมะถัน ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ต้มกินแก้หนองในดีนักแล

แก้หนองในท่านให้เอารากมะละกอ สารส้ม ต้มกินดีนักแลฯ

ยาต้มแก้หนองใน

อ้อยแดง ๓ ปล้อง ต้นบานไม่รู้โรยขาวเอาทั้งห้า หน่ออ้อ ๗ หน่อ กาบอ้อ ๗ กาบ ต้นเฉาก๊วย ๑ กำมือ แกแล แก่นขนุน ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น ลงด้วยพระเจ้าห้าพระองค์ฯ

ยาต้มแก้โรคเข้าข้อ

โรคเข้าข้อสำหรับบุรุษและมะเร็งต่างๆ ท่านให้เอากระดูกช้าง กระดูกควายเผือก กำมะถันเหลือง ยาข้าวเย็นเหนือ ยาข้าวเย็นใต้ ยา ๕ สิ่งนี้เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกินหายดีนักแลฯ

ยาแก้หนองในปวดขัดร้อง

เอาเทียนขาวคั่วให้เหลือง ตำให้แหลก ไม่ตำก็ได้ชงน้ำร้อนกินแก้เลือดหนองแลฯ

ยาเข้าข้อ

ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ ราก คนทีสอ ๑ หัวหญ้าชันอากาศ ๑ แห้วหมู ๑ กระดูกงูเหลือม ๑ กระดูกเสือ ๑ กระดูกควายเผือก ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ บาท ดองสุรา ฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วัน ๓ คืน กินแก้เข้าข้อหายแลฯ

ยาต้มแก้หนองใน

เปลือกกะดังงา ๑ หัวหญ้าชันอากาศ ๑ ยาข้าวเย็นทั้งสอง ราก ชะพลู ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ ว่านน้ำ ๑ พริกไทย ๑ เกลือ ๓ หยิบ เปลือกสีเสียด ๑ ต้มกินเช้า–เย็นดีนักแลฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

กระดูกควายเผือก ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ รากพุดซ้อน ๑ ยาข้าวเย็นทั้งสอง เอาสิ่งละ ๕ ตำลึง ต้มกินแก้โรคสำหรับบุรุษหายฯ

ยาทาเริม

ท่านให้เอา ขี้ไส้เดือน ๑ ใบน้ำเต้า ๑ ขี้ววัวคางผอม ๑ แล้วตำน้ำหอยขมทาหายแลฯ

ยาแก้เริมทุกชนิด

ให้เอาใบกระท่อม ตำให้ละเอียด เอาเหล้าใส่พอควร แล้วทาตามที่เป็นเม็ด จะหายโดยเร็วฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

เอาใบชา ๑ ตำลึง ยาดำ ๑ ตำลึง น้ำตาลกรวด ๑ ตำลึง ต้มกิน ๓ เพลาแลฯ

ยาเข้าข้อ

ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท กระชาย ๕ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๑๐ บาท ไพล ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง ใบมะกา ๕ ตำลึง สะค้าน ๕ ตำลึง แก่นขี้เหล็ก ๑๐ บาท กำมะถันทั้งสอง ๑๐ บาท กระดูกควายเผือก ๑๑ บาท ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

ใบพลูแก ๑ เทียนดำ ๑ ปรอท ๑ ข้าวตากคั่ว ๑ เอาสิ่งละ ๒ ตำลึง ปั้นเป็นเม็ดเท่าเม็ดพุทธรักษา เป็นคุดทะราดกินก็หาย กินวันละเม็ด หาย ได้ชื่อมามากแล้วฯ

ยาแก้โรคสำหรับบุรุษ

เอารากสำมะงา ๑ รากละหุ่งแดง ๑ รากถั่วแปบ ๑ รากกะพังโหม ๑ รากครอบจักรวาล ๑ ตำห่อผ้าแช่เหล้ากินแลฯ

ยาเข้าข้อ

ท่านให้เอาหัวยั้ง ๕ ตำลึง รากมะดูก ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๖ สลึง ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๖ บาท กระดูกควายเผือก ๕ ตำลึง ชามเบญจรงค์ ๑ ตาไม้ไผ่ป่า ๓ ตา หมากเหลือง ๑๐ บาท ตะกรันขี้เหล็ก ๔ บาท ต้มตามวิธี กินหายฯ

ยาตาคำ แก้หนองใน

เอากะเพราต้น ๑ บาท ตะไคร้ต้น ๑ บาท ข่า ๑ บาท ดินประสิว ๒ บาท ต้มกินหาย ได้เคยใช้มาแล้วฯ

ยากำลังคู่กัน

เอาแห้วหมู ๑ บาท หัวตะไคร้ ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท กระชาย ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ไข่ไก่ ๑๐ ฟอง ตากแดดให้แห้ง ตำผง กินกะน้ำผึ้ง ได้ผลมามากแล้วฯ

ยาแก้ประดงเข้าข้อ

เอาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง รากสลอดน้ำ ๑๐ บาท ต้นรากเถาย่านาง ๑๐ บาท ก้านตาล ๑๐ บาท ต้มกินเช้าเย็น หายแลฯ

หมวดยาแก้ไอ

๒๓๑. ยาแก้ไอเป็นเลือด

เอารากส้มกุ้ง ๗ พริก ๗ ขิง ๗ ดีปลี ๗ เกลือ ๗ ฝักส้มป่อย ๗ ยานี้ทำแท่งฝนกับน้ำมะนาวป้ายต้นลิ้นแก้ไอแลฯ

แก้ไอ ผักหนอก ๕ ตำลึง พริกไทย ๑๐ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท น้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำมะนาว น้ำสุรา น้ำส้มซ่า กินแก้ไอดีนักแลฯ

แก้ไอ เอาฝักส้มป่อย หัวอุตพิด ขิง ดีเกลือ เอาน้ำมะนาว น้ำสุรา น้ำส้ม เป็นกระสายให้กินแลฯ

ยาแก้ไอ เอาผิวมะกรูด ผิวไม้ไผ่ป่า ใบมะคำไก่ บด น้ำมะนาวเป็นกระสายแก้ไอหายแลฯ

ยาแก้ไอ

ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทย ๑ สารส้ม ๑ ขิง ๑ ดินประสิว ๑ ดีปลี ๑ บดทำแท่งไว้แก้ไอ ละลายน้ำมะนาวกิน หายอย่าสนเท่ห์เลย ฯ

ยาต้มแก้ไอ

เอาจันทน์เทศ ๑ บาท จันทน์แดง ๑ ชะเอมเทศ ๑ บาท ชะเอมไทย ๑ บาท โกฐหัวบัว ๑ บาท หัวเปราะสด ๑ บาท น้ำตาลกรวด ๑ บาท เกลือ ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท รากมะกล่ำตาหนู ๑ บาท รากส้มกุ้งใหญ่ ๑ บาท ต้มกิน แก้ไอดีนักแล ฯ

ยากวาดแก้ไอน้ำลายเหนียว

เอาดีปลีคั่ว ๑ บาท กระดูกงาคั่ว ๑ สลึง กระดูกงูทับสมิงคา ๑ สลึง รากมะกล่ำเครือ ๒ สลึง ลูกมะแว้งต้น ๒ สลึง ลูกมะแว้งเครือ ๑ สลึง รากส้มกุ้งน้อย ๑ สลึง ฝักส้มป่อยเอาเท่ายาทั้งหลาย บดปั้นแท่งไว้ กวาดด้วยน้ำมะนาวหายแลฯ

ยาแก้ไอสลักอก

เอาเกลือสินเธาว์ ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ขิง ๑ สลึง กระเทียม ๑ สลึง ลูกจันทน์ ๑ สลึง พริกร่อน ๒ สลึง เทียนดำ ๒ สลึง ฝักส้มป่อย ๒ สลึง หัวเถาคัน ๑ สลึง ตำเป็นผง ละลายน้ำส้มมะขามเปียก

ยาแก้ไอผู้ใหญ่และไอแห้งทั้งปวง

เอาพริกไทย ขิง กระเทียม ดีปลี ดินประสิวขาว รากส้มกุ้งน้อย สารส้ม ไพล หอม เกลือ ฝักส้มป่อย ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคกัน บดให้กินเท่าลูกพุทรา กินหายแล

ยาแก้ไอ ท่านให้เอา ผักแผ้วแดง พริกไทย กระเทียม การบูร พิมเสน บดละลายน้ำผึ้งกินหายแล เป็นเลือดตกก็หาย ลมเสียดแทง ก็หายแลฯ

ยาแก้ไอริดสีดวงแตกก็ดี ป่วงคอก็ดี กระษัยก็ดี

เอาพริกไทย ขิง ดีปลี รากชะพลู แห้วหมู สมอไทย บดละลายน้ำผึ้งกินหายแล ถ้าไอและเสลดตกหนัก เอาว่านน้ำ พริก ขิง บดละลายน้ำผึ้งกินหายแลฯ

ยาแก้ไอและขัดอกก็ดี ไอเลือดตกก็ดี ไออยากน้ำก็ดี

เอารากขัดมอน แห้วหมู ลูกผักชีล้อม จันทน์แดง ชะเอม รากมะเขือขื่น รากข่า บดละลายน้ำซาวข้าวก็ได้ น้ำมะนาว น้ำผึ้งก็ได้ กินหายแลฯ

ยาแก้ไอ

ท่านให้เอา สมอดีงู ๒ บาท ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท ๑ สลึง กานพลู ๑ สลึง น้ำประสานดีบุก ๑ บาท ๑ สลึง เทียนเยาวภาณี ๓ สลึง ชะเอม ๒ บาท ๒ สลึง ลูกจันทน์เทศเอาแต่เนื้อ ๑ สลึง

ยาแก้ไอ เอารากพุดนา รากพรมมิ ข้าวเย็น ชะเอม เอาเท่ากันต้มกินหายแล

ยาแก้คอแห้ง เอารากฝักข้าว ดีงูเหลือม ชุบสำลี อมแก้ไอ แก้รากหายแลฯ

ยานี้ให้ต้มกินเวลาเช้า

ใบมะกา ๑๐ บาท ข่า ๕ ตำลึง ข้าวเปลือก ๓ หยิบ ตอก ๓ เส้น ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๔ บาท ดีเกลือไทย ๕ สตางค์ ผักกระชับ ๔ บาท เกลือสินเธาว์ ๔ บาท ฯ

ยาต้มกิน ให้กินเวลาเย็น

ข้าวเย็นเหนือ ๓ ตำลึง ข้าวเย็นใต้ ๓ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๔ บาท ผักกระชับ ๔ บาท โหราเท้าสุนัข ๔ บาท โคกกระสุน ๒ บาท กำมะถันเหลือง ๔ บาท เมื่อจะต้มเอาใบตองรองก้นหม้อ ลงพระเจ้าห้าพระองค์ฯ

ยาแก้ไอเด็ก

เอามะระกอ ๑ ลูกเล็ก แต่แก่ เอาเม็ดออกหมด กะปิอย่างดีใส่ให้เต็ม ปิดแล้วสุมไฟแล้วนำมาบดละเอียด ถ้าไอหวัดกินต้มน้ำผลมะแว้งเครือใส่เกลือ ถ้าเป็นซางกับสุรา แก้เด็กหวัดดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ไอ

เอาจันทน์เทศ ๑ บาท จันทน์แดง ๑ ชะเอมเทศ ๑ บาท ชะเอมไทย ๑ บาท โกฐหัวบัว ๑ บาท หัวเปราะสด ๑ บาท น้ำตาลกรวด ๑ บาท เกลือ ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท รากมะกล่ำตาหนู ๑ บาท รากส้มกุ้งใหญ่ ๑ บาท ต้มกินแก้ไอดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ไอเป็นเลือด

เอาหัวพุทธรักษาแดงหนัก ๔๐ บาท ข้าวเย็นเหนือ ข้าวเย็นใต้ สิ่งละ ๑๐ บาท กะลามะพร้าว ๑ ซีก ผ่า ๔ เอา ๓ เผาไฟให้โชน ใส่ลงในน้ำ ต้มรวมกับยาทั้งหลายกินแลฯ

ยาต้มแก้ไอ

ท่านให้เอา แก่นแสมทั้งสอง ๑ แก่นขนุน ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ แก่นพญามือเหล็ก ๑ ลูกมะตูมอ่อน ๑ เถาคันแดง ๑ เอาเท่ากันต้ม แก้ไอเรื้อรังดีนักแลฯ

ยาแก้ไออย่างดี

เอารากขัดมอน ๑ รากช้าพลู ๑ รากมะแว้ง ๑ บดไว้กินแก้ไอด้วยน้ำมะนาวฯ

อีกขนานหนึ่งเอาใบผักเค้า ๑ ใบเพกา ๑ กระทุงหมาบ้า ๑ ว่านน้ำ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท บดทำแท่งไว้กวาดด้วยน้ำมะนาว แทรกเกลือนิดหน่อย หรือบดละลายน้ำกินแก้ไอก็ได้หายแลฯ

ยาแก้ไอ ๗ ประการ

ไอเสียงแหบ ๑ ไอจนโลหิตออกตา ๑ ไอริดสีดวงมองคล่อ ๑ ไอเพื่อเสมหะกล้า ๑ ไอเพื่อลม ๑ ไอเพื่อเลือดมันแห้ง ๑ ไอเพื่อหืด ๑ เป็น ๗ ประการเอาอบเชยเทศ รวงแดง ว่านน้ำ ว่านเปราะ ลูกจันทน์ สมุลแว้ง ดอกบุนนาค สะค้าน ดีปลี พลู ขิง เจตมูลเพลิง พริกไทย เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผงกินกับน้ำผึ้งร้อนแลฯ

ยาหม้อแก้ไอ

เอาใบมะคำไก่ ๑ กำมือ ใบมะกา ๑ กำมือ แสมสาร ๒ บาท แสมทะเล ๒ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒ บาท สะค้าน ๒ บาท ฝักราช-

พฤกษ์ ๓ ฝัก เกลือ ๓ ชามเล็ก ๆ ดินปลวก ๑ ก้อน แก้ไอเป็นยาหม้อฯ

หมวดยาแก้คัน

ยาแก้คันที่เม็ดพุพอง

ให้เอากำมะถันเหลือง ๓ ส่วน น้ำตาลกรวด ๒ ส่วน ตำให้ละเอียด เคล้ากันให้ทั่ว กินเช้าเย็นก่อนอาหาร ครั้งละ ๑ ช้อนโต๊ะ จะหาย ฯ

ยาแก้คันและรำมะนาด

ให้เอามูลแมลงสาบ ดอกพิกุล กำมะถันแดง เอาเท่าๆ กัน ตำให้ละเอียด ใช้น้ำนมเป็นกระสายแล้วทาฯ

ยาทาแก้คัน

เอาใบมะกรูด ดินประสิวขาว ขมิ้นอ้อย ใบบอระเพ็ด ใบสลอด ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำชโลมเอาเหล้าละลายทาแก้คันแล

ยาทาแก้ค้นอีกขนานหนึ่ง เอากระดูกห่าน ฝนด้วยน้ำสุราแก้คันหายแลฯ

ยาแก้คันหรือเป็นเม็ดตามตัว

เอาขมิ้นสดตากให้แห้ง แล้วตำใส่ข้าวสารพอควร ขมิ้น ๓ ส่วน ใส่ดินประสิวขาว ๑ ส่วน ตำให้ละเอียด แล้วปนกันไว้ ทาเวลาอาบน้ำเสร็จแล้วฯ

หมวดยาแก้บาดทะยัก

ยาแก้บาดทะยัก

เอาข้าวละมาน ๑ น้ำมะพร้าวอ่อน ๑ ต้มรมหายแลฯ

ยาแก้บาดทะยักเสี้ยนหนาม

แก้บาดแผล แก้ลมกระตุก ๕๐๐ จำพวก เอาเปลือกรากสำโรงฝนกับน้ำปูนใส่ให้กิน ถ้าเป็นแผลอมพะนำอยู่ให้เอาฝางแทงหัวหอมเสียก่อน แล้วเอามาบ่งให้เลือดหนองออก แล้วฝนยาให้ข้นพอกลงที่แผล แล้วให้ตั้งขวัญข้าว ๖ บาท ค่ายา ๑๐ บาท ฯ

ยาแก้บาดทะยัก

เอาใบขี้เหล็ก ใบลำโพง ใบหม่อน ขมิ้นอ้อย ยาดำ ข้าวไหม้ ๓ ปั้น ปูนขาวก็ได้ ปูนแดงก็ได้ ตำให้ละเอียด ละลายน้ำปูนใสก็ได้ สุราก็ได้ ทาที่บวม และแผลแห้ง ทาสัก ๓ หนก็หายแล แก้ฝีปวดจนนอนไม่หลับ ทาสัก ๓ หนก็นอนหลับฯ

ยาแก้บาดทะยัก

เอาใบลำโพงกาสลัก ขมิ้นอ้อย ข้าวปั้นนึ่งเผาไฟ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละพอประมาณ ตำประสมกับสุราเข้ากัน แล้วบิดเอาแต่น้ำชุบสำลีปิดปากแผล หายดีนักแลฯ

ยาแก้พิษบาดทะยัก แก้ท้องมาน

เอาพริกไทย ๗ เม็ด ดีปลี ๗ ดอก กระเทียม ๗ กลีบ ขิง ๗ แว่น ฝาง ๑ กำมือ ซังข้าวโพด ๗ ซัง หอมโทน ๓ หัว มะพร้าวแก่ ๑ ผล ผ่า ๔ เอา ๓ เอาทั้งน้ำและเนื้อ หญ้าละมานหรือหัวละมาน

ใส่ในมะพร้าวให้เต็ม เวลาต้ม เอาเงิน ๑ สลึง กล้วยน้ำละว้า ๑ หวี เมื่อหายแล้วให้เอากล้วยถวายพระฯ

หมวดยาทาแผลโรยแผลเปื่อยเน่าเรื้อรัง

ยาแดง

เอาจันทน์ทั้งสอง สิ่งละ ๒ สลึง เม็ดมะขาม ๑ บาท ลูกเบญกานี ๑ สลึง ชาดก้อน ๒ สลึง ครั่ง ๒ สลึง ฝาง ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๒ สลึง ดอกจันทน์ ๒ สลึง ว่านกลีบแรด ๑ สลึง อบเชยเทศ ๑ สลึง บดด้วยน้ำฝางใส่หายแลฯ

ยาเขียว

เอาใบผักกระเฉดเท่ายาทั้งหลาย ลูกจันทน์ ๑ บาท กระวาน ๒ สลึง ไพล ๑ บาท ดองดึง ๑ สลึง ขิง ๑ บาท พริกอ่อน ๒ ไพ บดด้วยน้ำมะนาว ดีจระเข้แทรกใส่หายแลฯ

ยาขาว

เอาหอยขม ๒ สลึง หอยมือเสือ ๒ สลึง หอยกาบ ๒ สลึง หอยโข่ง ๒ สลึง ดินสอพอง ๑ บาท ลิ้นทะเล ๑ ไพ สังข์ ๑ สลึง พิมเสน ๒ ไพ บดด้วยน้ำมะนาวครึ่งหนึ่ง น้ำท่าครึ่งหนึ่ง ใส่หายแลฯ

ยาแก้บาดแผล สมานแผลสด

ใช้ประสานเนื้อ เรียกเนื้อ ประสานแผล ให้หุงขี้ผึ้งและใส่น้ำมันมะพร้าวหุงไฟ เอายางพนอง ๑ ยางตะเคียน ๑ ยางสน ๑ ชัน ๑ ตำให้ละเอียดแล้วเอาเคี่ยวกับไฟจนเหนียวดีแล้วเอาแช่น้ำจนเย็นดี เก็บไว้ใช้ แผลสดกับแผลเรื้อรังนาน ถ้ามี ตัวยานี้ใช้ไม่ได้เลยเพราะว่าต้านโรคไม่ได้ฯ

ยาขี้ผึ้งปิดแผลกลายต่าง ๆ

เอาผมคน ๑ งวงตาลตัวผู้ ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ รากผักขมหนาม ๑ น้ำมันงา ๑ ขี้ผึ้งอย่างดี ๑ สีเสียดเทศ ๑ จุนสีหน่อยหนึ่ง เคี่ยวปนกันให้เหนียว พอปิดแผลได้ แผลทุกชนิดหายแลฯ

น้ำมันทาดับพิษแผลทั้งปวง

ทานให้เอาใบมะระตำเอาน้ำ ๑ ถ้วย กะทิมะพร้าว ๑ ถ้วย แล้วเคี่ยวให้คงแต่น้ำมันแล้วเอามาทาดับพิษแผลดีนักฯ

ขี้ผึ้งขาวน้ำปิดแผล ดับพิษทั้งปวง

เอายางตะเคียน ๑ บาท ใส่โกร่งกวนให้ละเอียด แล้วเอาน้ำมันมะพร้าวใส่พอควร กวนให้เข้ากัน แล้วเอาน้ำร้อนใส่ทีละน้อยกวนไป แล้วเอาปูนใสใส่ทีละน้อยกวนไป แล้วเอาสุราใส่ทีละน้อยกวนไปให้ฟู แล้วเอาไข่ไก่ เอาแต่ไข่ขาวกวนให้เข้ากัน แล้วชุบสำลีปิดแผลฯ

ยาปิดแผล

เอาใบตำลึง ใบมะระ ใบขัดมอน ขมิ้นอ้อย ยา ๔ สิ่งนี้ ตำเอาน้ำสิ่งละถ้วย เอาน้ำมันมะพร้าวพอสมควร เคี่ยวให้คงแต่น้ำมัน แล้วรินใส่ถ้วยแล้วเอาขี้ผึ้งใส่ พอเป็นน้ำมันตานีแล้วเอากำยานบดให้ละเอียดใส่กวนให้กิน เสกด้วยคาถาพระเจ้าประสานแผลว่าดังนี้ จัตตาโร เอหิโก ปัตโต อธิฏฐาหิฯ

ยาปิดแผลเน่า

เอากากชา ๓ ส่วน ชะเอม ๑ ส่วน โกฐน้ำเต้า ๑ ส่วน อึ้งเน้ยที่อย่างดี ๑ ส่วน พอกเสียสักมื้อสองมื้อ แล้วจึงค่อยแทรกพิมเสนและใบขัดมอน ขมิ้นอ้อย ข้าวไหม้ ยาบ่มฝี บดพอก ปูนผง ข้าวราสุรา กวนให้ไหม้เป็นยาทั้งปวง ทั้งดูด ทั้งเรียกเนื้อดีนักแลฯ

ยาโรยแผล

ท่านให้เอากะเทาะโพธิ์ ๑ กะเทาะมะขาม ๑ เอาเท่ากันบดให้ละเอียด เอาโรยแผลหายแลฯ

น้ำมันเรียกเนื้อ

เอาน้ำมันงา ๑ ใบมะลิ ๑ ชันตะเคียน ๑ ขี้ผึ้งแข็ง ๑ พิมเสน ๑ ปนกันตั้งเคี่ยวไฟเอาขึ้นปิดฝีดีนักแลฯ ถ้าฝีเป็นรูให้หุงน้ำมันนี้เป่า เอาน้ำมันงา ๑ เอาน้ำชิงช้าชาลี ๑ หอม ๑ กระเทียม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ เกลือ ๓ เม็ด หุงคงแต่น้ำมัน เป่าดีนักแลฯ

น้ำมันใส่แผลบาดเจ็บ

เอาน้ำมันงาดิบ ๑ งาช้าง ๑ เผาไฟให้ไหม้ เกลือ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใส่บาดแผลเจ็บหายแลฯ

ยาน้ำมันใส่บาดแผลเปื่อยเน่า

เอาน้ำมันงา ๑ ใบระงับ ๑ กระเทียม ๑ สารส้ม ๑ เกลือหน่อยหนึ่ง น้ำมะนาว ๑ เม็ดมะนาว ๑ หุงให้คงแต่น้ำมันใส่แผลดีฯ

ยาหุงน้ำมันใส่แผล

เอาสีเสียดเทศ ๑ ยางตะเคียน ๑ น้ำมันยาง ๑ น้ำผึ้งใส่สักหน่อย ใส่แผลหาแลฯ

ยาทาแก้แผลเน่าเปื่อย

ให้เอา สะบ้าหนังเผาไฟ ๑ ลูก เอาลูกลำโพงใส่พอควร เอาจุนสีกำมะถัน เกลือ เท่าๆ กันตำให้ละเอียด แล้วคลุกน้ำมันมะพร้าวทาฯ

ยาทาแก้แผลเปื่อยเน่า

บอน ๑ กาบ พริกแห้ง ๑ เม็ด เผาไฟให้โชน บดละเอียด ละลายด้วยน้ำมันมะพร้าว หรือน้ำซาวข้าวแล้วทาฯ

ยาต้มรมบาดแผลเปื่อยพังทั้งหลาย

เอาตาไม้ไผ่ ๓ ตา ข้าวเปลือก กลั้นใจหยิบ เอา ๓ หยิบ พริกไทย กลั้นใจหยิบเอา ๓ หยิบ กระเทียม ๗ หัว เมื่อจะต้ม ให้จุดธูปเทียน บอกเจ้าของยาเสียก่อนแล้ว ให้เอาเงินผูกคอหม้อ ๑ สลึง แล้วให้ทำบุญตรวจน้ำไปถึงเจ้าของยา เมื่อจะรมเอาใบบอนปิดแผลเสียก่อน จึงรมเถิด ฯ

ยาพอกบาดแผลต่าง ๆ

เอาใบมะเดื่อชุมพร เอาฝางมากรางเสียก่อน แล้วเอามาตำกับมะเดื่อ แล้วเอาปูนใสหยดไปตำไปแล้วเอามาพอกฯ

ขี้ผึ้งฝรั่ง

เอาน้ำใบเบญจมาส ๑ ถ้วย น้ำผึ้ง ๑ ถ้วย น้ำมันมะพร้าว ๑ ถ้วย ไข่ ๑ ฟอง หุงให้คงแต่น้ำมัน จึงเอายาต่อไปนี้ปรุงลงทีหลัง คือ ชันตะเคียน ๑ สลึง สีเสียด ทั้งสอง ๑ สลึง ดีงูเหลือม ๑ เฟื้อง พิมเสน ๑ เฟื้อง ลูกเบญกานี ๑ สลึง ขี้ผึ้งแข็ง ๑ สลึง หุงปิดบาดแผลฝีทั้งปวงวิเศษแลฯ

ยาขี้ผึ้งดำ

ท่านให้เอามดยอบ ๑ ยางสน ๑ ยางตะเคียน ๑ ชันอ้อย ๑ ยาดำ ๑ ชาดเสน ๑ ผมคน ๑ น้ำมันงา ๑ หุงคงแต่น้ำมัน ทั้งเรียกเนื้อทั้งกัดแลฯ

ยาพอกบาดแผลต่าง ๆ

เอาฝาง จันทน์แดง กระเทาะเม็ดมะขาม เขากวาง เหล้า บดพอกบาดแผลเน่าเปื่อยหายแลฯ

หมวดยาแก้งูสวัดและไฟลามทุ่ง

ยาแก้งูสวัด

ท่านให้เอาไม้ตับปิ้งปลาของหญิงแม่หม้าย มาเผาให้ไหม้ ละลายน้ำปลาดี ทาที่เป็น แก้ปวด และรักษาหายดีวิเศษนักฯ

ยาแก้ไฟลามทุ่ง

เอาหัวบานเย็นขาว ใบมหากาฬ ดินสอพอง เผาไฟ เหล้าโรงทา หายแลฯ

ยาแก้พิษงู

อนึ่งยาอสรพิษสิทธิขลัง ได้แก้หายหลายผู้ชีวัง เห็นสัจจังจริงตระหนักใจ ให้หมู่ชนบรรดามีในสี่ทิศ อสรพิษขบกัดจะตักษัย จงเอาปากกัดหญ้าฤาใบไม้ กับสารส้มประสมเข้าเคี้ยวกิน แม้น้ำลายในปากแห้งผากไป เอาน้ำท่าเจือใสโดยถวิล เอากากพอกแผลไว้ ให้มลทินนั้นสูญสิ้น พิษร้ายคลายบรรเทา แต่ต้องห้ามสามสิ่งไม่ควรใช้ หญ้าดอกขาว อีกใบตำแยเล่า กับลั่นทมและหนาอย่าพึงเอา นอกจากนั้นแล้วเข้าในเครื่องยา อันยาน้ำนี้ถ้ากล้ำกลืนแล้ว ไม่คลื่อนเหียน ไม่อาเจียนก็ยังไม่หายหนา ต้องกินซ้ำให้เหียนอาเจียนมา พิษก็ซาเสื่อมพลันไม่อันตรายฯ

ถ้าเป็นลำลาบเพลิงก็ดี สายฟ้าฟาดก็ดี ไฟลามทุ่ง งูสวัดเริงไฟก็ดี

ให้ทำยานี้แก้พิษ เอาเปลือกสารภี เปลือกมะเดื่อชุมพร ใบชิงช้าชาลี ใบชุมเห็ดไทย ขมิ้นอ้อย บดให้ละเอียด ถ้าพิษหนักพอกไว้ก็ได้ ชโลมก็ได้ เอาน้ำหยดไว้อย่าให้แห้ง ดับพิษทั้งปวงฯ

ยาทาแก้งูสวัดและเริม

เอาต้นน้ำนมราชสีห์ทั้งห้า เอามาล้างน้ำให้หมดตำให้ละเอียด เอาเกลือแทรกพอสมควร ละลายสุราทาแลฯ

ยาพอกแก้นมหลง ใบมะกาสด ๑ กำมือ ตำให้ละเอียดแล้วนำนมคนเคล้าให้เข้ากันพอกที่นมแลฯ

อีกขนานหนึ่ง ให้เอาใบมะกาสด ยาดำ ขมิ้นอ้อย ข้าวไหม้ ยาพอกแผล พอกฝีกัดดีนักแลฯ

ยาทาถูกไฟลามทุ่งมีพิษ

เอาใบย่านาง ใบก้นปิด ใบหญ้าน้ำดับไป ขมิ้นเครือ ตำให้แหลกทำแท่งทาด้วยน้ำฟักดีนักแลฯ

หมวดยาแก้โรคเรื้อน

ยาทาแก้ขี้เรื้อนกวาง

ให้เอายาฉุน ๒ ส่วน มูลนกพิราบ ๑ ส่วน คั่วให้ไหม้บดละเอียด เอาน้ำมันมะพร้าวที่เคี่ยวใหม่ๆ ผสมทาแก้แผลเปื่อยก็ได้ฯ

ยาขี้เรื้อนกุฏฐัง

เอาขอบชนางแดง ๑ พญารากขาว ๑ มะยมตัวผู้ ๑ มะขามป้อม ๑ พิกุล ๑ กุ่มบก ๑ มะเดื่อดิน ๑ รากสิบ ๑ เอาเปลือกรากหมาก ๑ รากปรู ๑ รากคนทา ๑ สับแช่เหล้าฝังข้าวเปลือกไว้ ๗ คืน กินเช้าค่ำ พวกขี้เรื้อนกุฏฐัง ๕ จำพวกหายแลฯ

ยาทาขี้เรื้อนกวาง

เอางาช้าง เขาวัว เขาควาย เขากวาง หางปลาสลิด หางปลาช่อน เอาเท่ากันเผาไฟให้ไหม้ เอาดินปืนกวนกับหัวน้ำมันยางให้สบกัน ตากแดดไว้ทาทุกวัน อย่าให้ถูกน้ำ หายแลฯ

ยาน้ำมันทาขี้เรื้อนทั้งปวง

เอาเปลือกกะเช้าแดง เปลือกเลี่ยน ผักบุ้งขัน รากมะหาด เปลือกตาเสือทั้งสอง รากลำโพงทั้งสอง มะเดื่อดิน รากมะขามป้อม บอระเพ็ด เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ ขอบชนางแดง ขอบชนางขาว หัวปรง สลัดใด เปลือกกุ่มทั้งสอง ยาทั้งนี้เอาเท่ากันสับตากแดดไว้ให้แห้ง ต้มเคี่ยวเอาน้ำทะนานหนึ่ง แล้วเอาน้ำมันทะนานหนึ่งหุงให้คงแต่น้ำมัน แล้วเอายานี้ปรุง เอาโหราเท้าสุนัข ๑ บาท สารหนู ๑ บาท ลูกชุมเห็ด ๑ บาท ลูกกระเบา ๑ บาท ลูกกระเบียน ๑ บาท จึงปรุงลงในน้ำมัน ทาขี้เรื้อนไฟ ขี้เรื้อนน้ำเต้า ขี้เรื้อนมะกรูดก็ดี รักษาหายฯ

ยาทาแก้ขี้เรื้อน

รากมะกรูด ผักแผ้วแดง ดองดึง รากเชือกเถาคัน รากส้มป่อย ฝนด้วยน้ำปูนขาว ทาขี้เรื้อนหายแล

ยาแช่เหล้ากินแก้พยาธิทั้งปวง เอาแก่นพุทรา รากสมุลแว้ง ไพลแช่สุรากินตามกำลังหายแลฯ

ยาแช่สุรากินแก้ขี้เรื้อน ๑๘ จำพวก

เอาแก่นปรู ๑ ตำลึง หัวกระดาดทั้งสอง สิ่งละ ๒ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๑ ตำลึง ไพล ๑ ตำลึง รากมะหาด ๑ ตำลึง รากกระถินพิมาน ๑ ตำลึง รากส้มป่อย ๑ ตำลึง รากมะขาม ๑ ตำลึง รากมะเขือขื่น ๑ ตำลึง เอื้องเพชรม้า ๑ ตำลึง ขอบชนางแดง ๕ ตำลึง ขิง ๑ ตำลึง ผักแผ้วแดง ๕ ตำลึง คนทีสอ ๕ ตำลึง เปลือกกระเช้าแดง ๕ ตำลึง พริก ๑ ตำลึง หรดาล ๕ ตำลึง สิลายอบ ๒ สลึง เอาเหล้ากลั่น ๑ ทะนาน แช่ไว้ ๑๕ วัน จึงพลีจงดี เบี้ย ๓,๓๐๐ ผ้าห้าแขนผืนหนึ่ง ทองผูกคอหม้อ ๑ ตำลึง จึงกินยานี้หายแลฯ

หมวดยาแก้กุฏฐังและคุดทะราด

ยาต้มตัดรากกุฏฐัง

เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า กระเบาทั้งห้า กำมะถัน ๔ บาท กระดูกควายเผือก ๔ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ บาท ขันทองพยาบาท ๔ บาท เปลือกขี้อ้าย ๕ บาท เปลือกตาเสือ ๒ บาท เปลือกซาก ๒ บาท ต้มกินตัดรากแล ขวัญข้าว ขนมต้มแดงต้มขาว เหล้า ๑ ขวด หัวหมู ๑ กล้วยน้ำละว้า ๑ หวี มะพร้าวอ่อน ๑ ผล เงิน ๖ บาทฯ

ยาแก้คุดทะราด

เอาหัวยาข้าวเย็น ๔ ตำลึง รากขันทองพยาบาท รากมะกรูด ราก มะขามป้อม ตะไคร้หางนาค โรกทั้งสอง กระดูกควายเผือก เอาเท่ากัน ต้มก็ได้ ดองก็ได้ กินหายแลฯ ถ้าหายแล้วกลับออกมาอีก เอาราก มะคำไก่ทั้งสอง เปลือกขี้โอ้ ยาข้าวเย็น ต้มกิน ถ้ามิฟัง ให้ดองด้วย เหล้ากินหายแลฯ

ยาแก้โรคพยาธิผิวหนัง โรคไทกอ ขี้เรื้อน กุฏฐัง ทุกชนิด

เอาไม้กระบือ เลือดแรด เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ เปล้าเอด เปล้าน้ำเงิน หัสคุณทั้งสอง ผงจันทน์เทศ ดอกจันทน์ ผลกระวาน กานพลู พริกไทยร่อน ดีปลี ลูกผักชีทั้งสอง ขิงแห้ง เมล็ดพันธุ์ผักกาด เทียน ทั้งห้า โกฐทั้งเก้า ขันทองพยาบาท พริกหอม พริกหาง เจตมูลเพลิง หัวหนอนตายหยาก อบเชยเทศ แสงนาคราช สะแกแสง มดยอบ หนังปลากะเบน โกฐกลักกลิ้ง พระขันชัยศรี ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท งูเห่า ๑๐ บาท หญ้าฝรั่น ๑ บาท งูเห่าย่างพอกรอบแล้วบดปนกัน หญ้าฝรั่นเอาแทนคำฝอย ถ้ามีคำฝอยก็ใช้คำฝอย ทำผงไว้แล้ว เอา

เม็ดใบกระเบา กระเบียน คั่วไฟให้ไหม้ดำแล้วมาตำจนเป็นน้ำมันละเอียดผสมยารับประทานฯ

ยาต้มอาบกุฏฐัง (ใช้อาบ)

เอารากมะคำไก่ ใบเสี้ยน ใบลำโพง รากปรู รากมะรุม ใบมะตูม เปลือกทองหลางใบมน ต้มอาบทุกวันแก้กุฏฐังหายแล ฯ

ยาต้มแก้กุฏฐัง (ใช้กิน)

เอาหญ้าหนวดแมว ๕ ตำลึง หนอนตายหยาก ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๕ ตำลึง กระชาย ๕ ตำลึง รากมะขามป้อม ๕ ตำลึง ต้มกินเช้าเย็นหายแลฯ

ยาต้มแก้คุดทะราด

เอารากเถาคัน รากพุมเรียงบ้าน ต้มกินหายแลฯ

ยาคุดทะราดและมะเร็งฝักบัว ท่านให้เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นมะกา แก่นราชพฤกษ์ แก่นมะขาม แก่นสะเดา แก่นปรู เปลือกขี้อาย รากพุงแก รากมะขามป้อม เปล้าทั้งสอง เชือกเขาไฟ ต้มกินก็ได้หายแล แช่เหล้าก็ได้ กินหายดีนักแล ฯ

ยาต้มแก้กุฏฐัง แก้บาดแผลต่าง ๆ

ใบพลูแก ๕ ตำลึง ข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง ต้นยาสูบ ๓ ตำลึง เปลือกกะดังงา ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๕ ตำลึง กำแพงเจ็ดชั้น ๕ ตำลึง รากพุดนา ๕ ตำลึง กัญชา ๔ บาท ก้ามะถันแดง ๔ บาท พริกไทยถ้วยน้ำพริกฯ

ยาแช่เหล้ากินแก้กุฏฐัง

เอารากสมอไทย ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท รากมะเดื่อดิน ๑ บาท รากผักเสี้ยนผี ๑ บาท รากมะเขือขื่น ๑ บาท รากกระเบา ๑ บาท

รากกะเบียน ๑ บาท หัวกล้วย ๑ บาท รากราชพฤกษ์ ๑ บาท รากมะรุม ๑ บาท รากกระเช้า ๑ บาท รากปรู ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท ใบอัญชัน ๑ บาท ยาทั้งนี้ตำให้แหลกเอาเหล้าใส่ลงให้ท่วม ผนึกไว้เดือนหนึ่ง จึงเอาธูปเทียน เมี่ยง หมากพลู บูชา พลีเอาให้ระลึกถึงพระสังฆราช อันอยู่ ณ เบื้องลังกา จึงกินยานี้เถิดหายพยาธิกุฏฐังแลฯ

ยาแช่เหล้าสำหรับกุฏฐัง

เอารากมะตูม ไคร้เครือ รากกระถิน รากทนดี รากตาลดำ เอาเท่ากัน แช่เหล้าเข็มฝังข้าวเปลือกไว้ ๗ วัน เอามาเสกด้วยมนต์นี้ โอมอะมะระณี ชื่อนี้ทิเยสะวาหะ กินหายแลฯ

ยาแช่เหล้าแก้กุฏฐัง

พยาธิใหญ่น้อย เอาเปลือกตาเสือทั้งสอง ยาข้าวเย็นทั้งสอง บอระเพ็ด หญ้าหนวดแมว เอาเท่ากัน แช่สุราก็ได้ ต้มกินก็ได้ จำเพาะกุฏฐังนิ้วตีนฟกและด้วน พยาธิใหญ่น้อยหายแลฯ

ยาแก้ขี้เรื้อน กุฏฐัง พยาธิ หน้าเป็นผิวมะกรูดทั้งตัว หรือ มือกุดตีนกุด

เอาหญ้าฝรั่น ๑ เปล้าน้อย ๑ บาท เปล้าใหญ่ ๑ บาท จันทน์เทศ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๒ บาท ดอกจันทน์ ๒ บาท ขิงไทย ๒ บาท ขิงแห้ง ๒ บาท อำพันทอง ๑ สลึง ลูกกระเบาเอาแต่เมล็ดและเนื้อ ๑ ทะนาน ตำให้แหลก แล้วคั่วให้เหลือง แล้วผสมกันเข้าให้หมดกับยาตำให้เข้ากันจนปั้นเป็นก้อนได้ กินเท่าเม็ดพุทราเช้าเย็น ได้เคยเห็นคุณมาแล้วหายแลฯ

ยาทาแก้กุฏฐัง

เอายางสลัดใด ตรีผลา ยางมะตูม ยางขี้เหล็ก กำยาน รากทองพันชั่ง ลูกสะบ้าลิง เม็ดชุมเห็ดเทศ รากเจตมูลเพลิงแดง หัวดองดึง น้ำ

ประสานทอง ข่าแก่ เอาเท่ากันบดด้วยน้ำคนทีเขมาก็ได้ ปั้นเป็นแท่งไว้ฝนกับน้ำมะนาว ทากุฏฐังทั้ง ๘ ประการ ที่มีตัวนั้นหายแลฯ

ยาสูบแก้กุฏฐังแก้ขี้เรื้อน ขี้กลาก พยาธิบาดแผลต่าง ๆ ขี้เรื้อนกวาง

ท่านให้เอาเปลือกซากเผาไฟให้ไหม้ อย่าให้ไหม้เป็นขี้เถ้าเอาหนัก ๔ บาท ชาดก้อน ถ้าคนแพ้ใส่ ๑ บาท ถ้าคนไม่แพ้ใส่ ๑ บาท ๑ สลึง ผสมบดเป็นผง เมื่อจะสูบเอากะลาตัวเมียผ่า ๓ ซีก เอา ๒ ซีก แล้วเอามาเผาให้เป็นถ่าน แล้วเอายาโรยบนถ่านสูบวันละ ๒ เวลา แก้กุฏฐังก็ได้ แก้ขี้เรื้อน ขี้กลาก ดีนักแลฯ

ยากลั่นทาแก้กุฏฐัง

เอาลำโพงทั้งห้า ข่อยทั้งห้า ลูกสะบ้าฝัก ๔ บาท แก่นประดู่ ๔ บาท แก่นไม้แดง ๔ บาท แสมสาร ๔ บาท แสมทะเล ๔ บาท เอากะลาตัวเมีย ๓ ใบ ผ่า ๔ เอา ๓ เอาไผ่ขัดปากหม้อ แล้วขุดหลุมเอาถ้วยรองก้นหลุม แล้วจึงเอาหม้อคว่ำลงในหลุมเพียงคอคับเอาดินไล้ที่คอหม้อให้ดี แล้วจึงเอาไฟแกลบสุมก้นหม้อแล้วจึงเอาน้ำในถ้วยมาทาหายแลฯ

ยาแก้คุดทะราด

เอาพริก ขิง กระเทียม หอม พริกไทย ข่า กระชาย หัสคุณเทศ เจตมูลเพลิงแดง กุ่มน้ำ กุ่มบก คนทีสอ ดีปลี กะทือ ลูกในสลอด หนัก ๒ ส่วน เอา ๑ ส่วน ใบสลอดกินลงละลายน้ำท่า น้ำปลา น้ำมะขาม น้ำเหล้าฯ

หมวดยาแก้สะอึก

๓๐๕. ยาแก้สะอึก ชักให้หลังแอ่น

ชักให้หลังแอ่น ให้เอารากย่านางหรือเถาวัลย์เขียว รากขัดมอน รากมะอึก ฝนกับน้ำ ทั้งกินทั้งชโลมฯ

ยาแก้สะอึก

เอารากมะแว้งทั้งสอง รากมะอึก รากมะเขือขื่น รากคัดเค้า รากมะกล่ำทั้งสอง ต้มแล้วแทรกดีงูเหลือม ดีจระเข้ เกลือ กินหายแล

ยาแก้สะอึก

เอารากส้มป่อย รากมะกา รากส้มกุ้งทั้งสอง ดินประสิว สารส้ม ต้มแล้วแทรกดีงูเหลือม ดีจระเข้ เกลือ กินหายดีนักแลฯ

ยาแก้สะอึก

เอาดินประสิว ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ บาท พิมเสน ๑ สลึง บดละลายด้วยน้ำร้อน กินหายแล

ยาแก้สะอึก

เอาหางนกยูงเผาไฟ ตาไม้ไผ่ป่า บดละลายน้ำซาวข้าวกินหายแลฯ

ยาแก้สะอึก

เอารากช้าพลู ลูกจันทน์ ดีปลี พริก ขิง กระเทียม บดละลายน้ำอ้อยแดงก็ได้ น้ำตาลก็ได้หายแลฯ

ยาแก้สะอึก

เอาลูกกระดอม ๑ กระเทียม ๑ เกลือ ๗ เม็ด ตำละลายน้ำร้อนกินหายแลฯ

ยาแก้สะอึกแก้อาเจียน แก้จุกเสียด

เอารากพุทรา แววนกยูง ยา ๒ สิ่งนี้เผาละลายน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้เจ็บอกเสียดแทง

เอาหัวคล้า ย่านาง โคนไม้รวก ชะเอม ฝนทาหายแล

ยาแก้สะอึก

เอารากย่านาง รากขัดมอน มาฝนด้วยน้ำท่า กินหายดีนักแลฯ

หมวดยาเจริญอาหาร

ยาเจริญอาหาร

ให้เอาโกฐสอ ๑ บาท โกฐเชียง ๑ บาท โกฐกระดูก ๑ บาท รากมะนาว ๑ บาท ลูกกระดอม ๑ บาท ต้มกินเช้า-เย็น ก่อนอาหาร เจริญอาหารดีนักฯ

ยาเจริญอาหาร

เอาเกสรพิกุล เกสรบุนนาค เกสรสารภี เกสรบัวหลวง ชะลูด แฝกหอม จันทน์แดง จันทน์ขาว อบเชย ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคต้มกินหายแลฯ

ยาเจริญอาหาร

เอาเจตมูลเพลิง ๑ ดีปลี ๑ ชะพลู ๑ หัวแห้วหมู ๑ มะตูมอ่อน ๑ เกสรปทุม ๑ ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น บอระเพ็ด ๗ แว่น ผลกระดอม ๑ ดอกพิกุล ๑ มาผสม ต้มกิน เอาเท่ากัน รับประทานอาหารอร่อย มีกำลังอ้วนดีมากฯ

ยาชูกำลังสำหรับคนกินข้าวไม่ได้ นอนมิหลับ

เอาลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ อบเชยเทศ ๑ มันลังสิลา ๑ ชะเอมเทศ ๑ ตำผงไว้กินกับน้ำดอกไม้เทศ เป็นยาชูกำลัง เป็นยาแก้กระสายด้วย ชูธาตุมิให้หม่นหมองดีนักแลฯ

ยาเจริญอาหาร

เอาบอระเพ็ด ๑ กระดอม ๑ พริกไทย ๑ โกฐทั้งห้า ๑ จันทน์หอม ๑ ลูกสมอไทย ๑ กัญชา ๑ ลูกมะตูมอ่อน ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ต้มกินรับประทานอาหารได้แลฯ

ยาแก้กินข้าวไม่ได้ (ยาจีน)

พวกใช้ยาจีน ไข้พึ่งหายใหม่ๆ เอาแซตี่ ๑ บาท ๑ สลึง แฮ่โกวเช่า ๒ บาท ง่วนซิม ๑ บาท ๑ สลึง เหลี่ยงเขียว ๑ บาท ๑ สลึง ซึงเป๊ะ ๑ บาท ๒ สลึง หงึ่งฮวย ๑ บาท ๒ สลึง อั่งฮวย ๒ สลึง กิกเก้ ๑ บาท งู้พั้ง ๓ สลึง แป๊ะฮก ๑ บาท โท่วฮก ๒ บาท ต้มกินหายแลฯ

ยาอายุวัฒนะ

เอาเทียนทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง การบูร ๒ สลึง ผิวมะกรูด ๒ สลึง ขิง ๒ สลึง กระเทียม ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง สารส้ม ๒ สลึง ดินประสิว ๒ สลึง เกลือ ๒ ตำลึง ๒ บาท ส้มมะขามเปียก ๒ ตำลึง ๒ บาท พริกไทย ๔ ตำลึง ไพล ๔ ตำลึง ทำ ๕ ชิ้นลงด้วยพระเจ้าห้าพระองค์ องค์ละชิ้น ตำเป็นยาสด กินได้ทั้งชายและหญิง เท่าเม็ดพุทรา แก้สารพัดเลือดลม ๕๐๐ จำพวก กินเจริญอาหาร ไม่เจ็บหลังฯ

หมวดยาแก้กล่อนแก้กระษัย

ยาดองแก้กล่อน

เอาฝักส้มป่อย ๑ ทะนาน สลัดได ๑ ทะนาน บอระเพ็ด ๑ ทะนาน มะกรูด ๗ ใบ สารส้ม ๖ บาท เกลือ ๑ ทะนาน ข้าวเหนียวต้นยา ๑ ทะนาน ดีเกลือ ๖ บาท ฯ

ยาแก้กล่อน

เอาขี้เหล็กทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท มัดการาก ๑ บาท มัดกาเปลือก ๑ บาท รากโคกกะสุน ๑ บาท ๒ สลึง รากผักเสี้ยนไทย ๑ บาท รากชะพลู ๑ บาท ๒ สลึง ยา ๖ สิ่งนี้ต้มด้วยน้ำ ๕ บวย ๗ บวย เมื่อจะกินจึงเอาพริก ขิง ดีปลี ปรุงลงกินแก้กล่อน ยานี้แก้กล่อนที่ให้เจ็บหลัง เจ็บท้อง ให้ขัดหัวเหน่า ให้คันเนื้อคันตัว เมื่อยเนื้อเมื่อยตัว ครั้นได้กินยานี้หายแลฯ

ยาแก้กระษัย

ท่านให้เอาเถาวัลย์เปรียง มะคำไก่ โคกกระออม ลูกกระดอม ขมิ้นอ้อย ใบกรรณิกา ฝักราชพฤกษ์ กาฝากขี้เหล็กทั้งห้า แก่นแสมทั้งสอง ใบขนุน ๕ ใบ ตัด ๕ ท่อน ลงพระเจ้าห้าพระองค์ ใบมะขาม ใบส้มป่อย ๒ สิ่งนี้ใส่หม้อต้มต่างหาก รินเอาน้ำเป็นกระสาย เหลือนั้นทิ้งเสีย แก้กระษัยหายดีแลฯ

ยาต้มแก้โรคกระษัย

แก้ปัตคาดใน แก้เลือดเสีย แก้ริดสีดวง ผอมแห้ง หน้าแข้งขึ้นเป็นเกล็ดกระดี่ แก้ฝีในท้อง แก้ฝีเม็ดใหญ่ก็ได้ แก้ริดสีดวงลำไส้ เป็นยาเจริญอาหารได้มาก บำบัดโรคทั้งปวง ท่านให้เอา ลูกมะกรูด ๓๓ ใบ

ไพล ๕ ตำลึง เถาคันแดง ๕ ตำลึง บอระเพ็ดพอสมควร เกลือพอสมควร เป็นยาต้มกินเวลาเช้าหนเดียววิเศษนักแลฯ

ยาแก้กร่อนทั้งปวง

เอาขี้เหล็กทั้งห้า ขี้เหล็กเลือด ฝักราชพฤกษ์ทั้งห้า แก่นลั่นทม รากหางนกยูง รากคนทีสอ รากตองแตก แห้วหมู แก่นแสมทั้งสอง พญามือเหล็ก เถาวัลย์เปรียง แก่นทิ้งถ่อน แก่นฝาง แกแล ลูกสมอทั้งสาม ลูกมะขามป้อม แก่นสน แก่นสักขี แก่นสัก แก่นมะหาดจันทน์ทั้งสอง เจตมูลเพลิง สะค้าน รากชะพลู ขิงดีปลี ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบมะกรูด ใบมะนาว ใบส้มซ่า ต้มกินฯ

ยากระษัย ยาต้ม

ท่านให้เอาโกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ ดีปลี ๑ แก่นขี้เหล็กเลือด ๑ แก่นขี้เหล็กไทย แก่นสน แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล ยาดำ ดอกจันทน์เทศ เกสรบัวหลวง ดอกพิกุล ดอกบุนนาค ดอกสารภี ดอกมะลิ ฝาง แก่นสักขี จันทน์แดง ว่านร่อนทอง เถาวัลย์เปรียง เอาหนักสิ่งละ ๑ บาท แก่นลั่นทม ๓ สลึง ใบมะนาว ๑ กำมือ ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ข่า ๑ อัฐ ใบมะกา ๑ กำมือ มะกรูด ๑ ลูกผ่า ๔ เสี้ยว เอาทิ้ง ๑ เสี้ยว กานพลู ๑ หยิบมือ ต้มกินหายแล ฯ

ยาต้มแก้กระษัยเรื้อรัง

ให้หนาวให้ร้อน ให้ยอก ให้เมื่อย แก้ปลายไข้ก็ได้ ให้เอา ขี้เหล็กทั้งห้า กัลปพฤกษ์ทั้งห้า แสมทั้งสอง สมอทั้งสาม ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๔ บาท แก่นขนุน แห้วหมู บอระเพ็ด ขิง พริก ดีปลี สะค้าน ขมิ้นอ้อย ใบมะกา ๑ กำมือ ชะพลู เจตมูลเพลิง มะตูมอ่อน พญามือเหล็ก

โกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า ก้านสะเดา ๓๓ ก้าน ต้มเถิดดีนักแล ให้แทรกดีเกลือตามธาตุหนัก เบา แลฯ

ยาต้มแก้กระษัย

ท่านให้เอาสักขี ๑ รากชะพลู ๑ แสมสาร ๑ แสมทะเล ๑ สมอเทศ ๑ กานพลู ๑ ชะเอมเทศ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ สมุลแว้ง ๑ แก่นสน ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ ใบมะกา ๑ ลูกกระดอม ๑ สิ่งละ ๒ สลึง สมอไทย ๑ บาท ฝาง ๑ บาท แก่นขี้เหล็ก ๑ บาท ลูกจันทน์เอาแต่เนื้อ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท บอระเพ็ด ๗ องคุลี โกฐทั้งเก้า สิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๒ สลึง แก่นขนุน ๑ บาท เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท ต้มกินเถิด ฯ

ยาต้มกระษัยกร่อน

ท่านให้เอาขี้เหล็กทั้งห้า มะคำไก่ทั้งห้า พญาสัตตบรรณทั้งห้า มะฟ่อทั้งห้า เอาสิ่งละ ๔ บาท แห้วหมู ๕ ตำลึง พริกไทย ๔ บาท สะค้าน ๔ บาท ดีปลี ๔ บาท แก่นไม้สัก ๔ บาท แก่นขนุน ๔ บาท เถาวัลย์เปรียง ๔ บาท สมอทั้งสอง สิ่งละ ๔ บาท สมอทะเลเอาราก ๕ ตำลึง ขิงแห้ง ๔ บาท ต้มกินหายดีนักแล ฯ

ยาแก้กระษัยเลือด

เอาใบกะเพรา ๑ ใบแมงลัก ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ กระชาย ๑ พริก ๑ ขิง ๑ หัวหอมแดง ๑ หญ้าไซ ๑ เกลือ ๑ ลูกคัดเค้า ๑ เอาเท่ากัน บดละลายน้ำผึ้งกิน ฯ

ยาแก้กระษัยอันเกิดแต่องคชาตขัดเบา

ท่านให้เอายาชื่อ ธรณี รากกะเพรา ผักเสี้ยนผี ผักชีต้น ลูกเค้า หัวข้าวข่า หญ้าไซ ข่า กระชาย พริกไทย ขิง ไพล ดีปลี เกลือสินเธาว์

ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู เทียนดำ เทียนขาว มหาหิงคุ์ การบูร เอาเท่ากัน ทำผงบดทำเป็นแท่ง ละลายน้ำส้มซ่า น้ำผึ้ง กินหาย ฯ

ยาถ่ายกระษัย

เป็นยาลูกกลอนกินเท่าเม็ดพุทรา เอาไพล ๑ บาท ใบมะขามสด ๑ บาท ใบส้มป่อย ๑ บาท ยาดำ ๒ บาท เกลือ ๑ บาท โขลกให้เข้ากันให้ละเอียดดีแล้วเอาไว้กินเวลาเช้า–เย็นเป็นยาสด ฯ

ยาดองแก้กล่อน

เอาฝักส้มป่อย ๑ ทะนาน สลัดได ๑ ทะนาน บอระเพ็ด ๑ ทะนาน มะกรูด ๗ ใบ สารส้ม ๖ บาท เกลือ ๑ ทะนาน ข้าวเหนียวต้นยา ๑ ทะนาน ดีเกลือ ๖ บาท ฯ

พระโอสถชื่อมหาคงคา แก้ลงบิด เป็นน้ำเหลืองเน่า เสมหะเน่า โลหิตเน่า

ท่านให้เอาลูกเบญกานี ๑ บาท เนระพูสีเทศ ๒ สลึง เนระสีไทย ๒ สลึง ว่านกลีบแรด ๒ สลึง ว่านร่อนทอง ๒ สลึง จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละ ๒ สลึง ลูกตะบูน ๓ บาท ลูกในสะแก ๑ บาท เปลือกลูกทับทิม ๑ เปลือกมะขามขบ ชันตะเคียน สีเสียดทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท ครั่ง ตุมกาทั้งสอง สิ่งละ ๓ สลึง พญามือเหล็ก ๒ สลึง ดีงูเหลือม ๑ เฟื้อง บดทำเป็นแท่งไว้ละลายน้ำ เปลือกมะพร้าวฝาด มะเดื่องอนก็ได้ แคแดง น้ำปูนใสก็ได้ ให้กินหยุดแล ท่านตีค่าไว้ ๒ ชั่งทองแลฯ

ยาแก้กล่อนแห้งจุกเสียด เป็นก้อน เป็นดานในท้อง แก้เจ็บหลังดีนัก

เอามะรุม ข่า หาดไฉนอีรุม ทองหลางทั้งสอง กุ่มทั้งสอง รากตองแตก กะทือ ไพล กระชาย หอม กระเทียม ขิง ดีผลี ดินประสิว สารส้ม เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง พริกไทย ๓ บาท ๓ สลึง ตำเป็นผง ละลายน้ำส้มซ่า น้ำมะงั่ว น้ำมะกรูดก็ได้ ละลายน้ำส้มสายชู น้ำมะขาม น้ำผึ้งรวง กินแก้กระษัยดานหายดีนักแล ฯ

ยาต้มแก้กระษัยกล่อน

เอาแก่นขี้เหล็ก แก่นมะหาด แก่นขนุน แก่นไม้สัก แก่นปรู ราก เถาวัลย์เปรียง ยาทั้งนี้ต้มกินแก้กระษัยกล่อนแล ฯ

ยาหม้อนี้ดับพิษกระษัยกล่อน

เอาเกสรบัวหลวง ดอกพิกุล บุนนาค สารภี จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ตะไคร้หอม ใบพิมเสน มวกแดง ชะลูด อบเชย ชะเอม ขอนดอก กระวาน กานพลู ชิงช้าชาลี บอระเพ็ด ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง น้ำดอกมะลิเป็นกระสาย กินดับพิษกระษัยกล่อนหายแล ฯ

ยาต้มแก้กระษัยเลือด

เอาโกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท กระวาน ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท ข่าต้น ๔ บาท เทพทาโร ๔ บาท หัสคุณเทศ ๔ บาท หัสคุณไทย ๔ บาท เปล้าน้อย ๕ บาท เหล้าใหญ่ ๕ บาท เจตมูล ๔ บาท สมุลแว้ง ๔ บาท สมอไทย ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท สมอพิเภก ๑ บาท ชะพลู ๔ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท แสมสาร ๕ บาท แห้วหมู ๑๐ บาท แสมทะเล ๕ บาท แก่นขี้เหล็ก ๕ ตำลึง เถาวัลย์เปรียง ๕ บาท ต้มกินหายดีนักแล ฯ

ยากระษัยกล่อนให้แน่นหน้าอก ลมปวดมวน

เอาแห้วหมู ๕ ตำลึง กระชาย ๕ ตำลึง ว่านน้ำ ๕ ตำลึง ตำเป็นผงๆ ไว้ ละลายน้ำผึ้งกินหายแล ฯ

ยาแก้กระษัยเสียด

เอาขมิ้นอ้อย เบี้ยผู้ เปลือกไข่เป็ด เขมาเหล็ก บดด้วยน้ำมะนาวกินหายแล ถ้ามิฟัง เอากะเพรา ใบแมงลัก ผักเสี้ยนผี กระชาย พริก ขิง หัวหอมแดง หญ้าไซ เกลือ ลูกคัดเค้า เอาเสมอภาค ละลายน้ำผึ้งกินหายแลฯ

ยาต้มแก้กระษัยกล่อน

เอาใบมะกา ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง รากตองแตก ๕ ตำลึง เกลือ ๑๐ บาท ยาดำ ๑ บาท ต้มกินหายแล ฯ

ยากล่อนลงฝัก

เอาโพทะเล กำลังวัวเถลิง อ้อยดำ ยาข้าวเย็นเทศ ยาข้าวเย็นไทย เกลือสินเธาว์ ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ต้มกินแก้กล่อนลงฝักหายดีนักแล ฯ

ยาแก้กล่อนทั้ง ๕ ประการ

เอาลูกกระเจาคั่วให้เกรียม ๑ ตำลึง สะค้าน ๑ สลึง ดีปลี ๑ สลึง พริกไทย ๑ สลึง รากชะพลู ๑ สลึง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งปั้นเท่าลูกพุทรากิน แก้กล่อนน้ำกล่อนมูตรกล่อนเลือดกล่อนแห้ง แก้แน่นหน้าอก แก้เจ็บอกหายดีนักแล ฯ

ยาแก้ลมกระษัย

เอาแห้วหมู ๑ ทะนาน กระชาย ๑ ทะนาน พริกไทย ๑ ทะนาน ใบคนทีสอ ๑ ทะนาน ใบมะตูม ๑ ทะนาน บอระเพ็ด ๑ ทะนาน

น้ำผึ้ง ๓ ทะนาน ตำเป็นผงคั่วน้ำผึ้งแล้วฝังข้าวเปลือก ๑๕ วัน แล้วกินแก้กระษัยกล่อนดีนักแล ฯ

ยาแก้กระษัยเลือด กระษัยลม

ใช้ได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย สำหรับผู้หญิงผอมแห้งแก้ได้ ระดูเสีย เจ็บหลัง เจ็บบั้นเอวแก้ได้ ถ้าโรคมากให้เอาหนักอย่างละ ๒ บาท ถ้าโรคน้อยใช้อย่างละ ๑ บาท อยู่ไฟไม่ได้ก็ใช้ได้ ให้เอาใบกระวาน ๑ บาท ไพล ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท มะกรูด ๓ ลูก เอาแต่ผิว บดไม่ต้องละเอียดห่อผ้าขาว แช่สุราให้ท่วมห่อยา ครั้งแรกกิน ๑ ถ้วยตะไลฯ

หมวดยาแก้สารพัดโรค

ยาทุเลาโรค ๓๖ จำพวก

เอาหญ้าไซ ๑ ทะนาน น้ำเถาวัลย์เปรียง ๑ ทะนาน น้ำลูกบวบขม ๑ ทะนาน ด่างสำโรง ด่างงวง ด่างผักโหมหนาม ยาทั้งสามนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง เปลือกหอยจุบแจง เปลือกหอยแครง เปลือกหอยขม เอาสิ่งละ ๒ สลึง ลูกมะกล่ำขาว ๒ สลึง ตองแตก ๒ สลึง ลูกจิงจ้อน้อย ๑ สลึง แก่นแสมทะเล ๒ สลึง เปล้าน้อย ๒ สลึง ดินประสิวขาว ๒ สลึง รากไคร้เครือ ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท ๒ สลึง ยางสลัดไดแห้ง ๒ สลึง ยางมะตูม ๒ สลึง ยา ๓๒ สิ่งนี้กวนเป็นก้อนแต่พอปั้นได้ ถ้าธาตุหนักกิน ๒ ไพ ถ้าธาตุเบากินแต่ ๑ ไพ ลงจนเสลด แก้ไปจนถึงทุเลามุตฆาตมุตกิด ไส้เลื่อนไส้ลามหายสิ้นแล อย่าสนเท่ห์เลยฯ

ยาผงแก้ซางไฟ

แก้ฟกบวม แก้ท้องเฟ้อ แก้ปวดจุกเสียด แก้ปวดหัวตัวร้อน แก้สะอึก แก้พิษซางทั้งปวงก็ได้ และแก้ขัดหนักขัดเบา แก้หัวเหน่าฟกบวม

ต่างๆ แก้ชัก แก้สลบ กระสายน้ำสุราแทรกดีงูเหลือมกินวิเศษนัก ท่านให้เอาหญ้าเกร็ดหอย ๑ บาท ใบสันพร้าหอม ๑ บาท ใบพุงดอ ๑ บาท เชือกเขาไฟ ๑ บาท ยาทั้งนี้ตำเป็นผงละลายน้ำลูกประคำดีควาย ต้มแล้วปั้นเป็นเม็ดไว้กินดีนักแล ฯ

ยาแดงมหาหงส์

เอาฝาง แก่นประดู่ ครั่ง รากย่านาง ดอกงิ้ว ดอกคำ สีเสียดเทศ ปั้นแท่งละลายน้ำปูนใสกินแก้แล

ยาแก้รากแก้ลง

เอาเกสรบุนนาค เกสรบัวหลวง เกสรสารภี จันทน์ทั้งสอง ข่า ไพล ใบเทียน แก้ราก ละลายน้ำลูกยอต้ม

แก้ลง เอาน้ำใบทับทิมก็ได้แล เกลือ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท คั่วป่นเอามาตำเสียให้ละเอียด

ท้องขึ้น น้ำขิง รากน้ำลูกยอ น้ำเปลือกแค ฯ

ประหานะจันทร์

เอาตรีกฎุก หอม กระเทียม ข่า กระชาย กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย ใบไผ่ป่า ใบพลูแก ยานี้เอาเสมอภาค ดีงูเหลือม เป็นกระสาย บดด้วยน้ำสุราปั้นเป็นแท่งไว้ ถ้าท้องขึ้นลงกินหยุด แก้บิด เอายอดฝรั่ง ๗ ยอด เกลือ ๗ เม็ด น้ำปูนใสกับน้ำแห้วหมู กระชาย พริกร่อน ลูกมะตูมอ่อน น้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำสุรา น้ำส้มซ่า ยากินข้าวได้ดีนักแล ฯ

ยาประสะน้ำขิง

ท่านให้เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า จันทน์ทั้งสอง เอาสิ่งละเท่าๆ กัน กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ สน ๑ ขอนดอก ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ สักขี ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ เปราะหอม ๑ แฝกหอม ๑ หญ้าตีนนก ๑ ลูกเอ็น ๑ ตรีผลา ๑ เบญจกูล ๑ น้ำประสานทอง ๑ สารพัดส้ม ๑

หัวแห้วหมู ๑ สารพัดเกสร ๑ ถ้าว่าจะรับประทานแล้ว ท่านให้ทานกับน้ำขิง น้ำร้อน น้ำผึ้ง เป็นกระสาย ยาชื่อว่าประสะน้ำขิงนี้ มีคุณวุฒินั้นมากนักไม่อาจพรรณนาได้ ฯ

ยาประสะกลิ่น

ท่านให้เอา เกลือสินเธาว์ ๑ หัวอุตพิด ๑ ลูกผักชี ๑ ยา ๓ สิ่งนี้เอาสิ่งละส่วน เอาลูกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ ก้านพลู ๑ ยา ๓ นี้เอาสิ่งละ ๓ ส่วน เอาโกฐหัวบัว ๑ โกฐเขมา ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ยา ๓ นี้เอาสิ่งละ ๔ ส่วน เอารากจิงจ้อ ๔ ส่วน ให้เอาแต่ลูกสมอไทยนั้น ๒๕๒ ส่วน แล้วจึงเอาเบญจกูลตามพิกัด ๕ รวมเป็นยา ๑๖ สิ่งนี้เอาตาก ตำ ทำเป็นจุณ แล้วบดด้วยน้ำตรีผลาต้มให้กิน ชำระประสะกลิ่นอุจจาระให้สิ้นโทษร้าย และฟอกมูลลามกให้คืนคงปกติ และแก้ลมพรรดึก ลมอัมพฤกษ์ ลมกระษัยกร่อน และให้เจริญอายุวัฒนะด้วยฯ

ยาเหลืองชมพู

เอาโกฐสอ ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ โกฐเขมา ๑ ตรีกฏก ๑ กำมะถันแดง ๑ น้ำประสานทอง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นชัน ๑ หอม ๒ กระเทียม ๒กะทือ ๒ ไพล ๒ การบูร ๒ ดอกคำเทศเท่ายา สุราเป็นกระสาย แก้โอสถกินแก้อุจจาระขาวเหลือง น้ำมะกรูดแทรกพิมเสนกิน แก้ตับม้ามหย่อน น้ำส้มสายชู แก้ตานซางตานขโมยทั้งปวงละลายสุรากินหายแล ฯ

ยาหอมเทพรส

เอาเกสรสารภี ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกกรรณิกา ๑ ดอกมะลิ ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ชะลูด ๑ แฝกหอม ๑ ไม้หอม ๑ จันทน์เทศ ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ อบเชย ๑ ชะมด ๑

พิมเสน ๑ ว่านร่อนทอง ๑ เฉียงพร้านางแอ ๑ น้ำตาลกรวด ๑ ยาทั้งนี้ ทำแท่งไว้แก้หิวโหยหาแรงมิได้ เอากระสายน้ำดอกไม้ แก้ชัก น้ำจันทน์ น้ำซาวข้าวก็ได้ แก้สลบน้ำครำ แก้คอแห้งน้ำส้มป่อย น้ำมะขามเปียก หรือน้ำผึ้งกินหรืออมดีนักแล ฯ

ยาไพสาลี

ท่านให้เอาน้ำลูกจันทน์ ๑ สลึง ลูกกระวาน ๑ สลึง ๑ เฟื้อง ดีปลี ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ลูกพิลังกาสา ๓ สลึง ว่านน้ำ ๓ สลึง ๑ เฟื้อง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท เทียนดำ ๑ เฟื้อง เทียนยาวพาณี ๑ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง การบูร ๑ บาท ๓ สลึง สมอเทศ ๑ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง เทียนข้าวเปลือก ๑ บาท ๒ สลึง สมอไทย ๒ บาท สมอพิเภก ๒ บาท ๑ เฟื้อง โกฐสอ ๒ บาท ๑ สลึง โกฐเขมา ๒ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง บุกรอ ๒ บาท ๓ สลึง ขิงแห้ง ๒ บาท ๒ สลึง เจตมูลเพลิง ๒ บาท ๓ สลึง หัสคุณเทศ ๑ ตำลึง ๑ บาท กัญชา ๗ ตำลึง ๒ บาท พริกไทย ๑๕ ตำลึง กานพลู ๒ สลึง ดอกจันทน์ ๑ สลึง รวม ๒๓ สิ่งนี้ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำมะงั่ว น้ำส้มซ่า กิน ๓ เพลาอย่าให้ขาด กินหนัก ๑ สลึง แก้สารพัดโรคทั้งปวงหายแล ฯ

ยาแดงทิพคุณขนานเอก

ใช้ได้เหมือนกันกับยาเหลือง เอาน้ำประสานทองคำ ชาดก้อน ชาดหรคุณ ชาดลิ้นจี่ ขี้แมงสาบ เม็ดในมะนาว กระวาน กำมะถันแดง เทียนทั้งห้า เขี้ยวจระเข้ เขี้ยวหมี เขี้ยวเสือ นอแรด กรามแรด งาช้าง กระดูกแร้ง กระดูกห่าน กระดูกแพะ หวายตะค้า กระดูกงูเหลือม กระดูกงูเห่า บรรดายาทั้งนี้เอาเท่ากัน เอากระดูกทับทา ๑ บาท บรรดาเขี้ยวงา หวายตะค้าเผาเสียให้ไหม้ เอาน้ำมะนาวก็ได้ สุราก็ได้ ใช้แก้สารพัดโรคดีนักแล ฯ

ยาชื่อเบญจโกฐ

เอาโกฐทั้งห้า ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาร การพลู สนกรัก ขี้ชะลูด อบเชย กรุงเขมา สมูลแว้ง จันทน์ทั้งสอง ดอกคำ ดอกบุนนาค เปราะหอม ว่านน้ำ น้ำประสานทอง บอระเพ็ด เจตพังคี ชะเอม พริก ขิง ดีปลี สมอเทศ เอาสิ่งละ ๑ บาท ดีจระเข้ ๑ บาท เป็นกระสายบด ถ้าอยู่ไฟไม่ได้ ละลายเหล้าแทรกข้าวสารสะตุ กินแก้จุก ละลายน้ำท่า แก้ซัก ละลายน้ำสมอ ถ้ากินข้าวมิได้ ละลายน้ำบอระเพ็ด ถ้าแก้ลงท้อง น้ำเปลือกแคแดงต้ม ถ้าไข้ ละลายน้ำดอกไม้ ตีค่าไว้ ๕ ตำลึงทอง แล ฯ

ยาเขียวไฟฟ้าแก้ได้ทุกอย่าง

ท่านให้เอา ใบมะระ ๑ เปราะหอม ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ พิชนาคมหัญคำ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ใบพิมเสน ๑ บดปั้นเป็นแท่ง ถ้าจะกระทุ้งพิษ ละลายน้ำมูตร ถ้าหนาว ละลายน้ำจันทน์ ถ้าร้อน ละลายน้ำซาวข้าว ฯ

ยาวิสัมพญาใหญ่

เอาขิงแห้ง สมอเทศ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ลูกเอ็น ใบพิมเสน ลูกผักชี น้ำประสานทอง โกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า การบูร เปลือกสมุลแว้ง รากไคร้เครือ อบเชย จันทน์ขาว ดีปลี เท่ายา ๒๕ สิ่ง ทำเป็นผงแช่แอลกอฮอล์ก็ได้ แก้ลม ท้องแน่น จุก เสียด ก็ได้ เอาน้ำส้มซ่า น้ำขิงสด น้ำดอกไม้ เป็นกระสายก็ได้ แก้พยาธิ แก้ ริดสีดวง แก้ไอ แก้สะอึก น้ำขิงต้มเป็นกระสายแก้นอนไม่หลับ น้ำกัญชาต้ม เป็นกระสายแก้หาวเรือ แก้สันนิบาตสิบจำพวก น้ำร้อน เป็นกระสายแทรกพิมเสน ฯ

ยาต้มทั้งขับทั้งพอกทั้งบำรุง

ท่านให้เอากำลังวัวเถลิง ๑ แก่นแสมทั้งสอง ๑ แก่นมะกา ๑ แกแล ๑ แก่นประดู่ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท แก่นพญามือเหล็ก ๑ ใบมะกา ๑ ฝาง ๑ สิ่งละ ๕ บาท ผิวมะกรูด ๓ บาท ใบมะขามสด ๑๖ บาท แล้วต้มกิน ฯ

ยาประสะกานพลู

ท่านให้เอาใบกระวาน ๒ สลึง ลูกกระวาน ๒ สลึง แฝกหอม ๒ สลึง ลูกผักชี ๒ สลึง ว่านน้ำ ๒ สลึง กระชาย ๒ สลึง เปราะหอม ๒ สลึง รากแจง ๒ สลึง ลูกเร่ว ๒ สลึง กรุงเขมา ๒ สลึง รากข้าวสารขม ๑ บาท โกฐกระดูก ๑ สลึง ไคร้เครือ ๑ บาท ขมิ้นชัน ๑ บาท แห้วหมู ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท รากชะพลู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท ลูกจันทน์ ๖ สลึง เปลือกชะลูด ๖ สลึง หญ้าฝรั่น ๖ สลึง ขิงแห้ง ๖ สลึง กานพลู ๒๐ บาท มีสรรพคุณมาก ถ้าจะแก้ลม น้ำเปลือกมะเดื่อ เปลือกแค เปลือกทับทิมต้ม ถ้าจะแก้อาเจียน น้ำลูกยอต้ม ถ้าจะแก้ลม น้ำร้อน น้ำรวงผึ้ง กินเถิด ฯ

ยาอรุณส่องหล้า

แก่นขนุน ๔๐ บาท คำฝอย ๒๕ บาท ฝาง ๔๐ บาท ยาดำ ๓๐ บาท เกลือไทย ๔๐ บาท เกลือสมุทร ๑๐ บาท ดินประสิว ๑๐ บาท สารส้ม ๒๐ บาท เถาคันแดง ๕๐ บาท ใบมะขาม ๒๕ บาท ใบมะดัน ๒๕บาท ผักเป็ดแดง ๒๐๐ บาท มะกรูด ๕๕ ผล เถาวัลย์เปรียง ๕๐ บาท การบูร ๑๐ บาท (การบุรนี้ต้มยาเสร็จรินเอาแต่น้ำยาออกเรียบร้อยแล้วจึงใส่การบูรลงไปในยาที่รินไว้) การต้มต้องมีดอกไม้ ๗ สี ธูปเทียนบูชาพระฤาษีจักรพรรดิ ต้มเวลาได้อรุณวันพฤหัสบดี (ชุมนุมเทวดา) เครื่องยาจำพวกไม้แก่นใส่ข้างล่าง แล้วใส่เครื่องเกสร

ยาดำใส่บน พอเดือดจึงใส่มะกรูดผ่าเป็นสองซีก (เวลาผ่าว่านะโม พุทธายะ) ใส่ลงไป แล้วจึงใส่ผักเป็ดทับ ต้มเคี่ยวให้ได้น้ำยาประมาณ ๒ ไหซอง ก่อนต้มจุดธูปบูชาพระก่อน แล้วบอกพระฤาษีจักรพรรดิ ตามใจนึก แล้วว่า โอม ศรีมหาศรีครั้นฤกษ์ดี จะแต่งเครื่องบูชา เทวดี เทวตา จงประสิทธิ์ในสงสาร แล้วว่า สัคเคกาเม ฯลฯ เวลาใส่น้ำยา และเคี่ยวว่า มะนุสสะโตวา ถ้าจะรับประทานแก้ผอมแห้งให้ลด การบูรลง ถ้าแก้ทางริดสีดวงให้เพิ่มการบูรให้มาก รับประทาน แก้กระษัยต่างๆ กระษัยเลือด กระษัยลมจุกเสียด แก้ผอมแห้ง แรงไม่มี แก้โลหิตพิการ ระดูขัด ระดูขาด ระดูคั่งค้าง ระดูหลง ระดูขาว ผู้หญิงอยู่ไฟรับประทานขับน้ำคาวปลา โลหิตเน่าร้าย แก้เบาเป็นแป้ง เป็นเลือดเป็นน้ำชานหมาก น้ำล้างเนื้อเป็นหนอง แก้ริดสีดวงทวาร ริดสีดวงลำไส้ ให้ท้องขึ้นท้องเฟ้อเป็นโลหิตสดๆ แก้สารพัดรับประทานครั้งละครึ่งถ้วยชา แล้วเพิ่มขึ้นตามลำดับฯ

ยาธาตุบรรจบของหมอหร่ำ

เอาขิงแห้ง ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท โกฐพุงปลา ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท โกฐเชียง ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท เทียนแดง ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท เทียนเยาวพาณี ๑ บาท เทียนสัตตบุษย์ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท การบูร ๑ บาท ลูกผักชีลา ๑ บาท กานพลู ๑ บาท เปลือกสมุลแว้ง ๑ บาท ใบพิมเสน ๑ บาท รากไคร้เครือ ๑ บาท เปราะหอม ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท ชะมดเช็ด ๑ บาท เนื้อสมอไทย ๑ บาท โกฐก้านพร้าว ๒ สลึง น้ำประสานทองสะตุ ๑ บาท ทำผง กินเข้า แก้ลม น้ำขิงต้ม แก้เสมหะ น้ำจันทน์หอม แก้กำเดากำเริบฯ

ยาลูกกลอนกินกับน้ำผึ้งเวลาเช้า แก้โรคต่างๆ

เอาสมอทั้งสาม ๑ มะขามป้อม ๑ กระเทียม ๑ มหาหิงคุ์ ๑ น้ำประ–สานทอง ๑ ลูกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ เอาเม็ดสลอดหนักเท่ายา ๙ สิ่ง

เอาทั้งเปลือก เอากานพลูหนัก ๑๐ เท่าของยา ยาหนักเท่าใดให้เอาหนักเท่านั้น กินเท่าเม็ดฝ้ายหีบฯ

ยาแก้ลงท้องราก

เอาแฝกหอม เปราะหอม แห้วหมู ว่านน้ำ ดีปลีพริกไทย รากกระเทียมเอาเท่ายาทั้งหลาย ตำผงบดทำแท่งไว้ ถ้าลงท้อง น้ำเปลือกแค น้ำลูกตะบูน น้ำร้อนก็ได้ ถ้าราก น้ำลูกยอต้มเป็นกระสาย ละลายยากินแลฯ

แก้เลือด แก้ลม แก้หืด แก้ไอ แก้ได้สารพัด

เอาก้านสะเดา ๑ แฝกหอม ๑ บอระเพ็ด ๑ หมอทั้ง ๓ รากชะพลู ๑ กระดอม ๑ ว่านน้ำ ๑ รากจิงจ้อ ๑ แห้วหมู ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน ตามแต่โรค แก้เลือด แก้ลม แก้หืด แก้ไอ แก้ได้สารพัดทั้งปวงเด็กผู้ใหญ่ กินดีนักแลฯ

ยาถอนสัมฤทธิ์

แก้ผิดสำแดงด้วยอาหารจึงให้โทษประการหนึ่ง ผิดสำแดงด้วยยาร้อน สารพัดไข้ทั้งปวง ให้วางยาถอนขนานนี้เสียก่อน ท่านให้เอารากข้าวต้ม รากพริกเทศ รากมะเดื่อปล้อง รากมะเดื่อชุมพร รากฟักข้าว รากมะไฟ รากมะนาว รากมะปรางหวาน รากฝรั่ง รากมะกรู รากเท้ายายม่อม รากชิงชี่ เกสรบัวหลวง เกสรบัวขม เกสรบัวเผื่อน เกสรสารภี เกสรพิกุล เกสรบุนนาค เปราะหอม ถามวกแดง เถามวกขาว จันทน์เทศ จันทน์ชะมด จันทน์แดง ขุขะ มหาแสดง ว่านม่วง เม็ดในถั่วฝักพร้าแดงคั่วพอเหลือง คราม เขาเลียงผา คั่วพอเหลือง สิ่งละ ๑ บาท ชะเอม ๒ บาท โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ สลึง เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ สลึง ยาทั้งนี้บดปั้นเป็นเม็ด แก้ปลายไข้ด้วยน้ำซาวข้าว ด้วยน้ำยาหมู่ แก้อาเจียน แก้หอบ

น้ำใบฝรั่ง ใบไข่เน่าต้ม ถ้ามิฟังแทรกยาหมู่ก็สวิงสวาย เชื่อมซึม ใช้น้ำดอกไม้ ยาขนานนี้ใช้ได้มาก ตามเต่จะยักย้ายน้ำกระสายเถิดฯ

ยาชื่อแผ้วอากาศ

โหราเท้าสุนัข ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ เฟื้อง การบูร ๑ เฟื้อง เจตมูลเพลิง ๑ สลึง ขิง ๑ ตำลึง พริกไทยเท่ายาทั้งหลาย แก้เสียดโครงสีข้าง ขบต่าง ๆ แก้ลมตะคริว มึนตึงไปทั้งตัว และหูเจ็บ ตาเจ็บ ท้องเป็นเลือดเป็นมูกหนอง แก้พยาธิทั้งหลาย ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน กินเถิดดีนักแลฯ

ยาดองแก้สารพัดโรค

สารส้ม ๑๐ บาท ดินประสิว ๑๐ บาท เกลือใส่แต่พอควร ใบมะนาว ต้มมะกรูด ๓๓ ผล ดองแลฯ

ยาอนันตคุณ อายุยืน มีกำลังเท่าช้างสาร แก่แล้วแรงกว่าหนุ่ม

ท่านให้อาใบสะเดาแห้ง ว่านน้ำแห้งใบมะตูมแห้ง ขมิ้นอ้อยแห้ง บอระเพ็ดแห้ง ๑ สิ่งละ ๑ ตำลึง พริกไทย ๕ ตำลึง ตำผง กินกับน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำอ้อย ก็ได้ แก้หืด ๗ จำพวก แก้กล่อน ๗ จำพวก แก้ขี้เรื้อนกุฏฐัง ถ้าเป็นป่วง น้ำประสานทอง น้ำส้มซ่า ก็ได้ ถ้าหญิงออกลูกกินกะน้ำขิง น้ำสุราก็ได้ อยู่ไฟแก้เจ็บหลัง แก้เบาเหลือง -แดง แก้ท้องขึ้น แก้ลงท้อง แก้จุกเสียด น้ำขิง-ข่า-สุรา น้ำร้อนตามจะใช้ตามโรคเถิด น้ำมะงั่วมีกำลังเจ็ดช้างสาร แก่กลับหนุ่มแลฯ

ยาผายโรคทั้งปวง

ท่านให้เอาเปลือกมูกมัน ๑ พิลังกาสา ๑ รากตองแตก ๑ ผักแผ้วแดง ๑ สะค้าน ๑ ชะพลู ๑ รากจิ้งจ้อใหญ่ ๑ แห้วหมู ๑ กรุงเขมา ๑ พริก ๑

ขิง ๑ กระเทียม ๑ ยาทั้งนี้ อาสิ่งละ ๑ บาท เม็ดสลอด ๑ ตำลึง บดทำแท่งไว้เท่าเม็ดพริกไทย ละลายน้ำส้มกินเม็ด ๑ ลงที ๑ ตามกำลังนั้นเถิด ถ้ามิลง ละลายน้ำร้อนกินแล อุปเทห์(สามารถประยุกต์ได้) ดังนี้ว่ายารุได้ ๑๒ จำพวก เสลด ๑๒ จำพวก ขี้เรื้อน ๑๒ จำพวก เจ็บท้อง ๔ จำพวก ลงท้อง ๗ จำพวก ริดสีดวง ๗ จำพวก ลม ๗ จำพวก ท้องรุงพุงมาน จุกผอม พยาธิทั้งปวงก็ดี ท่านละลายยานี้กินแลฯ

ยารักษาพิษงูทั้งหลาย

เอารากดอกชบาขาว รากละหุ่งแดง รากโลดทะนงแดง รากหางไหลแดง รากส้มสันดาน รากทรงสันดาน ยารักษาพิษงูทั้งหลายได้หลายอย่าง เป็นยาทาน้ำปูนใส เป็นกระสายแล้ว เอายาทั้งหกสิ่งนี้ มาฝนกับน้ำปูนใสทาหายแลฯ

หมวดยาแก้ฝี

ยาขี้ผึ้งเขียว

ท่านให้เอายางตะเคียน ๑ เขียวขี้พอง ๑ จุนสี ๑ น้ำมันมะพร้าว ๑ หุงคงแต่น้ำมัน กัดดีนักแลฯ

ยาฝีแสงอาทิตย์

เอารากรัก ๑ ผักแผ้วแดงทั้งต้นใบ ๑ เจตมูลแดง ๑ อังกาบ ๑ บดทาแต่หัวลงมาหายแลฯ

ยาทาเกลื่อนเกลื้อนฝี

เอาข่า ๑ สลึง ดินประสิวขาว ๒ สลึง สารส้ม ๒ สลึง สารหนู ๒ ไพ กำมะถันเหลือง ๓ สลึง ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำมะนาวหายแล

ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ข้าวสุกเผา ๓ ปั้น เผาไฟไหม้ ใบหางนกยูงเอาที่ดอกแดง ตำพอกเกลื่อนฝีดีนักแลฯ

ยาแก้ตะมอยพุพอง

เอาขมิ้นอ้อย ๑ ใบก้างปลา ๑ ตำให้แหลก แล้วจึงเอาน้ำข้าวเช็ดใสลงคลุกกัน เอาน้ำปัสสาวะยิ่งดี เป็นยาแก้พุพองเป็นเริม หายแลฯ

ยาแก้พิษฝีกาฬ

เอาเม็ดจิกที่งอกอยู่ใต้ต้นจิก ฝนกับน้ำปูนแล้วทา แก้พิษฝีกาฬ แก้ปวดแสบปวดร้อนฯ

น้ำมันพระเจ้าห้าพระองค์

น้ำปลาไหลเผือก ๑ บอระเพ็ด ๑ ตุมกา ๑ ใบถั่วพลู ๑ ใบเชียงพร้าหอม ๑ น้ำมันงา ๑ เอามะพร้าว ๕ ลูก เทียน ๕ หมวก ๕ กรวย ๕ เงิน ๕ เฟื้อง ข้าวสาร ๕ ทะนาน เมื่อหุง เอาพระเจ้ามาตั้งสวดมนต์กว่าจะหุงแล้ว กินก็ได้ทาก็ได้ เฉพาะฝีในคอหายแลฯ

ยาแก้วัณโรคในปาก

ท่านให้เอาโหราเดือยไก่ ๑ การบูร ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดีปลี ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ เทียนดำ ๑ โกฐกระดูก ๑ ผลพิลังกาสา ๑ กานพลู ๑ สมุลแว้ง ๑ พิมเสน ๑ สิ่งละเท่าๆ กัน ทำเป็นเม็ดไว้ทานกับน้ำผึ้ง เกลื่อนฝีในกระพุ้งแก้มทั้งสองหายฯ

ยาแก้ฝีที่ต้นลิ้น

เอารากกล้วยตานี เท่ากันบดละลายสุราทาบ้าง อมบ้าง หายแลฯ

ยาแก้ฝีในลิ้นอีกขนานหนึ่ง

ท่านให้เอาเปลือกมะยมตัวผู้ รากข่อย ยาข้าวเย็นทั้งสอง ปัถวีตาล

เปลือกตะเคียน เปลือกมะพลับ แทรกเกลือพอควร ต้มกิน อม ก็ได้หายแลฯ

ยาแก้ฝีที่ขากรรไกร

ท่านให้เอา ใบฝ้ายแดง ใบผักแดง ใบฝ้ายเทศ ใบระงับ ขมิ้นอ้อย น้ำตาลทราย สิ่งละเท่าๆ กัน บดทาข้างนอก พอกก็ได้แก้บวม แก้พิษฝีที่ต้นขากรรไกรหายแลฯ

ยารุฝีเมื่อน้ำเหลืองแตกแล้ว

ท่านให้เอา แก่นมะหาด แก่นปรู แก่นมะเกลือ แก่นสัก แก่นแสมทะเล เคี่ยวเอาน้ำสิ่งละ ๑ ทะนาน มะพร้าวไฟ ๓ ลูก หุงให้เหลือแต่น้ำมัน แล้วจึงคลุกเข้ากับน้ำยาทั้งนั้นเคี่ยวคงเหลือแต่น้ำมันมะพร้าวไฟ แล้วจึงเอาเมล็ดใบสลอด ๓๓ เมล็ด คั่วด้วยปลาร้าปากไห ให้เหลืองทำเป็นจุณ ปรุงลงน้ำมันไว้ให้เย็นกินช้อนหอยหนึ่งฯ

ยาแก้ฝีธนูทวน

ท่านให้เอารากมะตูม รากมะยมตัวผู้ ยาดำ เอาสิ่งละเท่าๆ กัน ต้มกิน แก้ฝีธนูทวนหายแลฯ

ยารุฝีมานทรวง

ท่านให้เอายาดำ ๑ ส่วน เทียนดำ ๔ ส่วน ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ ส่วน กระเทียม ๑๑ ส่วน ต้นสาบเสือทั้งรากทั้งต้น ๒๖ ส่วน ต้มกิน ถ้าให้เป็นยาถ่ายให้แทรกดีเกลือตามแต่ธาตุหนักเบา ให้กินทุกวันจนกว่าจะหายฯ

ยาแก้มะเร็งทรวง

ท่านให้เอาโพกพาย เถาวัลย์เปรียงแดง โลดทะนง หัสคุณเทศ เอาเสมอภาคกันต้มกินหายแลฯ

ยาสมานฝีในคอ

ใช้เมื่อฝีแตกแล้ว ท่านให้เอา ขนเม่นเผาไฟ หัวหอม พิมเสนอย่างแท้ เคล้าให้เข้ากันจนเป็นผง เป่าสมานคอดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ฝีในท้อง

ใบมะกา ๑ บาท ใบมะค่ำไก่ ๑๐ บาท ข่า ๕ ตำลึง ต้นเหงือกปลาหมอ ๑ ต้น ดีเกลือไทย ๑ กำมือ ต้มกินหายแลฯ

ยาพอกแก้ฝีตะมอย

ให้เอาข้าวสาร ขมิ้น บวบก้านเหลืองใกล้จะเน่า เอามาตำพอกหายฯ

ยาพอกถอนพิษฝีตะมอย

ให้เอารากลำโพงกาสลัก รากละหุงแดง รากย่านาง (หรือรากเถาวัลย์เขียว) ทั้ง ๓ สิ่งนี้ ฝนทาถอนพิษดีนักฯ

ยาพอกแก้ฝีตะมอย

ให้เอารากมะยมป่า (ทางปักษ์ใต้เรียกว่าผักหวาน) ฝนกับน้ำตาลแว่น ถ้าไม่มีน้ำตาลแว่น ให้เอาน้ำตาลอ้อยก็ได้ เอาน้ำใส่เล็กน้อย ฝนพอกแก้ปวด จะหายเร็วฯ

ยาแก้ฝีประคำร้อย

ให้เอาหางปลาไหลแดง ๑ หางปลาไหลเผือก ๑ ฝนทาแก้ฝีคัณฑสูตรก็ได้ฯ

ยาแก้ฝีหัวคว่ำ

ให้เอาหัวข่าตาแดง หญ้าปากควาย ผักเสี้ยนผี กรุงเขมา หอมแดง ขมิ้นอ้อย ใช้เท่าๆ กันต้มด้วยเหล้าโรง กินเช้า–เย็นก่อนอาหารฯ

ยาเกลื่อนฝี

ให้เอาใบพรมคด ข้าวไหม้ แป้งข้าวหมาก ขมิ้นชัน เอาเท่าๆ กัน ตำละเอียดแล้วพอกฯ

ยาแก้ปวดฝี

ให้เอารากขี้ครอก ฝนกับน้ำซาวข้าว แล้วทาหรือเอารากกระดังงา ฝนกับน้ำซาวข้าวทาก็ได้ หรือเอาเห็ดตวัก (จวักงู) ฝนกับน้ำซาวข้าว ทา แก้ปวดฯ

ยาดูดหนองฝี

ให้เอาใบสลอด ขมิ้นชัน ข้าวไหม้ ตำพอก หรือเอาใบฝรั่ง ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย ตำก็ได้พอกดูดหนองดีนัก หรือจะใช้ใบเถาคัน ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย เท่าๆ กันตำพอกก็ได้ฯ

ยาแก้ปวดฝี

ให้เอาใบจิงจ้อ น้ำอ้อย ตำแล้วพอก หรือ จะใช้หัวมันตังเกี่ย ฝนกับน้ำซาวข้าวก็ได้ฯ

ยาพอกแก้ตะมอย

ให้เอาใบหญ้าสาบ โขลกกับไข่ขาวแล้วพอก หรือจะใช้ต้นก้านธูป ข้าวไหม้ ขมิ้นชัน เอาเท่าๆ กัน ตำแล้วพอก หรือจะใช้ข้าวสุก เปราะหอม มูลแมงสาบ ใช้เท่าๆ กัน ตำพอกก็ได้ฯ

ยาแก้ฝีในท้อง

เอารากขี้กาแดง ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ต้มกินแก้ฝีในท้อง หายแลฯ

ยาแก้ฝีในท้องอีกขนานหนึ่ง

เอารากกำจาย ๑ รากกะทกรก ๑ รากกระทงลาย ๑ รากเสนียด ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ต้นแกทั้งสองเอา ๗ ท่อน บอระเพ็ด ๑ แก่นสน ๑ แก่นสัก ๑ จันทน์หอม ๑ หัวหอม แห้วหมู ๑ รากข้าว ๑ ใบยาข้าวเย็น ๑ ย่านาง ๑ หัวค้า ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ ต้มกินแก้ฝีในท้อง ฯ

ยาผงแก้ฝี ๗ ประการ

เอาลูกพิลังกาสา ๑ หญ้าปากควาย ๑ ใบหัสคุณ ๑ ใบคนทิสอ ๑ ใบยางเตย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ใบมะกรูด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบมะงั่ว ๑ มะแว้ง ๑ มูกโมก ๑ พริกไทย กระเทียม ๑ ใบเสนียด ๑ ข่า ๑ ขิง ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ เทียนทั้งห้า ๑ บดกินแก้ฝีในท้อง ในใส้ ในเส้นเอ็น ฝี ๗ ประการ และแก้ลมทั้งปวงแลฯ

ยาพอกฝี

เอาผักแว่น ๑ หญ้างวงช้าง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ผักหนอก ๑ หญ้าตีนตุ๊กแก บดพอกฝีทรวงอกหายแลฯ

ยาทาฝี

เอาฝักเสี้ยนทั้งสอง กุ่มทั้งสอง ใบหัศคุณ ยาดำ มหาหิงคุ์ การบูร ลูกไทร ลูกผักกาด รากผักชี รากเจตพังดี กะทือ ไพล หอม กระเทียม ขมิ้นอ้อย ใบว่านหางช้าง เถาย่านาง น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดปั้นแท่งทาฝี ฟกบวมน้ำไพล ถ้าปวดนักฝนด้วยเหล้า ถ้าให้ร้อนฝนด้วยน้ำคร่ำหายแลฯ

ยาพอกฝีทั้งหลาย

ถึงเป็นหนองก็ดับด้วย พอกได้แต่ฝีเป็นหนองที่ปวด เอาใบนุ่น ยาดำ ไข่ขาว เอายาดำกับใบนุ่นโขลกเข้าด้วยแล้ว จึงเอาไข่ขาวใส่ทีหลัง

เมื่อจะพอกให้หนองแตกตรงไหน ให้แวะยาลงตรงนั้น หายดีนักแล ยานี้ดับพิษฝีทั้งปวง เอาผักเบี้ยใหญ่ ผักเบี้ยเล็ก เอาไข่เค็ม เอาแต่ไข่ขาว โขลกยาสองสิ่งนี้ละเอียดแล้ว จึงเอาไข่ขาวใส่ลงพอควรพอกดับพิษฝีแลฯ

ยาฝีคัณฑมาลา

เอากานพลู เห็ดขี้วัว ใบปักแผ้วแดง ทำเป็นแท่งไว้ ฝนทาฝีคัณฑมาลาและฝีฟกฝีทูมหายแลฯ

ยาพอกฝีอันร้ายใด ๆ ก็ได้

เอาเม็ดมะนาว พริก ขิง กระเทียม ปูนขาว ยา ๕ สิ่งนี้เอาเท่ากัน บดละลายทาฝีห้ามพิษมิขึ้น ครั้นเห็นหัวรู้จักแล้ว จึงทำยานี้ใส่วิเศษดีนักแลฯ

ยาฝีทั้งปวง

เอาเม็ดมะนาว เห็ดขี้วัว ฝิ่น ใบพลู แก้ละลอกแก้วและฝีแขกทั้งปวง ทำ ๗ แท่ง แท่งละ ๑ สลึง จึงจุดเถิดวิเศษดีนักแลฯ

ยาพอกฝีหัวใหญ่ ขึ้นฟกเจ็บนักหนา

เอาใบครอบตลับ ผักกระเฉด ใบจิงจ้อ เอาเท่ากันบดหายแล

ยาดับพิษฝี

เอาใบหงอนไก่ ใบหญ้างวงช้าง ใบเถาวัลย์เปรียง ใบมะยม บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำสุราทาก็ได้กินก็ได้หายดีนักแลฯ

ยาพอกเกลื่อนฝีสำคัญ

เอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู ดีปลี พริก ขิง กระเทียม หัวแห้งหมู ใบเสนียด ปรอท ๑ บาท ๒ สลึง บดเป็นแท่งละลายน้ำสุราทา

หายแล ยาทาฝีทั้งปวง เอาผิวที่เปลือกต้นสำโรง ใบมะคำไก่ หน่อไม้สีสุก ปูนขาว ใบตาลอ่อน พริก ขิง ทำแท่งไว้แก้ฝีทั้งปวง ทาก็ได้ พอกก็ได้ ถ้าแก่แตก ถ้าอ่อนเกลื่อน พอกไปจนหาย หาย ทุกคนแลฯ อีกขนานหนึ่ง เอาใบต้อยติ่ง ขมิ้นอ้อย น้ำตาลหม้อ พอกฝีทั้งปวง ให้เกลื่อนสูญแตกหนองเร็วดีนักแลฯ

ยาพอกฝีมีพิษทั้งปวง

เอาข้าวบูด แพงพวย ขมิ้นอ้อย เอาเท่ากัน บดพอกฝีให้เกลื่อนให้กลัดหนองแก้พิษให้ร้อนให้เย็นดีนักแล

ยาพอกฝี

เอาแมงมุมตายซาก ๗ ตัว ดินรังหมาร่า น้ำผึ้งใส่พอปั้นได้ฯ

ยาประคบฝี

เอาคางคกตายซากตัวหนึ่ง เบี้ยจั่นห้าเบี้ย พริกไทยยัดใส่ให้เต็มลูกไข่ เอามาโขลกให้แหลก ห่อเป็นลูกประคบแล้วเอาน้ำมันงาใส่กะทะ ตั้งไฟให้ร้อนแล้วลูกประคบจุ่มให้ร้อนพอทนได้แล้วจึงประคบ แก้ฝีเส้นเอ็นหายแลฯ

ยาพอกฝีต่าง ๆ

เอาเขากวางกราง งาช้างผง เอามาตำให้เข้ากัน เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย พอกหาย

ยาพอกตะมอย

เอาใบมันตำพอก ต้มน้ำดินประสิวแช่แผลฯ

ยาพอกเกลื่อนฝีทั้งปวง

เอามะกรูด ๓ ผล เอางาช้างยัดผลหนึ่ง แล้วเอามาต้มให้สุก เอามาโขลกพอกแล

ยาผงทำแท่งไว้ละลายสุราทั้งกินทั้งทาแก้ฝีกาฬและของมีพิษต่างๆ เอาแฟงขม รงทอง หญ้าโยงไฟ ครามจีน เอาเสมอภาคฯ

ยาพอกฝีที่แตกแล้ว

เอาใบจิงจ้อหนู ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย กระดาษฟาง เกลือเจ็ดเม็ด ทาเป็นฝีเอ็นฝีคัณฑมาลา เอามหาหิงคุ์ ยาดำ เอาเสมอภาคฯ

ยาพอกแก้ฝีทำพิษฟกบวม

มีหนองก็ดีหาหนองมิได้ก็ดี ถ้าเป็นหนองก็เป็นแต่น้อย เอาใบทองหลางใบมน น้ำอ้อย ตำพอกดีนักแล ยาพอกให้กลัดหนองแก้พิษด้วย เอาใบพรมคด ตีนเต่า ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย ตำพอกแล ยาพอกลัดหนอง เอาใบก้างปลา ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อย ตำพอกหายดีนักแลฯ

ยาพอกลัดหนอง

ใบผักบุ้ง ข้าวไหม้ ขมิ้น ตำพอกหายแลฯ

ยาพอกฝีตะมอย

เอาเพงพวยทั้งต้นทั้งราก กะปิอย่างดีหน่อยหนึ่ง ตำพอกหายแลฯ

ยาพอกฝีตะนอย

เอาใบชะมดต้น ข้าวไหม้ ขมิ้นอ้อยลูกมะกอกเผาตำพอกหายแลฯ

ยาฝีตะมอย

เอาใบตาเสือ ปูนขาว ขมิ้นอ้อยตำพอกหายแลฯ

ยาพอกฝีให้กัดเอง เรียกเนื้อเองดูดหนองเอง

เอาข้าวเย็นเคี่ยวกับน้ำ แล้วเอาสารส้มใส่เคี่ยวให้เข้ากันเคี่ยวให้เปื่อยอย่าให้ไหม้ แล้วจึงเอาปูนขาวใส่ลงคนให้เข้ากัน แล้วเอาน้ำมันดิบใส่ลงคนให้เข้ากัน พอกฝีกระอากปากหมูดีนักแล

ยาพอกดูดหนองเองเรียกเนื้อเอง

เอาใบรัก ใบเลี่ยน ใบสำมะงา ใบขอบชนาง ใบมะนาว ปูนขาว ขมิ้นอ้อย ตำให้แหลกเคล้าน้ำมันดิบ แล้วเอาใส่ชามรมด้วยควันใต้สเม็ด แล้วเอาพอกฝี พอกแล้วจึงเอาใบลำโพงปิดบนยา สามชั้นหรือห้าชันก็ได้ แล้วจึงเอาผ้าผูกให้แน่น อย่าให้เลื่อนจึงดูดหนองดีนักแลฯ

ยาแก้ฟกบวม ฝีเส้น ฝีเอ็น

เอาพริก ขิงดีปลี ข่า กระชาย กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ใบสลอด ใบมะคำไก่เท่ายาทั้งหลาย ปูนขาว บดทำแท่งไว้ดีนักแลฯ

ยาฝีในปาก

เอาพริก ขิง ดีปลี เม็ดมะนาว รากขอบโผงผาง รากระย่อม เบี้ยผู้เผา กระดูกปู ไคลฐานพระเจดีย์ น้ำประสานทอง บดทำแท่งไว้ ชุบสำลีอม แก้ฝีในฟันดีนักแลฯ

ยาแก้ลำลาบเพลิง

เอาใบน้ำดับไฟ ขมิ้นอ้อย เปลือกเพกา ข้าวสาร บดเป็นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำซาวข้าวหายแลฯ ถ้ามิฟังให้เอา ใบถั่วแระ ใบพันงูทั้งสอง หญ้าแพรก ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร บดทำแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำซาวข้าวหายแลฯ

ยาคาดฝีลำลาบเพลิง กำแพงทลาย

เอาเม็ดมะนาว ผิวต้นหมาก เปลือกราชพฤกษ์ ขี้ไก่ดำเผา เห็ดขี้วัว ฝิ่น บดทำแท่งไว้ ฝนกับน้ำท่า คาดไว้มิลายแลฯ

ยาแก้ลำลาบมะเร็งเพลิง

เอาใบชะมด ใบพิมเสน ใบน้ำเต้า ใบลำโพง ใบพรมคด ตีนเต่า ไพล ขมิ้นอ้อย ดินประสิว เอาเท่ากัน บดพอกหายแล

ยาทาลำลาบเพลิง

เอาเขากวาง สมอไทย หอมหน่อยหนึ่ง ฝนทาด้วยน้ำเหล้าหายแลฯ

ยาทาฝีประกายเพลิง

เอาใบฟ้าแป้น ใบมะอึก ขมิ้นอ้อย ข้าวสาร บดปั้นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำซาวข้าว ทาหายแลฯ

ยาทาเริม

เอารากมะฝ่อ รากคนทา ฝาง ฝนด้วยน้ำซาวข้าวทาหายแลฯ

ยาทาเริม

เอาแพงพวย ถั่วเขียว ข้าวสาร บดทำแท่งไว้ฝนด้วยน้ำท่าทาหายฯ

ยาแก้ฝีลงพื้น

เอาแพงพวย ผักบุ้งเอาทั้งต้นทั้งใบ กะปิหน่อยหนึ่ง ตำทาก็ได้พอก ก็ได้หายแล ถ้ามิฟังเอายาต่อไปนี้ทาเอารากลำโพง ดินประสิวขาว ฝนด้วยน้ำซาวข้าวทาหายแลฯ

ยาเกลื่อนฝีลำเสา

เอาใบลำโพงกาสลัก ขี้นกพิราบ ปูนขาวพอควร ตำพอกหายแล ได้ใช้มามากแล้ว

ยาฝียอดเดียวและฝีคัณฑมาลา ฝีทำพิษก็ดี

เอาใบตะกู ใบน้ำเต้า ใบหิ่งหายราหู หน่อไม้ขี้โค ขมิ้นอ้อย ตำพอกฝีหายแล

ยาพอกฝียอดเดียว

เอามะกรูดต้มให้เปื่อย มะขามเปียกดินประสิวขาว ตำพอกบ่มเองเกลื่อนเองแล

ยาพอกดับพิษฝีต่าง ๆ เกลื่อนด้วย

เอาใบครอบตลับ ลิ้นทะเล เอามาโขลกให้เข้ากัน เอาเหล้าเคล้าพอกฯ

ยาชักฝีให้พ้นที่สำคัญ

เอาลูกลำโพงกาสลัก ตำห่อผ้าเป็น ๓ ห่อ เอาจอบเผาไฟให้ร้อน แล้วจึงเอาห่อยาจุ่มมันงาดิบ แล้วจึงเอาห่อยามาจุ่มที่จอบร้อน ๆ แล้วเอามาเช็ดที่ฝี จะให้ไปอยู่ที่ไหนลากห่อยาไปที่ตรงนั้น เมื่อจะลากห่อยาไปให้ภาวนาเป่าตามห่อยาไปว่าคาถาดังนี้ โอมลัง ตังตัง กากาสวาปา ให้ทำอย่างนี้ ๓ วัน ถ้ายาไปถึงไหนฝีไปถึงนั่น ถ้าไม่ไปหายดีนักแลฯ

ยาพอกเกลื่อนฝีทาแผลพุพอง

เอากระเทียม มหาหิงคุ์ ยาดำ ใบทับทิม ใบมะคำไก่ โลดทะนง กระสายน้ำท่าแล

ยาพอกฝีเส้นฝีเอ็น

เอาเขากวาง ยาดำ พริกไทย ๗ เม็ด ข้าวเหนียว กลั้นใจหยิบ ๓ หยิบ งาเม็ด กลั้นใจหยิบ ๓ โขลกยาละเอียดแล้วเอาน้ำผึ้งเคล้าพอกฯ

ยาทาฝีที่ง่ามก้น

เอาลูกหนามเลี๊ยบเอาทางแหลม กับหางแมงดาทะเลเอาทางแหลม เอาเท่ากันนำมาเผาไฟ บดละลายกับน้ำคร่ำก็ได้ น้ำสุราก็ได้

ยาพอกฝีที่แตกแล้วก็ได้

ที่ยังไม่แตกก็ได้ เอาหญ้าพันงูเขียว ข้าวสุกตำให้ละเอียดแล้วเอาปรอทเฟื้องหนึ่งโขลกให้เข้ากันพอกหายแลฯ

ยาเกลื่อนฝีอักคะเนสัน

เอาใบกะเม็ง ใบหญ้างวงช้าง หญ้าพันงูแดง ใบผักคราดหัวแหวน หมากดิบน้ำค้าง หัวหอม ข้าวหมาก ตำพอก ยาพอกฝีที่แตกแล้ว เอาใบกระทุงหมาบ้า ใบเถาคันเอาแต่น้อย ข้าวสุก เมล็ดลำโพง ตำพอก ถ้ามีพิษให้เติมใบสารพัดพิษ พอกเถิดหายแลฯ

ยาจุดแก้ฝีกาฬ

เอาใบมะรุม ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบไม้ ๓ สิ่งนี้ รูดเอาใบตากอย่าให้แห้งนัก แล้วจึงเอาหัวงูเห่าใส่กะทะคั่วให้ไหม้ แล้วจึงชั่งให้เท่ายาทั้ง ๓ สิ่ง เมื่อจะประสมยาเสกด้วยพระพุทธคุณ ๑๐๘ คาบ เมื่อจะบดยาให้เสกด้วย “สัพพาสี” จนจบ น้ำท่าเป็นกระสาย บดปั้นแท่งไว้ ถ้าออกฝีดาษกาฬขึ้น ละลายสุรา เป็นไข้พิษ และไข้สันนิบาต ออกหัดให้ละลายด้วยน้ำท่า กวาดและชุบสำลีอม ถ้าเป็นฝียอดเดียวและให้ทำพิษให้ละลายด้วยน้ำท่า น้ำปูนใส จุดเถิดหายแลฯ

ยาเกลื่อนฝี

เอาข้าวสาร ข้าวเหนียว เอามาห่อผ้าดำย้อมมะเกลือใส่หม้อคั่วให้ไหม้ บดให้ละเอียด ละลายสุราทาฝีหาย

ยาบ่มหนองฝี

เอามะกรูดฝานหัวฟักเนื้อใสออกเสีย เอาพริกไทยใส่ลูกละ ๗ เม็ด แล้วเอาไพลฝานใส่เอาฝาปิด ต้มเปื่อย โขลกกับข้าวสุก เอาเกลือใส่นิดหน่อยพอกฝีหายแล

ยาพอกแก้ปวดฝีที่เป็นหนอง

เอาใบมะขาม โขลกใส่เกลือนิดหน่อยฯ

ยาทาฝีกาฬและฝียอดเดียว

เอาเมล็ดมะขาม เมล็ดมะกรูด เมล็ดลำโพงที่แก่ เห็ดมูลโค ยาฝิ่น หัวงูเห่าคั่วให้ไหม้ ยา ๖ สิ่งนี้เอาเสมอภาค ทำผงบดปั้นแท่งไว้ ถ้าเป็นไข้พิษและไข้สันนิบาตออกหัดละลายน้ำคร่ำ น้ำปูนใส น้ำท่าก็ได้ ถ้าออกฝีดาษและกาฬขึ้นและฝียอดเดียวทำพิษ ให้ละลายน้ำสุราทาหายแลฯ

ยาทาฝีกาฬ

เอาใบมะกรูด ใบมะนาว กะทือ ขี้นกพิราบ คั่วให้ไหม้ ยาสิ่งนี้เอาเสมอภาค ตำเป็นผงบดแท่งไว้ ถ้าเป็นไข้พิษและไข้สันนิบาตและออกหัด ให้ละลายน้ำคร่ำก็ได้ น้ำปูนใสก็ได้ น้ำท่าก็ได้ ทาหายแลฯ

ยาพอกฝีดับพิษฝี

เอาใบมะนาว ๑๐๘ ใบ โหราเท้าสุนัข ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ยา ๒ สิ่งนี้ต้มขึ้นด้วยกัน เคี่ยวให้เปื่อยสงเอาแต่เหงื่อ บดให้ละเอียดแล้วเอาน้ำยาที่เหลือนั้นเคล้าให้สิ้น พอกดับพิษ ฝียอดเดียว และฝีอักคะเนสัญพอกหายฯ

ยาเกลื่อนฝียอดเดียว

เมล็ดมะนาว เขมาเหล็ก ยาฝิ่น โหราอำมฤต โหรามิคสิงคลี โหราเท้าสุนัข พริกไทย ขิง กระเทียม ยาเก้าสิ่งนี้เอาเสมอภาค ตำเป็นผงบดปั้นแท่งไว้ ถ้าจะเกลื่อนฝียอดเดียวให้ละลายน้ำปูนใสทา ถ้าจะดับพิษอักเสบ และให้กำเริบพิษ ละลายน้ำคร่ำทาหายแลฯ

ยาแก้ฝีเลี่ยมสมุทร

เอาใบบัวหลวง ๓ ใบ รากดิน ยา ๒ สิ่งนี้คั่วให้เกรียมบดปั้นแท่งไว้ น้ำประสานทอง น้ำกระสายกิน ทาหายดีนักแลฯ

ยาเกลื่อนฝีฟกทูม ยอดเดียวก็ดีไม่มียอดก็ดี มีพิษก็ดี ขึ้นที่ใด ๆ ก็ดี

เอายานี้ทาหาย เอาเทียนทั้งห้า หอยโข่งเผา หอยขมเผา หอยแครงเผา ใบเสนียด ใบหนาด ใบลำโพงกาสลัก ใบมะคำไก่ ใบสมอทะเล ใบเขยตาย ไพล พริกไทย ขิง กระเทียม ดีปลี ยา ๑๙ สิ่งนี้เอาเสมอภาคกัน ตำผงบดด้วยน้ำสุราปั้นเป็นแท่ง เมื่อจะทาละลายด้วยสุราทาหายดีแลฯ

ยาเกลื่อนฝี

เอาก้นหม้อข้าว ก้นหม้อแกง เขม่าเหล็ก เปลือกไข่ไก่ฟัก เม็ดมะกอกเผา ดินสอพอง เผาบดปั้นเป็นแท่งไว้ ละลายน้ำท่าทาหายแลฯ

ยาเกลื่อนฝีต่าง ๆ

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑๐ บาท เปลือกตาเสือ ๑๐ บาท รากมะนาว ๑๐ บาท เป็นยาต้มฯ

ยาทาเลือนเกลื่อน

เอาข่า ๑ สลึง ดินประสิวขาว ๒ สลึง สารส้ม ๒ สลึง สารหนู ๒ ไพ กำมะถันเหลือง ๓ สลึง ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำมะนาวทาหายแล

อีกขนานหนึ่ง เอาขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ข้าวสุกเผาสามปั้น เผาไฟให้ไหม้ ใบหางนกยูงเอาที่ดอกแดง ตำพอกเกลื่อนฝีดีนักแลฯ

ยาทาแก้ฟกบวม ฝีเส้นฝีเอ็นก็ดี

เอาพริก ขิง ดีปลี ข่า กระชาย กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ใบสลอด ใบมะคำไก่เท่ายาทั้งหลาย ปูนขาว บดทำแท่งไว้ทาดีนักแลฯ

ยาแก้ฝีกาฬ

เอาขิง กระเทียม เมล็ดมะนาว เปลือกทองหลางใบมน กานพลู จุนสี หญ้ายองไฟ บดให้ละเอียด ฝนด้วยน้ำมะนาว ทาฝีกาฬหายแล ขี้วัวกระทืบยอบ ใบหนาด พริก ขิง สารส้ม บดให้ละเอียดเป็นยาจุดฝีกาฬละลายด้วยน้ำมะนาว จุดหายดีนักแลฯ

ยาฝีนมยวง

เอารากหางนกกระลิง รากมะนาว ฝนทาหายแลฯ

ยาแปรฝีร้ายให้ดี

เอาใบมะดัน ใบส้มป่อย น้ำกะทิ ๒ ช้อนหอย สารส้ม ดินประสิว รำหัดด้วยกันพ่นทั้งตัวดีนักแลฯ

ยาแก้ฝีมันให้เป็นบิด

เอายอดทับทิม ๗ ยอด พริก ขิง กระเทียม ขมิ้นอ้อย บดละลายสุรากินหายแล

ฝีดาษมันให้ลงท้อง เอาใบมะขวิด พริก ขิง กระเทียม ขมิ้นอ้อย บดเป็นแท่งละลายสุรากินหายแล ถ้าฝีดาษมันให้คั่ง เอาลูกฝ้าย ลูกสะบ้าคั่วให้เกรียม ทำแท่งไว้ละลายน้ำสุรากินหายแลฯ

สิทธิการิยะถ้าจะแปรฝีดาษ

เอางาคนกินมาขยำให้หมดเปลือกดำ ตำเอาน้ำสองส่วน เอาเหล้าส่วนหนึ่ง พ่นให้กระจายหัวฝีให้เป็นดีแล ยาแปรฝีร้ายแต่แรกออกใหม่ให้เป็นฝีดี เอาใบมะพูด ใบมะยม ใบมะเฟือง ข่า ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด ฝักส้มป่อย ๗ ฝัก ดินประสิว หญ้าปากควาย ใบกระจาย บดละลายสุรากินแปรฝีร้ายภายในฯ

ยาจุดกาฬ

เอารากหญ้า รากมะกรูด ฝนด้วยน้ำปูนขาวจุดฯ

ยาต้มแก้ฝีเส้น ฝีเอ็น ฝีนานหาย

เอาเถาวัลย์เปรียง ๑๐ บาท ยาข้าวเย็นเหนือ ๑๐ บาท ยาข้าวเย็นใต้ ๑๐ บาท พริกไทย ๔ บาท แก่นแสมสาร ๕ บาท แก่นแสมทะเล ๕ บาท รากมะเดื่อปล้อง ๑๐ บาท รากมะคำไก่ ๕ บาท ต้มกินเถิดฯ

ยาต้มแก้ฝีองคสูตร ขึ้นที่ฝีเย็บและลูกอัณฑะ

ถ้ากินยาอะไรไม่หาย ให้ต้มยาขนานนี้กินเถิดเอายาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๒ ตำลึง ๒ บาท กะเพราป่า ผักแผ้วแดง ๒ ตำลึง ๒ บาท กำมะถันเหลือง ๑ บาท รากมะขามป้อม ๒ ตำลึง ๒ บาท ชามเบญจรงค์ ๑ บาท ๒ สลึง ต้มกินหายแล

ยาต้มแก้ฝีในลำกล้อง

เอาสารส้ม เถาวัลย์เปรียง เถาวัลย์กรด ต้มกินแก้ฝีในลำกล้องดีนักแลฯ

ยาต้มแก้ฝีที่นมที่แตกแล้ว

เอายาข้าวเย็นเหนือ ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นใต้ ๕ ตำลึง ไพล ๕ ตำลึง ลงด้วยพระเจ้า ๑๖ พระองค์ มะพร้าวไฟลูกหนึ่ง เอาทั้งเยื่อทั้งน้ำ กะลาสับใส่หม้อฯ

ยาต้มดับพิษฝีต่าง ๆ

เอาข่าตาแดง บอระเพ็ด รากชุมเห็ดทีใบฤๅขี้กราก เอาเท่ากันต้มกินต่างน้ำดับพิษแล

ยาแก้ให้เย็นใจ

เอาหอม ใบพลู ขิง บดละลายน้ำผึ้งกินเย็นหัวใจ ยานี้ชื่ออุณาโลมดับพิษฝีภายในแล

ยาขับพิษฝีออกจากตับ

เอาชุมเห็ด ข่า ขมิ้นอ้อย เอาเสมอภาค ตำผงละลายสุรากิน หายแลฯ

ยาต้มแก้พิษฝีภายใน

เอาโพกพาย หนามพรม มะดูกทั้งสอง ต้มด้วยเหล้ากินหาย

ยาฝีในท้อง

เอารากซ้องแมว รากคัดเค้า ยาข้าวเย็น ต้มกินสัก ๑๕ วัน หายดีนักแลฯ

ยาพอกฝีในท้อง

ถ้าเป็นฝีหรือเป็นลม ให้พิจารณาดูทุกขสัจหนักเบา ถ้าเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูกดังว่ามานี้แล้วหายไป เป็นมาอย่างนี้หลายครั้งหลายคราวแล้ว ให้เจ็บในท้อง ในอก ดังนั้นย่อมจะเกิดฝีภายใน ถ้ายังสนเท่ห์อยู่จะเป็นลมหรือเป็นฝีท่านให้ทำยานี้พอกลองดู เอาหน่อไม้ไผ่ป่า ปูนขาว พริกไทย ขิง กระเทียม ยาทั้งนี้บดพอกที่เจ็บนั้น ถ้าเป็นลมมันให้เกลื่อนไป ถ้าเป็นฝีมันมีจากที่นั้นเลย

อีกประการหนึ่ง ท่านให้เอาเหล็กเผาไฟให้ร้อน แล้วรอลงที่เจ็บนั้น ถ้าร้อนแสบเข้าไปไซร้ ท่านว่าเป็นฝีแล ถ้าไม่ร้อนเข้าไปในไซร้ท่านว่าเป็นลมแลฯ

ยาฝีหัวค่ำ

เอาขี้เหล็กทั้งห้า พญาสัตตบรรณทั้งห้า ยาข้าวเย็นซื้อเขาเฟืองหนึ่งอย่าต่อเขา ไพล อัฐหนึ่ง ต้มกินแก้ฝีหัวค่ำหายแล

ถ้าฝีพุพองแทรกใบเสียน ใบสมี ใบหนาด ตำชโลม ถ้าลงท้องแทรกใบชุมเห็ด ใบทับทิม ใบกะเพรา ตำชโลมแก้ลงท้อง หยุดฯ

ยาต้มแก้ฝีในท้อง

ชื่อว่ากำมณี ถ้ารู้ว่าฝีตั้ง ให้เอายาขนานนี้ต้มกินก่อน เอาว่านกลีบแรด ว่านร่อนทอง เปลือกสำโรง เปลือกตาเสือ เปลือกตะเคียน หัวเต่าเกียด เถาวัลย์เปรียง ยาข้าวเย็นเหนือ เอาเสมอภาค ต้มกินหายแลฯ

ยาต้มสมานฝีในท้อง

เอาเปลือกจิกนา เปลือกเพกา เปลือกตะเคียน ใบบัวหลวง ๗ ใบ ลงสังวิธาปุกะยะปะ เกลือตัวผู้ ๗ เม็ด ต้มกินสมานฝีในท้องหายมากแล้วฯ

ยาต้มแก้ฝีในท้อง

เอารากตองแตก รากกระตังใบ รังมดถี่ ดินใส้ปลวก ใบมะคำไก่ ใบมะกา ขิง ข่า กะทือ กะชาย พริกไทย ไพล ดีปลี รากชาพลู สะค้าน เจตมูลเพลิง หอม แห้วหมู ขมิ้นอ้อย บอระเพ็ด กะเทียม สมอทั้งสามสิ่งละ ๕ ตำลึง ฝักราชพฤกษ์ ๖ บาท ยาดำ ๒ บาท น้ำประสานเทศ ๒ สลึง เมื่อจะต้มกิน เอาทองคำผูกคอหม้อ ๑ บาท เมื่อจะกินให้ระลึกถึงท่านยายเถิดผู้เจ้าของยา ถ้าผู้ใดเป็นฝีในท้อง ให้ถอดยาหม้อนี้ขายเถิด อย่านิ่งเลย ได้เคยใช้มามากแล้วฯ

ยาต้มขับหนองฝีในท้อง

เอารากคัดเค้า ข่า เถาวัลย์เปรียบ สมอไทยเท่าอายุ ใบมะถา ๑ กำมือ ต้มแก้ฝีในท้องยาขับหนองแล

ยาพอกฝีในท้อง

เอาฝักเสี้ยนผี ใบผักเป็ดแดง ใบฆ้องสามย่าน ไพล ตำพอกหายดีนัก แล

ยาถ่ายหนองฝีในท้อง

เอารากมะกล่ำเครือ รากมะเดื่อปล้อง รากมะเฟือง รากมะงั่ว รากไม้รวก รากสลอดน้ำ รากตะขบ แก่นมะขาม แก่นปรู แก่นขี้เหล็ก หญ้าไร้ใบ ใบมะกา ฝักคูน ๓ ฝัก ต้มให้กินแลฯ

ยาต้มแก้ฝีในท้อง

เอาแก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล เถาวัลย์ปรียง ใบมะกรูด ๑๐๘ ใบ ใบมะนาว ๑๐๘ ใบ ใบสมอทะเล ๑๐๘ ใบ ข่า กระชาย ไพล กะทือ ลูกกราย ๗ ลูก ลูกประคำดีควาย ๗ ลูก ฝักส้มผ่อย ๗ ฝัก หน่ออ้อ ๕ หน่อ ต้มเหล้าครึ่งน้ำครึ่ง กินเกลื่อนฝีในท้อง ถ้าเป็นหนองก็แตก แตกแล้วกินยาไป ๔-๕ วัน กว่าหนองจะน้อยลง แล้วจึงเอายาต้มให้กิน สมานเนื้อด้วย ตัดรากด้วย เอาข้าวเย็นเหนือ ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นใต้ ๕ ตำลึง ขันทองพยาบาท ๓ ตำลึง รากซ้องแมว ๑๐ บาท หญ้าหนวดแมว ๑๐ บาท รากนมแมว ๑๐ บาท เอาใบขนุนสำมะลอรองกันหม้อ ๓ ใบ ต้มให้กินเถิดดีนักแลฯ

ยาขี้ผึ้งกัดฝี

เอาใบสลอด ใบเถาคัน หญ้าแพรก ขมิ้นอ้อย ตำคั้นเอาน้ำสิ่งละถ้วย เคี่ยวกับน้ำมันดิบให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอาขี้ผึ้งใส่ลงพอควร ถ้าจะให้กัดเอาจุนสีรำหัดลง กัดดีนักแลฯ

ยากัดฝีปะรวด

เอาลูกสลอด ลูกสะบ้า ลูกมะนาว รากเจตมูลเพลิง ปูนขาว หน่อไม้ไผ่

เอาเสมอภาคกันบดให้ละเอียด ใส่ฝีประรวดกัดและถ้าจะให้กัดอ่อนลงมา เอาขี้ผึ้งแดงแทรกเข้าด้วยกัดแลฯ

ยากัดฝีปะรวด

เอาสารปากนก ถ่านไม้รวก น้ำมันดิบ บดให้ละเอียด ทาอุด กัดปะรวดดีนักแลฯ

ยาน้ำมันแก้ฝีเปื่อยพัง

เอาบอระเพ็ด ขมิ้นอ้อย เกลือ เอาตำเข้าด้วยกัน เอาน้ำใส่หน่อยจึงกรองเอาแต่น้ำ เคี่ยวกับน้ำมันดิบให้คงแต่น้ำมัน เอาไว้ใส่ฝีมะเร็งลามและฝีเปื่อยพัง ถ้าจะทำขี้ผึ้ง เอาน้ำมันตั้งขึ้น เอาขี้ผึ้งใส่ลงคนให้เป็นขี้ผึ้งไว้ปิดฯ

น้ำมันแก้ฝีในหู

เอาลูกลำโพง ๑ ลูก ควักเม็ดในออกเสียให้หมด เอาพริกไทย ๓ เม็ด น้ำประสานทอง บดให้ละเอียดใส่ในลูกลำโพง กับน้ำมันดิบ ตั้งบนเท่ารึงหยอดหูหายแล

ขี้ผึ้งใส่ฝีอักคะเนสัน

เอากำยาน สารส้ม ดินประสิว ขี้ผึ้ง น้ำมันงา หุงด้วยไฟแกลบฯ

ยาเรียกเนื้อ

เอาขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม เอาทอดขึ้นกับน้ำมันหมูให้เกรียมแล้วจึงเอามาบดให้ละเอียด แล้วเอาสีเสียด ยางตะเคียน จุนสี เอาบดเข้าด้วยกัน แล้วจึงเอาขี้ผึ้งกับน้ำมันเคี่ยวให้ดีแล้วจึงเอายาที่บดนั้นใส่ลงด้วยกัน คนให้เข้ากัน จึงเอาไว้ปิดดฝีกัดเอง เรียกเนื้อเองดีนักแลฯ

น้ำมันเป่าฝี

เอาน้ำมันงา ๑ ทะนาน น้ำมะนาว ๑ ทะนาน น้ำไพล ๑ ทะนาน น้ำขมิ้นอ้อย ๑ ทะนาน น้ำกะทือ ๑ ทะนาน น้ำผักเป็ดแดง ๑ ทะนาน ตำเอาน้ำใส่ในกะทะหุงให้คงแต่น้ำมัน เอาไว้เป่าฯ

ยาแก้ฝี

เอาหางนกยูงเอามาเผาไฟให้ไหม้ แล้วเอาผมคนเผาไฟด้วยกัน หุงเป็นขี้ผึ้ง เอาน้ำมันยางใส่เป็นกระสายปิดฝีดีนักแล สารส้มสะตุ เอาน้ำฝนที่กลางแจ้ง หรือน้ำท่าที่ใสก็ได้

ยาใส่แผลสด เมื่อจะสะตุสารส้มนั้นให้เอากระดาดรองฝาละมี หรือหม้อแตกก็ได้ แล้วเอาสารส้มวางบนกระดาษ สะตุไปให้จนละลายสุกทั่วกันแล้ว ยกลงแล้วเอาใส่ในน้ำใสชุบผ้าปิดแลฯ

อุอะมะ อะคะ ยะธาพุทโมนะ ยะสูญประสิทธิ

เสกสามหน คาถาบทนี้เสกปูน เสกตะปูตอกฝี หัวเล็กหัวใหญ่ ก็ได้ เทียนเล่มหนึ่ง ธูป ๓ ดอก เงิน ๑ สลึง ตั้งขวัญข้าว เคารพครูฯ

ยาพอกฝีของหลวงพ่อ

เอาใบนุ่น ข้าวบูด ฝีแตกแล้ว ยกสารส้มเสีย ใส่แต่เกลือกับดินประสิว ถ้ายังไม่แตกใส่สารส้ม กับดินประสิว ยกเกลือเสีย พอกฝีดีนักแลฯ

ยาขี้ผึ้งปิดฝี

เอายางตะเคียน เหล้าโรง น้ำมันมะพร้าว น้ำฝน วิธีทำ ให้เอาเหล้า น้ำมันมะพร้าว มีส่วนเท่ากันคือ ถ้าใส่เหล้าโรงถ้วยชาหนึ่ง ก็ต้องใส่น้ำมันหนึ่งถ้วยชาเหมือนกัน ส่วนยางตะเคียนนั้นใส่ให้มากกว่าเหล้าประมาณเท่าหนึ่ง ยางตะเคียน น้ำมันมะพร้าว เหล้า ๓ อย่างนี้ปนกัน ใช้ไม้คนให้เข้ากันให้ดี เมื่อเห็นเข้ากันดีแล้ว ให้เอาน้ำฝนเท

เติมลงไปพอสมควร แล้วคนไปจนยาดูดน้ำฝนหมด หมดแล้วเติมต่อไปอีกจนยาไม่ดูดน้ำฝนเป็นอันสำเร็จ เสร็จแล้วมีสีขาวสะอาดฯ

ยาพอกตะมอยแก้ปวด

เอาใบเข็มสี่ส่วน ขมิ้นอ้อยสองส่วน ข้าวบูดสองส่วน น้ำประสานทองหนึ่งส่วน ตำพอกตะมอยดีนักแลฯ

ยาพอกฝีไข่ดัน

เอาต้นลูกใต้ใบ น้ำนมราชสีห์ เกลือกันตัง ไข่ไก่เอาแต่ไข่ขาวฯ

ยาเกร็ดอยู่ในคัมภีร์ฝีหัวเดียวลังกา ๖๖ ใบ

ยาเขียวใหญ่ชื่อว่า เขียวเทพลิ้นลา ไว้แก้พิษไข้ฝีต่าง ๆ ถ้าฝีใด ๆ ทำพิษให้คลั่ง น้ำสุราละลายทา ถ้าจะให้ล้อมตับดับพิษฝีทั้งปวง เอาน้ำท่าแทรกดีงูเหลือม ทาที่ฝี ถ้าฝีนั้นยังแข็งแรงมีพิษนัก ให้เอายาขนานนี้ฝนด้วยน้ำปูนหินที่ขาวนั้นทาลง ถ้าจะแก้สลบเพราะฤทธิ์พิษฝีน้ำดอกไม้หรือน้ำดอกมะลิ ให้ทั้งกินทั้งทา ถ้าจะแก้ลมบ้าหมู น้ำสุรากิน ถ้าจะแก้คอแห้ง หรือให้คอนั้นตีบแห้งเป็นผง น้ำดอกไม้เทศ น้ำดอกไม้สด ส้มซ่าก็ได้ ต้องแทรกน้ำขัณฑสกร ทั้งกินและให้อมด้วย ถ้าจะแก้ตานซางน้ำสุรากินถ้าจะแก้ไม่ให้เจ็บจมูกน้ำหมากดิบหมากสงกิน ถ้าจะแก้พิษฝีนอนหลับน้ำสุราให้กิน ตัวยาท่านให้เอาดีปลี ๑ ใบกระทุ่มนา-บ้าน ๑ ใบหมากผู้ ๑ ใบผักขวง ๑ ใบชุมเห็ดเทศ-ไทย ๑ ใบพุทรา ๑ ฆ้องสามย่าน ๑ ทองหลางใบมน ๑ ว่านหางจระเข้ ๑ ใบตำลึงตัวผู้ ๑ ใบผักบุ้งขัน ๑ ใบขี้กาแดง ๑ ใบมะนาว ๑ ใบมะกรูด ๑ หัวข่า ๑ หอมแดง ๑ หัวไพล ๑ หัวขมิ้นอ้อย ๑ ใบฟักข้าวนั้นให้เอาเสมอภาคกับยาทั้งหลาย รวมเป็นยา ๒๕ สิ่ง ท่านให้เอาเสมอกันตากแห้ง แล้วตำ ทำเป็นจุณ บดด้วยน้ำหัวหอม แล้วทำแท่ง ฝนแก้ตามดังแสดงไว้แล้ว ชื่อเขียวเทพลิ้นลาฯ

ยาเกล็ดแก้ให้เกลื่อนฝีและตะมอยต่าง ๆ

ในพระคัมภีร์ฝีหัวเดียวลังกา ๔๕ ใบ **ที่ ๑** ยาทาฝีตะมอยต่าง ๆ ให้เอากระดูกคนนั้นมาฝนด้วยน้ำสุราทา **ที่ ๒** ยาทาให้เกลื่อนฝีต่าง ๆ ให้เอาปูนขาว ๑ หน่อไม้ไผ่ป่า ๑ ยาดำ ๑ ยาฝิ่น ๑ ดีปลี ๑ กระเทียม ๑ กุมราชา ๑ ขิง ๑ ข่า ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ใบมะคำไก่ ๑ หัวแห้วหมู ๑ ดอกชะพลู ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ รวมเป็นยา ๑๐๘ สิ่งนี้นั้นเอาสิ่งละ เสมอภาค พร้อมกันแล้ว ตำเป็นผงบดให้เป็นมหาจุณ บดด้วยปูนใส ทาฝีต่างๆ ได้ทุกประการฯ **ที่** ๓ ยาให้พอกที่หัวฝีต่างๆ ยาขนานนี้ให้ตำแล้วบดพอกที่หัวฝีต่างๆ ท่านให้เอายาดำ ๑ หน่อไม้ไผ่ป่า ๑ ปูนผงหิน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทยร่อน ๑ ยา ๕ สิ่งนี้เอาเสมอภาคกัน ตำแล้วบด ให้พอกที่หัวฝีต่างๆ นั้น ฯ

ยาทาเกลื่อนฝีต่าง ๆ

ท่านให้เอาใบสะเดา ๑ หัวขมิ้นอ้อย ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบสลอดกินลง ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ กระเทียม ๑ ยา ๗ สิ่งนี้นั้นเอาเสมอภาค ตำแล้วบดทาที่ฝีฯ

ยาพอกฝีต่าง ๆ เกลื่อนไป

ให้เอาปูนขาว ขี้วัวสด ๑ หน่อไม้ไผ่ป่า ๑ ๓ สิ่งนี้เอาเสมอภาคกัน ตำแล้วบดให้พอกที่ฝีฯ

ยาพอกให้เกลื่อนฝีต่าง ๆ ให้ตกไป

ให้เอาจอกหูหนู ๑ ใบชิงช้าชาลี ๑ ใบกุ่มน้ำ ๑ กุ่มบก ๑ ใบสันพร้ามอญ ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ หัวกระเทียม ๑ เอาเสมอภาคกัน ตำแล้วบดพอกที่ฝีฯ

ยาพอกแก้พิษฝีต่าง ๆ ให้ปวดแสบร้อน

ยาขนานนี้ แก้ปวดฝีต่างๆ ให้เอาฆ้องสามย่าน ๑ ว่านหางจระเข้ ๑ ใบกลอบแกลบ ๑ เอาข้าวตำด้วยครกน้ำพริก ๑ ใบสลอดกินลง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขี้วัว ๑ หญ้าแพรก ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคกัน ตำแล้วบดพอกที่ฝีฯ

ยาพอกฝีหัวเดียวขึ้นที่สำคัญ

ยาขนานนี้ให้พอกฝีหัวเดียวที่ขึ้นในที่สำคัญก็ดี ขึ้นที่หัวใจนั้นก็ดี ถ้าฝีขึ้นจะกินข้าวและน้ำนั้นไม่ได้ก็ดี ให้เอาหัวกลอย ๑ ว่านกลีบแรด ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ เอาข้าวที่บูด ๑ ปูนหินขาว ๑ ยา ๕ สิ่งนี้ เอาเสมอภาคกัน ตำแล้วบดให้ละเอียดพอกให้เกลื่อนสูญไปฯ

ยาพ่นแปรฝี ๕-๖ วัน ให้เป็นหนองเร็ว

เอายอดขมิ้น ๑ ยอดหวายขม ๑ เอาเผาไฟ แป้งข้าวหมาก ๑ ดินประสิว ๑ ตำพ่นเป็นหนองดีนักแลฯ

ยาแก้ฝีร้าย ๖วัน

เอาใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบมะหูก ตำเอาน้ำ ๗ ลูกปิ้งให้สุก ตำละลายให้กินทีเดียวให้หมด หนองงามดีแลฯ

หมวดยาแก้เสมหะและเสลด

ยาประสะลูกจันทน์

เอาลูกจันทน์ทั้ง ๒ กฤษณา ๑ กลำพัก ๑ อบเชยเทศ ๑ สมุลแว้ง ๑ ยา ๖ สิ่งนี้เอาสิ่งละส่วน จุกโรหินี ๑ กรุงเขมา ๑ รากผักเสี้ยนผี ๑ รากขัดมอน ๑ การบูน ๑ โกฐสอ ๑ ยา ๖ สิ่งนี้เอาสิ่งละ ๒ ส่วน ให้เอาหัวแห้วหมู ๑ ลูกมะตูมอ่อน ๑ หัวไพล ๑ ยา ๓ สิ่งนี้เอาสิ่งละ ๕ ส่วน

ให้เอาแต่ลูกจันทน์ ๔๖ ส่วน ให้เอาเบญจกุลตามพิกัด ๕ รวม ๒๖ สิ่งนี้ตาก ตำ ทำเป็นจุณ บดด้วยน้ำฝาง แล้วทำเป็นแท่งไว้ เมื่อกินแล้วละลายด้วยน้ำกระสายกานพลูต้ม แก้โทษเสมหะโลหิต ในธาตุลามกหายฯ

ยากล่อนกระสายอันเกิดแต่เสลด ให้ขัดเบา ปวดท้อง

ท่านให้เอายานี้ต้ม รากพันงูทั้งสอง รากบานไม่รู้โรย รากฆ้องกลอง รากมะรุม รากฟัก รากสีหลอด รากมะแว้งทั้งสอง ขี้เหล็ก ๗ ยอด โกฐสอ โกฐพุงปลา โกฐหัวบัว เทียนตาตั๊กแตน เทียนดำ เทียนขาว ดินประสิว เบี้ยจั่น หอยจุ๊บแจงเผาไฟ ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้เสลดขนานที่ ๑

เอาขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ รากชักพลู ๑ รากยาเบญจมูล ๑ เจตมูลแดง ๑ ตระไคร้หอม ๑ เปราะป่า ๑ ว่านน้ำ ๑ โกฐสอ ๑ ใบมูกใหญ่ ๑ รากขี้กาแดง ๑ สะค้าน ๑ เอาเท่ากันต้ม ๓ เอา ๑ น้ำผึ้งเป็นกระสาย แก้เสลดหายดีนักแลฯ

ยาต้มละลายเสมหะ

ข่า ๑๐๘ ชิ้น ไพล ๑๐๘ ชิ้น ใบมะขาม ๒ ตำลึง ใบส้มป่อย ๒ ตำลึง ใบมะกา ๑ ตำลึง ข้าวเปลือก ๑ กำมือ เกลือ ๒ บาท ต้มกินแก้เสมหะหายแลฯ

ยาแก้เสลดหางวัวตีขึ้น

เอากะแตไตไม้ฝานให้บาง ๆ แล้วปิ้งให้เหลือง ลูกประคำดีควาย ๓ ลูก ปิ้งไฟให้ดีแล้ว บดละลายกินให้กิน แก้เสลดหางวัวดีขึ้นดีนักแลฯ

ยาแก้เสลดหางวัวตีขึ้น

เอาลูกประคำดีควาย ๑ พริกขี้หนู ๑ ฝนด้วยน้ำกินหายแลฯ

ยาแก้เสมหะแน่นหน้าอก กินข้าวไม่ได้

ท่านให้เอา ไพล ๕ บาท กะทือ ๕ บาท พริกเหลือง ๕ บาท บัวบก ๖ บาท ว่านน้ำ ๑ บาท ขิง ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท ส้มมะขามเปียก ๕ บาท เกลือ ๘ บาท ยานี้เป็นยาตำสด ตำให้ละเอียดแล้วเอามะกรูด ๑๐ ลูกต้มให้สุกใส่ลงตำลงไปในยา แล้วตำให้ละเอียดไปด้วยกัน กินเป็นลูกกลอน แก้เสมหะดังกล่าวมา แล้วแลฯ

หมวดยาแก้ลมจุกเสียดและเหน็บชา

ยาปรีไทยหักดี

เอาเขียวจระเข้ ๑ บาท หอยขม ๑ บาท หอยแครง ๑ บาท หวายตะค้า ๑ บาท หนังแรด ๑ บาท เผาไฟ พริกไทย ๕ บาท กระเทียม ๕ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท แก่นแสมทะเล ๑ บาท ตำเป็นผงแก้ปวดหลัง แก้เสียดแน่น แก้ตะคริว ต้มน้ำร้อนพิมแสนแทรกเป็นกระสายแก้ไข้ได้ฯ

แก้ลม

เอาแมลงมุมตายซาก ๑ พิมเสน ๑ น้ำผึ้ง ๑ บดทาศีรษะ แก้ปวดหัวข้างเดียวหรือสองข้าง แก้ลม หายแแลฯ

ยาชื่อมูลจิตร์แก้ลมจุกเสียด แก้ชัก

เอาใบกะเม็ง ใบหัสคุณ, ใบคนทีสอ มหาหิงคุ์ ลูกทราย การบูร ว่านน้ำ

เอาสิ่งละ ๑ บาท เทียนดำ พริกไทย เอาสิ่งละ ๒ บาท ดีปลี ๓ บาท ลูกสะบ้าคั่วให้ไหม้ ๓ บาท ทำแท่งไว้ใช้ได้สารพัดแลฯ

ยากำลังคู่กัน

เอาแห้วหมู ๑ บาท หัวตะไคร้ ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท กระชาย ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ไข่ไก่ ๑๐ ฟอง ตากแดดให้แห้ง ตำผง กินกับน้ำผึ้ง ได้ผลจญมามากแล้วฯ

ยาธาตุน้ำแดงบำรุงธาตุ

ทิงเจอร์ริไอคำปาวหนัก ๑ ปอนด์ เหล้าสาระแหน่ ๑ ปอนด์ แอลกอฮอล์บริสุทธิ์ ๑ ปอนด์ บรั่นดีอย่าดี ๑ ปอนด์ โซดาไบคาร์บอเนตครึ่งปอนด์ฯ

ยาธาตุน้ำขาวบำรุงธาตุ

ทิงเจอร์ริไอคำปาว ๑ ปอนด์ เหล้าสาระแหน่ ๑ ปอนด์ โซดาไบคาร์บอเนตครึ่งปอนด์ เมนทอล ครึ่งปอนด์ น้ำบริสุทธิ์ ๑๐๐๐ c:cฯ

ยาเหลือง

ท่านให้เอา กระเทียม ๑ ขิง ๑ พริกไทย ๑ ข่า ๑ กระชาย ๑ ดีปลี ๑ หัวตระไคร้ ๑ ใบกะเพรา ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ หัวหอม ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ผิวมะกรูด ๑ ว่านน้ำ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ยาทั้งนี้หนักสิ่งละ ๑ บาท กำมะถันเหลือง ๔ บาท ขมิ้นชัน ๒ บาท ถ้าลงท้องน้ำเปลือกมะเดื่อชุมพร เปลือกทับทิม แก้จุกเสียด น้ำข่าขิงต้ม ฯ

ยาทาท้องให้ระบายลม

ให้เอายาดำ มหาหิงคุ์ รงทอง ฝักราชพฤกษ์ มะขามเปียก ไพล ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง บดละเอียดตั้งไฟให้อุ่น ทาท้องดีนักฯ

ยาแก้กระษัยเหน็บชาหรือบวม

ได้ใช้แล้วดีนักแล ให้เอาเถาวัลย์เปรียง ๔ บาท ลูกคัดเค้า ๔ บาท รากมะเขือขื่น ๒ บาท เถาคันแดง ๒ บาท แก่นขี้เหล็ก ๔ บาท โพกพาย ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท แกแล ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท เจตมูล ๑ บาท ขิง ๒ บาท โกฐจุฬาลำพา ๒ บาท แก่นแสมทั้งสอง สิ่งละ ๒ บาท ดีงูต้น ๒ บาท ตะไคร้หางสิงห์ ๒ บาท เทพทาโร ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๓ บาท รากแจง ๓ บาท รงทอง ๑ บาท ยาดำ ๒ บาท ต้มกินเวลาเช้าฯ

ยากระษัยเหน็บชาและแก้ลมต่าง ๆ

เอาดีงูต้น ๒ บาท ตะไคร้หางสิงห์ ๒ บาท เทพทาโร ๒ บาท เนื้อไม้อยางดี ๑ บาท ๒ สลึง ใบสุนามกี ๔ บาท ขิงแห้ง ๓ บาท โกฐจุฬาลำพา ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๓ บาท รากแจง ๓ บาท ข่า ๕ บาท นมกำจัด ๓ บาท แก่นขี้เหล็กทั้งห้าพอสมควร ใบมะคำไก่ พอสมควร เถาวัลย์เปรียงพอสมควร แก่นแสมทั้งสองพอสมควร แก่นสนพอสมควร รากตองแตกพอสมควร รากชะพลูพอสมควร ต้มกินเวลาเช้าดีนักแลฯ

ยาแก้ลมกระสายเกิดร่วมหัวใจ

มีเม็ด ๓ เม็ดเท่าหัวข้าวโพด ให้เจ็บอก ให้เสียด และเจ็บตามกระดูกสันหลัง ให้ขบกระดูกเหมือนมดตะนอยกัด ให้ร้อนหัวและหนาว เมื่อปัสสาวะออกมาให้แสบพอง อุจจาระเป็นเลือด ท่านให้เอายานี้แก้ สังกรณี รากเท้ายายม่อม รากมะตูม รากมะดูก ยาข้าวเย็น หัวแห้วหมู รากเทียน รากมะกล่ำทั้งสอง แกแล เถาวัลย์เปรียง โพกพาย กระทงลาย แก่นขี้เหล็ก ว่านสากเหล็ก รากหญ้าคา รากมะไฟ รากไม้รวก รากชุมเห็ดทั้งสอง รากคันทรง รากเจตมูลเพลิง รากช้าพลู สะค้าน

น้ำนมราชสีห์ รากมะเกลือ รากปีป ดินประสิว สารส้ม เกลือสินเธาว์ ต้มกินกายดีนักแลฯ

ยาแก้จุกเสียด และแก้อหิวาตกโรค

ให้เอารากน้อยหน่า ๑ รากมะตูม ๑ กระทุ่มทั้งสอง ๑ พริกไทย ๗ เม็ด กระเทียม ๗ กลีบ ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้ท้องขึ้นลงท้อง

เอาข่าต้นหนึ่ง ขิง เปลือกกระทุ่ม ดีปลี ต้มกินหายแลฯ

ยาต้มแก้ลงท้อง

เอาเปลือกมะกอก ผักเสี้ยนผีเอาทั้งรากทั้งต้น ต้มกินหายแล

แก้ลงแดง

เอารากกล้วยตีบ ๑ ขี้ผึ้ง ๑ บาท ชันอ้อย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ต้มกินหายดีนักแลฯ

ยาแก้ลมตะคริว

ให้เอาไพล ๗ แว่น ขมิ้นอ้อย ๗ แว่น พริกไทย ๗ เม็ด เอาน้ำปูนใส ใส่หน่อยหนึ่ง บดละลายน้ำ ทาลมตะคริวหายดีนักแลฯ

ยาน้ำผึ้งลูกกลอน

เอาสะค้าน ๑ สลึง หัวดองดึง ๑ สลึง ว่านน้ำ ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐสอ ๑ โกฐบัว ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐจุฬาลำพา ๑ แก่นแสมทั้งสอง ๑ กันชาดดีปลี ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ฝักราชพฤกษ์ เอาแต่เนื้อ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ อุตพิด ๑ หัวบุกรอ ๑ กระดาดแดง ๑ กระดาดขาว ๑ สิ่งละ ๑ สลึง ยาดำ ๑ บาท ๒ สลึง พริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ทำผง น้ำผึ้งกระสายลูกกลอนกินหายแลฯ

ยาภิรมย์ดำริ

ลูกจันทน์ ๑ เฟื้อง ดอกจันทน์ ๑ สลึง กระวาน ๑ สลึง ๑ เฟื้อง กานพลู ๒ สลึง พิลังกาสา ๓ สลึง ดีผลี ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ว่านน้ำ ๓ สลึง ๑ เฟื้อง เกลือสินเธาว์ ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท ๑ เฟื้อ เทียนแดง ๕ สลึง เทียนตาตั๊กแตน ๑ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เทียนแกลบ ๑ บาท ๒ สลึง เทียนเยาวพาณี ๑ บาท ๒ สลึง ๑ เฟื้อง การบูร ๑ บาท ๓ สลึง สมอเทศ ๑ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง สมอไทย ๒ บาท สมอพิเภก ๒ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เจตมูลเพลิง ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง โกฐเขมา ๑ บาท ๑ สลึง บุกรอ ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง ขิงแห้ง ๒ บาท ๒ สลึง หัสคุณเทศ ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง กัญชา ๒ บาท ๓ สลึง ๑ เฟื้อง พริกไทยร่อน ๒ บาท ๑ เฟื้อง โกฐหัวบัว ๓ บาท ๑ สลึง ตำผง แก้ลมได้ ๑๐๘ จำพวก น้ำกระสายใช้น้ำผึ้ง ปั้นเป็นลูกกลอนเท่าเม็ดพุทราใน หรือนอกก็ได้ฯ

ยาแก้ลมสารพัด

เอาสมอเทศ ๑ บาท ๑ สลึง สมอไทย ๒ บาท หัวบุกรอ ๒ บาท ๑ สลึง การบูร ๒ บาท ๒ สลึง หัสคุณเทศ ๑ ตำลึง ๓ บาท ๑ สลึง ๑ เฟื้อง พริกไทยร่อน ๕ ตำลึง ลูกจันทน์ ๑ เฟื้อง ดอกจันทน์ ๑ เฟื้อ กระวาน ๑ สลึง กานพลู ๓ สลึง ๑ เฟื้อง ดีปลี ๒ สลึง ลูกพิลังกาสา ๓ สลึง อำพันแดง ๓ สลึง ๑ เฟื้อง โกฐสอ ๑ บาท ๑ เฟื้อง เทียนดำ ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เทียนแดง ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เทียนขาว ๒ บาท ๒ สลึง ตำเป็นผง น้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำขิง ดีนักแลฯ

ยาแก้จุกเสียด

เอาพริกแห้ง ๑ เม็ด หรือ ๓ เม็ด ปิ้งไฟให้กรอบป่นให้ละเอียด ละลายสุราให้กินหายแลฯ

ยาทองเนื้องาม

ใบสมอทะเล ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ บาท ไพล ๒ สลึง กระวานน้ำ ๑ บาท เนื้อสมอไทย ๑ บาท ตำเป็นผง แก้เด็กท้องอืดท้องขึ้นแก้ตัวร้อน น้ำกระสาย น้ำส้มมะนาว หรือมะกรูด ถ้าไม่มีไข้ใช้สุราฯ

ยาแก้เจ็บในอกหรือเสียดในอก

เอายาดำ ๓ บาท ดีปลี ๖ บาท มหาหิงคุ์ ๒ บาท ขิงแห้ง ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท กานพลู ๒ บาท การบูร ๕ บาท ลูกกระวาน ๒ บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งกิน คนที่ปวดศีรษะหรือคนมีครรภ์ห้ามรับประทานฯ

ยาแก้ลมจุกเสียดของเด็ก

ให้เอามหาหิงคุ์ ๑ กานพลู ๑ ใบคนดทีสอ ๑ ใบผักเสี้ยนผี ๑ ยาทั้งสี่นี้เอาเท่ากัน ตำเป็นผง ละลายกับน้ำผึ้ง ให้กินครั้งละ ๑ ช้อนกาแฟฯ

ยาธาตุบรรจบ

ท่านให้เอาโกฐทั้งเก้า สิ่งละ ๒ สลึง เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ใบพิมเสน ๓ บาท บอระเพ็ด ๓ บาท ลูกจันทน์ ๓ บาท ดอกจันทน์ ๓ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท กานพลู ๒ สลึง ดีปลี ๑ บาท อบเชย ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท แฝกหอม ๑ บาท เนื้อไม้ ๓ บาท จันทน์แดง ๓ บาท จันทน์ขาว ๓ บาท รากช้าพลู ๑ บาท สมอทั้งสาม สิ่งละ ๑ บาท ชะลูด ๑ บาท บัวหลวง ๑ บาท บุนนาค ๑ บาท แห้วหมู ๑ บาท ตำผงละลายน้ำร้อน แก้ลมพัดในสมุทรกามหายแแลฯ

ยาแก้ลม ๗ จำพวก

เอามหาหิงคุ์ ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ผิวมะกรูด ๑ เปลือกกุ่มทั้งสอง ๑ เปลือกมะรุม ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ พริกเทศ ๑ สิ่งละ ๑ บาท ใบสะเดา ๒๐ บาท ทำผงแก้ลมทุกชนิด น้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำขิง น้ำกระเทียม เป็นกระสายหายฯ

ยาแก้ปัตคาดทั้ง ๓ ฤดู

เอาเปลือกขี้เหล็ก ๖ บาท รากส้มกุ้ง ๓ บาท รากช้าพลู ๓ บาท ผักเสี้ยนผี ๒ บาท ๒ สลึง รากตองแตก ๒ บาท ๒ สลึง รากทรงบาดาล ๒ บาท แก่นแสมทะเล ๑๑ บาท กัญชา ๑ บาท แก่นมะเกลือ ๑๑ บาท รากมะตูม ๒ สลึง รากผักเสี้ยนไทย ๑ บาท ๒ สลึง แก่นมะหาด ๑ บาท จุกกระเทียม ๓ บาท แก่นแสมสาร ๔ บาท สักขี ๑๑ บาท มหาหิงคุ์ ๒ สลึง การบูร ๒ สลึง ยาดำ ๑ บาท ดีปลี ๒ บาท บอระเพ็ด ๒ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท รงทอง ๑ บาท พริกไทยร่อน ๔ บาท กระเทียม ๓ สลึง แห้วหมู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท รากเจตมูลเพลิง ๑ บาท ผักแผ้วแดง ๑ บาท ทำผง น้ำผึ้ง น้ำอ้อยแดง สุราก็ได้ แก้เส้นปัตคาด ๓ ฤดู ดีนักแลฯ

ยาแก้สันนิบาตลมกระตุก

เอาใบหัสคุณไทย ๑ ลูก สะบ้าแดง ๑ พริกไทย ๑ ใบคนทีสอ ๑ มหาหิงคุ์ ๑ เทียนดำ ๑ เท่ากัน น้ำกะเม็งเป็นกระสาย เท่าเม็ดพริกไทยกิน ละลายน้ำรากลำเจียก น้ำขี้กาแดงก็ได้ น้ำกะเม็งก็ได้ น้ำผักเค้าก็ได้ ตามแต่โรคแลฯ

ยาแก้ลมอัมพาตของท่านวัดประสาตร

เอาลูกจันทน์ ๑๐ ตำลึง ดอกจันทน์ ๑๐ ตำลึง การบูร ๒๐ ตำลึง ยาดำ ๒๐ ตำลึง พริกไทย ๓๐ ตำลึง มหาหิงคุ์ ๑๐ ตำลึง ทำผงกินกับน้ำผึ้ง เช้าเย็น แก้ลมอัมพาตมือเท้าตาย ลมเดินไม่สะดวก กระจายเส้นเอ็นทุกชนิดฯ

ยาแก้ลมอัมพาตของท่านเจ้าคุณธรรมเจดีย์น้อย

ดองฝักข้าวเปลือก ๓ คืน เอาพริกไทย ๑๐ สตางค์ ข้าวเหนียว เกลือเท่ากันกับข้าวเหนียวและพริกไทย ดองกับเหล้ากินเช้าเย็นหายแลฯ

ยาแก้โรคเหน็บชา

เอาแก่นแสมทั้งสอง สิ่งละ ๓ บาท แก่นประดู่ ๓ บาท แก่นลั่นทม ๓ บาท แก่นขนุน ๓ บาท กำแพง ๗ ชั้น ๓ บาท แก่นขี้เหล็ก ๓ บาท ฝักราชพฤกษ์ ใบมะกา ๒๐ บาท ต้มกินเช้าเย็นหายฯ

ยาประคบเหน็บชา (เล็ก)

เอาไพล ๑ การบูร ๑ ว่านหางช้าง ๑ ตำละลายน้ำมันเบนซิน ทาแก้ฟกบวมเมื่อยหายฯ

ยาแก้ลม

เอาจันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ แห้วหมู ๑ ว่านน้ำ ๑ กะทือ ๑ มะตูมอ่อน ๑ ไพล ๑ เกลือ ๑ ตะไคร้หอม ๑ เกสรทั้งห้า ๑ อบเชย ๑ สมุลแว้ง ๑ กระดอม ๑ สมอไทย ๙ ผล สนเหนือ ๑ สักขี ๑ สังกะสี ๑ รากชะพลู ๑ เช้าแทรกเกลือ ถ้าเย็นไม่ต้องแทรกอะไร ต้มกินเช้าเย็นดีนักแลฯ

ยาแก้ลมกระษัย ๑๐๘ จำพวก

เอาขี้เหล็กทั้งห้า ๑ คูณทั้งห้า ๑ ใคร้เครือ ๑ สารส้ม ๑ พริกไทย ๑ บาท ขิง ๑ บาท กะทือ ๑ ดีเกลือ ๓ ตำลึง ๑ บาท ๒ สลึง เจตมูลเพลิง ๑ บาท ไพล ๑ บาท ลูกสมอ ๑ บาท เปลือกมะรุม ๑ บาท ๒ สลึง ว่านน้ำ ๑ บาท ๒ สลึง มะกรูด ๑ ใบ ใบมะกา ๑ กำมือ กระเทียม ๑ บาท ๒ สลึง แสมทั้งสอง สะค้าน ๑ บาท ๒ สลึง ต้มกินฯ

แก้ลม

เอาแมลงมุมตายซาก ๑ พิมเสน ๑ น้ำผึ้ง ๑ บดทาศีรษะ แก้ปวดหัวข้างเดียว หรือสองข้าง แก้ลม หายแลฯ

ยาประสะกะเพรา

ท่านให้เอาสมอไทย ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง พริกไทย ๒ สลึง ขิง ๒ สลึง พริกชี้ฟ้า ๑ สลึง การบูร ๑ สลึง พิมเสม ๑ สลึง ใบกะเพราเท่ายาทั้งหลาย ทำเป็นผงไว้กินแก้ลม แก้ปวดท้องจุกเสียด ใช้กับน้ำร้อนก็ได้ สุราก็ได้ฯ

ยาแก้เหน็บชา

เอาใบมะขามแขก ๕ ตำลึง ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๕ ตำลึง ใบมะกา ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท หัวแห้วหมู ๑ บาท ต้มกินแก้โรคเหน็บชาฯ

ยาต้มแก้เหน็บชาและเลือดลม

เอาเปลือกพิกุล ๔ บาท เปลือกนนทรี ๔ บาท สะค้าน ๔ บาท ขิง ๔ บาท ชะพลู ๔ บาท ดีปลี ๔ บาท ยาดำ ๔ บาท ดีเกลือ ๔ บาท ส้มกุ้งน้อย ๓ บาท ส้มมะขามเปียก ๔ บาท ต้มกินแก้โรคเหน็บชาและเลือดดีแล ได้เคยทดลองมาแล้วแลฯ

ยาหอมปทุมไสยาสน์

เอาจันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู

เนระพูสี ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ เปราะหอม ๑ ใบพิมเสน ๑ สมอเทศ ๑ สมอไทย ๑ สมอพิเภก ๑ จุกโรหินี ระย่อม ๑ ยาทั้งนี้ เอาสิ่งเสมอภาค ตำผงปั้นแท่งไว้แก้สารพัดลม กินกับน้ำดอกไม้เทศ ดอกไม้สดก็ได้ ตามแต่จะใช้เถิดฯ

ยากวาดลมสะพั้น

ให้เอาใบลานเผาไฟพอเป็นถ่าน บดกับน้ำผึ้ง ใช้กวาดแก้ลมสะพั้น เด็กอ่อน ภายในเวลา ๗ วัน ฯ

ยาแก้เหน็บชา

ให้เอาโกฐทั้งห้า หนักสิ่งละ ๒ บาท สมอทั้งห้า สิ่งละ ๒ บาท ดีเกลือ ๔ บาท เกลือสินเธาว์ ๒ บาท เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๒ บาท แก่นขี้เหล็กทั้งห้า สิ่งละ ๒ บาท ต้มกินเช้าเย็นก่อนอาหารฯ

ยาแก้ลมปะกัง (ยาพอก)

ให้เอาขิงสด ๑ กานพลู ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ กำยาน ๑ อบเชย ๑ ใช้เท่า ๆกันตำพอกที่ขมับและหน้าผาก แก้ปวดศีรษะฯ

ยาแก้ลมปะกัง (ยานัตถุ์)

ให้เอาผิวมะกรูด ๑ ลูก ผิวมะนาว ๑ ลูก หญ้าแพรก ๑ กำ ตำเป็นผงทำป็นยานัตถุ์ฯ

ยาแก้ลมติดเส้น ปวดตามแขนขาเป็นแห่ง ๆ

ให้เอามะกรูดเอาแต่ใบ ใบเข็มขาว ไพล หัวข่าตาแดง หัวกะทือ ผักเสี้ยนผี เจตมูลเพลิงดอกแดง ขิงแห้ง กระวาน ดีปลี ใบเสนียด ยาเหล่านี้เอาหนักเท่ากัน ต้มกินเช้าเย็น ก่อนอาหาร ถ้าทำเป็นผงละลายน้ำผึ้งเป็นกระสายฯ

ยาพอกแก้ลมปะกังและลมเข้าข้อ

ให้เอาพริกไทย ๒ สลึง ขิงสด ๖ สลึง หญ้าแพรก ๓ บา ตำพอกฯ

ยาแก้ลมทุกจำพวก

ให้เอาเจตมูลเพลิง แห้วหมู รากชะพลู ขิงแห้ง มะตูมอ่อน พริกไทย เปราะหอม ว่านน้ำ อบเชย สมุลแว้ง การบูร เกสรบัวหลวง ดอกบุนนาค ดอกสารภี ข่า กระชาย เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำเป็นผง น้ำกระสาย ละลายเหล้าก็ได้ น้ำผึ้งหรือน้ำร้อนก็ได้ ฯ

ยาแก้ป่วงลม

ให้เอาหมากหัวเหล็ก ๓ ลูก ผักเสี้ยนผี ไม้เทพทาโร ใช้เท่า ๆ กัน ต้ม ๓ เอา ๑ แล้วกินฯ

ยาแก้ลมทั้งปวง

เจตมูลเพลิงทั้งสอง หัวกระดาดทั้งสอง อุตพิด พิลังกาสา หัสคุณ ผักคราด เปลือกมูกมัน กระเทียม ชะพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ พริกไทยเท่ายา บดให้ละเอียดคลุกเข้ากัน ละลายน้ำผึ้งกินเท่าลูกพุทรากินทุกวันแก้ลมทั้งปวงหายแลฯ

ยาประสะการบูรแก้สารพัดลมใหญ่ทั้งปวงและผายธาตุ

ท่านให้เอาลูกจันทน์ มหาหิงคุ์ ว่านเปราะหอม สะค้าน เทียนเยาวภาณี เทียนขาว ตรีกฏุก ตรีผลา ไพล ใบคนทีสอ แห้วหมู ผิวมะกรูด เอาเท่าๆกัน เอาการบูรเท่ายา ทำผงละลายน้ำร้อนกินเท่าลูกพุทราแก้ลมใหญ่ทั้งหลายหายแลฯ

ยาตัดรากลมทั้งปวงให้ขาด

ท่านให้เอา คราบงูเผาละลายน้ำมันดินทาก็ได้ กินก็ได้ หายแลฯ

ยาแก้ลมอัมพฤกษ์อัมพาตให้ตีนตายมือตาย

ให้เอาน้ำมะงั่ว น้ำมะนาว น้ำมะกรูด เปลือกทองหลางใบมน ไพล ข่า ขมิ้นอ้อย กุ่มทั้งสอง กระเทียม รากเจตมูล ผักเสี้ยนผี เกลือ

การบูร ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ เอาสิ่งละเท่ากันตำเป็นผง ตามแต่จะละลายกินเถิดหายฯ

ยาแก้ลมออกหูออกตา

ให้เอาเปลือกหมากเม่าควาย บอระเพ็ด ผักแผ้วแดง ดีปลี ใบมะตูมกรุงเขมา เอาสิ่งละ ๒ สลึง แห้วหมู ใบสลอด เอาสิ่งละ ๒ บาท ยาทั้งนี้ตำเป็นผง ละลายน้ำผึ้งกินแก้ลมจำเพาะลมออกหูแลฯ

ลมหนึ่งชื่อตุลาราชมัน

เกิดแต่คอหอยให้คาวคอ ถ่มน้ำลายอยู่หายใจก็ขัดอก ถ้าเกิดแก่ใครๆ ได้ ๔ เดือน จะเสียตัวลมจึงหาย ถ้าจะแก้ให้เอาหน่อไม้ตับเต่า ฝ้ายแดง กานพลู ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ดีปลี ตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายแลฯ

ยาแก้ลม

ให้เอาแก่นขนุน แก่นขี้เหล็ก แก่นมะหาด แก่นสนเชือก เถาย่านาง ยาทั้งนี้เอาสิ่งละเท่ากัน ดองด้วยเหล้าไว้ ๗ วัน กินแก้ลมกระสายลมพันไส้หายแลฯ

ยาแก้ลมกระษัย

ให้ร้อนในอก มันเกิดเพราะเสลด ถ้าจะแก้ให้เอาเปลือกถั่วเขียว ลูกพิลังกาสา ส้มกุ้ง มะรุม ไพล เอาเท่ากันเผา ละลายเหล้าหายแลฯ

ยาแก้ลมปะกัง

ให้เอาพริกไทย ๒ สลึง ขิงสด ๑ บาท ๑ สลึง ผิวมะกรูด ๑ บาท ๒ สลึง หญ้าแพรก ๓ บาท ๒ สลึง สารส้ม ๒ ตำลึง ตำพอกลมปะกัง แก้ลมขึ้นหัวหายแลฯ

ยานัตถุ์ลมปะกัง

ให้เอามะกรูด ยอด ๑ มะนาว ยอด ๑ พริก ขิง หญ้าแพรก ตำเป็นผง นัตถุ์หายแลฯ

ยาพอกลมปะกัง

ให้เอาหญ้ารังกา ผักเสี้ยนทั้งสอง ดีนกพิราบคั่ว พริกอ่อน ขิง ตำพอกลมทั้งหลายหายแลฯ

ยานัตถุ์ขนานหนึ่งชื่อโหงทอง หรือห่อทอง

เอาสังข์ เบี้ยผู้เผา กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก ผิวมะกรูด ส้มกุ้ง ไพล กระเทียม เทียนทั้งห้า เกสรสารภี เกสรพิกุล เกสรบุนนาค เกสรบัวหลวง จันทร์ทั้งสอง กานพลู หัวหอม อบเชยเทศ เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง โกฐหัวบัว ๒ สลึง โกฐพุงปลา ๑ สลึง โกฐกระดูก ๑ สลึง ๑ เฟื้อง โกฐสัตตบุษย์ ๓ สลึง โกฐเชียง ๒ สลึง ๑ เฟื้อง โกฐภัตรา ๓ สลึง โกฐก้านพร้าว ๑ เฟื้อง โกฐจุฬาลำพา ๑ สลึง ๑ เฟื้อง เอาชะเอมเทศเท่าโกฐ ทองคำเปลว ๕ แผ่น ตำเป็นผง นัตถุ์ ลมทั้งปวง ลม ๑๐๐ จำพวก ลมต่างๆ หายแลฯ

ขนานหนึ่งแก้สลบแก้ชัก

เอาเชือกเขามวกทั้งสอง รากฝักข้าว รากครอบจักวาฬ จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กฤษณา กระลำพัก ขอนดอก อบเชยเทศ ชะลูด เกสรทั้งปวง โกฐทั้งปวง เทียนทั้งปวง เปราะหอม เอาใบกระวานเท่ายา บดปั้นแท่งเท่าผลมะแว้ง กิน ๕ เม็ด แก้สารพัดลม และสันนิบาตทั้งปวงฯ

ยาชื่อมหาไชยวาตแก้ลมชัก

เอามหาหิงคุ์ ๒ ตำลึง ๒ บาท ยาดำ กฤษณา กระลำพัก พริกร่อน ว่านน้ำ ใบหนาด ขิงแห้ง เอาสิ่งละ ๒ บาท เทียนดำ กานพลู หัสคุณ

ดองดึง เจตมูล ดีปลี สมอเทศ เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง ลูกโหระพา กระวาน โกฐสอ การบูร เกลือสินเธาว์ รากจิงจ้อใหญ่ เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผงละลายปั้นแท่งละลายน้ำขิง น้ำข่า น้ำสารส้มซ่า กระเทียม แก้ลม ๗ จำพวกแลฯ

ยาชื่อเนาวคุณ แก้ลม ๑๒ จำพวก

แก้ลมกล่อน มุตกิดมุตฆาต อุปทม แก้ฝีในท้อง แก้อัมพฤกษ์ ๑๒ จำพวก แก้ลมเท้าเย็น เป็นลูกในท้องกลิ้งขึ้นกลิ้งลง ถ้าหญิงออกลูกเลือดดีขึ้น ละลายเหล้ากิน ให้เอาชะเอมเทศ ๒ สลึง โกฐสอ โกฐเขมา เทียนดำ เทียนแดง สมุลแว้ง ดีปลี ผักชี ลูกพันธุ์ผักกาด เอาสิ่งละ ๑ สลึง พริกไทย ๑ บาท ๒ สลึง หัสคุณ ๒ บาท ๒ สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำส้มซ่าก็ได้ แก้ป่วง ลมหาว ละลายน้ำร้อนกินหายแลฯ

ยาแก้เลือดกรังแก้ลมจับลมทั้งปวง

ให้เอาจันทน์ทั้งสอง ดีปลี เอาสิ่งละ ๑ สลึง สมุลแว้ง ๓ สลึง ขิงแห้ง เจตมูลเพลิง แก่นแสมทั้งสองสิ่งละ ๒ บาท ๒ สลึง ฝักส้มป่อย ๒ สลึง พริกไทย หัสคุณเทศ สิ่งละ ๒ ตำลึง ๒ บาท ๓ สลึง ตำผง ถ้าจุกละลาย น้ำเหล้า น้ำผึ้ง น้ำกระเทียมกินถ้าเลือดกรัง ละลายเหล้าละลายน้ำมะกรูดกิน ถ้าลมอัมพาตละลายน้ำขิง น้ำกระเทียมกิน แต่น้ำมะนาวอย่าให้กินเป็นอันขาดทีเดียวแลฯ

แก้เลือดกรังปัตคาดบาดทะยักลมมหาสดมภ์

ลมจุกเอาพริกไทย ขิง ดีปลี แก่นแสมทั้งสอง เจตมูลเพลิง หัสคุณทั้งสอง ผักส้มป่อยคั่ว เอาสิ่งละ ๓ บาท สมุลแว้ง ๑ ตำลึง ๒ บาท ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กานพลู สิ่งละ ๑ สลึง ตำผง ถ้าจะแก้

เลือดกรังละลายน้ำมะกรูด ถ้าจะแก้จุกละลายน้ำสุรา ถ้าลมชิวหาสะดมละลายน้ำขิง น้ำข่า ตามแต่จะละลาย แต่น้ำมะนาวอย่าให้กินเป็นอันขาดเลยแลฯ

ยาประคบลมตะมอย

เอาหัวกระดาด หัสคุณเทศ ไพล รักขาว พริกไทย บดละเอียดทำ ๓ ห่อเอาน้ำมันดิบใส่กะทะตั้งไฟ ประคบเข้าเส้นแก้ลมมีพิษทั้งปวงแลฯ

ยาทาแก้บวม แก้ลมมีพิษ

เอาใบมะนาว ๑๐๘ ใบ กระเทียม ๓๐ หัว ยาดำ ๑ บาท บดละลายน้ำคร่ำ น้ำสุรา ทาหายแลฯ

ถ้ามิฟังเอายานี้ทา เอาลูกมะม่วง กะล่อนขี้วัว ๗ กอง เอาแต่ยอดเอาบวบขม ๗ ยอด ทำแท่งละลายน้ำคร่ำหายแลฯ

ยาทุเลาลมตะมอย

เอาใบมะกร่ำ ๑ กำมือ ตัดหัวท้าย ข่า ๓๓ องคุลี ข้าวเปลือกฝ่ามือ ๑ สมอเท่าอายุ ต้มกินหายแลฯ

ยาพอกลมตะมอยมีพิษเข้าเส้น

เอากะทือ ไพล กระชาย พริกไทย หัวหอม แมลงมุมตายซากลูกพันธุ์ผักกาด บดพอกแลฯ

สิทธิการิยะลมมันดูดอยู่ทั่วสรรพางค์กาย

ให้ยอกอยู่ในทรวงอกดังจะคราก ให้แต่งกระบอกถอนลมนั้นออกเสีย เอาลูกพันธุ์ผักกาด ใบละหุ่งแดง หญ้าพองลม ใบพลับพลึง กะทือ

ไพล กุ่มทั้งสอง ว่านน้ำ พริก ขิง หอม กระเทียม มะกรูด มะนาว ยาทั้งนี้ตำให้ย่อย จึงเอาไผ่ฤาษีมาแต่กอมีรูขนาดปลายก้อยมาตัดออกยาว ๕ นิ้ว ให้ขังข้อไว้ข้างหนึ่ง จึงปลอกเปลือกเสียให้บางฝานให้เสมอแล้วจึงเอาน้ำใส่ลงต้มด้วยกันให้เดือดแล้วจึงยกลง เอากระบอกจุกเข้าที่กรงลมมันดูดอยู่นั้นหายแล ฯ แล้วจึงเอายานี้พอกให้ดูดลมออกเสีย ให้เอาใบคนทีสอ ใบเจตมูลเพลิง ใบกุ่มทั้งสอง ผิวมะกรูด ข้าวบูด เกลือ ใบมะขาม ใบชุมเห็ดทั้งสอง กะทือ ไพล กระเทียม เปลือกทองหลางใบมน เทียนดำ มหาหิงคุ์ บดด้วยน้ำส้มสายชู พอกไว้ ๓ วัน จึงแก้ สำหรับลมเกิดอยู่ในลำไส้เป็นเหน็บตาย ให้เมื่อยเป็นก้อนอยู่ในกระดูกหาย ได้ทำแล้วฯ

ยาทาลมจับแต่เท้าขึ้นให้เย็น ให้ตีนตายมือตาย ตะคริว

ให้เอาพริกร่อน พริกหาง ขิง ดีปลี ว่านน้ำ ข่า ไพล ใบพลูแกเปล้าน้อย บดละลายเหล้าทาหายแลฯ

ยาน้ำมันเอ็นอ่อน

เอากระดูกงูเหลือม กระดูกแพะ น้ำมันดิบ เอาลงเคี่ยวแล้วทาทั้งตัว ลมถอยแลฯ

น้ำมันทามือตายตีนตาย ลมขบอย่างตะมอยแทงอยู่ก็ดี

ให้เอากระดูกงูเหลือม ว่านเปราะ เจตมูลเพลิง สิ่งละ ๑ ตำลึง ๒ บาท ลูกไทร ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท ๒ สลึง กานพลู ลูกจันทน์ เทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ ตำลึง ตำเป็นผงใส่ลงน้ำมันงาทะนานหนึ่ง น้ำมันพิมเสนจอก ๑ หุงด้วยไฟแกลบแต่พอ ๒๐ กอบเอาเถิด ให้เสกด้วยพระคาถาถอนโบสถ์ สัพพาสี สัมพุทเธ ดีนักแล ฯ

น้ำมันแก้ลมปากเบี้ยวตายไปทั้งตัว ตีนมือตาย และมืองอตีนงอ

ให้เอาลูกสำโรง ลูกละหุ่ง ลูกทุเรียน ลูกตีนเป็ด ลูกมะกอก ลูกกะทุงลาย ลูกขนุน ลูกสวาด งา เม็ดมะกรูด ชะมด ขมิ้นอ้อย จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ตรีกฏุก มหาหิงคุ์ เอาเท่ากัน น้ำมันกระทงลาย น้ำมันหมู น้ำมันงูเหลือม น้ำมันมะพร้าว ตั้งไฟให้ร้อนเคล็ดหายเอ็นหดฯ

ปฐมสักการะแก้ลมวิงเวียน แก้ลมจับหัวใจให้แสบอก แสบไส้จุกเสียด

เอาเอ็นเทศ ๑ บาท ชะเอมเทศ ๒ บาท ใบกระวาน ๓ บาท ดอกบุนนาค ๑ ตำลึง พริกไทย ๑ ตำลึง ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ ตำลึง ๒ บาท ดีปลี ๑ ตำลึง ๓ บาท อบเชย ๒ ตำลึง ตำเป็นผงก็ได้ ทำแท่งก็ได้ ละลายน้ำส้มซ่าแทรกน้ำตาลทรายกิน แก้ลมจับหัวใจ วิงเวียนเจ็บคอ จุกเสียด ละลายน้ำขิง ต้มกิน ถ้าไม่รู้จักรสอาหารกินข้าวไม่ได้ ละลายน้ำขิงต้มกินวิเศษนักแลฯ

ยาแก้ป่วงลิง

เอามะกอก ๑ หูกะแชง ๑ เถ้ากลางใจไฟ ต้ม ๓ เอา ๑ พริก ๗ ขิง ๗ กระเทียม ๗ เกลือ ๗ เม็ด กินแก้ป่วงลิงแลฯ

ยานี้ชื่อว่าธรรมสักการะ

บำรุงเลือดลมเป็นยาผง เอาพริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๑บาท ขิงแห้ง ๑ บาท อบเชย ๑ บาท ลูกเร่ว ๑ บาท ใบกระวาน ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท ตำเป็นผง รับประทานด้วยน้ำร้อน น้ำขิง เวลาเย็น น้ำข่า บำรุงเลือดและลม แก้ทั้งหญิงและชายแลฯ

ยาแก้ลมทั้ง ๑๐๘ จำพวก

ท่านให้เอาโกฐหัวบัว โกฐพุงปลา สมุลแว้งญวน กานพลู เกสรบุนนาค น้ำประสานทองสะตุ หอยสังข์เผา ชะเอมเทศ เนื้อไม้อย่างดี อบเชยญวนอย่างดี ชะมดเชียงอย่างดี ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค บดให้ละเอียด แล้วจึงเอาชะมดเช็ดใส่ใบพลูลนไฟ ฆ่าด้วยผิวมะกรูดแล้วเอาพิมเสนเกล็ดอย่างดี บดปรุงลงด้วยกันบดเป็นปรมาณู ยาขนานนี้ถ้าได้เครื่องแท้จึงจะดี แต่ชะมดพิมเสนใส่พอควร อบเชยญวนให้ปอกผิวเสียก่อนจึงจะดี แก้ลมขึ้นศีรษะ ลมหาว ลมเรอ แก้อาเจียนแก้ลมวิงเวียนลมจับ ลมไม่รู้สึกตัว เอายาขนานนี้ใส่หลอดเป่าพอรู้สึกตัว แล้วเอาน้ำร้อนชงให้รับประทานหายแล แก้ลมได้ ๑๐๘ จำพวก ชื่อหอมลมฯ

๕๕๖. ยากระษัยเหน็บชาหรือบวม

ได้ใช้แล้วดีนักแล ให้เอาเถาวัลย์เปรียง ๔ บาท ลูกคัดเค้า ๔ บาท รากมะเขือขื่น ๒ บาท เถาคันแดง ๒ บาท แก่นขี้เหล็ก ๔ บาท โพกพาย ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท แกแล ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท เจตมูล ๑ บาท ขิง ๒ บาท โกฐจุลาลำพา ๒ บาท แก่นแสมทั้งสองสิ่งละ ๒ บาท ดีงูต้น ๒ บาท ตะไคร้หางสิงห์ ๒ บาท เทพทาโร ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๓ บาท รากแจง ๓ บาท รงทอง ๑ บาท ยาดำ ๒ บาท ต้มกินเวลาเช้าฯ

๕๕๗. ยากระษัยเหน็บชาและแก้ลมต่าง ๆ

เอาดีงูต้น ๒ บาท ตะไคร้หางสิงห์ ๒ บาท เทพทาโร ๒ บาท เนื้อไม้อย่างดี ๑ บาท ๒ สลึง ใบสุนามกี ๔ บาท ขิงแห้ง ๓ บาท หีบลม ๓ บาท โกฐจุลาลำพา ๒ บาท ขันทองพยาบาท ๓ บาท รากแจง ๓ บาท ข่า ๕ บาท นมกำจัด ๓ บาท แก่นขี้เหล็กทั้งห้าพอสมควร

ใบมะคำไก่พอสมควร เถาวัลย์เปรียงพอสมควร แก่นแสมทั้งสองพอสมควร แก่นสนพอสมควร รากตองแตกพอสมควร รากชะพลูพอสมควร ต้มกินเวลาเช้าดีนักแล

ยาต้มแก้กระษัยลงฝักให้บวม

เอาแก่นสัก ๒ บาท ทิ้งถ่อน ๒ บาท รากมะกา ๕ บาท เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๔ บาท ฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

ท่านให้เอาชุมเห็ดโทนต้นหนึ่ง ลูกประคำดีควายเอาแต่เนื้อ ๘ ลูก ใบมะขาม ๑ กำมือ ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ยาดำ ๑ บาท ใบมะกา ๕ ตำลึง เกลือ ลูกมะกรูดผ่า ๓ เอา ๘ ลูก เป็นยาต้ม ฯ

ยาแก้เหน็บชา

ท่านให้เอา ยาดำ ๑ บาท ๒ สลึง เกลือ ๑ บาท ๒ สลึง ใบมะขาม ๑ บาท ๒ สลึง ใบส้มป่อย ๑ บาท ๒ สลึง ไพล ๑ บาท ๒ สลึง เอาลูกมะกรูด ๖ ลูก ยาทั้งนี้ยัดใส่ลูกมะกรูดแล้วเอามานึ่ง ตำเป็นลูกกลอนฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

ท่านให้เอา ใบมะกา ๕ ตำลึง ขมิ้นอ้อย ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง ขิง ๕ ตำลึง การบูร ๖ บาท ไพล ๕ ตำลึง แก้ผู้หญิงที่คลอดลูกเป็นเหน็บชา

ยาต้มแก้เหน็บชา

ให้เอา ขี้เหล็กทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท สมอไทย ๑ บาท สมอพิเภก ๑ บาท สมอเทศ ๑ บาท แสมสาร ๑ บาท แสมทะเล ๑ บาท พญามือเหล็ก ๑ บาท ข่า ๑ บาท ไพล ๑ บาท แกแล ๑ บาท

เถาวัลย์เปรียง ๑ บาท ใบมะกา ๑ บาท โกฐน้ำเต้า ๑ บาท เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๑ บาท ฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

ท่านให้เอา รากตองแตก ๓ บาท ใบส้มป่อย ๓ บาท ใบมะกา ๓ บาท ยาดำ ๓ บาท ข่า ๓ บาท กระชาย ๓ บาท เกลือ ๓ บาท ดินประสิว ๓ บาท สารส้ม ๓ บาท มาส ๓ บาท มะกรูด ๓๓ ผล ใบมะขาม ๑ บาท

ยาต้มแก้เหน็บชา

เหงือกปลาหมอ ๕ ตำลึง พริกไทย ๕ ตำลึง

ยาทาเหน็บชา

เอาขมิ้นอ้อยมาตำคั้น เอาน้ำแล้วเอาน้ำมันปลาฝรั่ง หยดลงนิดหน่อยเป็นยาทาฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

พริกไทยอ่อน ๑๐ บาท ดีปลี ๑๐ บาท ขิงแห้ง ๑๐ บาท เทียนดำ ๑๐ บาท กระดูกควายเผือก ๑๐ บาท เปลือกเพกา ๑๐ บาท แก้เหน็บชาก็ได้ ลูกอัณฑะโตก็ได้ แก้กระษัยก็ได้ ถ้าจะให้ระบายเอาดีเกลือแทรกฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

มะกรูด ๓๓ ผล ยาดำ กำมะถัน สารส้ม กระชาย ข่า ขิง ใบส้มป่อย ใบมะขาม พริกไทย ดินประสิว รากตองแตก แต่มะกรูดนั้นผ่า ๓ เอา ๑ เอาเงินผูกคอหม้อ ๑ สลึง เอาสิ่งละ ๓ บาท ถ้าหายแล้วเอาเงินซื้อของตักบาตรไปให้เจ้าของยา ต้มแก้เหน็บชาก็ได้ แก้บ้าแก้เลือดก็ได้ ให้เอาใบมะกา ๑๐ บาท ใบมะขาม ๑๐ บาท ดีเกลือ

๑๐ บาท สารส้ม ๑๐ บาท ดินประสิว ๑๐ บาท ข่า ๑๐ บาท ยาดำ ๒ บาท ๒ สลึง ฝาง ๑๐ บาท ฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

เอาเปล้าทั้งสอง ขิงสด ขิงแห้ง ข่าลิง ข่าตาแดง ไพล กระเทียม พริกไทย ว่านน้ำ เอื้องเพชรม้า มะไฟเดือนห้า เจตมูลเพลิงแดง เจตมูลเพลิงขาว เทียนเยาวพาณี เปลือกกุ่มน้ำ เปลือกกุ่มบก แสมสาร ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๔ บาทก็ได้ ๒ บาทก็ได้ ยาต้มฯ

ยาต้มแก้เหน็บชา

ใบมะกา ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง ฝาง ๕ ตำลึง เกลือ ๕ ตำลึง ยาต้มแก้เหน็บชา ข่า ๕ ตำลึง ไพล ๕ ตำลึง ใบมะคำไก่ ๕ ตำลึง ใบมะกา ๕ ตำลึง บอระเพ็ดพอควร ยาดำ ๒ สลึง

ยาต้มแก้เหน็บชา

แห้วหมู ขมิ้นอ้อย โคกกระสุน ยาดำ

ยาต้มแก้เหน็บชา อย่างที่มันแน่น

เอาข่า ๑๐ บาท ใบมะกา ๑๐ บาท ดีปลี ๑๐ บาท พริกไทย ๑๐ บาท การบูร ๑๐ บาท ฝาง ๑๐ บาท ไพล ๑๐ บาท

ยาทาแก้เหน็บชา

ผิวส้มโอ การบูร โขลกให้ละเอียด น้ำมันก๊าดเป็นกระสายละลายทาฯ

ยาหอมชื่อพระมโหสถ

ท่านให้เอามะลิซ้อน มะลิลา มะลิทอด สิ่งละ ๑ บาท ดอกสารภี ๑ บาท ดอกพิกุล ๑ บาท ดอกบุนนาค ๑ บาท เกสรบัวทั้งห้า กระลำพัก ๑ บาท ขอนดอก ๑ บาท ตรีผลา ๑ บาท เนระพูสี

ศีรษะเสือ ๑ บาท เนระพูสีเทศ ๑ บาท จันทน์ขาว ๑ บาท จันทน์แดง ๑ บาท กฤษณา ๑ บาท อำพันหางหมู ๑ บาท อำพันทอง ๑ บาท กำยาน ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท ชะมด ๑ สลึง ใบโพธิ์ ๗ ใบ แก้ได้มาก ลมขึ้นเบื้องบนและเบื้องต่ำ ไข้ซึม ไข้สั่น และไข้จับ ใจขุ่นมัว ทานกับน้ำดอกไม้ น้ำจันทน์ น้ำมะลิ ขัณฑสกรเป็นกระสายก็ได้ น้ำอ้อยแดงก็ได้ ตามแต่จะใช้เถิด ตีราคาไว้เม็ดละ ๑ บาท ทองแล ฯ

ยาหอมอินทรจักร

ท่านเอาเลือดแรด ๑ คำฝอย ๑ ฝางเสน ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ชะลูด ๑ อบเชย ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ สมุลแว้ง ๑ เถามวกแดง ๑ เถามวกขาว ๑ รากโคกกระอ่อม ๑ เถ่าย่านาง ๑ โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐหัวบัว ๑ โกฐพุงปลา ๑ โกฐกระดูก ๑ โกฐจุลาลำพา ๑ โกฐน้ำเต้า ๑ เทียนขาว เทียนตาตั๊กแตน เทียนยาวพาณี สิ่งละ ๑ กำยาน ๑ พิษนาศ ๑ เปราะหอม ๑ ระย่อม ๑ ไคร้เครือ ๑ ดอกสารภี พิกุล บุนนาค จำปา กะดังงา สิ่งละ ๑ ดอกมะลิซ้อน มะลิลา สิ่งละ ๑ ดอกบัวหลวง เผือน ผัน สัตตบุษย์ สัตตบรรณ สัตตบงกช สิ่งละ ๑ ชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ หญ้าฝรั่น ๑ อำพันทอง ๑ ดีวัวเถือน หมูป่า งูเหลือม ตะพาบน้ำ เหี้ย ท่านให้เอาเสมอภาค น้ำดอกไม้ไทย - เทศ เป็นกระสาย บดแก้ลมสวิงสวาย แก้ดวงจิตขุ่นมัว แก้ไข้เชื่อมมึน กินได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ฯ

ยาประสะกระดูก

ท่านให้เอา ตรีกฏุก ๑ สะค้าน ๑ ชะพลู ๑ เปล้าน้อย ๑ กระเทียม ๑

สมอเทศลูกใหญ่ ๑ สิ่งละส่วน กระดูงูเผาไฟ ๘ ส่วน บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำผักเป็ดแดงต้มให้ข้น แก้พิษลม ลมซาง ๗ จำพวก หายแล ฯ

ยามหาเม็ดดำตะไคร้ตัดพก

พริกไทย ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ ข่า ๑ กระชาย ๑ รากอังกาบ ๑ กระเทียม ๑ รากดีปลี ๑ ว่านกลีบแรด ๑ เอื้องเพชรม้า ๑ ว่านร่อนทอง ๑ เปลือกมูกมัน ๑ ขมิ้นชัน ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ดอกกระทุ่มนา ๑ ใบ ผักบุ้งคัน ๑ เถ้ากลางเตาไฟ ๑ ปูนขาว ๑ ใบกระวาน ๑ เม็ดผักกาด ๑ เลือดแรด ขมิ้นเครือ ๑ น้ำประสานดีบุก ๑ ดินประสิว ๑ สารส้ม ๑ สบู่ ๑ เอา สิ่งละ ๑ บาท หญ้าโยงไฟเท่ายาทั้งหลาย น้ำร้อนกระสาย แก้ไข้บิดน้ำ กระเทียมต้ม หญิงอยู่ไฟ ลูกจันทน์ต้ม แก้ตกมูกเลือด ใบระเม็งคั้น เอาน้ำ ลงแดง น้ำฝาง แก้เสียดแน่นในอก น้ำข่า ฯ

ยาแก้จุกเสียดแน่นหน้าอก

ให้เอาพริกไทย ๗ เม็ด กระเทียม ๗ กลีบ ลูกยอแก่ ๆ ๑ ลูก อย่าให้สุก ตำให้ละเอียด เอาน้ำใส่พอสมควร คั้นเอาแต่น้ำกิน หรือใช้เหล้าแทนน้ำยิ่งดี ฯ

ยาแก้จุกเสียด

เอารากบัวหลวง สมอไทย รากหิงหาย เกสรบัวหลวง จันทน์แดง ใบกระเพรา ทำเป็นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำซาวข้าว แก้สะอึก แก้ลง ละลายน้ำจันทน์หอมกิน หายแลฯ

ยาแก้สะอึกแก้อาเจียน แก้จุกเสียด

เอารากพุทรา แววนกยูง ยาสองสิ่งนี้เผาละลายน้ำร้อนกินหาย

ยาแก้เจ็บอกเสียดแทง เอาหัวคล้า ย่านาง โคนไม้รวก ชะเอม ฝนทา หายแล

ยาแก้สะอึก

เอารากย่านาง รากขัดมอน มาฝนด้วยน้ำท่า กินหายดีนักแล ฯ

ยาแก้แน่นหน้าอก แก้ตาเหลือก

เอาเปลือกหอยแครงเผา พริก ๗ ขิง ๗ กระเทียม ๗ ยาดำ น้ำตาลทราย น้ำมะนาว บดก็ได้ กวาดก็ได้ แล ฯ

หมวดยาแก้บิดและแก้ราก

ยาแก้บิด

ให้ปวดหนัก ให้เอาใบผักหนอก ๑ ใบมะระ ๑ ดินประสิว ๑ ละลายเหล้ากินหาย ฯ

ยาประสะแดงใหญ่แก้ลงอติสาร

เอากำมะถัน โกฐกระดูก โกฐเขมา ลูกจันทน์ ดอกจันทน์เอาสิ่งละ ๒ บาท ครั่ง สน ใบสะเดา ลูกกราย ชะเอม ขมิ้นอ้อย กัญชา พริก ขิง ดีปลี เปลือกเพกา ฝิ่น เอาสิ่งละ ๒ สลึง การบูร สีเสียดทั้งสองสิ่ง สิ่งละ ๒ บาท เปลือกลูกมะขาม ผักกระเฉด กระเทียมสุก สิ่งละ ๒ บาท กานพลู ๑ บาท ลูกเบญกานี ขี้ไอ้หางกราย เอาสิ่งละ ๑ บาท ดีงูเหลือม ๑ สลึง ทำแท่งละลายน้ำแคแดง น้ำผางต้มกินแก้ลง ละลายน้ำมะเดื่อ ถ้าเป็นบิดละลายน้ำกะทือหมกไฟกิน หายแล ฯ

แก้ธาตุพิการ

จันทน์ขาว ๑ จันทน์แดง ๑ ดีปลี ๑ กำมะถันเหลือง ๑ ลูกเบญกานี ๑ ขิง ๑ กฤษณา ๑ ชันตะเคียน ๑ ฝาง ๑ ยางสน ๑ พริกไทย ๑ ครั่ง ๑

สีเสียดทั้งสอง สิ่งละเท่ากัน ทำเม็ดแก้ปวดมวนในท้อง น้ำกระเทียม น้ำขิงต้ม แก้บิด น้ำกระทือหมกไฟหาย ฯ

ยาแก้บิดสำแดง

เอาพญารากดำ ๑ รากมะนาว ๑ รากมะกรูด ๑ รากคูน ๑ รากมะปราง ๑ หัวเป่ง ๑ เถามวก ๑ เปลือกมะเดื่อ ๑ แก่นมะเกลือ ๑ ฝนกินแล ฯ

ยากินแก้บิดเป็นมูก เป็นเลือด

ให้เอาไพลคว้านข้างในออก แล้วเอาการบูรใส่ สุมไฟพอเกรียม แล้วเอาน้ำปูนใสคั้นเป็นกระสาย เอาขี้ยาแทรกเล็กน้อย กินแก้บิด ปวดท้อง ๒-๓ ครั้งก็หาย ฯ

ยาแก้รากเป็นเลือด

ท่านให้เอา ปูนแห้งข้างเตาคั่ว ๑ บาท ขมิ้นชัน ๑ บาท น้ำใบกะเม็ง ใบเสนียดต้ม เป็นกระสายกินแล ฯ

ยาแก้อาเจียน ๗ ประการ

เอาใบกระวานเหนือ ๑ น้ำตาลกรวด ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ๒ สลึง อบเชย ๑ บาท เจตมูลแดง ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท รากชะพลู ๑ บาท ขิง ๑ บาท กานพลู ๒ สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้ง กินหาย ฯ

ตำรานี้ได้มาแต่พิษณุโลก

ท่านประดิษฐานไว้ตีค่าไว้ถึงทองตุ่มหนึ่ง พระยาสี่เสาร์ให้เป็นทาน เพราะคิดปริศนาได้ท่านให้ ขมิ้นอ้อย ๑ ตำลึง ๑ สลึง หัวดองดึง ๑ สลึง มันมือสือ ๒ สลึง ขัณฑสกร ๒ สลึง ขิงแห้ง ๑ ตำลึง ๓ สลึง พริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๒ สลึง เจตมูลแดง ๓ สลึง ตรีผลา ๓ บาท รากคนทีสอ ๓ บาท ๓ สลึง ยานี้ทั้งสิบเอาคลุกกันตำให้ละเอียด

ละลายน้ำผึ้ง เมื่อจะกินปั้นเท่าเม็ดพุทรา กินวันหนึ่งสบายเดือนหนึ่ง กินปีหนึ่งสบายอายุยืนได้ ๑๐๐ ปี มีทั้งปัญญาดี และพยาธิก็หายสิ้น มีเนื้อนุ่มงาม ประดุจสาวพรหมจารี หญิงชายผู้ใดเสพด้วยยานี้ แม้นเป็นพยาธิแปดจำพวกก็ดี ลุกขึ้นเวียนหัวก็ดี ลมกำเนิดก็ดี เป็นริดสีดวงในท้อง ในทวารหนัก ทวารเบาก็หายสิ้นแล ถ้าผู้ใดกินยานี้อายุได้ ๑๐๐ ปี ถ้ามีลูกหญิงชายลูกนั้นเฉลียวฉลาด ฯ

ยาแก้บิดปวดมวน เสมหะหรือท้องเดินก็ดี

ให้เอาดีปลี ๕ บาท พริกไทยร่อน ๕ บาท ขิงแห้ง ๕ บาท ไพลแห้ง ๕ บาท กะทือแห้ง ๕ บาท ขมิ้นชันแห้ง ๕ บาท ขี้ไต้เหนือ ๕ บาท ผิวไม้ไผ่ป่า ๕ บาท ขี้ยาฝิ่นอย่างดี ๕ บาท ผิวมะกรูด ๕ บาท บดเป็นผงปั้นแท่งไว้ใช้ น้ำกระสายถ้าลงให้เอาข่าตาแดงหรือขิงก็ได้ เอาฝนกับน้ำร้อนให้กิน ถ้าลงแดงละลายน้ำท่า ถ้าไม่ฟังให้เอาทางตาลมาต้มละลายยากิน ปวดหนักไม่หยุดเอาน้ำสุราละลาย ฯ

ยาแก้รากเลือด

เอาลูกมะกอกเผาไฟ เขาควายเผาไฟ หมีหอม ตำเป็นผงไว้ กินกับน้ำดอกไม้หายฯ

ยาแก้ท้องราก

เอาแฝกหอม เปราะหอม แห้วหมู ว่านน้ำ ดีปลี พริกไทย รากกระเทียม เอาเท่ายาทั้งหลาย ตำผง บดทำแท่งไว้ ถ้าลงท้อง น้ำเปลือกแค น้ำลูกตะบูน น้ำร้อนก็ได้ ถ้าราก น้ำลูกยอต้มเป็นกระสาย ละลายยากินแลฯ

หมวดยาแก้มูกเลือด

ยาแก้มูกเลือด

ใบเทียน ใบทับทิม ใบกะเพรา ตะไคร้ แห้วหมู บอระเพ็ด ข่า ขมิ้นอ้อย กะทือ ไพล เปลือกโคเน่า รากไอ้เหนียว หอม ๓ หัว กระเทียม ๓ หัว เทียม ๓ หัวเทียนดำ มะกรูด ผ่า ๔ เอา ๓ เคยใช้มาแลฯ

ยาเหลืองใหญ่

เอาขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นชัน ๑ ว่านน้ำ ว่านกลีบแรด สิ่งละ ๑ ว่านร่อนทอง ๑ บัวบก ๑ ไพล ๑ กะทือ ๑ บอระเพ็ด ๑ กระชาย ๑ กินแก้มูกเลือดหายแล น้ำกระสาย เปลือกมะเดื่อ เปลือกแค หายแล ฯ

หมวดยาแก้ซางตานขโมย

ยาทาแก้เด็กเป็นซางหลังแข็ง

เอาพริกไทย ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ แห้วหมู ๑ ลูกพิลังกาสา ๑ ไพล ๑ ใบสะเดา ๑ ทำเป็นแท่ง ทาด้วยน้ำท่า หลังแข็งหาย ฯ

ยาตานขโมยลงท้องเป็นบิดปวดมวน

เอากะเพราทั้งสอง ๑ รากชุมเห็ดเทศ ๑ แก่นประดู่ ๑ ลูกประคำดีควาย ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ หัวหอม ๑ บอระเพ็ด ๓ แว่น ๑ ต้มกินหายแล ฯ

ยาชื่อเขียวพรหมา

ท่านให้เอาใบกะเพรา ๑ บาท ๒ สลึง ใบชุมเห็ดไทย ๑บาท ๒ สลึง หน่อไม้ไผ่ป่า ๒ สลึง ปูนขาว ๑ สลึง ผิวมะกรูด ๒ สลึง ใบคนทีสอ ๑

บาท ๒ สลึง เปลือกกุ่มบก ๒ สลึง รากเจตมูลเพลิง ๒ สลึง พริกไทย ๒ สลึง ขิง ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง กระเทียม ๒ สลึง ข่า ๒ สลึง กระชาย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ หัวตระไคร้ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดินประสิวขาว ๑ สารส้ม ๑ หอยแครงเผา ๑ สิ่งละ ๒ สลึง รวมยา ๒๐ อย่างนี้ ตำเป็นผงละลายเหล้ากิน แก้ตานซางดีนัก ถ้าจะแก้ตานเสมหะ ละลายเหล้ากิน ฯ

ยาแก้ซางชัก

ให้เอาลิ้นทะเล ๑ ก้ามปูทะเล ๑ มูลนกพิราบ ๑ มูลแมลงสาบ ๑ น้ำประสานทอง ๑ ผิวมะกรูด ๗ ชิ้น ขิง ๗ แว่น ดีปลี ๗ ดอก ยาเหล่านี้เอาสุมไฟให้ระอุดี บดด้วยน้ำหมากดิบ ปั้นเป็นแท่งไว้ เวลาใช้ให้ละลายน้ำดอกไม้ กวาดแก้ซางชัก ฯ

ยากวาดทรางขนาดที่ ๑

ให้เอามะกอกเผา ๓ ผล ลิ้นทะเล ๑ บาท ทองคำเปลว ๓ แผ่น ยาเหล่านี้บดด้วยน้ำสุก ปั้นเป็นแท่งไว้ใช้ ฯ

ยากวาดแก้ซางขนานที่ ๒

ให้เอา เนระพูสี ใบทับทิม เอาเท่ากัน ทำผงปั้นเป็นแท่ง กวาดแก้ลิ้นขาว ใช้น้ำกระสายน้ำมะกรูด ฯ

ยากวาดแก้ซางขนานที่ ๓

ให้เอาเขาควายเผือก สีเสียดเทศ ลูกเบญกานี หัวหอม แก่นประดู่ ยาเหล่านี้เอาเท่าๆ กัน สุมไฟให้ระอุ บดทำแท่งไว้กวาดแก้ซางขมปากเปื่อย ฯ

ยาสำหรับทาแก้เม็ดตาน

ให้เอาฝาหอยโข่งเผาไฟ บดละลายด้วยน้ำซาวข้าว แล้วทาตามเม็ดตานที่ขึ้น ฯ

ยาชื่อประสะหรคุณแดง กวาด

ให้เอาตรีกฎก ข่า กระชาย กะทือ ไพล ตะไคร้ ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ลูกมะแว้งทั้งสอง ผิวมะกรูด สารส้ม ดินประสิว น้ำประสานทอง เอาสิ่งละ ๑ บาท ชาดก้อน ชาดหรคุณ ชาดผง เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง เอาลูกในมะนาว ๒ บาท บดทำแท่งไว้กวาดด้วยน้ำมะนาว แก้สารพัดซางแล ฯ

ยาแก้ซางขโมย

ท่านให้เอา ชุมเห็ดเทศ ๑ กำมือ กะเพรา ๑ กำมือ กระชาย ๑ กำมือ หัวหอม ๙ หัว ฝักคูน ๑ ฝัก ต้มกิน ฯ

ยาแสงหมึก

ชะมด ๒ สลึง พิมเสน ๒ สลึง น้ำประสานทองสะตุ ๒ บาท ขี้แมลงสาบขั้ว ๒ บาท เม็ดมะกอก ๑๒ ลูก หางปลาช่อน ๑๒ หาง หมึกหอม ๒๐ แท่ง ทองคำเปลว ๒๐ แผ่น บด ทำเม็ดกวาดแก้ซางสารพัด น้ำกระสายตามโรค ฯ

ยาแก้ตานขโมย และมูกเลือด

ท่านให้เอา ลูกเทียนกำจี ๑ เฟื้อง ชาดจีนแส ๒ ไพ มะตูมอ่อน ๑ ไพ แก่นมะเกลือ ๑ อัฐ กะทือ ๑ อัฐ ขิง ๑ อัฐ กระชาย ๑ อัฐ ขมิ้นอ้อย ๑ อัฐ ต้นกระพังโหม กะเพรา ๑ ต้น มะกรูด ๑ ลูก ผ่า ๔ เอา ๓ เสี้ยว ลูกขี้กา ๑ ลูก ต้มกินหายแล

อีกขนานหนึ่ง แก้ซางหลบใน แก้ทั้งลง ทั้งอาเจียน ท่านให้เอาตะไคร้ ๕ ต้น หัวหอม ๕ หัว ไม้เทพทาโร เขากวาง ลูกยอ ต้มกิน ฯ

ยาต้มเด็กเป็นตานขโมย

เอาบอระเพ็ด ๓ องคุลี ดีปลี ๓ ข้อ หัวตะไคร้ ๑ หัว ข่า ๓ ชิ้นบาง พริกไทย ๗ เม็ด กระเทียม ๗ กลีบ หอม ๓ หัวเล็ก ขมิ้นอ้อย ๗ ชิ้นบาง กระพังโหม ต้นกะเพราทั้งสอง ต้นเล็ก ใบมะกา ๑ กำมือ กระชาย ๓ หัว ชุมเห็ดโทน ๑ ต้น ต้มกินหาย ฯ

ยาชื่อทิพยไกรวาด

แก้ซางสามขุม แก้กาฬสารพัดพิษ เปลวไฟฟ้ามหาเมฆมหานิล ท่านให้เอากระเทียม ๒ สลึง ดีปลี ๒ สลึง หัวหอม ๒ สลึง กะทือ ๑ สลึง ไพล ๑ สลึง หัวกระชาย ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง ผิวมะกรูด ๑ สลึง เม็ดมะนาว ๑ สลึง ว่านนางคำ ๒ สลึง ลิ้นทะเล ๑ สลึง ดินประสิว ๑ สลึง น้ำประสานทองสะตุ ๑ สลึง สารส้ม ๑ สลึง ชาดหรคุณจีน ๑ สลึง กำมะถันแดง ๑ สลึง หรดาลทอง ๑ สลึง ชาดก้อน ๑ เฟื้อง บดทำแท่งไว้ กวาดด้วยน้ำเหล้า น้ำมะนาว น้ำเกลือก็ได้ ตีค่า ๒ ชั่ง ทองแล ฯ

ยาต้มตานขโมย อยากสด อยากเค็ม อยากคาว หุงเป็นเม็ดมะเขือ

เอาตานทั้งห้า ๑ ใบมะกา ๑ รากเล็บมือนาง ๑ กะเพรา ๑ รากชุมเห็ด ๑ ผักคราด ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ โคกกะออม ๑ ผักเสี้ยนผี ๑ ขี้กาแดงลูก ๑ มะกรูด ๓ ลูกผ่า ๔ เอา ๓ ต้มกินแก้ท้องโต พุงโร ผอมแห้ง หายแล ฯ

ยาตานขโมย

เอารากไอ้เหนียวทั้งสอง ก้างปลาทั้งสอง ขอบชนางทั้งสอง เล็บ-

มือนาง ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กะเพรา ๑ รากชุมเห็ดเทศ ๑ ตานทั้งห้า ใบมะกา ๑ กะพังโหม ๑ ตรีกฎุก ๑ เหล้าครึ่งน้ำครึ่งลงต้ม กินแก้ตานขโมยทั้งปวง ฯ

ยาประสะทัมทิม

ตรีกฎุก ๑ หอม ๑ กระเทียม ๑ ข่า ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ใบทับทิม ๑ ลูกทับทิมอ่อน ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิวขาว สิ่งละส่วน ใบแมงลัก ใบกะเพรา สิ่งละ ๓ ส่วน สุราเป็นกระสาย แก้ตานซาง ตกมูกเลือด ท้องขึ้นท้องพอง ผอมเหลืองกินข้าวมิได้ กินยานี้เจริญอาหารแล ฯ

ยาเขียวสรรพคุณ

ท่านให้เอาใบปีบ ๑ ใบผักเกร็ด ๑ ใบจิงจ้อ ๑ ใบชุมเห็ดทั้งสอง ๑ หัวดองดึง ๑ สารส้ม ๑ ใบกะทือ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ ตะไคร้ ๑ หอม ๑ กระเทียม ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ขิง ๑ บุก ๑ กลอย ๑ อุตพิด ๑ ผักเปล้าทั้งสอง ๑ ใบเขยตาย ๑ ใบกะเพราทั้งสอง ๑ ว่านร่อนทอง ๑ กุ่มทั้งสอง ๑ สมอทั้งสาม ๑ พริกชี้ฟ้า ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ใบผักกาด ๑ หัวกระดาดทั้งสอง แล้วหมักน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะงั่ว เอาไว้ ๓ วัน แล้วจึงนำไปบดทำแท่งไว้ แก้สารพัดตานซาง แก้งูกัด ตะขาบ แมลงป่องกัด ละลายน้ำสุราทาหาย ถ้าปวดหัวน้ำมะนาวน้ำแทรกหาย ถ้าจุกเสียวเสียดน้ำร้อน ลงท้องน้ำเปลือกแคปนลงพริกไทยแทรก แก้เมื่อยหายแล ฯ

หมวดยากวาด

ยากวาดขนานหนึ่งชื่อตรีเศียร

ให้เอาหัวปลาทู ๓ หัว หางปลาช่อน ๓ หาง ลิ้นทะเล ๓ อัน ลูกมะกอก

๓ ลูก แววนกยูง ๓ แวว มะกรูด ๓ ลูก เปี้ยจั่น ๓ เปี้ย กะปิอย่างดี ขี้แมงสาบ รากดิน ฝักส้มป่อง ดีปลี หนังกระเบน ยาทั้งนี้เผาให้ไหม้ เอาขมิ้นอ้อย พริก ขิง หอม กระเทียม น้ำประสานทองสะตุ ดินประสิวขาว สารส้ม เกลือ ทำผงใส่โถไว้ กวาดด้วยน้ำเกลือตามแต่จะเอาเถิด ฯ

ยากวาดขนานหนึ่งชื่อวิเชียรตรีศูล

เอาตรีกฎุก กะทือ ไพล ข่า กระชาย กระเทียม หัวหอม ลูกในมะนาว สารส้ม ดินประสิวขาว กำมะถันแดง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ดองดึง เปราะหอม น้ำประสานทอง ชาดก้อน ชาดจินแส ชาดหรคุณไทย ยา ๒๓ สิ่งนี้ทำแท่งเท่าขี้หนู กวาดด้วยน้ำมะนาวกับเกลือ แก้สารพัดซางทั้งปวงหายแล ฯ

ยากวาดแท่งขี้หนู

ให้เอา ตรีกฎุก กะทือ ไพล กระชาย หอม กระเทียม ข่า ลูกในมะนาว สารส้ม ดินประสิวขาว ใบคนทีสอ ใบนมพิจิตร ใบพลูแก ใบกะเพรา ลูกจันทน์ กระวาน กานพลู เอาเหล้าเป็นกระสายบดปั้นแท่งเท่าขี้หนู กวาดด้วยน้ำมะนาวพิมเสนแทรกเกลือ กวาดหายแล ฯ

ยาชื่อประสะหรคุณแดง กวาด

ให้เอาตรีกฎุก ข่า กระชาย กะทือ ไพล ตะไคร้ ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ลูกมะแว้งทั้งสอง ผิวมะกรูด สารส้ม ดินประสิว น้ำประสานทอง เอาสิ่งละ ๑ บาท ชาดก้อน ชาดหรคุณ ชาดผง เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง เอาลูกในมะนาว ๒ บาท บดทำแท่งไว้กวาดด้วยน้ำมะนาว แก้สารพัดซางแล ฯ

หมวดยาสมานลิ้น

ยาสมานลิ้น

เอาเปลือกทองหลางใบมน ลูกในมะกอก หางปลาแห้ง แวงนกยูง เอาเท่ากันเผาเสียก่อน เอาชะเอม น้ำประสานทองสะตุ ใส่ลงบดปั้นเป็นแท่ง ฯ

ยาสมานลิ้น

เอางวงตาล น้ำประสานทอง หางปลาแห้ง ลูกมะกอก ยาทั้งนี้สะตุ บดปั้นเป็นแท่ง

ยาอมแก้ลิ้นเปื่อย

เอารากเข็มขาว เปลือกตะเคียน รากหมาก รากมะพร้าว ต้มอม ฯ

ยาทาเลี่ยมสมุทรอย่างมีพิษ

เอาสมอไทยมาปอกเปลือกนอกออกเอาแต่เนื้อใน ตำกับแป้งหมี่ พอกที่หัวสิว หายในชั่วโมงเดียว

ยาทาลิ้นแข็งพูดไม่ได้ เอาตงซิมมาเผาไฟ เอาขี้เถ้ามาละลายด้วยน้ำส้มสายชู ทาลิ้นหายแล ฯ

ถ้าลิ้นตายเจรจาไม่ได้ เอาปลายเขาควายเผาไฟให้ไหม้ ดินประสิว ๑ เฟื้อง บดละลายน้ำมะนาวทาทุกวันหายแล ฯ

ยาแก้ลิ้นกระด้างคางแข็งขบฟันชิด

ท่านเอายานี้ทาที่ขากรรไกรให้อ่อน เอาอำพัน ๑ พริกร่อน ๑ ขิง ๑ มหาหิงค์ุ ๑ พิมเสน ๑ ชะมด ๑ บดทาขากรรไกรอ่อนดีนักแล ฯ

ยาทาลิ้น

ท่านให้เอา รากมะนาว ๑ ใบกะเพรา ๑ เขม่าไฟ ๑ บดละลายน้ำท่า ทาลิ้นหายแล ฯ

ยาแก้ลิ้นกระด้างคางแข็งสลบ

เอาใบแคแดง ๑ สะค้าน ๑ ใบสับปะรด ๑ ไส้ขนุน ไส้ละมุด บดละลายน้ำกินฟื้นขึ้นมา ฯ

ยาแก้กระด้างคางแข็งอ้าปากไม่ออก

ท่านให้เอา ไส้ขนุน ๑ ละมุด ๑ ใบตำลึง ๑ สะค้าน ๑ ดีงูเหลือม ๑ รำหัด ๑ บดแล้วทาคาง ทาคอ เอาไม้ติดกรอกลงไปหายแล ฯ

ยาสมานลิ้น

เอางวงตาล น้ำประสานทอง หางปลาแห้ง ลูกมะกอก ยาทั้งนี้สะตุ บดปั้นเป็นแท่ง

ยาอมแก้ลิ้นเปื่อย

เอารากเข็มขาว เปลือกตะเคียน รากหมาก รากมะพร้าว ต้มอม ฯ

หมวดยาถอนพิษ

น้ำมันงูเห่า

ท่านให้เอา น้ำมันกระเบา ๑ ฝิ่น ๑ น้ำมันมะพร้าว ขี้กล้องยาแดง ๑ จุณขี้เหล็ก ๑ ใบชุมเห็ดทั้งสอง ๑ ยาโกร่งกร่าง ๑ เอามาหุงเป็นน้ำมัน เมื่อจะทาเสกประจุขาดเสียก่อนแล้วจึงเอาทาแก้มะเร็งเปื่อยเน่าดีนักแล ฯ

ยาถอนพิษทั้งปวง

เอาทรงบาดาล ๑ กระทืบยอบ ๑ เห็ดดีวัว ๑ มหากาฬ ๑ เกสรบัวหลวง ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ จันทน์ทั้งสาม ๑ ชะมด ๑ พิมเสน ๑ ยาทั้งนี้ทำแท่งละลายน้ำฟัก พ้นพิษไข้ทั้งปวง พ้นแล้วเอาผ้าขาวคลุมไว้น้ำซาวหายแล ฯ

ยาแดงถอนพิษ

ท่านให้เอาจันทน์เทศ ๑รากมะนาว ๑ รากมะปรางหวาน ๑ เมือกคน ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท โกฐบัว ๓ บาท จันทน์แดง ๗ บาท ทำผง ละลายน้ำดอกไม้เทศสด พิมเสนแทรก หญ้าฝรั่นกินแก้ร้อน ฯ

ยาอมถอนสารหนู ชาด ปรอท

บุคคลที่ทานยาที่เข้าสารหนู ชาด ปรอท มักปากเปื่อย คอเมื่อย ฟันโยก การที่เป็นดังนี้ เป็นเพราะพิษของยานั้น กระทำให้บังเกิดขึ้น ท่านให้นำยาอมถอนเสีย มี ผักกะเฉด ๑ กำมือ ผักบุ้ง ๑ กำมือ รากชะอม ร่มกระดาษ เปลือกหอยขม ยาเหล่านี้ เอาพอสมควร ถ้าอมบ่อย ๆ ถอนพิษหายดีนักแล ฯ

ยาแก้พิษทั้งปวง

เอาเขาวัว เขาควายเผือก นอแรด จันทน์ทั้งสอง บดปั้นแท่งไว้ ละลายน้ำจันทน์กิน แก้พิษทั้งปวงแล ฯ

ยาชื่อเทพหยุด

แก้พิษสำแดงถอนยาทั้งปวง เมื่อจะถอนยา ให้เอาขนานนี้ถอนก่อน แล้วจึงค่อยวางยาต่อไป เอารากมะปรางหวาน รากมะนาว รากชะพลู ฝางเสน เมือกคน จันทน์ทั้งสอง ดอกบุนนาค ดอกสารภี ฯ

ยาขนานนี้ใช้คู่กับขนานข้างบน

พริกไทย ดีปลี กระเทียม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู มหาหิงคุ์ การบูร ยานี้เอาเสมอภาค น้ำกระสายใช้น้ำสุรา น้ำปูนใสก็ได้ ถ้าไม่หยุดให้แทรกขี้ยา ซีกถั่วเขียว ฯ

ยาทาแก้สารพัดพิษ

เอาผลสะบ้ามอญ ผลสะบ้าลาย ผลสะบ้าเลือด ผลสะบ้าลิง เม็ดมะกอก ลูกประคำดีควาย น้ำประสานทองจีน หัวบัวบกป่า กระดูกงูเหลือม กระดูกงูทับสมิงคา เอาเสมอภาค แล้วเอาใส่หม้อสุมไฟให้เกรียม ตำเป็นผง ละลายน้ำสุราทาสารพัดพิษ ฯ

หมวดยาแก้ริดสีดวง

ยาต้มกินแก้ริดสีดวงงอก

เอารากกล้วยตีบ ๑ บาท รากมะเดื่อชุมพร ๑ บาท รากมะเขือขื่น ๒ สลึง เอาแต่เปลือก ดินประสิว ๒ สลึง ต้มกินหายแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงทั้งปวง

ผอมแห้ง เอาหัวบุก ๑ สลึง หัวกลอย ๑ สลึง หัวอุตพิด ๑ สลึง หัวกระดาดแดง ๑ สลึง หัวกระดาดขาว ๑ สลึง เทียนเยาวพาณี ๑ สลึง ลูกกระวาน ๑ สลึง กานพลู ๑ สลึง ลูกกะเพรา ๑ สลึง โกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ สลึง ลูกจันทน์ ๑ สลึง ดอกจันทน์ ๑ สลึง ว่านน้ำ ๑ สลึง ใบคนทีสอ ๑ สลึง เจตมูลเพลิง ๑ สลึง ส้มกุ้งทั้งสอง สิ่งละ ๑ สลึง รากขี้เหล็กทั้งสอง สิ่งละ ๑ สลึง เปล้าทั้งสอง สิ่งละ ๑ สลึง รากจิงจ้อใหญ่ ๑ บาท ขิง ๑ สลึง สมอไทย ๓ บาท การบูร ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท ยาดำ ๓ บาท พริกไทยร่อน ๓ ตำลึง หัสคุณเทศ ๔ บาท แก่นแสมทะเล ๔ บาท ดีปลี ๔ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำร้อน น้ำผึ้ง น้ำมะนาว เวลารับประทานเอาสักหยิบมือหนึ่ง ฯ

ตำราริดสีดวงแห้ง มิถึงระดูก็ดี ขัดเลือดก็ดี

ให้เอาพริก ๑ ต่อไทร ๑ ขี้กาแดง ๑ กะดังงาใบ ๑ ยาทั้งนี้ตำ ตาก

แดดไว้ให้แห้ง เมื่อจะกิน ต้มเอาชั่งสิ่งละ ๒ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กินเถิด อย่าสนเท่ห์เลย ฯ

การทำยานัตถุ์ให้เสียงดี

เอาพริกร่อน ๑ ข่า ๑ ชะเอมเทศ ๑ ดีปลี ๑ พิมเสน ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ ทองคำเปลว ๑ เงินคำเปลว ๑ ไพล ๑ เอาเท่า ๆ กัน ตำเป็นผงแล้วแบ่งเป็น ๓ ส่วนไว้ ถ้าจะให้เสียงเป็นกระแสใส่ลง ถ้าจะให้แก้วเสียงและน้ำเสียงใส ใส่ทองคำเปลงลงอีก ถ้าผู้ใดนัตถุ์ยานี้ไซร้ แก้ริดสีดวงใสคอในจมูกในหูแล ยานี้ตีราคาไว้ ๑ ชั่งทอง ฯ

ยาต้มกินแก้ริดสีดวงงอก

เอารากกล้วยตีบ ๑ บาท รากมะเดื่อชุมพร ๑ บาท รากมะเขือขื่น ๒ สลึง เอาแต่เปลือก ดินประสิว ๒ สลึง ต้มกินหายแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ให้เอาผิวมะเดื่อปอกเอาผิวเขียวออกเสียแล้วขูดเอาสักหยิบมือหนึ่ง เอาใบโพธิ์ที่หล่นลงมาจากต้นหงายอยู่ตามดินสัก ๘ ใบ เอาก้านมะพร้าวเขียว ๆ เอาใบออกเสีย แล้วเหลาเอาผิวหยิบมือหนึ่ง ยา ๓ สิ่งนี้เอาเท่า ๆ กัน แล้วแช่น้ำมูตร ๑ คืน ตากแดดให้แห้ง เอาน้ำมะนาวเคล้าให้ทั่วยา แล้วตากแดดให้แห้งอีกครั้ง มวนกับสมุดดำ ๒-๓ มวน สูบจะหาย แต่จะแสบจมูกมากสักหน่อย ฯ

ยาแก้ริดสีดวง

ริดสีดวงในลำไส้ ทวารหนัก ทวารเบา เลือดไหลออกมา ท่านให้เอาหัวกระดาดแดง ๑ หัวกระดาดขาว ๑ หัวอุตพิด ๑ หัวบุกรอ ๑ ผักแผ้วแดง ๑ เจตมูลแดง ๑ หัวหญ้าแห้วหมู ๑ ขิง ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ บดละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน กินหายแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงงอกลำไส้

เอาโกฐทั้งห้า สิ่งละ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท กระวาน ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ขิง ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท แสมทั้งสอง ๑ บาท ตำเป็นผงดองสุรา ๓ คืน กินหายแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ท่านให้เอา เปลือกขนุนสำมะลอ ๑๐ ตำลึง เทียนทั้งห้าสิ่งละ ๑ บาท เปลือกกระดังงา ๑๐ ตำลึง พริกไทย ๕ ตำลึง ต้มกินหายแล ฯ

แก้ริดสีดวงจมูก

ท่านให้เอายาข้าวเย็นเหนือ ๒๐ บาท รากตีนเป็ด ๒๐ บาท รากประคำไก่ ๒๐ บาท ต้มกินแต่น้อย เพราะเบามากนักแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงจมูกโว่

เอาใบมะตูม ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ใบละหุ่งแดง ๑ ใบหนาด ๑ ม้วนกระดาดข่อยดำสูบหายแล ฯ

ยาแก้ริดดวงงอก

ให้เอาลูกยางชนิดที่ทำน้ำมันยาง ๕ ลูก รากมะเดื่อปล้อง ผักชีล้อม ลูกกระวาน ลูกผักชี ใช้เท่า ๆ กัน ต้มกินเช้าเย็น ฯ

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ให้เอายาข้าวเย็นเหนือ ๖ บาท รากไทรย้อย ๕ บาท ตาไม้ไผ่สีสุก ๖ ตา ใบรักขาว ๑๐ ใบ ต้มกินเช้าเย็น แก้ริดสีดวง ห้ามอาบน้ำ ๗ วัน และห้ามกินของคาว ฯ

ยาสูบแก้ริดสีดวงจมูก

ให้เอากูระเปรียะ ๑ ผิวไม้ไผ่สีสุก ๑ ผิวต้นหมากหรือผิวทางหมาก ๑ ผิวต้นมะพร้าว หรือผิวทางมะพร้าว ๑ ต้น ก้ามกุ้ง ๑ สมิงขอ ๑ เอาเท่า ๆ กัน ตำให้ละเอียดพอสมควร แล้วเอาน้ำมะนาวใส่คนให้ทั่ว ตากแดดให้แห้ง เอาใบตองหรือสมุดดำมวนสูบ ยานี้ศักดิ์สิทธิ์นัก หายมามากแล้ว ห้ามกินของคาว ฯ

ยาแก้ริดสีดวงงอก

เอาโกฐทั้งเก้า สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งเก้า สิ่งละ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท กระวาน ๑ บาท พริกเทศ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ลูกเร่ว ๑ บาท ยาดำ ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท กานพลู ๑ บาท ยานี้ต้มกินก็ได้ ตำเป็นผงคลุกน้ำผึ้งกิน หรือน้ำร้อนกินก็ได้ ฯ

ยาชื่อหิงสะราแก้โลหิตออกทวารทั้งเก้า

เอาเขากะบือเผา ฝาง ดอกคำ ตรีกฎุก โกฐสอ กะทือ กระเทียม ขิงแห้ง เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง บดละลายน้ำฝาง น้ำปูนใส กินแก้ริดสีดวง ดีนักแล ฯ

ตำราขับเลือด และปลูกเลือด

ท่านให้เอาชะเอมเทศ ๑ ตำลึง ๒ บาท ลูกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ โกฐสอ ๑ โกฐก้านพร้าว ๑ ดอกบุนนาค ๑ เทียนทั้งห้า ๑ แฝกหอม ๑ หญ้าตีนนก ๑ พริกไทย ๑ ชะพลู ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ สมอทั้งสาม ๑ ลูกถั่วลิสง ๑ สลึง กระจับแก่ ๑ บาท ลูกบังเกราะ ๒ บาท ตำเป็นผงแล้วเอาน้ำมะงั่ว น้ำมันเนย น้ำตาลทราย น้ำผึ้งรวง น้ำกะทิ น้ำยาทั้งห้าสิ่งนี้ สิ่งละจอกกวนเข้าด้วยกันตั้งไฟให้ไหม้แต่พอสุก กินเวลาละ ๑ สลึง เป็นยาริดสีดวงแล ฯ

ยารมบานทะโรค

ท่านให้เอา ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง เกลือ ๑ ทะนาน ต้มรม เอาใบตองผูกปากหม้อให้หลายชั้นแหวะกลาง

ยาตัดราก เอาเปลือกยาง ๓ เปลือก ตำผงละลายน้ำมันยางเป็นลูกกลอน เม็ดฝ้ายคั่ว ๕ บาท ฯ

ยาริดสีดวงงอก

เอายาฝิ่นทาหัวริดสีดวง แล้วเอาถ่านใส่หม้อตาล เอากะลาก้นกลวงปิดไว้ แล้วเอาใบยอปิดบนกะลานั่งรมบนใบยอ ฯ

ยาริดสีดวงในทรวงอก

ให้ไอเป็นเลือด เป็นหนอง เอาบุกรอ ๔ บาท พริกไทย ๑ บาท ขิง ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท ยาฝิ่น ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำส้มซ่า น้ำมะนาว ฯ

ยาริดสีดวง

ปากแตก ปากร้าวก็ดี เป็นหัวก็ดี ท่านให้เอา บอระเพ็ด ลูกบวบขม ยา ๒ สิ่งนี้เผาไฟให้ไหม้ บดกับขี้สนิมเหล็ก ละลายน้ำมะนาว กวาดหายแล ฯ

ถ้าลิ้นร้าวปากเปื่อย เอาเนระพูสี เบญกานี สีเสียดเทศ จันทน์แดง ฝนทาลิ้นทาปากหายแล ฯ

ถ้าปากเหม็น เอากาบตาล เปลือกตะเคียน เปลือกราชพฤกษ์ รากกล้วยตีบ ต้มอมหาย ฯ

ถ้าปากแตกร้าว เอาลูกยาง ขมิ้นอ้อย น้ำประสานทอง ฝนกวาดหายแล ฯ

ถ้าปากเปื่อย เอาสมอทั้งสอง น้ำประสานทอง ฝนกวาดหายแล ฯ

ยาแก้ไอ

ริดสีดวงแตกก็ดี ป่วงคอก็ดี กระษัยก็ดี เอาพริกไทย ขิง ดีปลี รากชะพลู แห้วหมู สมอไทย บดละลายน้ำผึ้งกินหายแล

ถ้าไอและเสลดตกหนัก เอาว่านน้ำ พริก ขิง บดละลายน้ำผึ้ง กินหายแล ฯ

ยาต้มตัดรากริดสีดวง

เอาข้าวเย็นเหนือ ๕ ตำลึง ข้าวเย็นใต้ ๕ ตำลึง ผักกระชับ ๔ บาท ขันทองพยาบาท ๔ บาท หัวแตงกุย ๔ บาท หัวยั้ง ๔ บาท หญ้าหนวดแมว ๔ บาท เลือดแรด ๑ บาท ฯ

ยาสูบแก้ริดสีดวง

ใบกล้วยป่า ใบหนาด ดอกลำโพง ใบคนทีสอ เปลือกโปร่งฟ้า ยาเพชรล้วน ถ้าไม่ได้เปลือกโปร่งฟ้าให้เอาสะแกแสงแทน ฯ

ยาแก้ริดสีดวง ๙ จำพวก แก้บวม ๕ ประการ

แก้ธาตุทั้งสี่กำเริบ กินข้าวมิได้ นอนมิหลับ ให้หอบ หิว เหงื่อออกมาก เพื่ออัมพาตและสันนิบาต เสลดตีขึ้น แก้สะอึก แก้ราก เอามหาหิงคุ์ ว่านน้ำ สมอเทศ ขิง ดีปลี ลูกพิลังกาสา ใบกระวาน ลูกกระวาน ผักแผ้วแดง สมุลแว้ง เกลือสินเธาว์ ยาทั้งนี้เอาเท่ากัน พริกไทยเท่ายาทั้งหลาย ทำผงละลายน้ำขัณฑสกร แก้สารพัดโรคดังกล่าวมาแล้ว ตีค่าไว้ ๑ ชั่งทอง ฯ

ยาแก้ริดสีดวงปากเปื่อยกินเผ็ดไม่ได้

เอาเปลือกข่อย เปลือกตะเคียน รากเทียน รากทับทิม ครีบคมตาล แห้วหมู หญ้าโยงไฟ หัวหอม เกลือ ต้มกินหาย แล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงลม

เอาใบสลอด ๒ บาท ลูกพิลังกาสา ๒ บาท รากผักแผ้วแดง ๒ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท หัวแห้วหมู ใบกรุงเขมา ลูกไข่เน่า เอาสิ่งละ ๒ บาท ตากแดดให้แห้ง ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งรวงกินสองวัน แก้ลม ๙ จำพวก มองคร่อก็หาย ถ้าผู้หญิงหาลูกมิได้ กินยานี้มีลูก กินเจ็ดวันเสียงดังนกการเวก กินห้าวันมีปัญญา กินเดือนหนึ่งระงับพยาธิ ๑๐๐ จำพวก เจริญอายุ ยาชื่อพรหมสารี พระฤาษีเจ้าตำรานี้ชื่อ พระฤาษีนารอท และผู้ใดได้เสพยานี้มีกำลังแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงมองคร่อ แก้หืด แก้ริดสีดวงในอกในทวารเปื่อย แก้ริดสีดวงแห้งก็ได้

เอากระดาดทั้งสอง อุตพิด ขิง พริก ฝักส้มป่อย รากส้มกุ้ง ดีปลี สารส้ม ยาทั้งนี้ตำเป็นผงละลาย น้ำมะนาวกิน เอาเกลือสินเธาว์ ถ้าหามิได้เอาเกลือเราใส่ ก่อนตากแดด ตากน้ำค้างไว้กิน แก้ริดสีดวงหายดีนักแล ฯ

ยาแก้พอกริดสีดวง

เอาเปลือกฆ้องกลอง ไพล ดองดึง เจตมูล เทียนดำ เทียนขาว ลูกผักกาด เปลือกสลอด น้ำมะนาวกระสายแล

ยากินแก้ริดสีดวง

เอาบุกรอ ๑ ตำลึง กลอย ๑ ตำลึง ผักแผ้วแดง พริกไทย กระเทียม ขิง ยานี้เอาเท่ากัน บดด้วยกันเอาใบตองเจ็ดชั้น แล้วจึงปิ้งไฟให้สุกแล้วจึงกิน ฯ

ยาแก้ริดสีดวง

เอายาโกรกกราก กัญชา ผิวข่อย เอามาหั่นเข้ากัน สูบกับหม้อตุ้งก่า

เช้าสูบครึ่งที เที่ยงสูบค่อนที บ่ายสูบให้หมดกี่วัน ขวัญข้าววันละสลึง ไข้หายแล้วซื้อของทำบุญใส่บาตร ตรวจน้ำไปให้เจ้าของยาแล ฯ

ยาแก้ริดสีดวงทวาร

เอาก้านสะเดา ๓๓ ก้าน แก่นกรัก ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น ลงพระเจ้าห้าพระองค์ จุกกระเทียม จุกหอม พริกไทย เกสรบัวหลวง บอระเพ็ด ๕ องคุลี ยาต้มกิน ห้ามของทะเล ฯ

ยาสูบแก้ริดสีดวงจมูก

เอาใบเปล้า ใบหนาด งาช้าง ดอกลำโพง เขาควายเผือก หั่นสูบยาดอง เอามะนาว ๓๓ ลูก แสมทะเล แสมสาร แก่นขี้เหล็ก หนอนตายหยาก ชะพลู อุตพิด ตะไคร้ พริกไทย ขิง กระเทียม กะทือ ขมิ้นอ้อย ถ่านไม้สัก ข้าวตำทะนานหนึ่ง ฯ

ยาต้ม

เอาขี้เหล็กทั้งห้า ใบมะกา เถาวัลย์เปรียง มะกรูดทั้งห้า มะนาวทั้งห้า ใบส้มซ่า ใบส้มป่อย ใบมะขาม มะตูมทั้งห้า รากตองแตก รากมะปรางทั้งสอง สัก แฝกหอม ลูกกระดอม แห้วหมู สน สักขี แสมทั้งสอง รากพุมเรียงทั้งสอง ชะพลู สะค้าน ดีปลี พริกไทย ขิง ข่า สมอทั้งสาม ยาดำ ๑ บาท เงินผูกคอหม้อ ๑ สลึง ต้ม ฯ

ยาแก้ริดสีดวงผอมแห้ง

เอาผักเสี้ยนผี พริก ขิง ดีปลี กระเทียม สมอร่องแร่ง ใบมะขามทะนานหนึ่ง ใบส้มป่อย ต้มเอาน้ำทะนานหนึ่ง เอาน้ำบอระเพ็ดทะนานหนึ่ง ใส่ให้ท่วมยา ฝังข้าวเปลือกไว้ ๓ วันกินเถิดดีนักแล

ยาดอง

เอาบอระเพ็ดทะนานหนึ่ง แห้วหมู สะค้าน พญามือเหล็ก เกลือชามหนึ่ง ยาดอง ฯ

ยาริดสีดวงจมูก

เปลือกขี้อ้าย ๑ เจตมูลเพลิง ๑ กุ่มน้ำ ๑ กุ่มบก ๑ เอาเท่ากันต้มเคี่ยว เอาน้ำชุบสำลีหยอดจมูกหาย ฯ

ยาแก้หืด แก้ริดสีดวงทวารและลำไส้

ผู้หญิงออกลูกอยู่ไฟมิได้ มุตกิดผอมแห้งแรงน้อย ระดูขาว คนมีท้องห้ามเด็ดขาด ให้เอา ข้าวเย็นเหนือ- ใต้ สิ่งละ ๑ บาท หัวแห้วหมู หัวตะไคร้ สิ่งละ ๑ บาท ไพล- ข่า สิ่งละ ๑ บาท ต้นสลัดได หัวกระดาดแดง สิ่งละ ๑ บาท เปลือกต้นยาง ๑ บาท เถาคันแดง ๑ บาท มะกรูดเอาเนื้อกับผิว ๑ ลูก น้ำไม่เอา ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบตองแตก ๑ กำมือ ใบเปล้าน้อย ๑ กำมือ ลูกคัดเค้า ๑ กำมือ ฝักราชพฤกษ์เอาแต่เนื้อในครึ่งฝัก การบูร พริกไทย สิ่งละ ๑ สลึง ยาดำ ๒ สลึง ตำเป็นผง หัวข่าต้ม ดีหมีเป็นกระสาย แทรกดีหมีเท่า ๒ เม็ด พริกไทย ถ้าเลือดทำพิษ สุรา ดีหมีแทรก ทาน ๑ ช้อนกาแฟก่อนอาหาร หายแล ฯ

หมวดยาแก้โรคเกี่ยวกับปาก

ยาแก้ปากเปื่อย

เอาใบคนทิสอทั้งห้า ๑ การบูร ๑ ผักแผ้วแดง ๑ สิ่งละ ๑ เท่ากัน ใส่ในโหล กลั่นกินบ้าง อมบ้าง หายแล ฯ

ยาแก้ปากพูดไม่ออก

ท่านให้เอาทองหลางใบมน ๑ ลูก มะกอกเผาไฟ ๑ บดน้ำร้อนกินดูเถิดหายแล ฯ

ยาแก้พระโอฐพิการ

ให้เบี้ยวไปข้างหนึ่ง พระชิวหาแข็งกระด้าง เอาจันทน์แดง ๒ บาท จันทน์ขาว ๒ บาท จันทน์ชะมด ๒ บาท เนื้อไม้ ๒ บาท ขอนดอก ๒ บาท กระลำพัก ๒ บาท สะค้าน ๒ บาท ขิง ๒ บาท รากชะพลู ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท ดีปลี ๑ ตำลึง ๒ บาท แห้วหมู ๑ ตำลึง ๒ บาท ขัดมอนทั้งห้า สิ่งละ ๑ ตำลึง ๒ บาท มะตูมอ่อน ๖ บาท กกลังกา ๒ บาท โกฐสอ ๑ ตำลึง ดอกพิกุล ๑ ดอกสารภี ๑ สิ่งละ ๑ ตำลึง ต้มกินเช้าเย็น แทรกพิมเสนกินหายแล ฯ

ยาสมานปากเปื่อย กินเผ็ดร้อนไม่ได้

เอาชุมเห็ดเผาไฟ ๑ กะปิเผาไฟ ๑ บดกวาดละลายน้ำผึ้ง ทากวาดหายแล ฯ

หมวดยาแก้โรคตา

ยาหยอดตาต้อ

ถ้าว่าเป็นต้อกระจก ต้อก้นหอย ต้อแววตาแมว ต้อเนื้อ ต้อแตน ต้อสาย ต้อหมอก และต้อสารพัดทั้งปวง ตลอดจนตาแดง ท่านให้เอามะกล่ำขาว ๑ ลูกส้มป่อย ๑ ลูกในมะเดื่อ ๑ ขิง ๑ ขี้ไก่ฝักในรัง ๑ ผักโหมหิน ๑ รากสเปน ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละเท่ากัน บดด้วยน้ำผึ้งรวงหมักเอาไว้คืนหนึ่ง แล้วเอามาบดด้วยน้ำมะนาว ใส่หายแล ฯ

ยาทาทางภายนอกตา

เอาหญ้างวงช้าง ๑ บดด้วยน้ำมะนาว ทาทางนอกตาหายแล ฯ

ยาหยอดตาเจ็บ

เอาเปลือกทองหลางใบมน ๑ สารส้ม ๑ ยาดำ ๑ เม็ด ใบมะนาว ๑ บดด้วยน้ำมะนาว เป็นกระสาย ปั้นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำมะนาวใส่ตา หายแล ฯ

ยาสุมกระหม่อม

ใบสลอด ๑ ใบว่านน้ำ ๑ ใบพลูแก ๑ พริกไทย ๑ ขิง ๑ ปูนก้นเต้า ๑ เอายานี้สุมเถิดดีนักแล ฯ

ยาตัดต้อตาแดง

เอาต้นอ้ออ่อน ๆ มาแหวะที่ปล้อง เอาสารส้มยัดปล้องละก้อน เอาเผาไฟแล้วคั้นเอาน้ำนั้นมาหยอดเถิด สามวันหายสิ้นแล ฯ

ยามหาสุกใส

ท่านกล่าวตำรายาตา ให้เอาดินถนำ ๒ บาท ใบผักเด็ด ๒ บาท ใบปีป ๑ ตำลึง ขิง ๒ บาท พริก ๒ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท ไพล กะทือ ๑ บาท ฯ ยานี้ชื่อมหาสุกใสแล ฯ

ยากัดต้อ

ให้เอาดินถนำ ๑ ใบปีป ๑ หัวหอมแดง ๑ หอมเรา ๑ ตุกะตำ ๑ บุก ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ขี้ไก่ดำในรัง ๑ ลูกกระชับ ๑ ลูกมะกล่ำขาว ๑ ลูกจิก ๑ รากพริกมือเหล็ก ๑ เอาเท่ากัน ลูกยางรำหัดบดด้วยน้ำมะนาวกัดต้อแล ฯ

ยาชื่ออัคนิรุทร์กัดต้อ

เอาสลอด ๑ มะกล่ำขาว ๑ ดินถนำ ๑ บดด้วยน้ำทองแดงแล ฯ

ขนานหนึ่ง ท่านเอา ดินถนำ ๑ ขิง ๑ ดอกผักบุ้ง ๑ กรอย ๑ มุก ๑ จุนสี ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตา ริดสีดวงงอกในอก ในทวาร ในจมูก ก็ดีนักแล ฯ

ขนานหนึ่ง ท่านเอา หรดาลกลีบทอง ๒ สลึง เทียนดำ ๒ สลึง ไพล ๒ สลึง รากขี้กาขาว ๑ สลึง ใบคนทีสอ ๑ บาท ดินถนำ ๑ บาท บดด้วยน้ำขี้กาขาว ใส่ตาต้อทั้งปวงดีนักแล ฯ

ยารัตนโชติ

ท่านให้เอาพิมเสน ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ สลึง โกฐเขมา ๑ ขัดมอน ๑ ใบตำลึงตัวผู้ ๑ ใบกะพังโหม ๑ สลึง ว่านเปราะ ๑ สลึง เบี้ยผู้เผา ๑ สลึง ชิงช้าชาลี ๑ สลึง กลอย ๑ สลึง ไพล ๑ สลึง ดีจาระเข้ ๑ ดีงูเหลือม ๑ เอาเท่ากันบดให้ละเอียดปั้นเป็นแท่งไว้ ฝนด้วยน้ำมะนาว ใส่ตาระงับลมในตาได้ ๑๕ จำพวก ระงับกาฬได้ ๑๐๐ จำพวก ระงับต้อหมอกในตาได้ ริดสีดวงก็ดี หายเจ็บกระบอกตาได้ ตามืด ตาพยาธิอันเกิดแต่เลือดและลม น้ำตาตกก็หาย ตะเข็บตะขาบแมลงป่องขบกัดแก้สารพัดพิษทุกอย่างแล ฯ

ยาตาเปียก ตาแฉะ

ท่านให้เอา ดินถนำ ๑ บาท สมอฝ้าย ๓ บาท บดด้วยน้ำนมคนใส่ตาหายแล ฯ

ยามหาอุดม

เอาแก่นจันทน์ ๑ ดินถนำ ๑ หญ้าพันงู ๑ รากสเปน ๑ รากหญ้าใต้ใบ ๑ ไพล ๑ ขิง ๑ เอาน้ำมะนาวเป็นกระสาย เอาเสมอกันใส่ตาดีแล ฯ

อินทรเพศตาแดง

เอาเปลือกมะไฟ ๓ สลึง พิมเสน ๒ สลึง เปลือกช้างน้าว ๓ บาท เปลือกส้มกุ้ง ๑ บาท รากถั่วพลู ๓ สลึง ลิ้นทะเล ๒ สลึง ฝิ่น ๑ สลึง ดินถนำ ๒ สลึง ดีงูเหลือม ๑ ดีตะพาบน้ำ ๑ เอาน้ำแก่นประดู่เป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ใช้ได้ทุกอย่างแล ฯ

ยาต้มแก้ตาเจ็บตาต้อ

เอาลูกสมอทั้งสาม สิ่งละ ๒ บาท ไพล ๒ บาท พริกไทยร่อน ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท ขิงแห้ง ๒ บาท แก่นขี้เหล็ก ๒ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒ บาท จุกหอม ๒ บาท จุกกระเทียม ๒ บาท ลูกกระดอม ๒ บาท ยาดำ ๒ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๒ ฝัก ยาต้มกินเช้าเย็นดีนัก เคยทดลองมาแล้ว ฯ

ยาอินทร์เนตรแดง

เอาเปลือกช้างน้าว ๑ เปลือก มะไฟ ๑ เปลือกส้มสด ๑ รากส้มกุ้ง ๑ ลิ้นทะเล ๑ ดินถนำ ๑ เอาสิ่งละเท่า ๆ กัน บดด้วยน้ำยาฝิ่นเป็นกระสาย ใส่ตาด้วยน้ำยาฝิ่นน้ำนมคนแก้ปวด แก้เคืองตา แก้ตาแดง ตาต้อต่าง ๆ หายดีนักแล ฯ

ยาอินทร์เนตรขาว

เอาลูกกระวาน ๒ สลึง สีเสียดเทศ ๑ บาท ฝาง ๑ บาท ครั่ง ๑ บาท ดินถนำ ๑ บาท ๒ สลึง ดินสอพอง ๑ บาท ลิ้นทะเล ๑ บาท กำยาน ๑ บาท ๒ สลึง ทำเป็นผง เอาน้ำแก่นประดู่เป็นกระสาย ปั้นเป็นแท่ง ตากในร่ม ป้ายตาด้วยน้ำท่าน้ำฝน แก้ปวดแก้เคือง ดับพิษต้อ เป็นยาคู่กับอินทร์เนตรแดง ดีนักแล ฯ

ยาแก้ตามืดตาฟางไม่เห็น

ตามือตาฟาง ไม่เห็นสิ่งอันไร ๆ ก็ดีท่านให้ทำยานี้แก้เถิดวิเศษนักแล ท่านให้เอาผ้าขาวเช็ดหน้า แล้วเอายางสลัดไดมาชุบผ้าขาวนั้นให้เปียกแล้วเอามาตากแดดไว้ให้แห้งดี แล้วจึงเอาดอกมะขาม ๑ ดอก ผักตบ ๑ ดอก ผักบุ้ง ๑ แล้วเอามาโขลกด้วยกัน แล้วย้อมผ้าขาวนั้น แล้วตากให้แห้ง ๆ แล้วเอาผ้าขาวนั้นเผาไฟให้ไหม้พอควร แล้วจึงเอาถาดไปรองน้ำค้างมาบดยานี้ปั้นเป็นแท่งไว้ แล้วเอามาฝนหยอดตาเถิดวิเศษนักแล ฯ

ยาแก้ตาฟาง

กลางวันเห็นกลางคืนไม่เห็น ชื่อฟางไก่ เอาเมล็ดผักคราดคั่วทำผง เอาตับไก่มิให้ล้างน้ำผ่า ๒ ยาทั้งนี้ใส่กลาง เอาเกลือทาใส่ต้มปิ้งให้สุก ถ้าผู้ชายให้ต้มไก่ตัวผู้ ถ้าผู้หญิงให้ต้มไก่ตัวเมียกินหายทุกคน ฯ

ยาต้มแก้ตาเหลืองเยี่ยวเหลือง

เอายาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๕ ตำลึง แก่นลั่นทม ๕ ตำลึง แห้วหมู ๕ ตำลึง ต้มกินแก้ตาเหลืองเยี่ยวเหลืองหายแล ฯ

ยาแก้ต้อกระจกนิล

ท่านให้เอา แก่นจันทน์เทศ ๑ ผลจันทน์ ๑ เทียนสัตตบุษย์ ๑ กานพลู ๑ ผลปราย ๑ พิมเสน ๑ กำยาน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดองดึง ๑ พริกไทย ๑/๒ ขิงแห้ง ๑/๒ ตำผงแช่น้ำมะนาวบดปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำท่า ใส่แก้ต้อนิลกระจกหาย ฯ

อีกขนานหนึ่ง ท่านให้เอา โกฐสอเทศ ๑ เทียนขาว ๑ เทียนดำ ๑ รากขี้กาขาว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ หรดาลกลีบทอง ๑ ดินถนำ ๑ บดด้วยน้ำมะนาวใส่ หายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาเมล็ดในผลพิกุล ๑ ผงลาน ๑ สีสะเอื้องบก ๑ พิมเสน ๑ ตำเป็นจุณนัตถุ์แก้ลมเสียดแทงในจักษุ ซึ่งบังเกิดในต้อนิลกระจกหาย ฯ

ยาทาหลังตา

ให้เอาเมล็ดในมะนาว ๑ ใบฝ้ายเทศ ๑ ฝนรำหัดพอสมควร ทาหลังตาแก้เคืองตาและกระจกนิลหายแล ฯ

ยาพองเท้า

ให้เอาขมิ้นอ้อย ๑ ใบอัญชันทั้งสอง ข้าวสุก ๑ พอกเท้าดูดลมลง มิให้ขึ้นไปสู่ตา ฯ

ยาสุมแก้ต้อกระจกแดง

ให้เอาเทียนดำ ๑ ดองดึง ๑ เจตมูลเพลิง ๑ บดสุมขม่อม แก้ลมอันเกิดจากต้อกระจกแดงนั้นหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

ให้เอาข้าวสาร ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ดินสอพอง ๑ แทรกฝิ่นฝนทาหลังตาแก้ปวดเคือง ฟกบวม ต้อกระจกแดงหาย ฯ

ยานัตถุ์

ให้เอาโกฐหัวบัว ๑ ชะเอมเทศ ๑ อบเชยเทศ ๑ เปราะหอม ๑ ลิ้นทะเล ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ แก้วแกลบ ๑ เบี้ยจั่น ๑ สังข์ ๑ พิมเสน ๑ ทำผงนัตถุ์แก้ลมทั้งปวง อันให้เสียดแทงในดวงตา อันเกิดแต่ต้อกระจกแดงหาย ฯ

ยาใส่ตา

เอาเมล็ดมะกล่ำขาว ๑ ผลจิกนา ๑ ผลยาง ๑ ผลสะบ้าลาย ๑ เมล็ดแคแดง ๑ เมล็ดในอัญชันขาว ๑ บุกรอ ๑ กลอย ๑ สังข์ ๑ ตำผงคลุกกับน้ำมะนาวหมักไว้คืนหนึ่ง เอาผึ่งแดดให้แห้ง บดกับน้ำเถาต้นเอื้องแดง ฝนกับน้ำค้างใส่ต้อกระจกแดงหาย ฯ

อีกขนาดหนึ่ง เอาเมล็ดฝักไผ่ ๑ เมล็ดในมะกล่ำเครือ ๑ เมล็ดในตำลึง ๑ เมล็ดในอัญชัน ๑ ใบผักเป็ดทั้งสอง ๑ ใบกระพังโหม ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ กระเทียม ๑ ตำผงบดด้วยน้ำมะงั่ว แก้ต้อกระจกแดง และกระจกอื่น ๆ และต้ออันเศษทั้งปวงหายแล ฯ

ยากินภายใน

สำหรับตัดรากต้อกระจกแดง เอามหาหิงคุ์ ๑ เกลือ ๑ การบูร ๑ พริกไทย ๑ สลอด ๑ พิมเสน ๑ บดด้วยน้ำส้มมะขามเปียกให้กินตามกำลัง แก้ต้อกระจกแดงวิเศษนัก ฯ

ยาต้อกระจกขาว (ยาพอกเท้า)

ให้เอาใบเข็มขาว ๑ ใบเทียนต้น ๑ ใบผักเสี้ยนผี ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตำพอกแม่เท้าแก้ต้อกระจกขาวและกระจกอื่น ๆ หายดีนักแล ฯ

ยาสุมขม่อม

เอาไพล ๔ บาท ผลมะตูม ๓ ผล ต้มให้สุก แล้วเอาหอม ๕ บาท มะขามเปียกร๋าหัดพอควร บดสุมขม่อมแก้ลมขึ้นศีรษะวิงเวียนและศีรษะสั่น อันเกิดในต้อกระจกขาว และต้อกระจกทั้งปวงหายแล ฯ

ยาสุมขม่อม (แก้ต้อกระจกเขียว)

เอาใบกุ่มทั้งสอง ๑ ใบเจตมูลเพลิง ๑ ใบฝ้ายทั้งสอง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตำสุมขม่อม แก้ลมทั้งปวง และต้อกระจกเขียวหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

ให้เอาเม็ดในสมอเทศ ๑ เมล็ดในสมอพิเภก ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ บดทำแท่งทาหลังตา ฝนด้วยน้ำท่าแทรกพิมเสน แก้ปวดเคือง ฟกบวมอันเกิดจากต้อกระจกเขียวแล ฯ

ยาใส่ตา

ให้เอาพิมเสน ๑ ดินถนำ ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ สมอพิเภก ๑ ลูกกระวาน ๑ สมอคร่ำทอง ๑ รากพุทรา ๑ รากกระพังโหม ๑ ว่านน้ำ ๑ อำพัน ๑ แห้วหมู ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ กระเทียม ๑ รากใคร้เครือ ๑ ไพล ๑ ตำบดด้วยน้ำดีจระเข้ ดีตะพาบน้ำ ดีงูเหลือม ฝนด้วยน้ำนมลูกผู้ชาย แก้ต้อกระจกเขียวหาย ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอารากอัญชันทั้งสอง รากขี้กาแดง ๑ รากขัดมอน ๑ รากขี้เหล็ก ๑ ดินถนำ ๑ บดด้วยน้ำมะนาวใส่ตาตามสมุฏฐานร้อนเย็น แก้ต้อกระจกเขียวและกระจกทั้งปวงฯ

ยาสุมแก้ต้อกระจกเหลือง

ให้เอาดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ดอกกระดังงา ๑ ดินประสิวขาว รำหัดพอสมควร บดสุมขม่อม แก้ลมอันบังเกิดขึ้นมาจากต้อกระจกเหลืองนั้นหาย ฯ

ยาทาหลังตา

เอาเมล็ดในสมอไทย ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ อากาศปลาซ่อน ๑ เบี้ยผู้ ๑

ขมิ้นอ้อย ๑ ตำผงปั้นแท่ง ทาหลังตาแก้ปวด เคืองต้อกระจกเหลือง หายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ กฤษณา ๑ กระลำพัก ๑ แก้วผลึก ๑ กระดองเต่า ๑ ลูกพิลังกาสา ๑ ดอกตำลึง ๑ สังข์ ๑ ดินถนำ ๑ ตำผงปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำดอกมะลิ ใส่ตาแก้ต้อกระจกเหลือง หายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาเมล็ดในพิกุล ๑ ผงใบลาน ๑ สีสะเอื้องเพชรม้า ๑ ตำเป็นผงนัตถุ์ แก้ต้อกระจกเหลือง และต้อกระจกทั้งหลายหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาโกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ เทียนสัตตบุษย์ ๑ แก่นจันทน์เทศ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ลูกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ขิงแห้ง ๑ ไพล ๑ กะทือ ๑ กระเทียม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ สังข์เผา ๑ ดินถนำ ๑ ตำผงบดปั้นแท่ง ใส่ตาแก้ต้อกระจกเหลืองและกระจกทั้งปวงหายแล ฯ

ยาพอกเท้า

เอาใบเข็มขาว ๑ หางปลาช่อนเผา ๑ ลูกมะละกอเผา ๑ สารส้ม ๑ ตำดูดลมต้อกระจกเหลือง ฯ

ยาสุมตาแก้กระจกปรอท

เอาเทียนดำ ๑ ใบเจตมูลเพลิง ๑ ดินประสิวขาวรำหัดพอควร บดสุมขม่อม แก้ลม อันเกิดจากกระจกปรอทและต้อกระจกทั้งปวง หายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาชิน ๑ บาท ตั้งไฟให้ละลายปลงไว้ให้เย็น เอาปรอท ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท ใส่ลง คลุกเข้าด้วยกัน แล้วจึงเอาหมากดิบ ๑ น้ำคาวหอยโข่ง ๑ เอาเท่าๆ กันเป็นกระสาย บดปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำเพ็ญเดือน ๑๒ ใส่ตาแก้ต้อกระจกปรอทและต้อกระจกอื่นๆ อีกหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอากระเทียม ๒ ดีปลี ๒ หอมแดง ๒ ดินถนำ ๓ ถ้าจะให้เย็นเอาดินถนำ ๖ ตำผงบดด้วยน้ำมะนาว ฝนใส่ทาแก้ต้อกระจกปรอท และต้อกระจกทั้งปวง ฯ

ยานัตถุ์

เอาผงลาน ๑ ขิงแห้ง ๑ กระเทียม ๑ ดีปลี ๑ หอมแดง ๑ ตำผงยานัตถุ์แก้ลม อันบังเกิดจากกระจกปรอทและกระจกทั้งปวง ฯ

ยากินภายใน

เอาโกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า กานพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๔ รากชะพลู ๔ ขิงแห้ง ๔ สะค้าน ๔ ดีปลี ๔ รากมะกรูด ๔ รากมะนาว ๔ รากมะดูก ๔ รากมะหาด ๔ หัวหญ้าชันอากาศ ๔ แก่นสน ๔ ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๔ แก่นแสมทั้งสอง สิ่งละ ๔ แก่นขี้เหล็ก ๔ รากคนทีสอ ๔ ต้มกินแก้ลมอันบังเกิดในกระจกปรอทและลมต่าง ๆ หายแลฯ

ยาพอกเท้า

เอาอกเต่านา ๑ ใบมะคำไก่ ๑ ใบสมอทะเล ๑ ขิงแห้ง ๑ ไพล ๑ ตำพอกหัวแม่เท้า แก้ลมอันบังเกิดในต้อกระจกปรอทหายแล ฯ

ยาสุมแก้ต้อ กระจกแววหางนกยูง

ให้เอาดินประสิวขาว ๑ เอาเมล็ดในมะละกอ ๑/๒ หัวผักกาด ๑/๒ บดสุมขม่อม แก้ต้อแววนกยูงหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

ให้เอาสารส้ม ๑ บาท ตั้งบนไฟให้ละลาย เอาแป้งอำพัน ๑ บาท ตำให้แหลกใส่ลงไป กวนให้เข้ากัน แล้วปั้นเป็นแท่งฝนกับน้ำมะนาว แทรกขี้สนิมเหล็ก รมควันเทียนให้ทั่วยา ใช้ทาหลังตา แก้ต้อกระจกแววนกยูง ซึ่งกระทำให้ปวดเคือง แก้ต้อกระจกทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาเทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ มหาหิงค์ุ ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ รากอัญชันขาว ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำผึ้งปั้นเป็นแท่ง ฝนด้วยน้ำดอกมะลิ แก้ต้อกระจกแววหางนกยูงแล ฯ

ยาแผ้วและกัด

เอาโกฐหัวบัว ๑ โกฐเขมา ๑ พิมเสน ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ ตรีกฎุก ๑ ตรีผลา ๑ รากพุด ๑ แห้วหมู ๑ รากขัดมอน ๑ รากทองหลางใบมน ๑ รากตำลึงตัวผู้ ๑ รากกระพังโหม ๑ ว่านน้ำ ๑ รากย่านาง ๑ ไพล ๑ เปราะหอม ๑ ข่าตาแดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำดีงูเหลือม ดีจระเข้ ฝนใส่ตาแก้ต้อกระจกแววหางนกยูงแล ต้อกระจกทั้งปวงหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ ดีงูเหลือม ๑ การบูร ๑ เนระพูสี ๑ ขิงแห้ง ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ ดีปลี ๑ ดีจระเข้ ๑ ตำผงนัตถุ์แก้ลม อันบังเกิดจากต้อกระจกแววนกยูงหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอาโกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ เทียนดำ ๑ กานพลู ๑ พริกไทย ๒ รากสามสิบ ๒ บดละลายน้ำกินหนัก ๑ สลึง แก้ต้อกระจกแววนกยูงหายแล ฯ

ยาสุมแก้ต้อวิงกระจก

ให้เอายอดลำโพงแดง ๗ ยอด เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ ขิงสด ๑ บดสุมขม่อม ไว้ตรงกลาง แก้ต้อวิงกระจก ซึ่งทำให้ปวดเคืองต่าง ๆหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

เอาขมิ้นอ้อย ๑ เมล็ดในมะนาว ๑ เทียนทั้งห้า ใบฝ้ายทั้งสอง บดปั้นแท่ง ฝนทาหลังตาแก้ปวดเคืองบวม ในต้อวิงกระจกหาย ฯ

ยาใส่ตา

เอาพิมเสน ๑ ลูกจันทน์ ๑ กฤษณา ๑ ขอนดอก ๑ รากผักคราด ๑ รากสารนิโรธ ๑ แก่นปรู ๑ ตุกกะต่ำ ๑ ศิลายอน ๑ ตำผงบดด้วยน้ำดีจระเข้ ฝนกับน้ำผึ้งใส่ตา แก้ต้อวิงกระจกหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาว่านเปราะ ๑ หอมแดง ๑ สมุลแว้ง ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ ดินถนำ ๑ ตำผงบดด้วยน้ำมะนาว ฝนด้วยน้ำท่า ใส่ตาแก้ต้อกระจกวิงหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาพริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ลิ้นทะเล ๑ ดีปลี ๑ ดีจระเข้ ๑ การบูร ๑ น้ำประสานทอง ๑ ว่านน้ำ ๑ ดินตุ๊ดตู่ ๑ว่านเปราะ ๑ ชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ ตำเป็นผงนัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดจากต้อวิงกระจกหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอากุ่มทั้งสอง เทียนทั้งห้า ข่าหลวง ๑ มะรุม ๑ ขมิ้นทั้งสอง ข่าลิง ๑ รากชิงชี่ ๑ใบคนทีสอ ๑ ใบหนาด ๑ ใบกะเพรา ๑ มหาหิงคุ์ ๑๘

ตำผงละลายน้ำมะกรูด กินหนัก ๑ สลึง แก้ลมอันบังเกิดในต้อวิงกระจกหายแล ฯ

ยาสุมแก้ต้อเศษกระจก

ให้เอาดองดึง ๑ เจตมูลเพลิง ๑ รากขี้กาขาว ๑ รากขี้กาแดง ๑ เทียนดำ ๒ บดสุมขม่อมแก้ลมอันบังเกิดจากต้อเศษกระจกหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาพิมเสน ดินถนำ ๑ เปลือกมะไฟ ๑ รากมะกล่ำเครือ ๑ ผลโศก ๑ เมล็ดในมะกล่ำขาว ๑ ไพล ๑ จันทน์แดง ๑ เปราะหอม ๑ รากพุดซ้อน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บัลลังก์ศิลา ๒ ตุ๊กกระต่ำ ๓ ตำเป็นผง เอาเมล็ดมะกล่ำต้น เมล็ดมะกล่ำเครือ เมล็ดมะกล่ำดำ เอามาทุบแช่น้ำเป็นกระสาย ฝนด้วยน้ำท่า ใส่ตาแก้ต้อเศษกระจกนั้นหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอาบอระเพ็ด ๑ เปล้าน้อย ๑ หอมแดง ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ รากชะพลู ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สะค้าน ๑ บดละลายน้ำเปลือกมะรุม ให้กินหนัก ๑ สลึง แก้สรรพลมทั้งปวง อันบังเกิดจากต้อเศษกระจกนั้นหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาไพล ๑ พิมเสน ๑ ยาเพชรบูรณ์ ๑ ดีงูเหลือม ๑ ตำเป็นผง นัตถุ์แก้ลมบังเกิดในต้อเศษกระจกนั้นหายแล ฯ

ยาสุมต้อเนื้อ

เอาใบลำโพงกาสลัก ๑ กำมือ พริกไทย ๑ เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ ดีปลี ๑ ขิงสด ๑ พิมเสนรำหัดพอสมควร บดด้วยน้ำสมอ สุมขม่อมแก้ปวดต้อเนื้อหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

เอาเมล็ดสมอเทศ ๑ เมล็ดสมอไทย ๑ เมล็ดสมอพิเภก ๑ ตำเป็นผง บดปั้นแท่ง ทาหลังตา แก้ปวดต้อเนื้อ อันปวดเคืองนั้นหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาเมล็ดมะกล่ำขาว ๑ เมล็ดส้มป่อย ๑ เมล็ดมะเขือขื่น ๑ มูลไก่ฝักในรัง ๑ รากผักโหมหิน ๑ รากผักโหมหาด ๑ รากฟ้าแป้น ๑ ตำผงหมักน้ำผึ้งไว้ ๑ คืน บดด้วยน้ำมะนาว ฝนด้วยน้ำดอกมะลิ ใส่ตาแก้ต้อเนื้อหาแล ฯ

ยาแผ้วตาดับพิษ

เอาจันทน์ชะมด ๒ แก่นซ้องแมว ๒ พิมเสน ๓ บัลลังก์ศิลา ๓ กระลำพัก ๓ ตุ๊กกระต่ำ ๑ สีเสียดเทศ ๑ แก่นสน ๑ เปลือกมะขามขบ ๑ เอาสิ่งละ ๓ ตำผงหมักนมโคไว้ ๑ คืน บดปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำท่า ใส่ตาแก้ต้อเนื้อ ซึ่งทำให้ปวดเคือง ฟกบวม ลืมตาไม่ขึ้นหายแล ฯ

ยาทาหลังแก้ต้อหลังเบี้ย

เอาดินสอพอง ๑ เปลือกทองหลางใบมน ๑ ดินประสิวขาวรำหัด พอควร บดทาหลังตา แก้ปวดเคืองฟกบวม อันบังเกิดจากต้อหลังเบี้ย หายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาละอองบวบขม ๑ รากผักโหมหาด ๒ รากผักโหมหิน ๒ เมล็ดมะกล่ำขาว ๒ ผลสะบ้าลาย ๒ เมล็ดละมุดสีดา ๒ เมล็ดอัญชันขาว บดปั้นแท่งใส่ตา แก้ปวดเคืองต้อหลังเบี้ยนั้นหายแล ฯ

ถ้ามิฟัง ฝนด้วยน้ำบวบขม ใส่ตาชำระต้อลำไยและต้อหลังเบี้ยนั้นหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาจันทน์แดง ๑ ดอกชีรากากี ๑ ดอกสัตตบุษย์ ๑ ดอกมะลิวัลย์ ๑ ดอกมะลิลา ๑ ดอกอัญชันขาว ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกสารภี ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ จันทน์เทศ ๙ พิมเสนรำหัดพอควรใส่แผ้วตาดีนักแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาขมิ้นสด ๑ ขิงสด ๑ ไพลสด ๑ หอมสด ๑ใบผักเค็ดสด ๑ ดินถนำ ๕ พริกไทยรำหัดแต่พอควร ตำให้ละเอียดด้วยน้ำมะนาว ปั้นแท่งฝนใส่ตา แก้ต้อหลังเบี้ยแล ต้อต่างๆ หายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาผลผักชี ๑ แห้วหมู ๑ มหาหิงคุ์ ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ ตำผงนัตถุ์ แก้ลมอันบังเกิดขึ้นสำหรับต้อหลังเบี้ย และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอาใบมะตูม ๑ แห้วหมู ๑ ดีปลี ๑ บุกรอ ๒ ผลสลอดสุทธิ ๒ บอระเพ็ด ๒ กรุงเขมา ๓ เจตมูลเพลิง ๔ ตำผงละลายน้ำผึ้งหนัก ๑ สลึง แก้ต้อหลังเบี้ย และต้อทั้งปวงหาย ฯ

ยาสุม

เอาใบบัว ๑ ใบลำโพงกาสลัก ๑ ใบบัวบก ๑ ใบเข็มขาว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ บดสุมขม่อม แก้ต้อหลังเบี้ย และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยานัตถุ์แก้ต้อผักตบ

เอาตุ๊กกระต่ำ ๑ ชะมดเชียง พิมเสน ๑ ลูกจิกนา ๑ ลูกยาง ๑ เมล็ดมะกล่ำทั้งสาม ๑ ดีงูเหลือม ๑ ดีจระเข้ ๑ ตำผงนัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดในต้อผักตบ และต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอารากมะกล่ำขาว ๑ กระดองเต่าเหลือง ๑ รากอัญชันทั้งสองตำเป็นผงบดด้วยน้ำเถาตำลึงใส่ตาแก้ต้อทั้งปวง และต้อผักตบหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาไพล ๑ กะทือ ๑ กระชาย ๑ ดองดึง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขิงแห้ง ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตาแก้ต้อผักตบ และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาดินถนำ ๑ ชะมดเชียง ๑พิมเสน ๑ กระเทียม ๒ ขิงแห้ง ๒ ดีปลี ๒ ขมิ้นอ้อย ๒ ไพล ๒ กะทือ ๒ หอมแดง ๒ ตำผงบดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตาแก้ต้อผักตบ และต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

เอาผลมะนาว ๑ ผลฝานหัวเสีย ฝิ่น ๑ กระเทียม ๑ บดให้ละเอียด อุ่นไฟให้กรุ่น ๆ ทาหลังตาแก้ปวดเคือง ฟกบวม ของต้อผักตบนั้นหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาดีปลี ๑ โกฐหัวบัว ๑ แก้วแกลบ ๑ ว่านเปราะ ๑ ลิ้นทะเล ๑ ชะเอมเทศ ๑ อบเชย ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ชะมดเชียงกับพิมเสน

รำหัดแต่พอควร ตำเป็นผงนัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดจากต้อผักตบนั้นหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอาเทียนทั้งห้า โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ ลูกกระวาน ๑ กานพลู ๑ ว่านน้ำ ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ขิงแห้ง ๑ พลิกไทย ๑ ดองดึง ๑ แห้วหมู ๑ เปล้าใหญ่ ๑ สมอทั้งสาม เปลือกกันเกรา ๑๙ ดีปลี ๑๙ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกินหนัก ๑ สลึง แก้ต้อผักตบ และต้อต่างๆ หายแล ฯ

ยาสุมแก้ต้อแดน

เอาดอกมะลิ ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกกระดังงา ๑ ดอกจำปา ๑ ใช้สดทั้งนั้นบดสุมขม่อม แก้ลมของต้อแดนหาย ฯ

ยาใส่ตา

เอาดอกอำพันทั้งสอง รากมะกล่ำขาว ๑ ผลมะไฟ ๑ รากพุด ๑ หมากกรอก ๑ ดีจระเข้ ๑ ตำผงบดด้วยน้ำเถาตำลึง ใส่ตาเป็นยาชำระดีนักแล ฯ

ยาใส่ตาอีกขนานหนึ่ง

เอาสารส้ม ๑ ดีงูเหลือม ๑ ฝิ่น ๑ ยาดำ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ครั่ง ๑ รากคาง ๑ ตำผงบดด้วยน้ำผักบุ้งหยอดตาหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาโกฐพุงปลา ๑ ลูกจันทน์ ๑ ว่านกลีบแรด ๑ กานพลู ๑ เมล็ดใบมะนาว ๑ เมล็ดมะกล่ำขาว ๑ ดอกบุนนาค ๑ พริกหาง ๑ รากผักโหมหนาม ๑ ดอกมะขามไทย ๑ รากมะเขือขื่น ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำดอกมะลิ ฝนใส่ตาหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาไพล ๑ แก้วแกลบ ๑ ขิงแห้ง ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ เบี้ยผู้ ๑ ว่านน้ำ ๑ ลิ้นทะเล ๑ ชะเอมเทศ ๑ ตำเป็นผง นัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดที่ตาทั้งปวง ฯ

ยาใส่ตา แก้ต้อเภกา

เอาเมล็ดในมะนาว ๑ เมล็ดมะกล่ำขาว ๑ ผลยาง ๑ เมล็ดในสะบ้าลาย ๑ ผลจิก ๑ บุกรอ ๑ เมล็ดในละหุ่งแดง ๑ กลอย ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ สังข์เผา ๑ ตำเป็นผง หมักน้ำมะนาวไว้คืนหนึ่ง บดด้วยน้ำเถาคัน ใส่ต้อเภกา ต้อวิลา ต้อมะเกลือ และต้อปลากราย แล ฯ

ยาใส่ตา

ให้เอาโกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐหัวบัว ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ พิมเสน ๑ ผลหมากแห้ง ๑ ดินถนำ ๑ มะขามป้อม ๑ รากกระพังโหม ๑ รากย่านาง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ว่านเปราะ ๑ ว่านน้ำ ๑ ไพล ๑ กระชาย ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ ดีงูเหลือม ๑ ดีนกยูง ๑ บดปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำเพ็ญเดือน ๑๒ ใส่แก้ต้อเภกา และต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาดอกผักบุ้ง ๑ หอมแดง ๑ กระเทียม ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ สารส้ม ๑ ดินถนำ ๒ บดด้วยน้ำมะนาวใส่ตา แก้ต้อเภกา และต้อทั้งปวงหาย ฯ

ยาแก้ตาปวด

เอามหาหิงคุ์ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนสัตตบุษย์ ๑ เทียนขาว ๑ บดด้วยน้ำผึ้งใส่ตา แก้ต้อเภกา และต้อทั้งปวงซึ่งทำให้ปวดเคืองหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาโกฐหัวบัว ๑ โกฐสอเทศ ๑ ชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ สังข์เผา ๑ สมุลแว้ง ๑ เปลือกไข่ไก่ฟักคั่ว ๑ ชะเอมเทศ ๑ อบเชยเทศ ๑ ตำเป็นผงนัตถุ์แก้ลม อันบังเกิดจากต้อเภกา และสรรพต้อทั้งปวง แก้ลมขึ้นสูง กระทำให้ปวดศีรษะนั้นสูญหาย ฯ

ต้อในตาปู ยาทาหลังตา

เอาน้ำตาลทราย ๑ ใบหมากดิบน้ำค้าง ๑ ใบตำลึงแฉก ๑ ใบกรอบแกรบ ๑ ใบมะอึก ๑ ใบผักหวานบ้าน ๑ บดปั้นแท่งฝนทาหลังตา แก้ปวดเคือง ฯ

ยาใส่ตา

เอาดินถนำ ๑ เขากระบือ ๑ เขากวาง ๑ งาช้าง ๑ เขี้ยวหมู ๑ เขี้ยวเสือ ๑ เขี้ยวสุนัข ๑ สังข์ ๑ เบี้ยผู้ ๑ ครั่งดุ้น ๑ เอาเผาไฟให้หมด เอาพิมเสน ๑ การบูร ๑ รำหัดแต่พอควร ตำเป็นผงบดด้วยน้ำดีจระเข้ ใส่แก้ต้อตาปู และสรรพต้อทั้งปวงหาย ฯ

ยาแผ้วตา

เอาใบผักเค็ด ๑ หอมแดง ๑ กลีบบัวหลวง ๑ ขิงแห้ง ๑ ดินถนำ ๑ ลิ้นทะเล ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำมะนาว ใส่แก้ต้อตาปู และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาพริกหาง ๑ ผิวมะกรูด ๑ ว่านน้ำ ๑ สมุลแว้ง ๑ ชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ ตำเป็นผง นัตถุ์แก้ต้อตาปู และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาสุม

เอาไพล ๑ หอมแดง ๑ อบเชย ๑ มะขามเปียก ๑ บดสุมขม่อม แก้ต้อตาปูหายแล ฯ

ยากินภายใน

เอาตรีกฏุก ๑ กระเทียม ๑ กะทือ ๑ ใบหนาด ๑ ไพล ๑ ว่านน้ำ ๑ มหาหิงคุ์ ตำเป็นผง บดละลายกับน้ำขิง กินเช้า–เย็น แก้ลมต่างๆ อันบังเกิดจากต้อในตาปูหายแล ฯ

ต้อกงเกวียน ยาสุม

เอาจันทน์หอม ๑ กฤษณา ๑ เอามาฝนกับน้ำให้ข้นๆ เอาเท่าๆ กัน ชุบสำลีปะลงไว้ที่ขม่อม แก้ต้อกงเกวียน และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาโกฐพุงปลา ๑ ลูกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ ว่านกลีบแรด ๑ เมล็ดในมะนาว ๑ เมล็ดมะกล่ำขาว ๑ ดอกบุนนาค ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ บุกรอ ๑ พริกหาง ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำดอกมะลิสด ใส่ตาแก้ปวดเคืองต้อกงเกวียน และสรรพต้อทั้งปวงหาย แล ฯ

ยาแผ้วตา

ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาน ๑ กานพลู ๑ เทียนสัตตบุษย์ ๑ เทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ เทียนแดง ๑ มหาหิงคุ์ ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ พริกไทย ๑ พิมเสน ๑ ดินถนำ ๒ ใบมะขาม ๔ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำขมิ้นอ้อย น้ำขิง น้ำมะนาว เป็นกระสายแก้ต้อกงเกวียน และสรรพต้อทั้งปวงหายแลฯ

ยาใส่ตา

เอารากพันงูแดง ๑ รากพันงูขาว ๑ รากอัญชันขาว ๑ เมล็ดมะกล่ำต้น ๑ รากผักโหมหิน ๑ เอาแช่น้ำไว้หยอดตา แก้ปวดเคืองต้อกงเกวียนหายแล ฯ

ยาทาหลังตา

เอาใบหญ้าน้ำดับไฟ ๑ ใบสมี ๑ ใบระงับ ๑ ใบตำลึงแฉก ๑ ใบแคแดง ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบฆ้องสามย่าน ๑ ว่านหางจระเข้ ๑ ใบผักเป็ด ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ดินสอพอง ๑ ตำเป็นผง บดปั้นแท่ง ฝนทาหลังตาแก้ปวดเคืองต้อกงเกวียน และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาเทพทาโร ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ว่านน้ำ ๑ กฤษณา ๑ ชะเอมเทศ ๑ ลิ้นทะเล ๑ ตำเป็นผงนัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดในต้อกงเกวียนนั้นหาย ฯ

ยากินภายใน

เอาผิวมะกรูด ๑ ผิวมะนาว ๑ ผิวมะงั่ว ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ ข่า ๑ มะรุม ๑ กระทุมทั้งสอง หัสคุณ ๑ ผักแผ้วแดง ๑ ตรีกฎุก ๑ บอระเพ็ด ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำร้อน กินหนัก ๑ สลึง แก้ลมอันบังเกิดในต้อกงเกวียน และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตาแก้ต้อเดือยไก่

เอาโกฐพุงปลา ๑ ลูกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ รากผักโหมหนาม ๑ รากมะเขือขื่น ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ดอกมะขาม ๑ เมล็ดในมะนาว ๑ เมล็ดในมะกล่ำขาว ๑ ดอกบุนนาค ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ พริกหาง ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำนมแพะ ใส่ตา แก้ต้อเดือยไก่ และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยากัดและแผ้ว

เอาเทียนดำ ๑ เทียนขาว ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กระชาย ๑ ไพล ๑ ดองดึง ๑ ดีปลี ๑ ดินถนำ ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ รากพุดซ้อนทั้งสอง รากมะไฟ ๑ รากทองหลางใบมน ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตาแก้ต้อเดือยไก่หาย ฯ

ยาใส่ตา

เอารากคันทรง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ รากอัญชันขาว ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำท่าใส่ตาแก้ต้อเดือยไก่ และต้ออื่นๆ ถ้านัยน์ตาใสมองอะไรไม่ถนัด ใส่ยานี้แล้วเห็นดีดังเก่า วิเศษนัก ฯ

ยาทาหลังตา

เอาเทียนทั้งห้า เอาสิ่งละเท่าๆ กัน ทำปั้นเป็นแท่งทาหลังตาแก้ปวดเคือง แก้ต้อเดือยไก่และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาสุม

เอาใบสมี ๑ ใบตำลึงทั้งสอง ใบผักบุ้ง ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบฆ้องสามย่าน ๑ ใบหางจระเข้ ๑ ใบผักเป็ด ๑ ใบพุทรา ๑ ตำสุมขม่อม แก้ต้อเดือยไก่และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ การบูร ๑ เปราะหอม ๑ น้ำประสานทอง ๑ ดินตุ๊ดตู่ ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ ดีจระเข้ ๑ ตำเป็นผงบดนัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดจากต้อเดือยไก่ และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ต้อก้นหอย ยาทาหลังตา

เอาใบฝ้ายทั้งสอง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ข้าวสาร ๑ ตำเป็นผงบดปั้นแท่ง ทาหลังตาแก้ปวดเคืองจากต้อก้นหอยหายแล ฯ

ยาสุม

เอาขิงสด ๑ ใบลำโพงกาสลัก ๑ ดินประสิว ๑ เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ ตำสุมขม่อมแก้ต้อก้นหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอากำยาน ๑ แก่นซ้องแมว ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ ดินถนำ ๑ จันทน์ทั้งอง ๑ พิมเสน ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำดอกไม้สด ใส่ตาแก้ต้อก้นหอยและสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาชำระตา

เอาเมล็ดมะกล่ำขาว ๑ เมล็ดมะกล่ำต้น ๑ เมล็ดในกระทงลาย ๑ เมล็ดละมุดสีดา ๑ ลูกจิกนา ๑ ลูกยาง ๑ กลอย ๑ เปลือกหอยขม ๑ เบี้ยจั่นเผา ๑ ดินถนำ ๑ ตำผงบดด้วยน้ำเถาตำลึง ใส่ตาแก้ต้อก้นหอย และสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาตุ๊กกระต่ำ ๑ ลูกยาง ๑ รากสลิด ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ขิงแห้ง ๑ กำยาน ๑ ตำผงบดด้วยน้ำท่า แก้ต้อก้นหอยและสรรพต้อทั้งปวงหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาตุ๊กกระต่ำ ๑ ดินถนำ ๑ พริกไทย ๑ ขิงแห้ง ๑ กระเทียม ๑ หอมแดง ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รากสะแก ๑ บดด้วยน้ำเถาตำลึง ใส่ตาแก้ต้อก้นหอยหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ เปราะหอม ๑ โกฐหัวบัว ๑ ชะเอมเทศ ๑ ตำผง นัดแก้ต้อก้นหอยหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาน้ำประสานทองสะตุ ๑ ลูกจันทน์ ๖ รากมะเขือขื่น ๖ ดอกมะขาม ๖ รากผักโหมหนาม ๖ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำขมิ้นอ้อย ใส่ตาแก้ต้อสายโลหิตวิเศษนักแล ฯ

ยาหยอดตา

เอาใบหญ้าเกล็ดหอยต้มเอาแต่น้ำ ฝนกับหน่อแรด สารส้มรำหัดแต่พอควร หยอดจักษุแก้ปวดเคืองฟกบวม อันเกิดจากต้อโลหิตหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอารากขี้กาแดง ๑ รากขี้กาขาว ๑ รากตำลึง ๑ ดินถนำ ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตาแก้ตาแดงปวดเคืองอันเกิดจากต้อโลหิตดีนักแล ฯ

ยาแผ้วตา

เอาเทียนทั้งห้า ๑ โกฐทั้งห้า ๑ บุกรอ ๑ กระดาดทั้งสอง ๑ กลอย ๑ หัวอุตพิด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ แห้วหมู ๑ ดอกผักบุ้ง ๑ ดินถนำ ๑ ศิลายอน ๑ สารส้มสะตุ ๑ เกลือรำหัดพอควร บดละลายน้ำท่าชำระต้อโลหิตหายแล ฯ

ยานัตถุ์

เอาไพล ๑ แก้วแกลบ ๑ ว่านน้ำ ๑ ตรีกฏุก ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ แทรกพิมเสน นัตถุ์แก้ลมอันบังเกิดจากต้อสายโลหิตแล ฯ

ยาชำระแผ้วตา

เอาโกฐพุงปลา ๑ ลูกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ ว่านกลีบแรด ๑ เมล็ดมะนาว ๑ เมล็ดในมะกล่ำขาว ๑ รากมะเขือขื่น ๑ รากผักโหมหนาม ๑ พริกหาง ๑ ดอกบุญนาค ๑ ดอกมะขาม ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ น้ำประสานทอง ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำดอกมะลิ ใส่ตาแก้ต้อข้าวสารหายแล ฯ

ยาใส่ตา

เอารากผักโหมหนาม ๑ รากมะเขือขื่น ๑ เมล็ดในมะนาว ๑ พริกหาง ๑ ลูกจิกนา ๑ น้ำประสานทองสุทธิ ๑ ดอกมะขาม ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำเถาตำลึง ใส่ตาแก้ต้อข้าวสารหายดีแล ฯ

ยาทาหลังตา

เอาเมล็ดในสมอไทย ๑ เมล็ดในสมอพิเภก ๑ เมล็ดในสมอเทศ ๑ พิมเสน ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำท่า ทาหลังตาแก้ปวดเคืองฟกบวม อันเกิดจากต้อข้าวสารหายดีนักแล ฯ

ยาพอกแม่เท้า

เอาผักบุ้ง ๗ ยอด พริกญี่ปุ่น ๓ เมล็ด ตำพอกหัวแม่เท้า แก้ปวดเคืองต้อข้าวสารหายดีนักแล ฯ

อีกขนานหนึ่ง ท่านให้เอาใบผักบุ้งล้อม ๑ ใบผักบุ้งชัน ๑ ใบมะระ ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบขี้กาทั้งสอง ๑ มหาหิงคุ์ ๒ ไพล ๒ ตรีกฎุก ๒ ตำพอกหัวแม่เท้า แก้ปวดเคืองอันเกิดจากต้อข้าวสารหายดีนักแล ฯ

ยาถ่ายชำระท้อง

เอาใบมะขามไทย ๑ ใบส้มป่อย ๑ ใบมะดัน ๑ เอาสิ่งละ ๑ กำมือ ยาดำ ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ บาท ต้มตามวิธี แทรกดีเกลือตามธาตุหนักเบา ให้กินยาชำระต้อลำไย ให้ตกสิ้นหายดีแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาผลกระทงลาย ๑ ผลสวาด ๑ ผลยาง ๑ ผลจิกนา ๑ ผลคัดเค้า ๑ ผลละมุด ๑ ผลลำไย ๑ ผลปลาย ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำท่า เป็นยาชำระแผ้วต้อลำไยหายดีแล ฯ

ยาใส่ตา

เอาไพล ๑ ดินถนำ ๑ พริกไทย ๑ กระเทียม ๑ หอมแดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ใบผักเค็ด ๑ ใบมะอึก ๑ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำเถาตำลึง แก้ต้อลำไยซึ่งกระทำให้ปวดเคืองหายแล ฯ

ยาพอกแม่เท้า

เอาใบเข็มขาว ๑ ใบเทียนต้น ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตำพอกแม่เท้าให้ดูดลมลง มิให้ขึ้นบนจักษุได้ดีนักแล ฯ

ยาป้ายตา

เอาตรีกฎุก ๑ กระเทียม ๑ หอมแดง ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ ดินถนำ ๒ ตำเป็นผงบดด้วยน้ำท่า ฝนด้วยน้ำดอกไม้สด แก้ต้อน้ำ ซึ่งกระทำอาการดังกล่าวมานี้ หายสิ้นแล ฯ

ยาป้ายตา

เอารากขี้กาทั้งสอง ผลปรัง ๒ รากผักโหมหิน ๒ ดีปลี ๒ ดินถนำ ๔ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำเพ็ญเดือน ๑๒ ใส่ตาแก้ต้อน้ำนั้นหายแล ฯ

ยาป้ายตา

เอาชะมดเชียง ๑ พิมเสน ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ กระลำพัก ๑ สีเสียดเทศ ๑ แก่นสน ๑ แก่นซ้องแมว ๑ เปลือก

มะขามขบ ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๒ น้ำประสานทอง ๒ ตำเป็นผงหมัก น้ำนมโคไว้คืนหนึ่ง จึงเอามาบดด้วยน้ำมะงั่ว ใส่ตาแก้พิษต้อน้ำอัน ทำให้ปวดเคืองหายดีแล

ยาทาหลังตา

เอาใบหญ้าน้ำดับไฟ ๑ ใบสมี ๑ ใบระงับ ๑ ใบตำลึงแฉก ๑ ใบแคแดง ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบฆ้องสามย่าน ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ดินสอพอง ๑ ตำเป็นผง บดด้วยน้ำท่า ใช้ทาหลังตา แก้ปวดเคืองแทง จากต้อน้ำหายวิเศษนัก ฯ

อินทสังหารใหญ่ แก้ต้อหมอก ต้อตาแมว ต้อระแวง ต้อเนื้อ ต้อสายสิญจน์ ต้อกระจกก็ใช้ได้

เอาครั่ง ๑ ไพ ชุมเสน ๑ ไพ เม็ดในมะฝ่อ ๑ ไพ แก่นมะขาม ๑ ไพ รากซ้องแมว ๑ ไพ รากขี้เหล็ก ๑ ไพ ชาดก้อน ๑ ไพ ชาดหรคุณ ๑ ไพ น้ำประสานทองเทศ ๑ ไพ เปราะหอม ๑ ไพ ว่านน้ำ ๑ ไพว่านกลีบแรด ๑ ไพ ว่านร่อนทอง ๑ ไพ น้ำตาลโตนด ๑ ไพ เอาเสมอภาค คลุก นมโคไว้คืนหนึ่ง เอาน้ำอบเป็นกระสาย เมื่อบด บายศรีซ้ายขวา ผ้าขาวดาดเพดาน อาราธนาพระพุทธรูปมาเป็นประธานองค์หนึ่ง บด ทำแท่ง ฝนด้วยน้ำดอกไม้ ฯ

อินทรจักร แก้ตาริดสีดวงตาเปียกตาแฉะ ขนตาร่วง

เอาลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กานพลู ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ สมอทั้งสาม ผักแว่น ๑ ว่านหางจระเข้ ๑ ใบพุมเรียงป่า ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ เอาเสมอภาค ตำแช่ใส่กะทะทองแดง เอามะนาวบีบให้ท่วมยาให้ได้ ๔-๕ คืน เห็นยานั้นแดงเหมือนเม็ดในมะปราง แล้วจึงเอามาบดด้วยน้ำดอกไม้ ฯ

อินทเนตรแดง

เอาใบปีป ๑ ใบผักโหมหิน ๑ ใบผักเครืด ๑ ไพล ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ตรีกฎุก ๑ กระเทียม ๑ เอาสิ่งละ ๑๐ ส่วน น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดทำแท่ง แทรกอินทเนตรเป็นน้ำกระสาย ฯ

ยาชื่อแผ้วอากาศ

เอาดินถนำ ๑ พริก ๑ ขิง ๑ หอมแดง ๑ กระเทียม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ไพล ๑ ใบผักเครืด ๑ ดีปลี ๑ เอาเสมอภาค น้ำมะนาวเป็นกระสาย ทำแท่งไว้ใช้แก้ตาริดสีดวง ฯ

ยาทาหลังตา

เอาสมอไทย ๑ สมอพิเภก ๑ ยาดำ ๑ สารส้ม ๑ ฝิ่น ๑ ลูกมะขามป้อม ๑ หมากสง ๑ สีเสียดเทศ ๑ บดทำแท่งไว้ ทาหลังตาแก้ปวด ฯ

ยาชื่อสุวรรณมลทิน

ให้เอาบอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กระเทียม ๑ หัวบุก ๑ หัวอุตพิด ๑ ลิ้นทะเล ๑ น้ำตำลึงเป็นกระสาย บดปั้นแท่งกัดต้อดีนักแล ฯ

ยาทาหลังตา

ให้เอาใบคัดเค้า ๑ ใบสมี ๑ ใบสลิด ๑ ใบระงับ ๑ ฆ้องสามย่าน ๑ หางจระเข้ ๑ หญ้าน้ำดับไฟ ๑ ดีปลาช่อน บดทาหลังตาแก้ปวด ดีนัก ฯ

ยาทาหลังตาแก้ปวด

ให้เอาหมากขี้ไก่ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ สารส้มหน่อยหนึ่ง ฝนกับสนิมเหล็ก ๑ น้ำมะกรูด เป็นกระสาย รนควันเทียนทาหลังตาดีนักแล ฯ

ยาต้อดีนัก

ให้เอาดอกมะขาม ๑ ดอกอัญชัน ๑ ดอกผักบุ้ง ๑ ดีปลาไหล ๓ ดี บดปั้นเป็นแท่ง แล้วเอาใส่รังมดแดงไว้เดือน ๑ แล้วอามาบดหยอดตาดีนักแล ฯ

ยาชื่อน้ำนมราชสีห์

ให้เอาดินถนำ ๔ บาท สังข์ ๒ บาท เบี้ยผู้ ๓ สลึง เผาด้วยไม้สะแก ชุบด้วยน้ำมะนาว ๓ หน เอาเถาตำลึงตัวผู้ ดีจระเข้ ตรีผลา น้ำผึ้ง บดทำแท่งไว้ ใส่ตาแดงตาต้อดีนักแล ฯ

ขนานหนึ่งชื่อสารพัดพิษ

เอาดินถนำ ๔ บาท พริกไทย ๑ สลึง ขิง ๑ สลึง ดีปลี ๑ สลึง กระเทียม ๑ สลึง หอมแดง ๑ สลึง ใบผักเคร็ด ๑ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง ไพล ๑ สลึง บดปั้นแท่ง ใส่ตาเจ็บดีนักแล ฯ

ยาชื่อพระอินทรจักรใหญ่

ให้เอาใบสาด ๑ ใบกำจาย ๑ ใบทองหลางใบมน ๑ ใบปีบ ๑ ใบทรงบาดาล ใบเสนียด ๑ ใบมะกอก ๑ ใบอัญชัน ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบผักคราด ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบตำลึง ๑ ใบหนาด ๑ ใบตาลปัตรฤาษี ๑ ใบไม้ เอาสิ่งละ ๑ สลึง ผักเคล็ด ๑ บาท ๒ สลึง บัวหลวง ๑ สลึง บุนนาค ๑ สลึง สารภี ๑ สลึง น้ำนมราชสีห์ ๑ สลึง ลูกสารพัดพิษ ๑ สลึง ลูกราชภัก ๑ สลึง ฤาษีประสมแล้ว ๑ สลึง กะทือ ๑ บาท ไพล ๑ บาท กระชาย ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๑ บาท มะรุม ๑ บาท ขิง ๑ บาท พริก ๒ สลึง หอม ๒ สลึง เอาน้ำมะรุมแช่ดีทั้งปวงเป็นกระสาย บดน้ำมะนาว ใส่ตาริดสีดวงหมอก ฯ

ยาชื่อสังขรัศมี

เอาลิ้นทะเล ๑ เบี้ยผู้เผา ๑ รากตุมกา ๑ บัลลังก์ศิลา ๑ หัวผีผู้ชาย ๑ สังข์ ๑ บดด้วยน้ำผึ้ง ปวด ๑๐ ปีหายแล ฯ

ยาชื่อแผ้วไตรตรึงส์

เอาเม็ดแคแดง ๑ เม็ด อัญชันขาว ๑ เม็ดส้มป่อย ๑ เม็ดมะกรูด ๑ บดด้วยน้ำตำลึง ใส่ต้อริดสีดวงหมอกกลุ่มแล ฯ

ยาชื่อรัตนมาลา

เอาดอกสลิด ๑ ดอกอัญชันขาว ๑ ดอกคำ ๑ ดอกผักบุ้ง ๑ ดอกเอื้องนา ๑ ดอกพุดลา ๑ ดอกพุดนา ๑ ดอกเอื้องน้ำ ๑ รากผักโหมหาด ๑ ตุ๊กกระต่ำ ๑ ดินถนำ ๑ ดอกสัตตบุษย์ ๑ จุนสี ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง กัดต้อหมอกกลุ่ม ต้อกระจก ต้อแก้ว ต้อแตน ต้อสายน้ำตาตก ต้อริดสีดวงหายแล ฯ

ยาชื่ออินทรชิดแผ้ว

เอาใบผักเขต ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบมะขามอ่อน ๑ เกลือรำหัดกับชุมเสน ใส่ตาเป็นหนองดีนักแล ฯ

ยาชื่อมหาคงคาแผ้ว

เอาขมิ้นอ้อย ๑ ใบสะเดา ๑ ลูกซะลูด ๑ พริก ๑ หอม ๑ แห้วหมู ๑ บดด้วยน้ำมะนาว ใส่ตา ทาก็ได้แล ฯ

ยากัดต้อทั้งปวง

เอาจันทน์ชะมด ๑ สน ๑ แสมทะเล ๑ ขี้เหล็ก ๑ ซ้องแมว ๑ น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดปั้นแท่ง กัดต้อหมอกทั้งปวงหายแล ฯ

ยาชื่อสะบาดาน

เอาเปลือกโรกแดง ๑ รากเปล้าน้อย ๑ จันทน์แดง ๑ รากช้าแป้น ๑ รากผักคราด ๑ บดด้วยน้ำมะนาว ใส่ต้อกระจก ตาริดสีดวงมืดมัวหายแล ฯ

ยากัดต้อทั้ปวง

เอาลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ ดีปลี ๑ หญ้าใต้ใบ ๑ รากช้าแป้น ๑ ขิง ๑ พริก ๑ น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดใส่ต้อหาย แล ฯ

ยาแผ้ว

เอาพริก ๑ บาท ขิง ๑ บาท กระเทียม ๑ บาท กะทือ ๑ บาท ไพล ๑ บาท กระชาย ๑ บาท รากเทียน ๑ บาท รากสลิด ๑ บาท ดินถนำ ๒ บาท ๑ เฟื้อง ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง พิมเสน ๑ สลึง บดด้วยน้ำมะนาว ใส่หม้อทองแดง รนด้วยเทียนให้สุก ใส่สารพัดตาต้อ ฯ

ยานัตฤ์ขาว

เอาเปลือกไข่ฟักคั่วให้เหลือง ๑ บาท ๑ สลึง แก้วแกลบ ๓ สลึง ลิ้นทะเลปิ้งให้สุก ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ชะเอม ๓ สลึง พริก ๑ สลึง ดีปลี ๑ เฟื้อง โกฐสอ ๑ เฟื้อง โกฐกระดูก ๑ เฟื้อง โกฐบัว ๑ เฟื้อง โกฐพุงปลา ๑ เฟื้อง โกฐเขมา ๑ เฟื้อง เป็นยาตาเจ็บลมดีนักแล ฯ

แสงพระจันทร์แผ้ว

เอากำจาย ๑ ผักขวง ๑ ชิงช้าชาลี ๑ ดีจระเข้ ๑ ฝิ่น ๑ น้ำมะนาวเป็นกระสาย บดใส่ตาสว่างดีแล ฯ

ยาตาชื่อแดงวัดทา

ให้เอาชะมด ๑ พิมเสน ๑ ฝิ่นดิบ ๑ ผลจันทน์ ๑ อบเชยเทศ ๑ กฤษณา ๑ ๖ สิ่งนี้เอาสิ่งละส่วน จันทน์ทั้งสองเอาสิ่งละ ๒ ส่วน

ทำเป็นจุณ บดด้วยน้ำขอนดอก น้ำดอกมะลิสด ทำแท่งไว้ในร่ม จนกว่าจะแห้ง บดป้ายจักษุ แก้จักษุแดง ให้ปวดเคือง แผ้วหมอกมัว ให้สว่าง สมานจักษุแตกร้าว เปื่อยเน่าทั้งปวงหายแล ฯ

ยาชื่อมหาสุขุม

ให้เอาขมิ้นอ้อย ๑ กะทือ ๑ ไพล ๑ เอาสิ่งละส่วน พริกร่อน ๑ ขิงแห้ง ๑ เอาสิ่งละส่วน ดินถนำ ๑ ใบผักเคร็ด เอาสิ่งละ ๑๖ ส่วน ใบปีป ๓๖ ส่วน ทำเป็นจุณบดด้วยน้ำผักเคร็ด ทำแท่งตากไว้ในร่ม จนกว่าจะแห้ง ฝนป้ายจักษุ ชำระต้อสายโลหิตในดวงจักษุขาว แก้ ริดสีดวงในจักษุ และสรรพต้อทั้งปวงหายดีแล ฯ

หมวดยาแก้โรคหืด

ยาดองแก้หืดดีนัก

เอากะทือ ไพล กระชาย หัวตะไคร้ หัวหอม กระเทียม ข่า ขิง หญ้าไธร หญ้าปล้อง น้ำส้มสายชู ทะนานหนึ่ง ดินประสิวขาว ข้าวเหนียวดำ ทะนานหนึ่ง เกลือทะนานหนึ่ง ดองไว้ ๓ คืน กินแล้วหายดีนักแล ฯ

ยาตัดรากหืด

เอาพันงูทั้งสอง เอาแก่นคางเผาเอาด่าง ฝักสำโรงเผาเอาด่าง แช่น้ำ กินหายแล ฯ

ยากินแก้หืด

เอาเปลือกหอยแครง ๑๘ เปลือก เบี้ยจั่น ๘ เบี้ย เอาเปลือกหอย กับเบี้ยแช่ลงในน้ำส้มสายชู แต่เอาน้ำส้มสักทะนานหนึ่ง แล้วเอา ดินประสิว ๔ บาท สารส้ม ๔ บาท ใส่ลงในน้ำส้ม ฝังข้าวเปลือกไว้ ๗ คืน แล้วจึงเอามากิน หายดีนักแล ฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาปลาดุก ๑ ตัว เอาพริกไทยยัดให้เต็มท้อง แล้วเอายาสลัดไดมาสักถ้วยตะไล ๑ เอายางทาปลา ย่าง ไปจนหมด ย่าง แล้วทำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง กินเท่าเม็ดพุทราหายแล ฯ

ยาแก้หืด

ท่านให้เอาขิง ๑ ข่า ๑ ไพล ๑ กะทือ ๑ หัวหอม ๑ กระเทียม ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ พริกไทย ๑ ดีปลี ๑ ยานี้เอาเท่าๆกัน เอารากต้องแตกเท่ายาทั้งหลาย แล้วตำประสมกัน แล้วเอาน้ำใส่กะทะ เคี่ยวรุมไฟอย่าให้ไหม้ แล้วเอายาดำ ๒ สลึง ดีเกลือ ๑ บาท ปรุงลงเคี่ยวให้ข้น แล้วปั้นเป็นลูกกลอนกิน แก้หืดดีนักแล ฯ

ยาแก้โรคหืด

ยาข้าวเย็นทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท หัวแห้วหมู ๑ บาท หัวตะไคร้ ๑ บาท ไพลแห้ง ๑ บาท ข่าแห้ง ๑ บาท ต้นสลัดได ๑ บาท หัวกระดาดแดง ๑ บาท เปลือกต้นยาง ๑ บาท เถาคันแดง ๑ บาท ผิวมะกรูด ๑ บาท ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบทองหลาง ๑ กำมือ ใบต้องแตก ๑ กำมือ ลูกคัดเค้า ๑ กำมือ ฝักราชพฤกษ์ครึ่งฝัก เอาแต่เนื้อใน การบูร ๑ เฟื้อง พริกไทย ๑ เฟื้อง ยาดำ ๒ สลึง ใบเปล้าน้อย ๑ บาท สังกะสี ตะกั่ว ชินละ ๑ สลึง ชินสี ๑ เฟื้อง ทำเป็นผงห่อละ ๑ วัน ละลายน้ำร้อนก็ได้ น้ำผึ้งก็ได้ รับทานเช้าเย็นทุกวัน ฯ

ยาต้มขับหืดและตานซาง ทั้งปวง

ท่านให้เอาเท้ายายหม่อม ๒ สลึง ดอกพิกุล ๒ สลึง ๑ เฟื้อง มหาสดำ ๑ บาท ๑ สลึง ว่านกลีบแรด ๑ บาท ๓ สลึง ว่านร้อนทอง ๓ สลึง สุรามฤต ๒ สลึง ๑ เฟื้อง ลูกตาลขโมย ๓ ลูก เกสรบัวหลวง

๒ สลึง จันทน์แดง ๒ สลึง จันทน์ขาว ๒ สลึง ไคร้เครือ ๑ บาท ระย่อม ๑ บาท เปราะหอม ๒ สลึง ต้มกินหายแล ฯ

ยาหืด

เอาลูกส้มซ่ากับน้ำตาลกรวด น้ำตาลทรายดองไว้ ๓ คืน กินแก้โรคหืดแล ฯ

ยาแก้หอบทั้งห้าประการ

เป็นยาแก้หอบห้าประการ แก้กินข้าวไม่ได้ เทื่อธาตุกำเริบก็ดี นอนมิหลับก็ดี ให้หอบหิวอ่อนนัก เป็นเมื่อลมอัมพฤกษ์ ลมสันนิบาตชวนตีขึ้น แก้สะอึก แก้ราก เอามหาหิงคุ์ ๑ ว่านน้ำ ๑ สมอเทศ ๑ ขิง ๑ ดีปลี ๑ ลูกทุลังเทศ ๑ ใบผักหวาน ๑ ผักแผ้วแดง ๑ สมุลแว้ง ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ บดละลายน้ำขัณฑสกรกินหายแล ฯ

ยาแก้หืด

เอาหนังเสือ ๑ หนังหมี ๑ หนังช้าง ๑ หนังจระเข้ ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท กระดองเต่านา ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท เกลือสมุทรพอสมควร ลูกมะนาว ๑๐๘ ผล ลูกมะแว้งเท่าอายุ ลูกมะเขือขื่นเท่าอายุ รากมะเขือขื่น ๑ บาท รากมะแว้ง ๑ บาท น้ำผึ้ง ๑ ทะนาน ดองด้วยกัน กินแก้หืดทั้งปวงหายฯ

ยาตัดรากหืดทั้งปวง

เวลากินต้องกินแต่น้อยเพราะยานี้แรงมากและร้อนมากด้วย เอาลูกมะเขื่อขื่น ๑๐๘ ผล ลูกมะแว้ง ๑๐๘ ผล ตำคั้นเอาน้ำไว้ทำน้ำกระสายยา แล้วตากเปลือกให้แห้ง บดเป็นผงเอางูเห่าเผาไฟ ๑ ตัว คางคกตายซาก ๑ ตัว เผาไฟ แล้วมาประสมยาทำเป็นเม็ดกินแต่น้อยทุกๆวัน หืดหายแล ฯ

ยาวิเศษ

ท่านให้เอา โกฐเชียง เทียนขาว ผิวมะตูมแก่ ลูกผักชี ลูกฝักทอง กานพลู ดีปลี รากมะแว้งต้น รากจิงจ้อแดง รากขัดมอนเล็ก รากแตงหนู ขิงแห้ง หัวแห้วหมู หัวเปราะขาว กระเทียมสุก หัวหอม เถาบอระเพ็ด เถามวกแดง มหาหิงคุ์ กัญชา ต้นส้มเช้า ตรีผลา รวม ๒๒ สิ่ง ทำผงหรือแช่แอลกอฮอล์ก็ได้ แก้เหนื่อยหอบเพราะเสมหะ แก้เสมหะในคอให้แน่นหน้าอก กินเข้าไปให้เสมหะออกมา แก้หืดหอบ ด้วยเสมหะ ถ้าโรคที่เป็นดังกล่าวนี้ รับประทานยานี้เข้าไปให้ร้อนเหงื่อออก รับประทานอาหารได้แล ฯ

ยาแก้หอบ

ให้เอาใบเงิน ใบทอง รากพริกไทย รากดีปลี ใบหมากผู้ ใบหมากเมีย รากชะพลู ใบเสนียด ต้มกินหาย ฯ

ยาตัดรากหืด

เอารากข้าวค่ำ ๓ หัว กุ้ง ๗ ตัว ส้มมะยม กินตัดรากหืดหายแลฯ

ยาแก้หืด

ท่านให้เอาลูกคัดเค้ามาลูก ๑ ฝักส้มป่อย ๑ ดีเกลือ ๑ ต้มกินหาย ให้รินใส่โถกินเช้า เย็นอย่าให้ขาดเลย

พระตำราหลวงแก้หืด ปวดมวนให้สวิงสวาย

เอาเบญจกูลสิ่งละ ๑ สลึง โกฐก้านพร้าว ๑ สลึง เปลือกกุ่มทั้งสอง สิ่งละ ๑ สลึง ๑ เฟื้อง โกฐพุงปลา ดอกบุนนาค ดอกลำดวน กฤษณา สมุลแว้ง โกฐเชียง เทียนทั้งห้า ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๒ สลึง การบูร ๑ เฟื้อง ตำผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน น้ำส้มซ่า เสวยทวีตามกำลังวัน ทั้งปลุกทั้งขับแล ฯ

พระตำราหลวงเป็นยานัตถุ์

เอาน้ำประสานทอง โกฐสอ โกฐเชียง โกฐพุงปลา กานพลู เบี้ยผู้เผา ชาดหรคุณ สมุลแว้ง เกสรบุนนาค อบเชย เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง ตรีกฎุก ๒ สลึง ปรุงชะมดพิมเสน ตำเป็นผงห่อผ้าบาง ทรงดม แก้ปวดพระเศียร แก้ไข้สันนิบาต แก้ปวดพระเศียร เพื่อโลหิตพิการ แก้วิงเวียน แก้ลมริดสีดวง ในพระศอดีนักแลฯ

ยาแก้หืด แก้ไอ

เอาพริก ดินประสิวขาว เกลือสินเธาว์ เทียนดำ เทียนแดง ตำห่อผ้า แช่สุรา ๓ ทะนาน แช่ไว้ ๓ วัน กินแก้ริดสีดวง หืด ไอ ท่านตีราคาไว้ ๑ ตำลึงทอง ฯ

ยาแก้หืดไอเสียงแห้ง ยังแต่กระดูก

ให้เอา ดีปลี กระเทียมกรอบ รากชะพลู กะทือ ขิงแห้ง เอาสิ่งละ ๑ เฟื้อง ดอกลำโพงทั้งสอง สิ่งละ ๒ สลึง พริกหอม รากเจตมูล สิ่งละ ๒ สลึง บอระเพ็ด ๒ สลึง ตำผงละลายน้ำผึ้ง กินตามกำลัง แก้ริดสีดวงทั้งปวงแล ฯ

ยาแก้ไอหืด

เอามะกรูด ๓ ลูก ปอกเอาแต่ผิวกองไว้ เอาต้นสลัดไดหั่นกอง ให้เท่าผิวมะกรูด เกลือ ๑ ดีปลี ๑ ขิง ๑ ยาทั้งนี้เอาเท่าผิวมะกรูด ตำเป็นยาสด เอาน้ำมะกรูดใส่แช่ ปั้นลูกกลอนกินเท่าลูกตะขบหาย กินสามเวลาแล ฯ

หมวดยาแก้เลือด

ยาต้มแก้เลือดแห้ง

เอารากมะแว้งทั้งสอง ๑ ฝางเสน ๑ คำฝอย ๑ สารส้ม ๑ เมล็ดฝ้าย ๓ กำมือ แก้เลือดแห้งติดกระดูกสันหลัง เป็นก้อน เป็นดานหายแล ฯ

ยาแก้เลือด

เอาหอยโข่ง หอยกาบ หอยขม ตรีกฏุก รากข่าหิน ลูกสวาด บดทำแท่งไว้ ละลายน้ำมันยางกินหายแลฯ

ยาแก้ตกเลือดทวารทั้งสอง

รากมะตูม ๑ รากนมแมว ๑ รากสลอดน้ำ ๑ แห้วหมู ๑ หัสคุณ ๑ ต้มกินหายแล ฯ

ยาต้มแก้ตกเลือด

สะค้าน ๒ บาท เจตมูลเพลิง ๒ บาท ดีปลี ๒ บาท ขิง ๒ บาท พริกไทย ๒ บาท ไพล ๒ บาท สมอไทย ๒ บาท สมอเทศ ๒ บาท สมอพิเภก ๒ บาท เทียนดำ ๒ บาท ยาดำ ๓ บาท สารส้ม ๔ บาท ดินประสิวขาว ๑ บาท ขมิ้นอ้อย ๕ แว่น กระเทียม ๗ หัว แก่นขี้เหล็ก เถาคันแดง แกแล เถาวัลย์เปรียง ต้มกินดีแล ฯ

ยาต้มแก้เลือดแห้ง

ให้เอารากมะแว้งทั้งสอง ฝางเสน คำฝอย สารส้ม เมล็ดฝ้าย ๓ กำมือ นอกนั้นเอาเท่าๆกัน ต้มกินเป็นยาบำรุงเลือด แก้เลือดแห้ง เลือดเกาะกระดูกสันหลังเป็นก้อนฯ

ยาแก้ตกโลหิตทั้งทวารหนักและทวารเบา

เป็นไข้ก็ได้ไม่เป็นไข้ก็ได้ เอารากสลอดน้ำ ๑ รากบัวหลวง ๑ รากไม้อ้อ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ต้มกินหายแล ฯ

ยาต้มแก้โลหิตพิการ

แก้โลหิตดำจางเน่าเกาะกระดูกสันหลัง ขับน้ำคาวปลา เป็นยาบำรุงโลหิตให้บริบูรณ์ เอาเบญจกูล สิ่งละ ๑ บาท เทียนทั้งห้า ๑ โกฐทั้งห้า ๑ สิ่งละ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ สลึง ดอกจันทน์ ๑ สลึง กระวาน ๒ สลึง กานพลู ๑ บาท เลือดแรด ๑ บาท ๑ สลึง คำฝอย ๓ บาท ฝาง ๓ บาท ดอกพิกุล ๑ บุนนาค ๑ บัวหลวง ๑ อบเชย ๑ จันทน์เทศ ๑ จันทน์แดง ๑ ชะเอม ๑ กระลำพัก ๑ ขอนดอก ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ขมิ้นเครือ ๑ สิ่งละ ๑ บาท เปลือกนนทรี ๒ บาท เปลือกมะทราง ๖ บาท เปลือกกะทุ่ม ๕ บาท เปลือกพิกุล ๑ บาท เปลือกทองกวาว ๑ บาท เปลือกมะยม ๑ บาท เปลือกเงาะ เปลือกขนุน เปลือกจำปา สิ่งละ ๔ บาท รากชบาแดง ๓ บาท รากคัดเค้า ๑ บาท รากลำเจียก ๒ บาท ย่านาง ๒ บาท รากผักเค้า ๑ บาท รากกล้วยตีบ ๑ บาท ๒ สลึง รากตองแตก ๒ บาท รากสมอทะเล ๑ บาท รากละหุ่งแดง ๑ บาท รากราชพฤกษ์ ทั้งห้าสิ่งละ ๑ สลึง ชุมเห็ดเทศทั้งต้น ๑ ลูกขี้กาแดง ๑ ลูก ลูกขี้กาขาว ๑ ลูก เม็ดฝ้ายผี ๑ บาท ลูกครู่ ๑ บาท ใบมะกา ๒ บาท ๒ สลึง ใบจำปา ๑ บาท ๑ สลึง ใบคนทิสอ ๑ บาท ใบถั่วแระ ๑ บาท ใบไผ่สีสุก ๓ บาท ใบหนาด ๒ บาท ใบมะขาม ๑ บาท ใบส้มเสี้ยว ๑ บาท ผักไห่ทั้งห้า ๑ สลึง หญ้าพันงูแดง ๑ บาท หญ้าแพรก ๑ บาท หญ้าปากควาย ๑ บาท รากเตยหอม ๑ บาท ผักกระชับ ๑ บาท ข่า ๔ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท แห้วหมู ๑ บาท หัสคุณทั้งสองสิ่งละ ๑ สลึง โพกพาย ๑ บาท ครั่ง ๒ สลึง สมุลแว้ง

๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท แก่นสน ๑ บาท ยาข้าวเย็นทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท เปล้าทั้งสองสิ่งละ ๑ บาท ยาดำจีน ๑ บาท ๒ สลึง พริกไทย ๑ บาท ยาดำ ๓ บาท หอมกิน ๗ หัว โกฐพุงปลา ๑ บาท ดินประสิว ๔ บาท เถาคันแดง ๑ บาท ฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ลูกผักชี ๒ บาท สารส้ม ๑ บาท เกลือ ๕ บาท สมอทั้งสามสิ่งละ ๑ บาท ต้มกินหายแลฯ

ยาต้มแก้เลือดเสีย ให้ผอมเหลือง ให้เมื่อย บวม ตามตัว ให้แน่นหน้าอก จุก

ท่านให้เอาหัวบุกหัวกลอย หัวกระดาดทั้งสอง ยา ๔ สิ่งเอาสิ่งละ ๗ ชิ้น รากทองพันชั่ง รากเล็บครุฑ รากตองแตก เถากระดึงช้าง ใบมะนาว รากชุมเห็ดทั้งสอง แก่นขี้เหล็ก ฝักคูน ๕ ฝัก ขยำเอาน้ำต้มกินเลือดดีนักแลฯ

ยาต้มแก้เลือดแห้งขนานที่ ๑

ให้เอามะคำไก่ทั้งห้า แก่นแสมสาร แก่นแสมทะเล ฝางเสน ใบมะกา สารส้ม ยาดำ เปลือกต้นทองหลาง เอาหนักสิ่งละ ๕ บาท เกลือ ๓ ถ้วยเล็ก ๆ ฝักคูน ๓ ฝัก ต้มกินเช้าเย็นก่อนอาหาร แก้เลือดแห้งเป็นลูกเป็นก้อนในท้องฯ

ยาต้มแก้เลือดขนานที่ ๒

ให้เอาใบมะกา ใบส้มเสี้ยว ใบมะดัน ใบมะขาม ใบส้มป่อย สิ่งละ ๑ กำมือ ข้าวเปลือก ๓ กำมือ ดินประสิว ๓ หยิบมือ ฝาง ๑๐ บาท ข่า ๒๐ บาท ต้มกินก่อนอาหารเช้าเย็น แทรกดีเกลือมาก-น้อย ตามธาตุหนักเบาฯ

ยาต้มบำรุงเลือดขนานที่ ๓

ให้เอาใบมะกา ๑๒ ใบ ใบมะนาว ๑๐๘ ใบ มะกรูด ๓ ผล ผ่า ๔ เอา ๓ เป็นยาต้มกินเช้าเย็นก่อนอาหาร บำรุงโลหิตให้งามฯ

ยาห้ามเลือด

เอาโสมดี ๑ สลึง พิมเสนดี ๑ สลึง รากกะทกรก ๒ สลึง ผักแผ้วแดง ๒ สลึง ขนเม่นเผาไฟ ๒ สลึง ลูกเบญกานี ๑ บาท เปลือกรากเถาโมกแดง อย่างละ ๖ บาท กำยานชนิดดี ๖ บาท สารส้ม ๔ บาท เปลือกทับทิม ๖ บาท บดทำผงโรยแผลห้ามเลือดออกดีนักฯ

ยาแก้โลหิตแห้ง

ให้เอาขมิ้นอ้อย ๑ รากไคร้เครือ ๑ ว่านน้ำ ๑ โกฐสอ ๑ เปรอะหอม ๑ ดีปลี ๑ เทียนขาว ๑ ขิงแห้ง ๑ อบเชย ๑ เอาสิ่งละเท่า ๆ กัน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง กินเช้าเย็นฯ

ยาแก้เลือดลมเป็นบ้า

เอาฝักราชพฤกษ์ ๓ ฝัก ฝาง ๒ บาท ยาดำ ๒ บาท ดีเกลือ ๒ บาท ใบมะกา ๕ ตำลึง ข่า ๕ ตำลึง แล้วต้ม เมื่อจะต้มเอาเงินผูกคอหม้อเฟื้องหนึ่ง ๓ วัน แล้วเอาซื้อของตักบาตร ประสิทธิแลฯ

แก้เลือด แก้ลม แก้หืด แก้ไอ แก้ได้สารพัด

เอาก้านสะเดา ๑ แฝกหอม ๑ บอระเพ็ด ๑ สมอทั้งสาม ๑ รากชะพลู ๑ กระดอม ๑ ว่านน้ำ ๑ รากจิงจ้อ ๑ แห้วหมู ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง น้ำร้อน ตามแต่โรค แก้เลือด แก้ลม แก้หืด แก้ไอ แก้ได้สารพัดทั้งปวงเด็กผู้ใหญ่ กินดีนักแลฯ

ยาเลือด

ให้เอาเทียนทั้งห้า สิ่งละ ๑ สลึง ยาดำ ๑ บาท มหาหิงคุ์ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท ขิง ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท การบูร ๑ บาท ตำผงละลายน้ำร้อน น้ำสารน้ำเส่า กินขับเลือดให้ออก แก้ลมจุกเสียด เลือดกระทำพิษหายแลฯ

หมวดยาแก้ฟกช้ำ

ยาแก้ช้ำใน

เอากุยป่วย ๒ สลึง แชตี่ ๒ สลึง ซวงตง ๑ สลึง ถ่อหยิน ๑ สลึง ตั่วอึ้ง ๑ สลึง อั้งฮวย ๑ สลึง ต้มกับเหล้าครึ่งน้ำครึ่งหนึ่ง กินแก้ช้ำในหายฯ

ยาแก้ชอกช้ำ

ท่านให้เอา ต้นน้ำนมราชสีห์สด ตำคั้นเอาน้ำ ละลายสุราให้กินสัก ๒-๓ ถ้วย เลือดที่เกรอะกรังโดยความชอกช้ำ จะละลายออกหมดฯ

ยาแก้ฟกบวม

ท่านให้เอาน้ำมันปิก ถ้ามันฟกอยู่จะให้มันแตก เอาพริกไทย ๑ ดีปลี ๑ จุนสี ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ กระเทียม ๑ สีเสียด ๑ เกลือ ๑ ยานี้เอาเท่ากัน บดให้ละเอียด แล้วเอาน้ำมันปลาหุงให้คงแต่น้ำมัน เอาเครื่องใส่ลงหุงไฟให้ได้ที่ แล้วเอาแต่น้ำมันปิด ทั้งกัด ทั้งเรียกเนื้อฯ

ยาพอกบวมฟกช้ำ

เอาเห็ดขี้วัว ใบน้ำเต้า ใบสลอด ใบไผ่ป่า ขี้วัวสด ผักเสี้ยนผี ปูนขาว ตำพอกหายแลฯ

ยาแก้ช้ำ

ให้เอาใบบัวบก (ผักแว่น) ใบกระดูกดำ (หรือใบเฉียงพร้า) ใบกะเม็ง ใบสนหางสิบ ใบพระจันทร์ครึ่งซีก เอาเท่า ๆ กัน ตำให้ละเอียด เอาสุราใส่ ต้มกินเช้าเย็นฯ

ยาแก้ช้ำรั่ว

เอาเปลือกละหุ่งแดง ๑ กรุงเขมา ๑ ต้มด้วยข้าวเหนียว ต้มยากินหายแลฯ

ยาแก้บวมทั้งปวง

เอารากมะแว้งทั้งสอง ๑ รากมะเขือขื่น ๑ รากกระพังโหม ๑ กรอบแกรบ ๑ รากขี้กา ๑ เอาเท่ากัน ต้มกินหายแลฯ

ยาทาแก้ฟกบวม ฝีเส้น ฝีเอ็นก็ดี

เอาพริก ขิง ดีปลี ข่า กระชาย กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย หอม กระเทียม ใบสลอด ใบมะคำไก่เท่ายาทั้งหลาย ปูนขาว บดทำแท่งไว้ทาดีนักแลฯ

หมวดยาแก้เบา

ยาแก้เบาเป็นหนอง

เอาเขากวางเผาไฟให้ไหม้ บดละลายสุรากินแก้เบาเป็นหนองสัก ๓ วัน วันละ ๒ เพลา หายแลฯ

ยาแก้ขัดปัสสาวะ

เอาแกลบข้าวสี ๑ รังมดดำ ๑ รากสมอน้ำ ๑ ฝักสำโรง ๑ หน่อไม้ต้น ๑ เถาแตงกวา ๑ ยา ๖ สิ่งนี้ ต้ม ๓ เอา ๑ เมื่อจะกินเติมดินประสิว

ขาวกับสารส้มแทรกน้ำตาลทราย กินแก้ปัสสาวะปิดตั้งแต่ ๑ ปี ถึง ๕ ปี ก็หายแลฯ

ยาแก้นิ่วเยี่ยวไม่ออก

เอาสารส้ม ๑ บาท ข้ออ้อย ๓ ข้อ ข้าวสาร ๓ หยิบ ต้มกิน เมื่อจะต้มปรุงเสกด้วยสักกัตวา เมื่อจะกินก็เสกด้วยสักกัตวาแลฯ

ยาแก้ขัดลูกนิ่วในทวารเบา

เอาข่าลิง ๕ ตำลึง เถาวัลย์เปรียง ๕ บาท เถาคันแดง ๕ ตำลึง เปลือกมะกา ๕ ตำลึง เกลือ ๑๐ บาท ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้ขัดเบา

ท่านให้เอา ใบมะขาม ๑ กำมือ ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบมะนาว ๙ ใบ สารส้ม ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท หัวหอม ๕ หัว น้ำอ้อยงบผ่า ๔ เอา ๓ แล้วต้มกินแก้ขัดเบาดีนักฯ

ยาแก้นิ่วที่เนื้อ

อุปทมเป็นเส้นด้วยก็ดี เป็นหนองก็ดี เป็นเม็ดยอก็ดี ท่านให้เอา ลูกชะเอมเทศ ๒ บาท เทียนดำ ๑ บาท ยอดส้มมะขาม ๓ ยอด ผักกระเฉดทั้งห้ายอด ๑ บาท สารส้ม ๒ สลึง ดินประสิวขาว ๑ สลึง เบี้ยจั่น ๓ เบี้ย ต้ม ๓ เอา ๑ กินขับหนอง เป็นหินกรวดก็ดี เป็นเส้นขนมจีนก็ดีหายแลฯ

อีกขนานหนึ่ง ขับหนองในลำกล้องให้ปวดถ่วง เสียวแสบก็ดี เอา หน่ออ้อ ๑๕ หน่อ เบี้ยจั่น ๘ ตัว ต้ม ๓ เอา ๑ กินหายแลฯ

ยาแก้เบาดำ

ให้เอารากย่านาง เถาวัลย์เปรียง รากกะทุงหมาบ้า ฝางเสน แห้วหมู

หญ้าชันอากาศ แก่นขี้เหล็ก รากตะไคร้นางนาก หรือเรียกว่าหางนาก ขมิ้นอ้อย ไพล รากพุงดอ รากหวายขม สิ่งหนึ่งใช้ ๑ บาท ต้ม ๓ เอา ๑ กินก่อนอาหารเช้า เย็น

ยาต้มแก้ขัดเบา

เอาใบมะขาม ๑ กำมือ ใบส้มป่อย ๑ กำมือ ใบมะนาว ๗ ใบ หัวหอม ๓ หัว สารส้ม ดินประสิว ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท น้ำอ้อยงบผ่าสี่ ทิ้งเสียข้างตะวันตกซีกหนึ่ง เอาสามซีกต้มกินแก้เบาออกฯ

ยาทาท้องหนัก-เบา

ถ้าขี้มิออกให้สวนเถิด เอาขี้เหล็ก เถาวัลย์เปรียง มาเคี่ยวให้ข้น เอาเนื้อฝักราชพฤกษ์ ไพล ยาดำ ดีเกลือ รง เจตพังคี มหาหิงคุ์ ว่านน้ำ ส้มมะขามเปียก บดปั้นเป็นแท่งไว้ดีนัก ได้เคยใช้มาแล้วฯ

ยาแก้ขัดเบา

เอาเทียนดำ ๒ สลึง การบูร ๒ สลึง เกลือสินเธาว์ ๓ สลึง เม็ดส้มป่อย ๓ บาท เม็ดมะนาว ๑ บาท เบี้ยจั่น ๕ เบี้ย บดทำแท่งไว้ น้ำมะนาวเป็นกระสายกินแล ยาแก้ขัดเบาเอาผักปราบ ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้เบาแดง

เอาใบไผ่ป่า ใบไผ่สีสุก ใบไม้รวก ใบหญ้าไซ ใบบัวหลวง กระชาย สารส้ม ฝาง ต้มกินหายแลฯ

ยาขัดเบา เอาน้ำปูนใส สารส้ม น้ำมะนาว ฝางข้าวเหนียวเผาฯ

ยาแก้เบาขุ่นเบาข้นเป็นเลือดเป็นหนอง

เอากำมะถันเหลือง ๑ เทียนดำ ๑ ผิวไม้ไผ่ป่า ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ กระชาย ๑ เท่ากัน ทำผง กินกับเหล้าครึ่งน้ำครึ่งกิน หายแลฯ

ยาแก้เบา

เบาออกมาขาวดังน้ำข้าวเช็ด ก็ดี เหลืองดังน้ำขมิ้นสด ก็ดี เป็นเลือดสด ก็ดี แดงดังน้ำต้มฝางก็ดี ดำดังน้ำครามก็ดี ย่อมให้ปวดขัดหัวเหน่า ให้แสบในรูองคชาต ให้สะบัดร้อนสะท้านหนาวเป็นเวลาให้เป็นต่าง ๆ ถ้าจะรักษาให้เอา การบูร ๑ เทียนดำ ๑ ลูกเอ็น ๑ อำพัน ๑ ขิงแห้ง ๑ เอาเท่ากัน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้ง กินแก้โรคขัดเบามูตรขาวดัง น้ำข้าวเช็ดหายแลฯ

ถ้าจะแก้เบาเหลืองดังน้ำขมิ้นสด

ให้เอาสมอไทย ๑ มหาหิงคุ์ ๑ เจตมูล ๑ สารส้ม ๑ กำมะถันแดง ๑ ยานี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง เทียนดำ ๑ บาท ดอกคำไทย ๒ บาท ตำเป็นผงละลายน้ำมะนาวกินแก้มูตรเหลืองหายแลฯ

ยาแก้เบาแดง

ให้เอาแห้วหมู ใบสะเดา เทียนดำ ลูกมะตูมอ่อน รากเสนียด รากอังกาบ ลูกเอ็น โกฐสอ เกลือสินเธาว์ เอาสิ่งละ ๑ บาท ทำเป็นผงกระสายน้ำอ้อยแดง น้ำส้มซ่า หรือน้ำผึ้งกินเช้าเย็น ก่อนอาหารฯ

ยาแก้เบาเหลือง

ให้เอาสมอไทย ๑ มหาหิงคุ์ ๑ เจตมูลเพลิง ๑ สารส้ม ๑ กำมะถันแดง ๑ ยาเหล่านี้เอาสิ่งละ ๑ สลึง เทียนดำ ๑ บาท ดอกคำไทย ๒ บาท ตำเป็นผง ละลายน้ำอ้อยแดง หรือน้ำส้มสายชู กินเช้า เย็น ก่อนอาหารฯ

ยาแก้เบาขาว

ให้เอาการบูร ๑ เทียนดำ๑ ลูกเอ็น ๑ อำพัน ๑ แห้วหมู ๑ ขิงแห้ง ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำเป็นผง ละลายน้ำผึ้งเป็นกระสาย กินเช้าเย็นก่อนอาหารฯ

ยาแก้เบาเหลืองดังน้ำขมิ้น

เอาสมอไทย มหาหิงคุ์ เจ็ตมูล สารส้ม กำมะถันแดง เอาสิ่งละ ๑ สลึง เทียนดำ ๑ บาท ดอกคำไทย ๒ บาท ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำมะนาวกินฯ

ยาแก้เบาแดง

เอาแห้วหมู เทียนดำ รากมะตูม รากเสนียด ใบสะเดา ลูกเอ็น รากอังกาบ โกฐสอ เกลือสินเธาว์ ตำเป็นผงละลายน้ำอ้อยแดงกิน แก้เบาแดงหายแล

แก้เบาแดง เอารากย่านาง เถาวัลย์เปรียง รากกะทุงหมาบ้า แห้วหมู แก่นขี้เหล็ก รากตะไคร้หางบาง ขมิ้นอ้อย ไพล รากพุงดอ รากหวายขม ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคกัน ตำเป็นผงไว้ ละลายน้ำผึ้งกินหายแลฯ

ยาแก้เบาเป็นหนอง

เอาเขากวางเผาไฟให้ไหม้ บดละลายสุรากินแก้เบาเป็นหนองสัก ๓ วัน วันละ ๒ เพลา หายแลฯ

ยาแก้ขัดเบา

เอาดีหนูละลายสุราทาที่หนอก เบาออกแลฯ

ยาแก้นิ่ว ถ้าปัสสาวะไม่ออก หรือออกเป็นเลือด

ให้เอาเปลือกกุ่มน้ำ ต้ม ๓ เอา ๑ กิน ถ้ายังไม่ออก ให้เอาเปลือกหอยแครง เบี้ยจักจั่น เผาให้ระอุ บดให้ละเอียด ละลายด้วยน้ำมะนาวกินฯ

หมวดยาแก้มือเท้าเย็น ตาย

ยาแก้ตีนเย็น

ท่านให้เอาใบกุ่มน้ำ ๑ ใบประคำไก่ ๑ ใบตาล ๑ ใบตองแตก ๑ ใบขมิ้นอ้อย ๑ พอกแก้ตีนเย็นฯ

ยาแก้ตีนมือตาย

เอาผักหนอก ๑ เปลือกมะยม ๑ ต้มไล่น้ำ ๓ เอา ๑ หมาก ๓ คำ เบี้ย ๓ เบี้ย ต้มกินแก้มือตายตีนตายแลฯ

ยาประคบ

คนที่แข้งขาหักมักเป็นเปลี้ยง่อย เหยียดไม่ออกที่มือและเท้า ท่านให้ทำ ๓ มื้อ เอาเถาเอ็นทั้งรากทั้งเถา ต้มให้เปื่อยแล้วเอาใบส้มมะขาม ๑ ส้มป่อย ๑ สิ่งละ ๑ กำมือ ตำให้แหลกแล้วห่อผ้าชุบกับน้ำยาที่ต้มนั้นประคบพออุ่น ๆ อย่าให้ร้อนมากนัก ทำ ๓ วันหายฯ

หมวดยาแก้โรคสันนิบาต

ยารากสาดสันนิบาต

ท่านให้เอาย่านาง ๑ คนทา ๑ เท้ายายม่อม ๑ รากชิงชี่ ๑ รากมะเดื่อชุมพร ๑ รากหญ้าคา ๑ คล้า ๑ ชำมะเลียงป่า ๑ รากหมาก รากมะพร้าว สิ่งละ ๑ ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้สันนิบาตหน้าเหลือง

เอารากจิงจ้อ ๑ รากชะพลู ๑ รากมะแว้งเครือ ๑ บอระเพ็ด ๑ สะเดาทั้งก้านทั้งใบ ๑ ว่านน้ำ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ มะตูมอ่อน ๑ สมอพิเภก ๑ สมอไทย ๑ สน ๑ ลูกกระดอม ๑ โกฐสอ ๑ โกฐเขมา ๑ แห้วหมู ๑ ใบมะนาว เอาเท่ากันแล้วต้มให้กินดีนักแลฯ

ยาต้มแก้สันนิบาตหน้าไฟ

ให้เอาหัวอ้อลาย ๑ อ้อขาว ๑ อ้อดำ ๑ อ้อหลบ ๑ อ้อนก ๑ (อ้อเหล่านี้ทางปักษ์ใต้มีมาก) เกสรทั้ง ๕ หัวย่านาง หรือเถาวัลย์เขียว หัวเท้ายายม่อม ข้าวสารคั่ว เอาเท่า ๆ กัน ตำให้ละเอียด กินเช้าเย็นก่อนอาหารฯ

หมวดยาแก้โรคอัมพาต

ยาแก้อัมพาต

มือตายตีนตาย และมือตีนเป็นเหน็บชา พูดมิได้ เอาขี้เหล็กทั้งห้า ๕ ตำลึง แสมสาร ๘ บาท แก่นปรู ๗ บาท สักขี ๕ บาท ส้มกุ้งน้อย ๓ บาท แก่นมะเกลือ ๑๐ บาท แสมทะเล ๘ บาท ส้มกุ้งใหญ่ ๖ บาท โคกกระสุนทั้งห้า ๑๘ บาท โคกกะออก ๕ บาท รากช้าพลู ๑๘ บาท รากทรงบาดาล ๕ บาท จุกกระเทียม ๕ บาท รากผักเสี้ยนผี ๑๒ บาท เจตมูลเพลิง ๒๑ บาท ยาข้าวเย็นเทศ ๒๐ บาท พริกไทย ๔ บาท ขิง ๔ บาท เกลือ ๑ บาท ต้มกินเช้าเย็นฯ

หมวดยาแก้โรคนอนไม่หลับ

ยากระสายแก้นอนไม่หลับ

เอาแกลงใจ ๓ บาท ขันทองพยาบาท ๓ บาท พญาป้องทอง ๒ บาท รากมะปรางหวาน ๑ บาท เมือกคน ๑ บาท พญามือเหล็ก ๒ บาท เกสรบัวหลวง ๑ บาท รากเลี่ยน ๒ บาท รากข่อย ๒ บาท กำแพงเจ็ดชั้น ๒ บาท ใบกระท่อม ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท ชะเอมเทศ ๑ บาท การบูร ๒ บาท ยาต้มห้ามกินมากฯ

ยาชื่อสุขไสยาสน์

ใบสะเดา ๒ สลึง หัสคุณเทศ ๓ สลึง พริกไทย ๒ บาท ๑ สลึง ขิงแห้ง ๒ บาท ๒ สลึง ดีปลี ๒ บาท ๓ สลึง สมุลแว้ง ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท ๑ สลึง โกฐกระดูก ๑ บาท ๒ สลึง ลูกจันทน์ ๑๓ บาท ๓ สลึง ดอกบุนนาค ๒ บาท ใบกัญชา ๓ บาท ตำผงละลายน้ำผึ้งปั้นลูกกลอน เมื่อจะกินเสกด้วยสัพพีตีโย ๓ จบ แล้วกินหนัก ๑ สลึง แก้นอนไม่หลับ ให้เจริญอาหารแลฯ

หมวดยาแก้เส้น

ยาแก้เส้นพิการ

ไอผอมแห้งหอบเหนื่อย บำรุงธาตุกินอาหารไม่ได้ นอนไม่หลับ เป็นยาเจริญอาหาร เอาเปล้าทั้งสอง ๑ แก่นแสมทั้งสอง ๑ กุ่มทั้งสอง ๑ แก่นพรมมิ ๑ แก่นสน ๑ แก่นกันเกรา ๑ รากเจตพังคี ๑ กำลังวัวเถลิง ๑ มะไฟเดือนห้า บอระเพ็ด ๑ ใบหนาด ๑ ใบคนทีสอ ๑ ใบ มะตูม ๑ ลูกจิงจ้อ ๑ ลูกพิลังกาสา ลูกคัดเค้า ๑ เม็ดผักกาด ๑ เทียนดำ ๑ รากเจตมูลเพลิง ๑ กระชาย ๑ ดีปลี ๑ สะค้าน ๑ รากชะพลู ๑ กระเทียมแห้ง ๑ มหาหิงค์ุ ๑ ขิงแห้ง ๑ ข่า ๑ ไพล ๑ การบูร ๑ ยานี้สิ่งละ ๑ บาท พริกไทย ๓ บาท ลูกสมอไทย ๒๑ ผล สมอเทศ ๑๗ ผล สมอดีงู ๓๒ ผล ต้มกินเช้าเย็น เจริญอาหาร นอนหลับ แก้ท้องขึ้นทั้งโรคฝีในท้อง ลมอัมพาตก็ได้ฯ

ยาแก้เส้นเคล็ด

ท่านให้เอา กระทือ ๑ ไพล ๑ ข่า ๑ กระชาย ๑ ตรีกฎุก ๑ หัวหอม ๑ กระเทียม ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ ใบผักกระชับ ๑ ยานี้เอาเท่ากัน ใบประคำไก่เท่ายาทั้งหลาย ตำเป็นผง ละลายในน้ำมะกรูด น้ำส้มสายชูก็ได้ ทาเส้นหายดีนักแลฯ

หมวดยาแก้มูตร

ยาเขียวดีหมีชาดแก้ไข้พิษสำแดง

เป็นยาถอนอย่างเอก ท่านให้เอาใบสมี ๑ ใบแคแดง ๑ ใบพริกไทย ๑ ใบถั่วแระ ๑ ใบผักเค็ด ๑ ใบแพงพวย ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบชาลี ๑ ใบย่านาง ๑ เถาหัวด้วน ๑ ใบขี้หนอนเท่ายาทั้งหลาย น้ำขี้งูเหลือมเป็นกระสาย บดทำแท่งไว้ละลายน้ำมะกรูด น้ำมะนาว น้ำมะปรางหวานกินแก้พิษสำแดง ถ้าจะแก้ร้อนน้ำซาวข้าวก็ได้ น้ำมูตรก็ได้ น้ำครำก็ได้ รักษาหายมามากแล้วฯ

ยาแก้มุตกิด

ให้เอารากเล็บเหยี่ยว ยาข้าวเย็นเหนือ เอาเท่า ๆ กัน เกลือใส่พอเค็ม ต้มกินก่อนอาหารเช้าเย็น แก้ฝีมุตกิด ปัสสาวะเป็นเลือด เป็นหนองฯ

มุตตัง

อาโปธาตุคือมูตรพิการแล้วมักให้ขัดเบาแดง บางทีเป็นเบานั้นให้เหลือง บางทีเป็นโลหิต ให้เจ็บแสบเป็นกำลัง มีอาการดังแสดงมาแล้ว ท่านให้แก้ด้วยยานี้ คือ เอาเจตมูลเพลิง ๑ โกฐสอ ๑ เมล็ดลูกผักชีล้อมและผักชีลาทั้งสอง ขิงแห้ง ๑ ดีปลี ๑ ลูกมะตูมอ่อน ๑ สะค้าน ๑ หัวแห้วหมู ๑ กกลังกา ๑ รากชัดมอน ๑ เปลือกมูกมัน ๑ จันทน์แดง ๑ จันทน์ขาว ๑ ลูกมะแว้ง ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกบุนนาค ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกบัวหลวง ๑ ยาทั้งนี้เอาเสมอภาคกัน ต้มด้วยน้ำท่า ๓ เอา ๑ ให้กินหายฯ

ยาแก้มูตรพิการ หรือมูตรแตก

ให้ปัสสาวะวิปลาส ให้มีมูตรแดงหรือเหลือง เป็นนิ่วก็ดี บางทีน้ำมูตรนั้นขาวดุจน้ำข้าวเช็ด ให้ขัดเบา ขัดที่หัวเหน่านั้นให้ฟก ท่าน

ให้เอายาขนานนี้แก้ เอาสะค้าน ๑ มะตูมอ่อน ๑ แฝกหอม ๑ ตรีผลา ๑ ลูกผักชีล้อม ๑ ลูกผักชีลา ๑ โคกกระสุน ๑ หัวแห้วหมู ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละส่วน แล้วให้เอาแต่รากชะพลู ๒ ส่วน แล้วเอารากเจตมูลเพลิง ๓ ส่วน ดีปลี ๔ ส่วน ขิงแห้งหรือสด ๕ ส่วน ให้เอายาข้าวเย็นนั้นถึง ๑ ส่วน ต้องเอาอ้อยแดงนั้น ๓ ปล้อง ทุบเสียแล้วให้ใส่ลง สรรพยาทั้งนี้พร้อมแล้ว ต้มด้วยน้ำท่า ๓ เอา ๑ ให้กินหายฯ

ถ้าจะแก้มูตรแดง

เอาแห้วหมู ๑ เทียนดำ ๑ รากมะตูม ๑ รากเสนียด ๑ ใบสะเดา ๑ รากอังกาบ ๑ ลูกเอ็น ๑ โกฐสอ ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำอ้อยแดง กินแก้มูตรแดงหายแลฯ

ถ้าไม่หายเอายาเขี้ยวใบขี้หนอน ละลายมูตรแดงกินหาย ยานี้แก้ได้ ๔ จำพวกดังกล่าวมาแล้วแลฯ

ยาแก้มุตฆาต

คือให้ปัสสาวะบ่อย ปัสสาวะที่ไหลออกมาให้ปวดท้องขัดเจ็บเป็นกำลังให้เป็นโลหิต ถ้าเป็นหนองข้นขุ่นดำดุจน้ำครามนั้น ชื่อว่ากาฬมุตฆาต ๑ เกิดด้วยกระทบช้ำจึงเป็นเช่นนั้น ๑ ให้เจ็บขัดสีข้างดุจปัตคาด ๑ ให้เสียดแทงในอก จะไหวตัวไปมามิได้ กินอาหารไม่ได้ ๑ ให้รากลมเปล่า ให้หาวหาแรงมิได้ คนมิรู้จักคิดว่าผีเข้าอยู่ ๑ ถ้าจะรักษาให้เอาใบเสนียด ๑ โกฐทั้งห้า ๑ กานพลู ๑ การบูร ๑ รากแตงหนู ๑ ไพล ๑ น้ำประสานทอง ๑ ว่านน้ำ ๑ ตรีกฎุก ๑ รากละหุ่งแดง ๑ บอระเพ็ด ๑ เกลือสินเธาว์ ๑ แห้วหมู ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ชะลูด ๑ พิมเสน ๑ ยานี้ตำเป็นผง ละลายน้ำมะนาวกินแก้มุตฆาตหายแลฯ

อีกขนานหนึ่ง เอาหญ้าพันงูแดง ๑ รากมะตูม ๑ ขิงแห้ง ๑ ขี้กาแดง

๑ เกลือสินเธาว์ ๑ สมอไทย ๑ กานพลู ๑ รากมะรุม ๑ ตำเป็นผงละลายน้ำมะนาวกิน แก้มุตฆาตแลฯ

ยาแก้มุตกิด

มุตกิด ๔ จำพวก คือ เบาเป็นเลือดช้ำดำ ดังน้ำคาวปลาเน่า บางทีเป็นหนองจาง ๆ ดุจน้ำซาวข้าว บางทีเป็นดุจน้ำขี้มูกไหล ไหลเป็นเลือดให้เจ็บขัด หยด ๆ ออกมาปวดถ่วงหัวเหน่า เจ็บตะโพก และเจ็บอก กินอาหารไม่ได้รู้จักรส โรคทั้งนี้เป็นเพราะโลหิตช้ำ ถ้าจะรักษาให้เอา แห้วหมูใหญ่ ๑ เทียนดำใหญ่ ๑ ลูกมะตูม ๑ อำพัน ๑ ว่านเปราะ ๑ รากอังกาบ ๑ โกฐพุงปลา ๑ ว่านนางคำ ๑ ว่านสักเหล็ก ๑ ยางงิ้ว ๑ การบูร ๑ ลูกเอ็น ๑ สารส้ม ๑ ดีปลี ๑ เอาเท่ากัน ตำเป็นผงละลายน้ำผึ้งกิน แก้มุตกิดหายแลฯ

ยาชื่อทุราสังหาร

เอารากพันงูแดง ๑ ผักโหมทั้งสอง ๑ ละหุ่งทั้งสอง ๑ งวงตาล ๑ ฝักสำโรง ๑ หางหนูมะพร้าว ๑ ฝักส้มป่อย ๑ หญ้าไซ ๑ รากกล้วยตีบ ๑ เถาคัน ๑ แพงพวย ๑ ตะโกนา ๑ สะแก ๑ แสม ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ลูกฝ้าย ๑ ขี้วัว ๑ ขี้ม้า ๑ ตะกูดข้อไม้ไผ่ ๑ จอกใหญ่ ๑ เขาควาย ๑ ยาทั้งนี้เอาเผาเป็นด่างก็ได้ แช่เหล้าก็ได้ แช่น้ำก็ได้ แล้วจึงเอาตรีกฏุก ๑ เปลือกราชพฤกษ์ ๑ สารส้ม ๑ ดินประสิว ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท แช่ลงในน้ำด่าง กินทุกวันแก้มุตกิดทั้ง ๓ จำพวก หายแลฯ

ยาดองแก้มุตกิด

เอาน้ำมะนาวทะนาน ๑ เหล้าทะนาน ๑ ดินประสิว ๕ ตำลึง สารส้ม ๕ ตำลึง กำมะถันเหลือง ๑๐ บาท เบี้ยจั่น ๓๓ เบี้ย ฝังข้าวเปลือก ๓ วัน กินเถิดหายแลฯ

หมวดยาแก้ปวดเมื่อย

ยาแก้เมื่อยทั้งตัว

เอาสน ๑ เฟื้อง ลูกจันทน์ ๑ บาท รากมะตูม ๑ บาท ขี้กาแดง ๑ บาท รากตองแตก ๑ บาท รากจิงจ้อ ๑ บาท บอระเพ็ด ๑ บาท รากชะพลู ๑ บาท แห้วหมู ๑ บาท ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้ขัดเมื่อย

ท่านให้เอา ไพล ๑ บาท ผักเสี้ยนผี ๑ บาท ใบมะคำไก่เท่ายาทั้งหลาย ตำผง น้ำไพลฝนก็ได้ ปรุงสุราทาแก้ปวดเมื่อยหายดีแลฯ

น้ำมันแก้เมื่อยขบทั้งปวง

เอาใบสลอดกินลง ๑ ใบรักขาว ๑ ใบประคำไก่ ๑ ใบผักเสี้ยนผี ๑ มะพร้าวใบ ๑ ขูดเอาต้มกับยาทั้งหลายนั้น เอาน้ำเคี่ยวคงแต่น้ำมันทาหายแลฯ

ยาแก้เส้นประสาท

เอารากมะกรูด ๒ บาท รากมะนาว ๒ บาท รากลำเจียก ๒ บาท โคกกระออม ๒ บาท พญามือเหล็ก ๒ บาท รวมกันต้ม แก้โรคเส้นประสาทหาย และกระสายกล่อนก็หาย แก้ปวด เมื่อยตามข้อหายดีนักแลฯ

ยาแก้ปวดเมื่อย ปวดถ่วง

ท่านให้เอา ไพล ใบพลับพลึง ใบมะขาม ใบส้มป่อย ใบลูกเขยตาย ขมิ้นอ้อย ขิงสด เกลือสมุทร เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณ เอาห่อผ้าขาวนึ่งให้สุก ชุบน้ำส้มสายชูประคบแก้เมื่อยขบและปวดถ่วงหายแลฯ

ยาประสะกานพลู

เอาลูกกระวาน ๑ แฝกหอม ๑ ใบกระวาน ๑ เทียนดำ ๑ ลูกผักชี ๑ ว่านน้ำ ๑ กระชาย ๑ รากแจง ๑ เอาสิ่งละ ๑ สลึง กรุงเขมา ๑ รากข้าวสาร ๑ โกฐกระดูก ๑ รากไคร้เครือ ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ ราก เจตมูลเพลิง ๑ รากชะพลู ๑ สะค้าน ๑ ดีปลี ๑ ขิง ๑ เอาสิ่งละ ๒ สลึง เปลือกปริกน้ำ ๑ ลูกจันทน์ ๑ หญ้าฝรั่น ๑ เอาสิ่งละ ๑ ตำลึง กานพลู ๓ ตำลึง บดด้วยน้ำเกลือสินเธาว์ แก้เตโชลงราก แก้กระหาย แก้เมื่อย กินหาย ท่านตีราคาไว้ชั่งทอง ๑ ฯ

ยาทิพย์ไสยาสน์

แก้ปวดหัวเข่า ปวดขา แก้เส้น เอามหาหิงคุ์ ๕ บาท ยาดำ ๕ บาท ลูกจันทน์ ๕ บาท พริกไทยร่อน ๒๐ บาท บดละเอียดผสมน้ำผึ้งทานฯ

ยาน้ำมันนวดมือตายตีนตาย เป็นเหน็บชา

เอาโกฐหัวบัว ๑ โกฐเขมา ๑ โกฐกระดูก ๑ โกฐเชียง ๑ โกฐสอ ๑ เทียนตาตั๊กแตน ๑ เทียนดำ ๑ เทียนแดง ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ เทียนเยาวพาณีทั้งห้า ๑ ลูกจันทน์ ๑ ดอกจันทน์ ๑ กระวาย ๑ กานพลู ๑ ว่านร่อนทอง ๑ ว่านนางคำ ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ยาทั้งนี้เอาสิ่งละ ๑ บาท ตำผง เอามะพร้าวเคี่ยวน้ำทะนาน ๑ น้ำใบมะพรึงทะนาน ๑ แล้วเอายานี้เคี่ยวให้สมกัน ให้คงแแต่น้ำมัน นวดแก้เมื่อยขบบวมหายแลฯ

ยาแก้เจ็บหลัง

ให้กินยาขนานนี้ เอาข้าวเมาเหล็ก แก่นขี้เหล็ก พญามือเหล็ก เถาวัลย์เหล็ก ว่านสากเหล็ก ต้มกินหายเจ็บหลังฯ

ยาดองเหล้า แก้เจ็บเอว เจ็บหลัง

ให้เอาพญางา ๑ ระย่อม ๑ ขมิ้นเครือ ๑ เมล็ดพันธุ์ผักกาด ๑ อย่างละเท่าๆกัน คั่วให้กรอบ ตำละเอียดพอควร ดองกับเหล้า กินก่อนอาหารเช้าเย็นฯ

ยาแก้เจ็บหลัง

ท่านให้เอาใบส้มป่อย ๑ ใบมะตูม ๑ ใบผักคราด ๑ บอระเพ็ด ๑ ไพล ๑ ใบหนาด ๑ ยาทั้งนี้ตำผงละลายน้ำผึ้งกินหายแลฯ

หมวดยาธาตุ

ยาธาตุ

ท่านให้เอา กระลำพัก เนื้อไม้ที่ดี แก่นสน สักขี เปล้าน้อย เปล้าใหญ่ แก่นแสมทะเล แก่นแสมสาร เทพทาโร ข่าต้น แก่นขี้เหล็ก เถาวัลย์-เปรียง ฝางแดง เถาวัลย์เหล็ก แก่นปรู กันเกรา ว่านน้ำ เจตพังคี ลูกกระดอม บอระเพ็ด หัวแห้วหมู ผิวมะกรูด ขมิ้นอ้อย ข่า ไพล กะทือ พริกไทย เปลือกมะรุม กระวาน กานพลู กุ่มน้ำ กุ่มบก ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ จันทน์แดง จันทน์ขาว โกฐทั้งห้า เทียนทั้งห้า ของเหล่านี้หนักสิ่งละ ๑ บาท ลูกมะตูมอ่อนหนัก ๒ บาท ต้มรับประทานแก้ธาตุพิการ ลมขึ้นเบื้องบนทำให้งวยงงหลงใหล และบำรุงธาตุให้เป็นปกติฯ

ยาต้มแก้ธาตุ

เอาดีปลี ๑ บาท ชะพลู ๑ บาท สะค้าน ๑ บาท เจตมูลเพลิง ๑ บาท ขิงแห้ง ๑ บาท เม็ดผักชี ๑ บาท แฝกหอม ๑ บาท เปราะหอม ๑ บาท มะตูมอ่อน ๑ บาท กฤษณา ๑ บาท จันทน์หอม ๑ บาท สมอไทย ๑

บาท สมอพิเภก ๑ บาท มะขามป้อม ๑ บาท อ้อยแดง ๓ ปล้อง ต้มกินดีนักแลฯ

ยาธาตุ

เอาสะค้าน ๑ เจตมูลเพลิง ๑ ดีปลี ๑ ลูกกระดอม ๑ ชะพลู ๑ แห้วหมู ๑ บอระเพ็ด ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ มะตูมอ่อน ๑ สมอพิเภก ๑ สมอดีงู ๑ สมอไทย ๑ ดอกพิกุล ๑ ดอกสารภี ๑ ดอกบัวหลวง ๑ ต้มกินแลฯ

ยาแก้โรคฟัน

ยาต้มแก้ฟัน

ท่านให้เอารากคา ๑ รากตาล ๑ เปลือกมะพลับ ๑ เปลือกพุทรา ๑ เอาเท่ากัน ต้มอมกันฟันแลฯ

ยาลักปิด

ท่านให้เอาหัวหมากสุก ๓ หัว กะปิอย่างดีเท่าหัวแม่มือ เผาไฟให้ไหม้ บดให้ละเอียด แล้วแทรกพิมเสนฯ

ยาสีฟันแก้ปวดฟัน และทำให้ฟันแน่น

ท่านให้เอา มะนาว ๑ ลูก ฝานหัวและคว้านเอาไส้ข้างในออกเสีย เอาน้ำมันยางใส่ตั้งไฟให้เดือด เอาน้ำมันนั้นสีฟันให้เสมอ ถ้าน้ำมันยางแห้ง ก็เติมน้ำมันยางลงอีก แล้วตั้งไฟดุจเดิม ลูก ๑ สีประมาณ ๓ วัน ทำสีสัก ๓ วัน ฟันจะทนดี และโรคที่เกิดในฟันจะหายมิบังเกิดอีกแลฯ

ยาแก้ปวดฟันสำหรับเด็ก

ให้เอาขนเม่น เกล็ดลิ่น เท่ากันเผาไฟ บดให้ละเอียด ละลายด้วยน้ำมะนาว เอาสำลีชุบยาแตะที่ปวดจะหายฯ

ยาแก้รำมะนาดขนานที่ ๑

ให้เอารากตาล เนื้อในมะเขือขื่น สนิมทองแดง สนิมเหล็ก พิมเสน ชินสี หนักเท่า ๆ กันบดละเอียด ถูฟันวันละ ๒ ครั้ง เช้าเย็นฯ

ยาแก้รำมะนาดขนานที่ ๒

ให้เอาเปลือกตะเคียน เปลือกข่อย ต้นฝักกระชับ ฝักสำโรงแห้ง เกลือ เท่า ๆกัน ต้มเคี่ยวพอสมควร ใช้อมเช้าเย็น ฟันจะแน่นขึ้นฯ

ยาแก้รำมะนาดขนานที่ ๓

ให้เอาเขาควายเผือก ฝนกับน้ำมะนาวแล้วใช้สำลีชุบแตะไว้ที่ฟัน ปวดจะหายฯ

ยาทาให้ฟันทน

ให้เอาตาไม้ไผ่สีสุกเผา หนังควายเผือกเผา กะลามะพร้าวเผา ขมิ้นอ้อยเผา ชินสีสะตุ ยาเหล่านี้ใช้เท่า ๆ กัน ตำให้ละเอียดละลายน้ำมะพร้าวที่เคี่ยวใหม่ ๆ เอาดีงูเหลือมละลายใส่ด้วย ใช้สำลีจุ่มทาตามไรฟันเช้าเย็น เวลาจะนอนฯ

ยาอมเวลาฟันปวด โยก หรือคลอน

ให้เอาลูกพิกุลอ่อน ๆ เท่าอายุผู้ป่วย ให้กลั้นใจถากเปลือกพิกุลขึ้น ๑ เปลือก ถากลง ๑ เปลือก เอาเกลือใส่ให้เค็ม อมเช้า เย็น ทุกวันฯ

ยาทาแก้ลักปิดลักเปิด

ให้เอากำมะถันแดงบดให้ละเอียด แล้วเอาลูกกล้วยน้ำกาบดำ ตัดจากลูกกล้วย เอายางใส่ในกำมะถันพอเปียก แล้วเอาสำลีชุบกำมะถันทาตามไรฟัน หายฯ

ยาแก้ลักปิดลักเปิด เลือดไหลตามไรฟัน

ให้เอาเขากระบือ ขูดบดให้ละเอียด ผสมกับน้ำผึ้ง เอาฝางฝนใส่ลงเล็กน้อย ทาตามไรฟัน เลือดจะหยุดฯ

หมวดยาแก้ผอมแห้ง

ยาดองผอมแห้ง

เอาบอระเพ็ดยาวเท่าตัว มะกรูด ๓๐๓ ใบ ผ่า ๔ เอา ๓ ข้าวสาร ข้าวเหนียว เกลือเท่าข้าวสาร ดีปลี พริกไทย ขิง กระเทียม กะทือ ไพล ขมิ้นอ้อย สะค้าน รากชะพลู เจตมูลดอกขาว เถาวัลย์เปรียง เถาคัน ใบส้มมะขาม ใบส้มป่อย ดีเกลือ ดองตากแดด ๓ วันกินเถิดหายแลฯ

ยาต้มแก้โรคผอมแห้ง

เอาขี้เหล็กเลือด ๑ บาท การบูร ๑ บาท ต้มกินแลฯ

หมวดเบ็ดเตล็ด

ยาน้ำเกลือ

ท่านให้เอาสะค้าน ๒ บาท พริกไทย ๑ ทะนาน ฝาง ๒๐ บาท แก่นขี้เหล็ก ๒๐ บาท เถาวัลย์เปรียง ๒๐ บาท ต้มตากแดดไว้กินเถิดฯ

ยาถอนหนามตำที่เอาออกมิได้

ให้เอายางรักขาวใส่ที่แผล ยางรักจะดูดหนามออกได้ โดยมิต้องใช้วิธีผ่าตัดฯ

ยาแก้โลหิตตกทวารทั้ง ๙

เอาเขากระบือเผือกเผา ๑ ตำลึง เทียนดำ ๑ ตำลึง ๑ เทียนขาว ๑

เทียนแดงเยาวพาณี ๑ เทียนตาตั๊กแตน ๑ เอาสิ่งละ ๑ บาท พริกไทย กระเทียม ดีปลี เอาสิ่งละ ๒ สลึง ทำแท่งเอาหนังที่เผาต้มเอาน้ำละลายยานี้กิน เลือดหยุดได้แลฯ

ยาสับศรีเอ็นหด

ให้เอาลูกเอ็น หัสคุณ ดินประสิว บดด้วยน้ำมะนาวทาหายแลฯ

ยาน้ำมันเอ็นอ่อน

เอากระดูกงูเหลือม กระดูกแพะ น้ำมันดิบ เอาลงเคี่ยวแล้วทาทั้งตัว ลมถอยแลฯ

ยาทำให้สติดี

เอาลูกคนทีสอ ๑ ลูกสะบ้าปิ้ง ๑ ใบหัสคุณเทศ ๑ จันทน์ทั้งสอง ๑ ดีปลี ๑ เทียนข้าวเปลือก ๑ เทียนตาตั๊กแตน ๑ เทพทาโร ๑ เอาเสมอภาค บดละลายแทรกพิมเสนกิน ยานี้มีคุณใช้ได้ ๑๐๘ฯ

๙๕๕. ยาทาถูกไฟ ถูกน้ำร้อนรวก

เอาน้ำมันมะพร้าวสามส่วน น้ำปูนใสห้าส่วน เอาใส่กวนเข้ากันให้ข้นเป็นน้ำมันตานี ชุบสำลีปิดแล

ยาแก้โรคแปลก

เอาต้นหญ้าตีนกา หญ้าปากควาย ตำคั้นเอาน้ำละลายน้ำปูนใส ให้กินเอากากพอกหายแลฯ

ยาต้มแก้ชัก

เอาใบมะนาว ๑๐๘ บาท เถาวัลย์เปรียง ก้านสะเดา ๓๗ ก้าน รากขี้กาแดง บอระเพ็ด ใบมะขาม ใบส้มป่อย ต้มกินหายชักแลฯ

ยาแก้คลั่งแก้สลบ

เอาใบเฉียงพร้าหอม ๑ สลึง ข่า ๒ สลึง ขมิ้นอ้อย ๑ สลึง การบูร ๒ ไพ พิมเสน ๑ ไพ บดด้วยน้ำปูนใสทำแท่งไว้ ละลายน้ำสุรากิน แก้คลั่ง แก้สลบ ได้ชื่อมามากแล้วฯ

ยาแก้ท้องเป็นมาน

เอาใบไผ่ป่า งวงตาล ต้มกินด้วยน้ำหน่อไม้ดองเจ็ดวัน หย่อนแล แก้ลำบอง เอาใบเสียด ขมิ้นอ้อย ตำละลายน้ำซาวข้าวทาหายแลฯ

ยาแก้ตะคริว

เอาเปลือกส้มโอผ่า ๔ เอา ๓ น้ำ ๓ ถ้วย รากแจงทั้งห้า กำมะถันแดง ๑ บาท แก้ปวดหัวเอาขนแม่น ขี้ไต้ กะเทียม ปูนใสเป็นกระสาย ละลายทาหายแลฯ

ยาทาดวงพยาธิ

เอาสารหนู ๒ สลึง ปรอท ๒ สลึง พิมเสน ๒ สลึง ลูกสะบ้าฝัก ๑ บาท ลูกลำโพงกาสลัก ๑ บาท ดินประสิว ๑ บาท สารส้ม ๑ บาท เกลือสินเธาว์ ๑ บาท กระลำพักอย่างแท้ ๑ บาท ตำเป็นผง เมื่อจะทาขูดแผลเสียก่อน ขูดแล้วจึงเอาน้ำส้มสายชูทา แล้วจึงทายาฯ

ยาแก้โรคผิวหนัง

แห้วหมู ๑ ทะนาน หัวตะไคร้ ๑ ทะนาน พริกไทย ๑ ทะนาน หัวข่า ๑ ทะนาน บดให้ละเอียด ปั้นเป็นลูกกลอน กินกับน้ำผึ้งเช้าเย็นดีนักแลฯ

ยานัตถุ์แก้บ้าทั้งปวง

เอาลูกจิก ๑ บาท พิมเสน ๑ ตำนัตถุ์ฯ

ยาปิดกระหม่อมให้ขี้มูกออก

เอาจันทน์ทั้งสอง ๑ หัวเปราะ ๑ เบี้ยจั่น ๑ หัวหอม ๑ ขมิ้นชัน ๑ ผสมกับน้ำสุราฯ

ยาแก้หมาบ้ากัด

ท่านให้เอาเมล็ดในสลอด ๓ เมล็ด ใบสลอด ๑ กำมือ สารหนู ๑ เฟื้อง ตำพอกปากแผลหมั่นหยอดน้ำอย่าให้แห้งฯ

ยาต้มแก้พิษหมาบ้า

เอารากมะตูม รากมะนาว รากมะปราง รากสมอพิเภก เถาหัวลิง เถาหมามุ่ย เถากระทุง เขี้ยวเสือ ฝนใส่ต้มกินหายแลฯ

ยาแก้พยาธิเพื่อเลือด

เอาใบสะเดา ๑ เปลือกกระทุ่มใหญ่ ๑ ขี้กาแดง ๑ บอระเพ็ด ๑ แห้วหมู ๑ ลูกผักชี ๑ ตรีผลา ๑ ประสมกัน ต้ม ๓ เอา ๑ แทรกขัณฑสกร กินแก้พยาธิเพื่อเลือดหายแลฯ

ยาแก้คนสูบฝิ่น

เอาขี้ยาสามหนึ่ง ๑ เฟื้อง กระเทียม ๗ กลีบ พริกไทย ๗ เม็ด ตำให้แหลก ต้มกินเมื่อเวลามันเงี่ยน กินสัก ๓ ถ้วยฯ

ยาชูใจบำรุงดวงจิต

เอาจันทน์ทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท สักขี ๑ บาท รากมะซาง ๑ บาท แก่นไข่เน่า ๑ บาท ชะมด ๑ บาท ชะเอม ๑ บาท พิมเสน ๑ บาท บดทำแท่งละลายกับน้ำดอกไม้เทศ กินหาย ชุ่มชื่นดวงใจมีกำลังแลฯ

ยาแก้หัดหลบ

ท่านให้เอาเขาควายเผือก ๑ เมล็ดฝ้ายหริ่ง ๑ แก่นประดู่ ๑ กะลาตัวผู้

๑ ใบกรอบแกรบ ๑ ใบเทียน ๑ เอาเท่ากัน ตำผงแก้หัดหลบทำพิษต่าง ๆฯ

ยาธาตุบรรจบของหมอหร่ำ

เอาขิงแห้ง ๑ บาท โกฐเขมา ๑ บาท โกฐพุงปลา ๑ บาท โกฐสอ ๑ บาท โกฐเชียง ๑ บาท เทียนดำ ๑ บาท เทียนแดง ๑ บาท เทียนขาว ๑ บาท เทียนเยาวพาณี ๑ บาท เทียนสัตตบุษย์ ๑ บาท ลูกจันทน์ ๑ บาท ลูกกระวาน ๑ บาท การบูร ๑ บาท ลูกผักชีลา ๑ บาท กานพลู ๑ บาท เปลือกสมุลแว้ง ๑ บาท ใบพิมเสน ๑ บาท รากไคร้เครือ ๑ บาท เปราะหอม ๑ บาท ดีปลี ๑ บาท ชะมดเช็ด ๑ บาท เนื้อสมอไทย ๑ บาท โกฐก้านพร้าว ๒ สลึง น้ำประสานทองสะตุ ๑ บาท ทำผงกิน

ยาเขียวพรหมปุโรหิต

ท่านให้เอาใบขี้หนอน ๑ ใบสมี ๑ ใบชิงช้าชาลี ๑ ใบขี้เหล็ก ๑ ใบผักเป็ดแดง ๑ ใบแคแดง ๑ ใบทอง ๑ ใบมะยม ๑ ใบมะเฟือง ๑ ใบหมากผู้ ๑ ใบพุมเรียงทั้งสอง ใบนมพิจิตร ๑ ใบทิ้งถ่อน ๑ ใบน้ำเต้าขม ๑ ใบปีบ ๑ ใบมะระ ๑ ใบย่านาง ๑ ใบพุงดอ ๑ ใบเท้ายายม่อม ๑ ใบระงับ ๑ ใบหญ้าน้ำดับไฟ ๑ ใบตำลึงตัวผู้ ๑ ใบพรมมิ ๑ ใบฟักข้าว ๑ ใบพิมเสน ๑ ใบเฉียงพร้าหอม ๑ ใบสะเดา ๑ ใบบอระเพ็ด ๑ ใบถั่วแระ ๑ เชือกเถาหัวด้วน ๑ ขมิ้นอ้อย ๑ รวมเป็นยา ๓๒ สิ่ง เอาเสมอภาคกัน ปั้นทำแท่งไว้ ทั้งกินทั้งชโลม ตามจะยักย้ายน้ำกระสายเอาเถิดประเสริฐแท้ฯ

ยาแก้พยาธิอันใหญ่แช่สุรา

รากเทียน ๕ ตำลึง รากทับทิม ๕ ตำลึง รากกะดังงา ๕ ตำลึง เปลือกเสลียง ๕ ตำลึง สารหนู ๑ บาท ห่อผ้าให้ได้เจ็ดชั้น แขวนไว้อย่าให้ถึงกัน ให้แช่ไว้ ๗ วัน จึงเอายาออกแล้วกินยาเถิด จำเพาะพยาธิใหญ่แลฯ

ยารักษาพิษงูทั้งหลายได้หลายอย่าง

เอารากดอกชบาขาว รากละหุ่งแดง รากโลดทะนงแดง รากหางไหลแดง รากส้มสันดาน ยารักษาพิษงูทั้งหลายได้หลายอย่าง เป็นยาทาน้ำปูนใสเป็นกระสาย เอายาทั้ง ๖ สิ่งนี้มาฝนกับน้ำปูนใสทาหายแลฯ

ยาแก้หูหนวก

เอาลำโพงกาสลัก ๑ ขอบชนางแดง ๑ ตาลอ่อน ๑ ขี้ช้าง ๑ น้ำมันงา ๑ หุงใส่หูหนวกหายแล ฯ

ยาแก้ขี้กลาก

เอายาดำ ๑ กำมะถัน ๑ เจตมูล ๑ ทองพันชั่ง ๑ รากชุมเห็ด ๑ แก่นขี้เหล็ก ๑ น้ำมะกรูด ๑ น้ำมะนาว ๑ เคี่ยวเอาน้ำกะเพราละลายจึงเอาน้ำมันงาใส่ลงเคี่ยวเอาแต่น้ำมัน ทาขี้กลาก ๓ วันหาย ฯ

น้ำมันแก้ผมหงอก

เอาใบขนุน ๓ ตำลึง มุก ๒ ตำลึง ลูกมะแว้งต้น ๒ ตำลึง ลูกมะแว้งเครือ ๒ ตำลึง รากมะเดื่อปล้อง ๒ ตำลึง ยาทั้งนี้ตำเอาน้ำ หุงด้วยน้ำมันงาไว้ทาผมหงอกหายแล ฯ

ยาแก้ผมร่วง

เอาใบมะยม ๑ ยอดลำเจียก ๑ ใบตำลึงตัวผู้ ๑ ลูกมะแว้งต้น ๑ บอระเพ็ด ๑ ตำเอาน้ำสิ่งละจอก น้ำมันงา ๑ หุงคงแต่น้ำมันไว้ทาผมร่วงและพยาธิ ทั้งนี้มันให้เกิดแต่ผิวหนังหัว จึงให้ผมหงอกผมร่วงในกายท่านทั้งปวงนั้นแลฯ

ยาน้ำมันแก้หูหนวกหูตึง แก้บาดแผลอะไรต่าง ๆ แก้ตาฟาง

เอาพิมเสน ๑ สลึง ๑ เฟื้อง หญ้าพริกกระต่าย ๑ บาท ใบพิมเสน ๑

สลึง ใบหนาด ๑ หัวหอม ๑ เอาผิวเหมือนกัน ผิวมะกรูด ๑ ผิวส้มซ่า ๑ ผิวส้มทุกชนิด ตำแล้วเอามะพร้าวไฟ ๑ ลูก เอาน้ำมะพร้าวคั้นกะทิแล้วปรุงยาใส่ลงแล้วเคี่ยวให้คงแต่น้ำมัน เอาพิมเสนปรุงลงแลฯ

ถ้าเป็นเปลี้ยเป็นง่อยไปได้ ๑ ปีก็ดี ๒๐ ปีก็ดี

ให้หุงน้ำมันนี้ทา คือ เอารากเจตมูลเพลิง กะทือ ไพล ข่า ขมิ้น ขัดมอนหลวง น้ำมะนาว น้ำมะงั่ว น้ำมะรุม กุ่มน้ำ กุ่มบก ใบสลอดเท่ายาทั้งหลาย เกลือเท่าสลอด น้ำมันงา ทะนานหนึ่ง น้ำผึ้ง ทะนานหนึ่ง การบูร ๑ บาท ปรุงด้วยลูกจันทน์ ๑ บาท ดอกจันทน์ ๑ บาท พริกไทย ๑ บาท อย่าเอาขี้น้ำมันนั้นทิ้งเสีย เอาไว้กิน เป็นยาภายในสารพัดทั้งปวง แม้ง่อยแต่กำเนิดก็หายฯ

ยาขี้ผึ้งพม่า

เมนทอล ๓๐ บาท น้ำมันกานพลู ๒๐ บาท น้ำมันอบเชย ๒๐ บาท น้ำมันลูกจันท์ ๒๐ บาท น้ำมันลูกเร่ว ๒๐ บาท น้ำมันระกำ ๒๐ บาท การบูรแท่ง ๑๒ บาท วาสริน ๙๐ บาท ไข่ขาว ๒๔บาทฯ

ยาจุดกาฬ

เอาลูกประคำดีควาย ผักแพวแดง ดินประสิว ยาดำ ยางมะเดื่อ บดด้วยน้ำปั้นแท่ง ฝนด้วยน้ำมะนาว จุดกาฬทั้งปวงหายแล

ฝีอักคะเนสัน เอาลูกตำลึง น้ำนมราชสีห์ ยาดำ ๑ สลึง สังกรณี กะทือ น้ำนมวัว คลุกด้วยกันทาฝีฯ

ยามหานิลใหญ่

เอากระดูกแร้ง กระดูกกา กระดูกหมาดำ กระดูกงูเหลือม เขาควายเผือก เขากวาง งาช้าง รากลำโพงแดง ลูกมะกอก ลูกประคำดีควาย

เปลือกทองหลางใบมน ยาทั้งนี้ใส่หม้อสุมไฟให้ไหม้หมด บดด้วยน้ำครำ จุดกาฬ จุดฝีกาฬ จุดพุพอง จุดงูสวัดไฟลามทุ่ง ถ้าจะกินละลายน้ำครำ แก้ร้อน แก้สลบ แก้กาฬภายใน ได้ทำมามากแล้วฯ

พระโอสถชื่อมหาคงคา

แก้ลงบิด เป็นน้ำเหลืองเน่า เสมหะเน่า โลหิตเน่า ท่านให้เอาลูกเบญกานี ๑ บาท เนระพูสีเทศ ๒ สลึง เนระพูสีไทย ๒ สลึง ว่านกลีบแรด ๒ สลึง ว่านร่อนทอง ๒ สลึง จันทน์ทั้งสอง ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ สิ่งละ ๒ สลึง ลูกตะบูน ๓ บาท ลูกในสะแก ๑ บาท เปลือกลูกทับทิม ๑ เปลือก มะขามขบ ชันตะเคียน สีเสียดทั้งสอง สิ่งละ ๑ บาท ครั่ง ตุมกาทั้งสอง สิ่งละ ๓ สลึก พญามือเหล็ก ๒ สลึง ดีงูเหลือม ๑ เฟื้อง บดทำเป็นแท่งไว้ละลายน้ำ เปลือกมะพร้าวฝาด มะเดื่องอนก็ได้ แคแดง น้ำปูนใสก็ได้ ให้กินหยุดแล ท่านตีค่าไว้ ๒ ชั่งทองแล ฯ

ยาอนันตคุณ อายุยืน มีกำลังเท่าช้างสาร แก่แล้วแรง กว่าหนุ่ม

ท่านให้เอาใบสะเดาแห้ง ว่านน้ำแห้ง ใบมะตูมแห้ง ขมิ้นอ้อยแห้ง บอระเพ็ดแห้ง ๑ สิ่งละ ๑ ตำลึง พริกไทย ๕ ตำลึง ตำผงกินกับน้ำผึ้ง น้ำส้มซ่า น้ำอ้อย ก็ได้ แก้หืด ๗ จำพวก แก้กล่อน ๗ ำพวก แก้ขี้เรือนกุฏฐัง ถ้าเป็นป่วง น้ำประสานทอง น้ำส้มซ่าก็ได้ ถ้าหญิงออกลูกกินกับน้ำขิง น้ำสุราก็ได้ อยู่ไฟแก้เจ็บหลัง แก้เบาเหลือง–แดง แก้ท้องขึ้น แก้ลงท้อง แก้จุกเสียด น้ำขิง – ข่า – สุรา น้ำร้อนตามจะใช้ตามโรคเกิด น้ำมะงั่วมีกำลังเจ็ดช้างสาร แก่กลับหนุ่มแล ฯ

ยาพอกเท้า

ให้เอาขมิ้นอ้อย ๑ ใบ อัญชันทั้งสอง ๑ ข้าวสุก ๑ พอกเท้าดูดลมลง มิให้ขึ้นไปสู่ตา ฯ

ยาประสะแดง

เอาลูกจันทน์ ๑ เทียนทั้งห้า ลูกเบญกานี ๑ เนระพูสี ๑ ลูกสารพัดพิษ ๑ ว่านกลีบแรด ๑ ว่านร่อนทอง ๑ จันทน์ทั้งสอง กระถินแดง ๑ รากไคร้เครือ ๑ ลูกตะบูน ๑ สิ่งละส่วน เปลือกสันพร้านางแอ ๓ ส่วน ลูกตะลุมพุก ๔ ส่วน ตุมกาแดง ตุมกาขาว สิ่งละ ๕ ส่วน ถ้าจะแก้ลง น้ำปูนใส น้ำสุรา ถ้าลงปุพโพโลหิต ข้าวอติสารตรีโทษ กินยานี้ หายแล ฯ

ยาแก้หืด

เอารากชุมเห็ดเทศ ๑ รากทองพันชั่ง ๑ กำมะถัน ๑ ต้มกินหายแล ฯ

ยาแก้หืด

เอาน้ำมะเขือขื่นทะนาน ๑ น้ำมะเกลือ ทะนาน ๑ น้ำผึ้ง ทะนาน ๑ ใส่หม้อย่างไฟไว้ ๓ วัน กินวันละช้อน หายแล ฯ

ยาเทพนิมิต

เอาชะมดเช็ด ๑ บาท ๑ สลึง พิมเสน ๑ บาท ๑ เฟื้อง ยาดำ ๑ เฟื้อง ลูกจันทน์ ๑ เฟื้อง ดอกจันทน์ ๑ เฟื้อง กระวาน ๑ เฟื้อง กานพลู ๑ เฟื้อง พริกไทย ๑ เฟื้อง ดีปลี ๑ เฟื้อง ตำเป็นผงแก้หืด ไอเป็นเลือด หรืออาเจียนเป็นเลือดรักษาแผลภายในดีนักแล กินครั้งละเท่าเม็ดพุทราเจือน้ำผึ้งด้วย ฯ

ยาสูบแก้หืด

เอาดอกลำโพง ๔ บาท ขนหมี ๒ สลึง แววนกยูง ๒ สลึก รากส้มกุ้ง ๒ สลึง รากส้มป่อย ๒ สลึง กำมะถันแดง ๒ สลึง ยา ๓ สิ่งนี้ ตำ เป็นผงเอาไว้ส่วนหนึ่ง เมื่อจะสูบจึงเอาดอกลำโพง ขนหมี แววนกยูง

ผสมกันทั้งหมด ใส่ก้องสูบ เมื่อจะสูบให้เอาพิมเสนโรยปากก้องทุกที แล้วควันเข้าไป แล้วกินยาต้มนี้ เอาใบส้มป่อย ใบมะขาม รกมะดัน ใบมะกา ไพล ใบส้มเสี้ยว ต้มกินเช้า เย็น ถ้าจะให้เดินให้แทรกดีเกลือ ฯ

ยาสูบแก้หืด

เอาขนหมี ดอกลำโพง หางนกยูง การบูร ยาเกราะกรัง มวนด้วยใบตองสูบ แก้หืด เอาขนหมี ดอกลำโพง เปลือกหมากสง เอาเปลือกนอกออกเสีย เอาข้างใน มาฉีกให้เป็นฝอย ดินประสิวเอาแต่น้อย พิมเสนอแต่น้อย ผสมมวน ฯ

หมวดยาพิเศษ

ยาหอมพระพิพัฒน์

โกฐเชียง โกฐหัวบัว โกฐพุงปลา กระลำพัก ชะลูด น้ำประสานทองสะตุ เปลือกสมุลแว้ง อบเชยญวน อบเชยเทศ กานพลู เปราะหอม พิมเสนอย่างดี เกสรบุนนาคสวน บดละเอียดเข้าด้วยกัน ฯ

ยาดองลูกเตย ของหลวงพ่อแก่น วัดตึก กรุงเทพ ฯ

๑. ลูกเตย ๑ ลูก ผ่า ๔ เอา ๓
๒. มะกรูด ๕๕ ลูก ผ่า ๒
๓. ฝางเสนกรานแล้วหนัก ๑๐ บาท
๔. การบูรหนัก ๒ บาท
๕. สารส้ม ๔ บาท
๖. ดินปะสิว ๔ บาท
๗. ดีเกลือไทย ๘๐ บาท
๘. เกลือสมุทร ๒๐ บาท
๙. ผักเป็ดแดง ๒ กำมือใหญ่ ๆ

ลูกเตยผ่า ๔ เอา ๓ ซีก ฝานบาง ๆ ฝางถากบาง ๆ เอา รวมกับลูกเตย

แช่น้ำไว้ ๓ คืน แล้วใส่ปี๊บทั้งน้ำทั้งเนื้อต้ม ใช้น้ำประมาณ ๒ ปี๊บ ดีเกลือไทย เกลือสมุทร สารส้ม ดินปะสิว ผักเป็ดแดงใส่ลงในตุ่ม เอาผักเป็ดแดงไว้ล่าง เอามะกรูดไว้บน ลูกเตย ฝางที่ต้มเทลงไปทั้งน้ำทั้งเนื้อ ทิ้งไว้ ๓ คืน จึงคั้นมะกรูดและขยี้ผักเป็ดแดง ผักเป็ดแดงที่ขยี้แล้วบิดทิ้งไปเลย ส่วนมะกรูดคั้นแล้วใส่ไว้ในตุ่มตามเดิม เอาการบูรใส่พอการบูรจมก็กินได้ ตุ่มใส่ยาดองควรตั้งไว้กลางแจ้ง เวลาฝนตกมีฝาปิดด้วย.ฯ

ตำราสมุนไพรแผนโบราณ ของ พระพิพัฒน์สังวรคุณ (สาย)